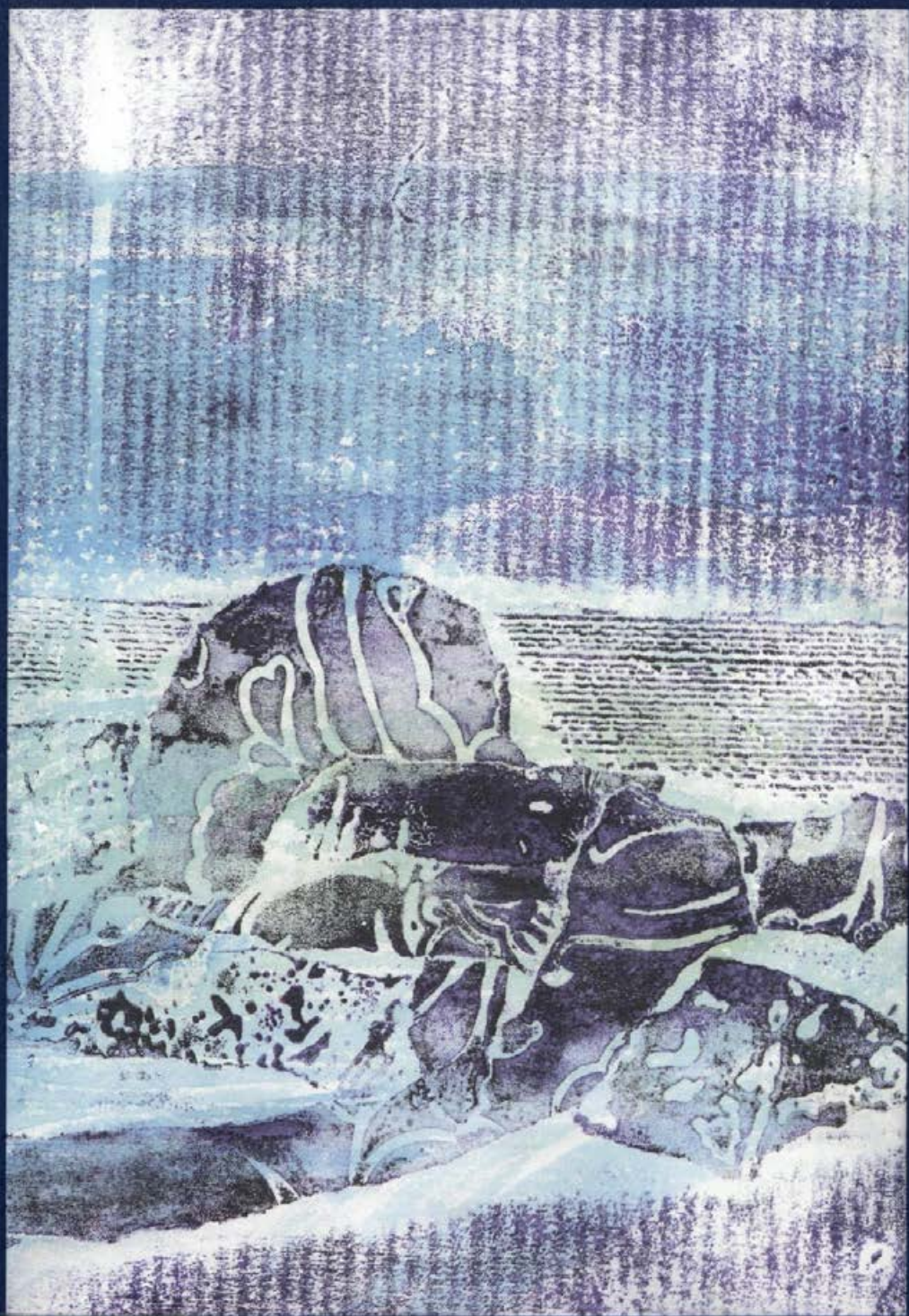

KOLEDAR 1997

KOLEDAR

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԿՈՆԱՏԱԿՏԱԿՆԵՐԻ ՄԻՋՈՒԹՅԱՆ
ԿՈՄԻՏԵՍԻ ԿԵՆՏՐԱԼԻ ԿՈՒՆԵՐԵՆՑԱՆԵՐԻ
ԿՈՄԻՏԵՍԻ ԿԵՆՏՐԱԼԻ ԿՈՒՆԵՐԵՆՑԱՆԵՐԻ
ԿՈՄԻՏԵՍԻ ԿԵՆՏՐԱԼԻ ԿՈՒՆԵՐԵՆՑԱՆԵՐԻ

1997

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԿՈՆԱՏԱԿՏԱԿՆԵՐԻ ՄԻՋՈՒԹՅԱՆ
ԿՈՄԻՏԵՍԻ ԿԵՆՏՐԱԼԻ ԿՈՒՆԵՐԵՆՑԱՆԵՐԻ
ԿՈՄԻՏԵՍԻ ԿԵՆՏՐԱԼԻ ԿՈՒՆԵՐԵՆՑԱՆԵՐԻ
ԿՈՄԻՏԵՍԻ ԿԵՆՏՐԱԼԻ ԿՈՒՆԵՐԵՆՑԱՆԵՐԻ

ԿՈՆԱՏԱԿՏԱԿՆԵՐԻ ՄԻՋՈՒԹՅԱՆ
ԿՈՄԻՏԵՍԻ ԿԵՆՏՐԱԼԻ ԿՈՒՆԵՐԵՆՑԱՆԵՐԻ
ԿՈՄԻՏԵՍԻ ԿԵՆՏՐԱԼԻ ԿՈՒՆԵՐԵՆՑԱՆԵՐԻ
ԿՈՄԻՏԵՍԻ ԿԵՆՏՐԱԼԻ ԿՈՒՆԵՐԵՆՑԱՆԵՐԻ
ԿՈՄԻՏԵՍԻ ԿԵՆՏՐԱԼԻ ԿՈՒՆԵՐԵՆՑԱՆԵՐԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԿՈՆԱՏԱԿՏԱԿՆԵՐԻ ՄԻՋՈՒԹՅԱՆ
ԿՈՄԻՏԵՍԻ ԿԵՆՏՐԱԼԻ ԿՈՒՆԵՐԵՆՑԱՆԵՐԻ
ԿՈՄԻՏԵՍԻ ԿԵՆՏՐԱԼԻ ԿՈՒՆԵՐԵՆՑԱՆԵՐԻ
ԿՈՄԻՏԵՍԻ ԿԵՆՏՐԱԼԻ ԿՈՒՆԵՐԵՆՑԱՆԵՐԻ

ԿՈՆԱՏԱԿՏԱԿՆԵՐԻ ՄԻՋՈՒԹՅԱՆ
ԿՈՄԻՏԵՍԻ ԿԵՆՏՐԱԼԻ ԿՈՒՆԵՐԵՆՑԱՆԵՐԻ
ԿՈՄԻՏԵՍԻ ԿԵՆՏՐԱԼԻ ԿՈՒՆԵՐԵՆՑԱՆԵՐԻ
ԿՈՄԻՏԵՍԻ ԿԵՆՏՐԱԼԻ ԿՈՒՆԵՐԵՆՑԱՆԵՐԻ
ԿՈՄԻՏԵՍԻ ԿԵՆՏՐԱԼԻ ԿՈՒՆԵՐԵՆՑԱՆԵՐԻ

KRATICE ZA KOLEDAR

ap: apostol; cs: cesar(ica); c, uč: cerkveni učitelj; ev: evangelist; dh: duhovnik; dk: diakon; dv: devica; kn: knez; kg: kneginja; km: kmet; kr: kralj(ica); oč: očak; pr: prerok; op: opat(inja); mč: mučen(ec)ka; mh: menih; pp: papež; pr: prerok; rd: redovni(k)ica; sv: svetopisemski (mož, žena); sp: spokorni(k)ica; šk: škof; pšč: puščavni(k)ca; us: ustanovitelj(ica); vd: vdova; ž: žena.

✓
50 N F 21.082 / 1996.

Koledar uredil *dr. Jože Markuža*

Platnice in koledarski del opremila *prof. Jasna Merku*

Izdala Zadruga
GORIŠKA MOHORJEVA

Natisnila Tiskarna Budin v Gorici
Gorica 1996

KOLEDAR

ZA LETO

1997

GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA
GORICA 1996

LUNE: zadnji krajec: 2. ob 20.45 in 31. ob 20.40 • mlaj (nova luna): 9. ob 05.26 • prvi krajec: 15. ob 21.02 • ščip (polna luna): 23. ob 16.11

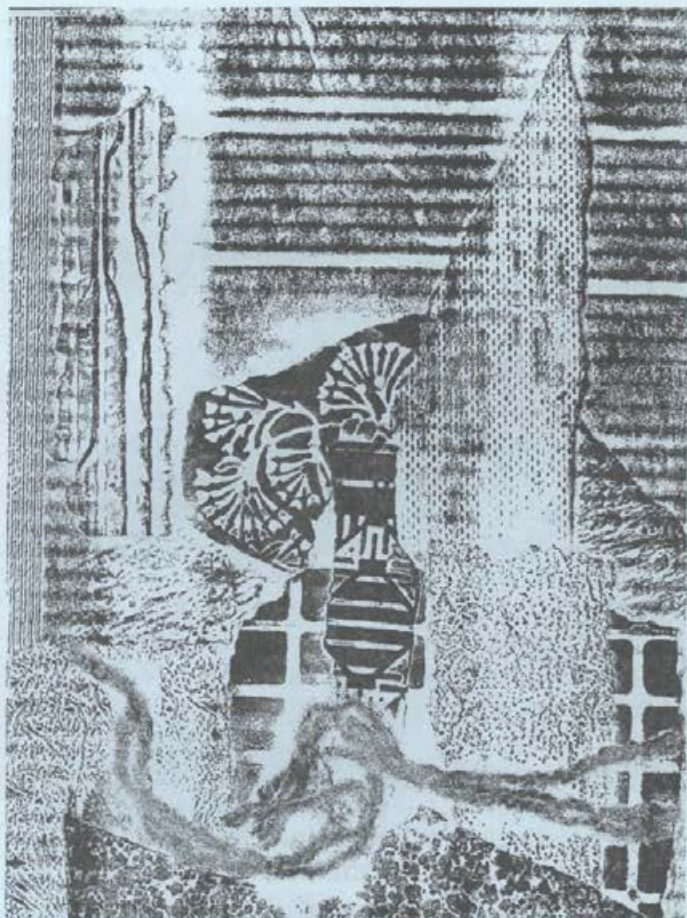
- 1 S **NOVO LETO; Marija, sv. božja Mati**
Našli so Marijo, Jožefa in Dete in mu dali ime Jezus (Lk 2,16-21)
- 2 Č Bazilij Veliki in Gregor Nacijanški, šk c.uč
3 P Genovefa Pariška, dv; Anter, pp mč
- 4 S Angela Fol., rd; Benedikta, mč
- 5 N **2. nedelja po božiču; Emilijana (Milena), dv**
Beseda se je učlovečila in se naselila med nami (Jn 1,1-18)
- 6 P **GOSPODOVO RAZGLAŠENJE -Sv. Trije kralji**
Z Vzhoda smo se prišli poklonit Kralju (Mt 2, 1-12)
- 7 T Rajmund Penjaf., dh; Lucijan Ant., mč
- 8 S Severin Noriški, op; Erhard, šk
- 9 Č Julijan in Bazilisa, mč; Hadrijan, op
- 10 P Viljem, šk; Aldo, pšč
- 11 S Pavlin Oglejski, šk; Teodozij, op
- 12 N **JEZUSOV KRST; Tatjana (Tanja), mč**
Nebeški Oče razodene, da je Jezus njegov Sin (Mr 1,6b-11)
- 13 P Hilarij (Radovan), šk c.uč; Veronika, dv
- 14 T Feliks (Srečko) Nolanski, dh
- 15 S Pavel, pšč; Maver, op
- 16 Č Marcel, pp; Berard, Oton in Peter, mč
- 17 P Anton (Zvonko), op; Marijan, dk mč
- 18 S Marjeta Ogrska, rd; *začetek molitvene osmine*
- 19 N **2. navadna ned.; Knut, kr; Marij in drugi mč**
Prva dva učenca govorita z Jezusom (Jn 1,35-42)
- 20 P Fabijan, pp mč; Sebastijan (Boštjan), mč
- 21 T Neža (Agnes, Janja), dv mč; Epifanij, šk
- 22 S Vincenc (Vinko), dk mč; Anastazij, mč
- 23 Č Emerencijana, mč; Ildefonz, šk
- 24 P Frančišek Saleški, šk c.uč; Ksenija, mč
- 25 S Spreobrnitev ap. Pavla; Ananija, mč
- 26 N **3. nav. ned.; Timotej in Tit, šk; Pavla, sp**
Spokorimo se in verujmo evangeliju (Mr 1,14-20)
- 27 P Angela Merici, dv; Julijan, mč
- 28 T Tomaž Akvinski, rd c.uč; Peter Nolasco, rd
- 29 S Valerij, šk; Julijan Ubogi, sp
- 30 Č Martina, dv mč; Hijacinta, rd
- 31 P Janez Bosco, rd us; Marcela, vd

KRILATCI

LUNE: mlaj: 7. ob 16.06 • prvi krajec:
14. ob 09.58 • ščip: 22. ob 11.27

- 1 S Brigita Irska, dv; Pionij, mč
- 2 N 4. nav. ned.; SVEČNICA - G. darovanje
Jezus učil, kakor kdor ima oblast (Mr 1,21-28)
- 3 P Blaž, šk mč; Oskar (Ansgar), šk
- 4 T Andrej Corsini, šk; Janez Leoniški, dh
- 5 S Agata, dv mč; Ingenuin in Albuin, šk
- 6 Č Pavel Miki in tov. mč; Amand, šk
- 7 P Rihard, kr; Adavkt in frigijski mč
- 8 S Hieronim Emiliani, rd; Janez de Matha, rd
- 9 N 5. nav. ned.; Apolonija, dv mč; Nikefor, mč
Ozdravil je raznovrstne bolnike (Mr 1,29-39)
- 10 P Sholastika, dv; Vilijem Veliki, pšč
- 11 T Lurška Mati božja, Saturnin, mč
- 12 S Pepelnica; Evlalija, mč; Benedikt A., op
- 13 Č Katarina de Ricci, rd; Ermelinda, rd
- 14 P Ciril in Metod, slov. ap.; Valentin (Zdravko), mč
- 15 S Jordan Saški, rd; Sigefrid (Žibert), šk
- 16 N 1. postna ned.; Julijana, mč; Onczim, šk
Jezusa satan skuša in angeli mu strežejo (Mr 1,12-15)
- 17 P Aleš in tov. us. servitov; Silvin, šk
- 18 T Simeon Jeruzalemski, šk mč; Flavijan, šk
- 19 S Konrad, sp; Barbat, šk
- 20 Č Sadot in tov., mč; Leon Sicilski, šk
- 21 P Peter Damiani, šk c. uč; Irena, dv
- 22 S Sedež ap Petra; Marjeta Kortonska, sp
- 23 N 2. postna ned.; Polikarp, šk mč
Nebeški Oče razodene, da je Jezus njegov Sin (Mr 9,2-10)
- 24 P Lucij, mč; Sergij, mč; (v Sloveniji: Matija, ap)
- 25 T Valburga dv; Tarazij, šk
- 26 S Aleksander, šk; Matilda, dv
- 27 Č Gabrijel Žal. Matere božje, rd; Baldomir, sp
- 28 P Roman op; Hilarij, pp

VAS

LUNE: zadnji krajec: 2. ob 10.38 in 31. ob 20.38 • mlaj: 9. ob 02.15 • prvi krajec: 16. ob 01.06 • ščip: 24. ob 05.45

- 1 S Albin, šk; Antonina, mč
- 2 N 3. postna ned.; Neža Praška, dv; Henrik, rd
Poderite ta tempelj in v treh dneh ga bom postavil (Jn 2,13-25)
- 3 P Kunigunda, cs; Marin, mč
- 4 T Kazimir, poljski kraljevič
- 5 S Janez od Križa, rd; Hadrijan, mč
- 6 Č Fridolin (Miroslav), op; Koleta (Nika), rd
- 7 P Perpetua in Felicita, mč; Gaudios, šk
- 8 S Janez od Boga, rd us; Beata, mč
- 9 N 4. postna ned. Frančiška Rimska, vd
Bog je poslal svojega Sina, da bi svet odrešil (Jn 3,14-21)
- 10 P 40 mučencev iz Sebaste; Makarij, mč
- 11 T Sofronij, šk; Konstantin, sp
- 12 S Doroteja (Dora), mč; Maksimiljan, mč
- 13 Č Teodora (Božidara), mč; Nikefor, šk
- 14 P Matilda, kr; Florentina, op
- 15 S Klemen (Milko) Dvoržak, rd; Ludovika, rd
- 16 N 5. postna ned.; Hilarij, šk, in Tacijan, dk, mč
Če seme umre, obrodi obilen sad (Jn 12,20-33)
- 17 P Patrik, irski šk; Jedert (Jerica), dv
- 18 T Ciril Jeruzalemski, šk c.uč; Edvard, mč
- 19 S Jožef, mož Device Marije in Jezusov rednik
- 20 Č Klavdija in tov. mč; Kutbert, šk
- 21 P Nikolaj iz Flüe, pšč; Filemon, mč
- 22 S Lea, sp; Zaharija, pp
- 23 N 6. postna ned.; Turibij, šk
Trpljenje našega Gospoda Jezusa Kristusa po Marku (Mr 14,1-72)
- 24 P Dionizij Palestinski, mč; Katarina Šved., rd
- 25 T Gospodovo oznanjenje; Dizma, desni razbojnik
- 26 S Ludgar, šk; Lara Krimska, mč
- 27 Č Veliki četrtek; Rupert Salzburški, šk
- 28 P Veliki petek; Bojan, kn mč
- 29 S Velika sobota; Bertold, rd; Ciril, dk
- 30 N VELIKA NOČ - GOSPODOVO VSTAJENJE
Potrebno je bilo, da je Kristus vstal od mrtvih (Jn 20,1-9)
- 31 P Velikonočni ponedeljek; Modest Gosposvetski, šk

Jaz govorim svetu to, kar sem slišal od Očeta (Jn 8, 23)

VESNA

LUNE: mlaj: 7. ob 12.02 • prvi krajec: 14. ob 18.00
ščip: 22. ob 21.34 • zadnji krajec: 30. ob 03.37

- 1 T Hugo, šk; Venancij, šk mč
- 2 S Frančišek Paolski, rd us; Marija Egiptovska, sp
- 3 Č Sikst I., pp; Rihard, šk; Agapa, mč
- 4 P Izidor Seviljski, šk; Platon, op
- 5 S Vincenc Ferrer, dh; Julijana, rd
- 6 N **2. velikonočna ned., bela; Irenej Sirmijski, šk**
- Čez osem dni je prišel Jezus (Jn 20,19-31)
- 7 P Janez de la Salle, rd us
- 8 T Albert, šk mč; Valter, op
- 9 S Marija Klopajeve, sv ž; Tomaž Tolent., mč
- 10 Č Ezekijel, pr; Apolonij in tov., mč
- 11 P Stanislav, šk mč; Gemma Galgani, rd
- 12 S Zeno, šk; Julij, pp
- 13 N **3 velikonočna ned.; Martin I., pp mč**
- Kristus je moral trpeti in vstati od mrtvih (Lk 24,35-48)
- ☾ 14 P Valerijan in tov., mč; Lidvina, dv
- 15 T Milena, kg; Peter Gonzales, rd
- 16 S Bernardka Lurška, dv; Benedikt Labre, sp
- 17 Č Rudolf, mč; Fortunat, mč
- 18 P Elefterij Ilirski, mč; Aplonij, mč
- 19 S Leon IX., pp; Ema, rd
- 20 N **4. velikonočna ned.; Teotim, šk; Hilda, dv**
- Dobri pastir da življenje za svoje ovce (Jn 10, 11-18)
- 21 P Anzelm, šk c. uč; Konrad iz Parzhama, rd
- 22 T Leonid, mč; Aleksander (Saša), mč
- 23 S Jurij, mč; Adalbert (Vojteh), šk mč
- 24 Č Fidelis (Zvesti) Sigmarinški, rd; Honorij, šk
- 25 P Marko, ev; Ermin, šk mč; *državni praznik*
- 26 S Mati dobrega sveta; Pashazij, op
- 27 N **5. velikonočna ned.; Cita, dv; Hozana dv**
- Kdor ostane v meni in jaz v njem, ta rodi obilo sadu (Jn 15,1-8)
- 28 P Peter Chanel, dh mč; Vital (Živko), mč
- 29 T Katarina Sienska, dv c. uč; Peter Veronski, mč
- 30 S Pij V., pp; Jožef Cotelengo, rd us

GOLGOTA

LUNE: mlaj: 6. ob 21.47 • prvi krajec: 14. ob 11.55
ščip: 22. ob 10.13 • zadnji krajec: 29. ob 08.51

- 1 Č **Jožef Delavec; mednarodni praznik dela**
- 2 P Atanazij, šk c. uč; Boris, kn
- 3 S Filip (Zdenko) in Jakob, ml. ap; Teodozij Kijev., op
- 4 N **6. velikonočna ned.; Florijan (Cvetko), mč**
- Kdor zares ljubi, življenje da za svoje prijatelje (Jn 15,9-17)
- 5 P Gotard, šk; Angel, mč
- 6 T Dominik Savio, dijak; Evodij, šk
- 7 S Gizela, op; Flavij, mč
- 8 Č Viktor Milanski, mč; Dezider (Željko), šk
- 9 P Herma, učenec ap Pavla; Pahomij, op
- 10 S Antonin, šk; Trsatska Mati božja
- 11 N **GOSPODOV VNEBOHOD; Mamert, šk**
- Bil je vzet v nebo in sedel na božjo desnico (Mr 16,15-20)
- 12 P Leopold Mandič, rd; Pankracij, mč
- 13 T Marija Mazzarello, rd; Servacij, šk
- 14 S Matija, ap; Bonifacij, mč; Justina, mč
- 15 Č Zofija (Sonja), mč; Izidor, km
- 16 P Janez Nepomuk, dh mč; Ubald, šk
- 17 S Jošt, pšč; Pashal Baylon, rd
- 18 N **BINKOSTI - Prihod Sv. Duha; Janez I., pp mč**
- Kakor je mene Oče poslal, vas jaz pošljem (Jn 20,19-23)
- 19 P *Marija, Mati Cerkve*; Peter Celestin, rd; Ivo, dh
- 20 T Bernardin Sienski, rd; Plavtila, sp
- 21 S Krispin, rd; Evtihij, mč
- 22 Č Rita (Rjeta) Kasijska, rd; Renata, sp
- 23 P Leon Rostovski, šk; Ivana Antida, rd
- 24 S Marija Pomočnica kristjanov; Socerb Trž., mč
- 25 N **SVETA TROJICA; Beda Častiljivi, dh c. uč**
- Jezus naroči krščevati (Mt 28,16-20)
- 26 P Filip Neri, dh; Lambert de Vence, šk
- 27 T Avguštin Canterburyški, šk; Julij, mč
- 28 S German Pariški, šk; Bernard Menth., dh
- 29 Č Teodozija, dv; Maksim Emonski, šk
- 30 P Kancijan in tov., oglejski mč
- 31 S *Marijino obiskanje*; Petronila, dv

GMAJNA

1 N SV. REŠNJE TELO IN KRI GOSPODOVA

To je moje Telo, to je moja Kri (Mr 14,12-16. 22-26)

2 P Marcellin in Peter, mč; Erazem, šk mč

3 T Karel Lwanga in ugandski mč; Klotilda, kr

4 S Frančišek Caracciolo, rd us; Kvirin, šk mč

5 Č Bonifacij, šk mč; Svetko, mč; Igor, kn

6 P Jezusovo srce; Bertrand, oglej. šk; Norbert, šk

7 S Marijino srce; prvi mučenci tržaške Cerkve

8 N 10. nav. ned., Medard, šk; Vilijem, šk

Hudi duh bo premagan (Mr 3,20-35)

9 P Efrem Sirski, dk c.uč; Primož in Felicijan, mč

10 T Bogumil, šk; Janez Dominici, šk

11 S Barnaba, ap; Feliks in Fortunat, mč

12 Č Janez Fak., rd; Adela, dv

13 P Anton Padovanski, rd c. uč; Trifil, šk

14 S Elizej, pr; Valerij in Rufin, mč

15 N 11. nav. ned; Vid (Vitomir), mč; Prot, oglej. mč

Gorčično zrno zraste v veliko drevo (Mr 4,26-34)

16 P Gvido Kortonski, rd; Beno, šk

17 T Gregor Barbarigo, šk; Adolf, šk

18 S Marcellijan in Marko, mč; Marina, dv

19 Č Romuald, op; Nazarij, šk

20 P Silverij I., pp mč; Mihelina, sp

21 S Alojzij (Vekoslav) Gonzaga, rd; Evzebij, šk

22 N 12. nav. ned.; Niceta, oglej. šk

Kristus je gospodar narave (Mr 4,35-41)

23 P Agripina, dv mč; Jožef Cafasso, dh

24 T Rojstvo Janeza Krstnika; Favst, mč

25 S Eleonora, kr; Doroteja, dv

26 Č Vigilij (Stojan), šk; Janez in Pavel, mč

27 P Ema Krška, kg; Ladislav, kr

28 S Irenej (Hotimir), šk mč; Marcela, mč

29 N Peter in Pavel, prvaka apostolov

Jezus obljubi Petru najvišjo oblast (Mt 16,13-19)

30 P Prvi mučenci rimske Cerkve; Emilijana, mč

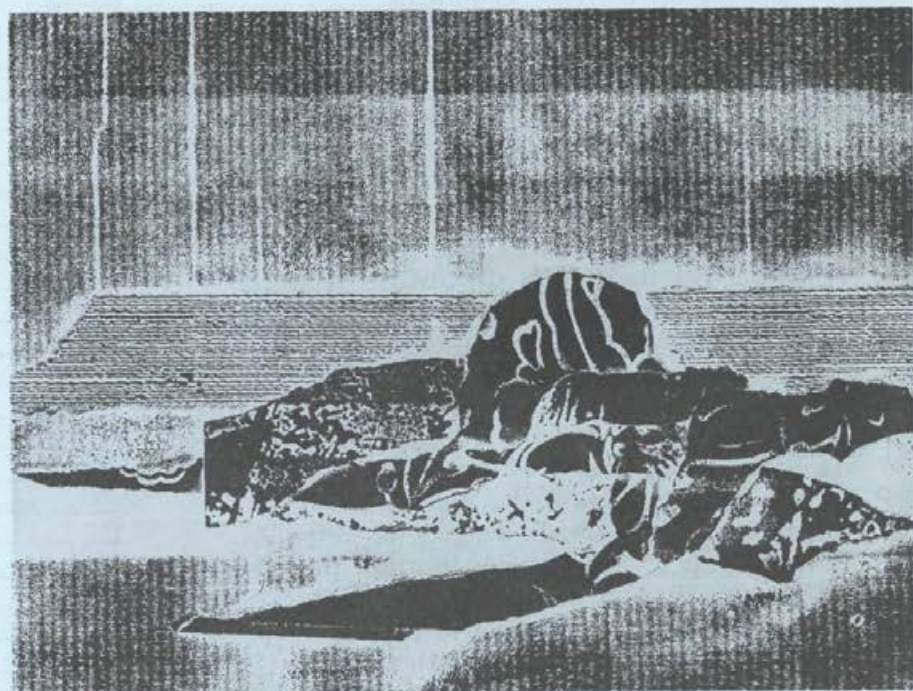

JADRNICA

LUNE: mlaj: 4. ob 19.40 • prvi krajec: 12. ob 22.44
ščip: 20. ob 04.20 • zadnji krajec: 26. ob 19.28

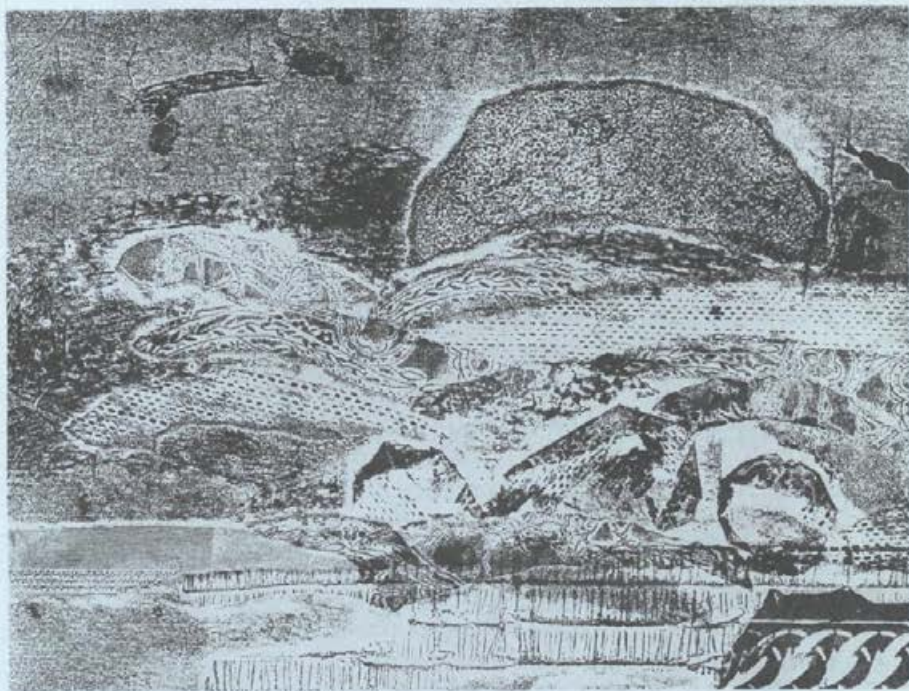
- 1 T Teobald (Bogoslav), pšč; Estera, sv ž
- 2 S Oton Bamberški, šk; Urban, mč
- 3 Č Tomaž, ap; Heliodor, šk
- 4 P Urh, šk; Elizabeta Portugalska, kr
- 5 S Anton M., dh; Ciril in Metod, ap Slovanov (v slov. šk.)
- 6 N 14. nav. ned.; Marija Goretti, dv mč
- Kristusa rojaki niso sprejeli (Mr 6,1-6)
- 7 P Izaija, pr; Vilibald, šk
- 8 T Kilijan, šk mč; Prokop, mč
- 9 S Veronika Giuliani, op; Gorkumski mč
- 10 Č Amalija (Ljuba), rd; Pij I., pp
- 11 P Benedikt, op; Olga Kijevska, kg
- 12 S Mohor šk in Fortunat dk, mučenca
- 13 N 15. nav. ned.; Henrik (Hinko) II., kr
- Jezus pošilja apostole (Mr 6,7-13)
- 14 P Kamil de Lellis, dh; Frančišek Solan, rd
- 15 T Bonaventura, šk, c. uč; Vladimir Kijevski, kn
- 16 S Karmelska Mati božja; Elvira, op
- 17 Č Aleš (Aleksij), sp; Marcelina, dv
- 18 P Friderik (Miroslav), šk mč; Arnold, šk
- 19 S Avrea (Zlatka), dv; Arsen, dk pšč
- 20 N 16. nav. ned.; Marjeta Antioh., dv mč; Elija, pr
- Jezus skrbi za svoje ovce (Mr 6,30-34)
- 21 P Lovrenc iz Brindisija, dh; Danijel (Danilo), pr
- 22 T Marija Magdalena (Magda, Majda), sp
- 23 S Brigita Švedska, rd; Apolinarij, šk mč
- 24 Č Kristof, mč; Boris in Gleb, kn mč; Kristina, mč
- 25 P Jakob, st. ap; Olimpija, vd
- 26 S Joahim in Ana, starša Device Marije
- 27 N 17. nav. ned.; Kliment Ohr.; Gorazd in drugi
- Kristus daje za vse kruha v izobilju (Jn 6,1-15)
- 28 P Viktor (Zmago) I., pp; Samson (Samo), šk
- 29 T Marta iz Betanije, sv ž; Olaf, kr
- 30 S Peter Krizolog, šk c. uč; Abdon in Senen, mč
- 31 Č Ignacij Lojolski, rd us

ZATON

LUNE: mlaj: 3. ob 09.14 • prvi krajec: 11. ob 13.42
ščip: 18. ob 11.55 • zadnji krajec: 25. ob 03.24

- 1 P Alfonz de Liguori, šk c. uč; Makabejski bratje, mč
- 2 S Evzebij iz Vercellija, šk; Štefan I., pp
- 3 N 18. nav. ned.; Lidija, sv ž; Avguštin K., šk
- Jezus hrani našo vero (Jn 6,24-35)
- 4 P Janez M. Vianney, dh
- 5 T Marija Snežna (Nives); Ožbalt, kr
- 6 S Jezusova spremenitev na gori
- 7 Č Sikst II., pp in tov. mč; Kajetan, dh
- 8 P Dominik (Nedeljko), rd us; Cirijak, mč
- 9 S Peter Faber, rd; Edith Stein, rd mč
- 10 N 19. nav. ned; Lovrenc, dk mč; Zvezdana, mč
- Živeti moramo le v moči Jezusovega kruha (Jn 6,41-51)
- ☾ 11 P Klara (Jasna), dv; Tiburcij in Suzana, mč
- 12 T Hilarija, mč; Inocenc XI., pp
- 13 S Poncijan, pp, in Hipolit, dh, mč
- 14 Č Maksimilijan Kolbe, rd mč; Evzebij, dh
- 15 P MARIJINO VNEBOVZETJE; Tarcizij, mč
- Bog povišuje nizke (Lk 1, 39-56)
- 16 S Rok, sp; Štefan Ogrski, kr
- 17 N 20. nav. ned.; Hijacint Poljski, rd
- Jezus nam daje sam sebe v hrano (Jn 6, 51-58)
- 18 P Helena (Jelka, Alenka), cs; Agapit, mč
- 19 T Janez Eudes, rd us; Boleslav, mč
- 20 S Bernard, op c. uč; Samuel (Samo), pr
- 21 Č Pij X., pp; Sidonij (Zdenko), šk
- 22 P Devica Marija Kraljica, Sigfrid (Zmago), op
- 23 S Roza iz Lime, dv; Filip Benizzi, dh
- 24 N 21. nav. ned.; Jernej (Bartolomej), ap
- Kristus ima besede večnega življenja (Jn 6, 60-69)
- ☾ 25 P Ludvik IX., kr; Jožef Kalasanc, rd
- 26 T Rufin, šk; Ivana E. Bichier, rd us
- 27 S Monika, mati sv. Avguština; Cezarij, šk
- 28 Č Avguštin, šk c. uč; Pelagij, mč
- 29 P Mučeništvo Janeza Krstnika; Sabina, mč
- 30 S Feliks (Srečko), mč; Gaudencija, mč
- 31 N 22. nav. ned; Rajmund (Rajko) Nonat, rd
- Ne nadomeščajmo božjih zapovedi s človeškimi izročili (Mr 7,1-23)

ŽIVO MORJE

LUNE: mlaj: 2. ob 00.52 • prvi krajec: 10. ob 02.31
ščip: 16. ob 19.51 • zadnji krajec: 23. ob 14.35

- 1 P Egidij (Tilen), op; Verena, dv
- 2 T Maksima, mč; Emerik, kn
- 3 S Gregor Veliki, pp c. uč; Mansvet, šk
- 4 Č Rozalija (Zalka), dv; Ida, sp
- 5 P Lovrenc Giustiniani, šk; Viktorin, šk mč
- 6 S Petronij, šk; Evelina, mč
- 7 N 23. nav. ned.; Regina, dv mč; Bronislava, rd
Jezus pomaga bolnikom (Mr 7,31-37)
- 8 P Marijino rojstvo; Hadrijan, mč
- 9 T Peter Klaver, rd; Dorotej in Gorgonij, mč
- 10 S Nikolaj Tolentinski, sp; Pulherija, cs
- 11 Č Emilijan (Milko, Milan), šk; Nada, sp
- 12 P Gvido, sp; Tacijan (Tihomil), mč
- 13 S Janez Zlatousti, šk c. uč
- 14 N 24. nav. ned.; Povišanje sv. Križa
Verujemo v Kristusovo božanstvo, čeprav mora trpeti (Mr 8, 27-35)
- 15 P Žalostna Mati božja (Dolores); Melita, mč
- 16 T Kornelij, pp in Ciprijan, šk, mučenca; Ljudmila, kg
- 17 S Roberto Bellarmino, šk c. uč; Lambert, šk mč
- 18 Č Jožef Kupertinski, dh; Irena in Zofija, mč
- 19 P Januarij, šk mč; Teodor (Božidar), šk
- 20 S Andrej Kim, dh in Korejski mučenci
- 21 N 25. nav. ned.; Matej (Matevž), ap ev; Jona, pr
Jezusov učenec je drugim služabnik (Mr 8,30-37)
- 22 P Tomaž Villanovski, šk; Mavricij in tov. mč
- 23 T Lin, pp; Marta Perzijska, dv mč
- 24 S Marija Devica, rešiteljica jetnikov; Gerard, šk
- 25 Č Avrelija (Zlata), dv; Sergij Radoneški, op
- 26 P Kozma in Damijan, mč; Nil, op
- 27 S Vincencij Pavelski, rd us; Hiltruda, dv
- 28 N 26. nav. ned.; Venčeslav (Vaclav), kn mč
Sprejemajmo vse, ki niso proti nam (Mr 9, 38-48)
- 29 P Mihael, Gabrijel, Rafael, nadangeli
- 30 T Hieronim, dh c. uč; Zofija, sp

RUŠEVEC

LUNE: mlaj: 1. ob 17.52 in 31. ob 11.01 • prvi krajec: 9. ob 13.22 • ščip: 16. ob 04.46 • zadnji krajec: 23. ob 05.48

- 1 S Terezija Deteta Jezusa, dv; Remigij, šk
 - 2 Č Angeli varuhi; Teofil (Bogoljub), sp
 - 3 P Kandit (Žarko), mč; Evald, mč
 - 4 S Frančišek Asiški, rd us; Petronij, šk
 - 5 N 27. nav. ned.; Marcelin, šk; Flavija, mč
 - Kar je Bog združil, naj človek ne loči (Mr 10,2-16)
 - 6 P Bruno, rd us; Renato, šk
 - 7 T Rožnovenska Mati božja; Marko I., pp
 - 8 S Sergij Tržaški, mč; Pelagija, sp; Demetrijs Sol., mč
- 9 Č Dioniz, šk in tov. mč; Janez Leonardi, dh
 - 10 P Frančišek Borgia, rd; Hugolin, mč
 - 11 S German, šk; Aleksander Sauli, šk
 - 12 N 28. nav. ned.; Maksimilijan Celjski, šk
 - Če Jezus kliče, se moramo vsemu odreči (Mr 10,17-30)
 - 13 P Edvard, kr; Koloman, mč
 - 14 T Kalist I.; pp mč; Gaudencij (Veselko), šk
 - 15 S Terezija Velika Avilska, rd c. uč
- 16 Č Hedvika, rd; Marjeta M. Alakok, dv
 - 17 P Ignacij Antiohijski, šk mč; Viktor, šk
 - 18 S Luka, ev; Julijan, pšč
 - 19 N 29. nav. ned.; Izak Jogues in kanadski mč
 - Božji Sin je postal človek, da bi dal svoje življenje za nas (Mr 10,35-45)
 - 20 P Vendelin, op; Irena (Miroslava), mč
 - 21 T Uršula, dv mč; Celina, sp
 - 22 S Marija Saloma, sv ž; Bertilda, rd
- 23 Č Janez Kapistran, rd; Severin, šk
 - 24 P Anton M. Claret, rd us; Martin, op
 - 25 S Krizant in Darija, mč; Krišpin, šk mč
 - 26 N 30. nav. ned.; Lucijan, mč; Florij, mč
 - 27 P Sabina Avilska, mč; Vincenc, mč
 - 28 T Simon in Juda Tadej, ap; Cirila, dv mč
 - 29 S Mihael Rua, rd; Narcis, šk
 - 30 Č Marcel, mč; Alfonz Rodriguez, rd
 - 31 P Volbenek, šk; Kvintin, mč

DREVO

November

listopad

strelec
30 dni

LUNE: prvi krajec: 7. ob 22.43 • ščip: 14. ob 15.12
zadnji krajec: 23. ob 05.48 • mlaj: 30. ob 03.14

1 S VSI SVETI

Veliko je plačilo v nebesih (Mt 5, 1-12a)

2 N 31. nav. ned.; Spomin vseh vernih rajnih

Zapoved ljubezni do bližnjega je enaka ljubezni do Boga (Mr 12, 28b)

3 P Just Tržaški, mč; Viktorin Ptuj., šk

4 T Karel (Drago) Boromejski, šk

5 S Zaharija in Elizabeta, starša J. Krstnika; Oglejski mč

6 Č Lenart (Narte), op; Sever, šk

7 P Engelbert, šk; Ernest, mč

8 S Deodat (Bogdan); pp; Bogomir (Mirko), šk

9 N 32. nav. ned.; Posvetitev lateranske bazilike

Uboga vdova je dala več kot vsi (Mr 12, 38-44)

10 P Leon Veliki, pp c. uč; Andrej Avelinski, dh

11 T Martin (Davorin), šk; Menas, pšč

12 S Jozafat Kunčevič, šk mč; Kunibert, šk

13 Č Stanislav Kostka, rd; Bric, šk

14 P Nikolaj Tavelič, mč; Didak (Diego), rd

15 S Albert Veliki, šk c. uč; Leopold, kn

16 N 33. nav. ned.; Marjeta Škoška, kr; Gertruda, rd

Ob sodbi bo Kristus zbral vse svoje zveste (Mr 13, 24-32)

17 P Evfemija in Tekla, mč; Elizabeta Ogr., rd

18 T Posv. rim. bazilik Petra in Pavla; Abdija, pr

19 S Neža Asiška, dv; Barlam, mč

20 Č Edmund, kr mč; Feliks Valois, rd

21 P *Marijino darovanje* (Marija od zdravja); Gelazij I., pp

22 S Cecilija (Cilka), mč; Maver, šk mč

23 N JEZUS KRISTUS - KRALJ VESOLJSTVA

Kristus spričuje, da je res Kralj (Jn 18, 33-37)

24 P Andrej Dung-Lac in tov., vietnam. mč; Krizogon, mč

25 T Katarina Aleks., dv mč; Erazem, mč

26 S Leonard Portomavriški, rd; Silvo, op

27 Č Valerijan Oglejski, šk; Virgil, šk

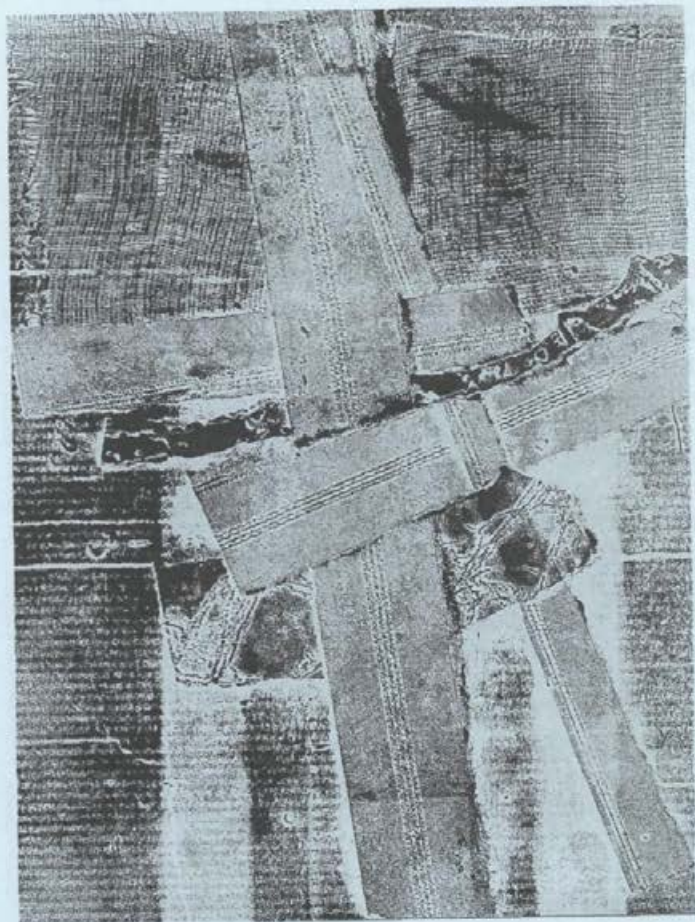
28 P Katarina Labourè, dv; Jakob Markijski, rd

29 S Saturnin, mč; Radogost, šk

30 N 1. adventna ned.; Andrej, ap; Justina, dv mč

Naše odrešenje je blizu (Lk 21, 25-36)

Pojdi v veselje svojega gospodarja (Mt 25, 21c)

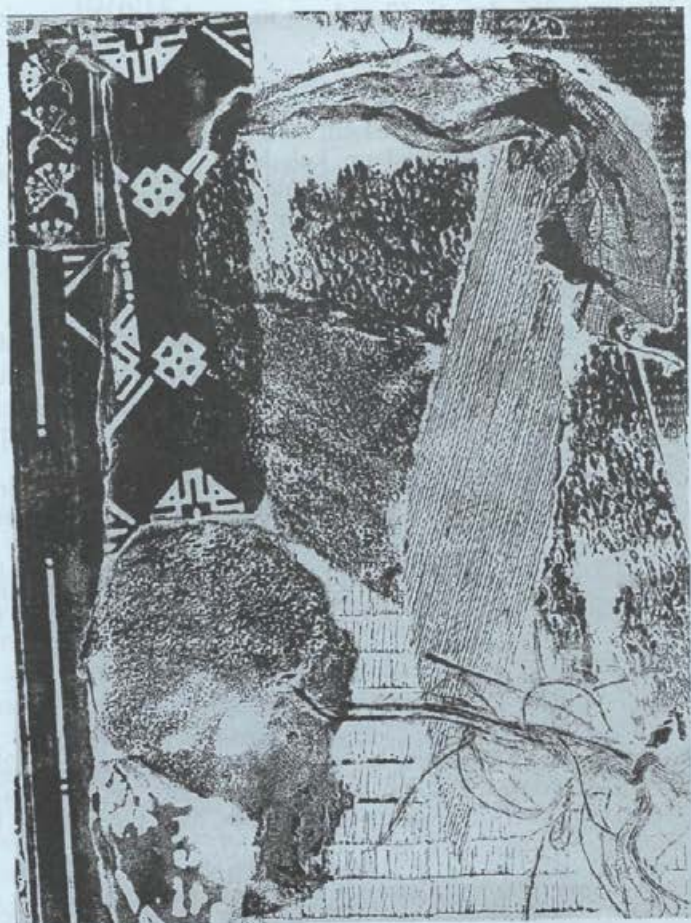
KAMEN

LUNE: prvi krajec: 7. ob 07.09 • ščip: 14. ob 03.37
zadnji krajec: 21. ob 22.43 • mlaj: 29. ob 17.57

- 1 P Eligij, šk; Natalija, (Božena) sp
- 2 T Kromacij, šk; Bibijana (Vivijana, Živka), dv mč
- 3 S Frančišek Ksaver, rd; Kasijan, mč
- 4 Č Barbara, dv mč; Janez Damaščan, dh c. uč
- 5 P Saba (Sava), op; Krispina, mč
- 6 S Nikolaj (Miklavž), šk; Apolinarij, mč
- ☾ 7 N 2. adventna ned.; Ambrož, šk c. uč
- Vsi bomo deležni zveličanja (Lk 3,1-6)
- 8 P BREZMAD. SPOČETJE DEVICE MARIJE
- Zdrava, milosti polna, Gospod je s teboj (Lk 1, 26-38)
- 9 T Valerija, mč; Peter Fourier, rd
- 10 S Loretska Mati božja; Melkijad, pp
- 11 Č Damaz I.; pp; Danijel Stilit. pšč
- 12 P Ivana Frančiška de Chantal, rd
- 13 S Lucija, dv mč; Otilija, op
- ☉ 14 N 3. adventna ned.; Janez od Križa, dh c. uč
- Pripravimo se na odrešenje (Lk 3,10-18)
- 15 P Kristijana, dv; Marija K. di Rosa, rd us
- 16 T Albina, dv mč; Adelhajde, cs
- 17 S Lazar iz Betanije; Jolanda, rd
- 18 Č Teotim in Baziljan, mč; Gracijan, šk
- 19 P Urban V., pp; Favsta, sp
- ☾ 20 S Evgen in Makarij, mč; Dominik Siloški, op
- ☾ 21 N 4. adventna ned.; Peter Kanizij, dh c. uč
- Odrešenik pride k nam (Lk 1,39-45)
- 22 P Demetrij Afriški (Mitja), mč; Francesca Cabrini, rd
- 23 T Janez Kancij, dh; Viktorija, mč
- 24 S Božična viglija - Sveti večer; prastarša Adam in Eva
- 25 Č BOŽIČ - GOSPODOVO ROJSTVO
- Beseda se je učlovečila in se naselila med nami (Jn, 1, 1-18)
- 26 P Štefan, dk prvi mč
- 27 S Janez Evangelist, ap; Fabiola, sp
- 28 N SVETA DRUŽINA; Nedolžni otroci, mučenci
- Dvanajstletni Jezus med učitelji (Lk 2,41-52)
- 29 P Tomaž Becket, šk mč; David, kr
- 30 T Evgen, šk; Liberij, šk
- 31 S Silvester I., pp; Melanija, op

Papež Janez Pavel II. 700 Slovesni

MATI Z DETETOM

Leto 1997

je navadno leto, ima 365 dni, tj. 52 tednov in en dan. Začne se in konča s sredo.

1. januar našega (gregorijanskega) koledarja je:

19. december 1996	po julijanskem koledarju
23. keihak 1713	po koptskem koledarju
22. tébeth 5757	po judovskem koledarju
21. cha'ban 1417	po muslimanskem koledarju

LETNI ČASI

Začetek pomladi 20. marca ob 14^h. 56^m; poletje 21. junija ob 9^h. 21^m; jesen 23. septembra ob 0^h. 57^m; zima 21. decembra ob 21^h. 9^m.

SONČNA MRKA

9. marca bo mrk popoln. Začetek ob 0^h. 17^m., maksimum ob 2^h. 24^m. in konec ob 4^h. 31^m. Viden bo v vzhodni Aziji in skrajnem severo-zahodnem delu Severne Amerike.

1. in 2. septembra bo mrk delen. Začetek ob 22^h. 44^m., maksimum ob 1^h. 4^m. in konec. Ob 3^h. 23^m. Viden bo v Avstraliji, Novi Zelandiji in delu Antarktike.

LUNINA MRKA

24. marca bo mrk delen. Polsenca bo začela zagrinjati Luno ob 2h 41m, senca pa ob 3h 57m. Maksimum bo ob 5h 39m. Senca se bo umaknila z lunine površine ob 7h 21m in polsenca ob 8h 38m. Mrk bo viden v Evropi, Afriki in v obeh Amerikah.

16. septembra bo mrk popoln. Polsenca bo začela zagrinjati Luno ob 17^h. 11^m., senca pa ob 18^h. 8^m. Začetek popolnega mrka ob 19^h. 15^m., maksimum ob 19^h. 47^m. in konec ob 20^h. 18^m. Senca se bo umaknila ob 21^h. 25^m. in polsenca ob 22^h. 22^m. Viden bo v Evropi, Afriki, Aziji ter Avstraliji.

N.B. - Vsi podatki so v srednjeevropskem času. Ko je v veljavi poletna (legalna) ura, je treba prišteti eno uro.

OPOMBA - O štetju stoletij. Ker se je 1. stoletje začelo s 1. januarjem leta, se je to izteklo z 31. decembrom leta 100. XX. stoletje se je začelo s 1. januarjem leta 1901 in se bo končalo z 31. decembrom leta 2000. Začetek XXI. stoletja ter obnem tretjega tisočletja bo 1. januarja leta 2001.

Astronomske podatke posredoval dr. Pavel Zlobec

Papež Janez Pavel II. v Sloveniji

BRNIK

petek, 17. maja 1996

Letalo z vatikansko in slovensko zastavo se je ob 16.41 dotaknilo slovenskih tal. Komaj je pristalo na brniškem letališču, so se po vsej Sloveniji oglasili zvonovi, ki so naznanili veselje slovenskega naroda ob prihodu Petrovega naslednika.

Papežev obisk v Sloveniji je bil za vse Slovence izjemnega pomena, za vernike pa še toliko bolj, saj jim je pomenil stik s Petrovim naslednikom. O papeževem obisku se je že veliko pisalo, tudi zamejci smo se obiska svetega očeta udeležili in skupno z njim molili. Neverjetno lepo vreme je pričakalo svetega očeta v Sloveniji, vreme, ki je vse tri dni spremljalo papeževo potovanje po Sloveniji in se je pokvarilo šele ob njegovem odhodu. Kot da bi sam dobri Bog poskrbel, da bo vse v najlepšem redu za časa papeževega obiska v Sloveniji! Takoj moramo zapisati, da se je Slovenija izredno lepo pripravila na obisk svetega očeta, vsem bo v spominu ostalo njegovo srečanje z mladimi v Postojni in neverjetno lepo okrašeno prizorišče, za katerega so poskrbele primorske žene, ki so doma požele svoje rože in jih dale za Postojno in še in še bi lahko naštevali. Zgodilo se je neverjetno, saj se je vsa Slovenija za časa papeževega obiska združila v eno. Za Slovence je bil ta obisk po osamosvojitvi gotovo največji dogodek, tak dogodek, da si ga bodo

Prihod v Slovenijo

zapomnile generacije ljudi. Vsakdo, ki se je srečal tiste lepe dni s svetim očetom, bo lahko še svojim vnukom čez leta pripovedoval: Tudi jaz sem bil zraven!

PRIHOD

Papež Janez Pavel II. je izstopil iz letala in s spoštovanjem poljubil slovensko zemljo. Predsednik Republike Slovenije Milan Kučan ga je nato sprejel z najvišjimi državnimi častmi, zraven pa je bilo veliko preprostih ljudi, tudi nevernih, ki so vse tri dni iskali srečanje s svetim očetom. Spregovoril je predsednik M. Kučan, nato Janez Pavel II. V svojem prvem nagovoru je poudaril, da smo Slovenci poklicani biti križišče ljudstev, most med slovanskim, germanskim, latinskim in madžarskim svetom. Tudi papež je pontifex, klican, da uresničuje mostove. Na glas je nato zaprosil, da bi le prišlo do trajnega in pravičnega miru na evropskem jugovzhodu. Poudaril je jubilej, spomin na začetek evangelizacije slovenskih prednikov pred 1250 leti. To naj bo priložnost, da ponovno odkrijemo starodavne korenine in odpremo nove perspektive naši sedanji kulturi. Vloga Cerkve in tudi njegovega romanja med Slovence, je še dejal, pa je služiti in klicati k spravi in solidarnosti. Z njemu prirojeno neposrednostjo je stopil med vernike, jih pozdravljal in otroke božal; ljudje pa so zanj prepevali slovenske Marijine pesmi.

Z letališča se je papež kmalu odpravil na kratek zasebni obisk milostne podobe Marije pomagaj na Brezjah; tam je molil, saj mu od molitve prihaja moč. Ob poti ga je pozdravljalo na tisoče ljudi, ki so za to priložnost svečano okrasili poti in kraje.

Na Gradu Brdo pri Kranju se je srečal s predsednikom Milanom Kučanom in s slovenskim političnim vrhom. S predsednikom Kučanom se je papež zasebno pogovarjal dobre pol ure.

VEČERNICE

Proti večeru je na ulicah ljubljanskega središča kar mrgolelo, na tisoče ljudi se je zgrnilo na ljubljanske ulice. Pričakovanje je bilo zelo veliko. Predvsem je presenečalo res veliko število mladih, spodbuda za upanje. Papež je najprej blagoslovil nova glavna vrata stolnice. V cerkvi so mogočno zadonele orgle, sveti oče je vstopil in pozdravljal slovenske škofove, duhovnike, redovnice in redovnike. To je bil začetek pastoralnega dela njegove vizitacije. Prisotne posvečene je priporočil Mariji, »Materi in Kraljici Slovenije«, ter jih nagovoril k službi: »Slovensko ljudstvo vas potrebuje.« Predvsem pa je kot zgled postavil »častitljivega božjega služabnika Antona Martina Slomška, čigar postopek za kanonizacijo se srečno približuje h koncu.« Navdaja nas veselje: Anton Martin Slomšek bo svetnik.

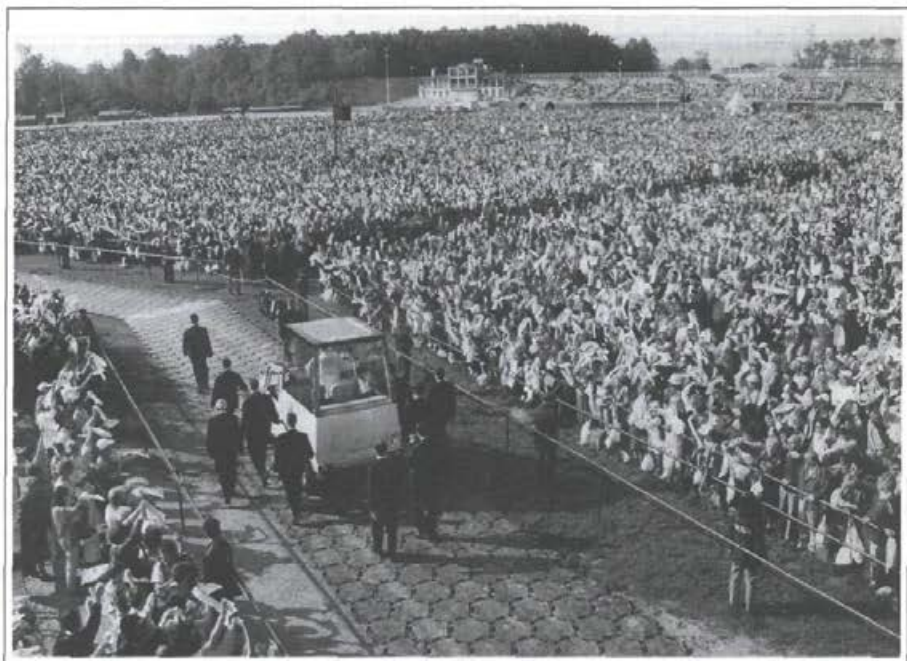
*V soboto, 18. maja, se je papežev dan začel s pristrčno **podoknico**, ki so mu jo zapeli otroci na trgu nadškofijskega dvorca, in z voščilom ob 76. rojstnem dnevu.*

STOŽICE

Medtem so se že shajale množice na hipodromu v Stožicah za osrednje evharistično slavlje in obenem spominsko prireditve. Papežev obisk je bil namreč zgodovinski dogodek, ki je potekal ob pomembni 1250-letnici krščanstva na Slo-

venskem. Prav krščanstvo je bilo skozi dolga stoletja odločilno za ohranjanje jezika, kulture in narodne zavesti vse do državne osamosvojitve. Po molitveni pripravi in akademiji je prispel papež na shajališče ob 8.30. Sprejela ga je stotisočglava množica; pozdravljalo ga je pritrkovanje zvonov. Med uvodno svečano in mogočno pesmijo so po ogromnem stopnišču v dolgi vrsti prihajali na oltar somaševalci: 50 kardinalov in škofov (med njimi so bili tudi krakovski nadškof Franciszek Macharski, banjaluški škof Franjo Komarica, zagrebški nadškof Franjo Kuharič, beograjski nadškof Franc Perko, sarajevski nadškof Vinko Puljič, goriški nadškof Antonio Vitale Bommarco in mnogi drugi) in 400 slovenskih ter tujih duhovnikov. Med prisotnimi smo opazili tudi ljudi iz zamejstva, ki jih je bilo seveda največ na srečanju v Postojni. Medtem je Janez Pavel II. klečal v zbrani molitvi pred okrašeno podobo Marije pomagaj z Brezij.

V pozdravnem nagovoru je ljubljanski nadškof in metropolit dr. Alojzij Šuštar spomnil na nalogo slovenske Cerkve, ki - je rekel - ni samo v novi evangelizaciji in misijonskem delu, ampak predvsem v spravi. V homiliji je sv. oče preletel zgodovino slovenskega krščanstva od prvih misijonskih žarišč do danes. Vendar, je rekel, *»evangelij ni nikoli oznanjen enkrat za vselej. V vsaki dobi zahteva novih oznanjevalcev in prič. Ni dovolj sklicevati se na dediščino preteklosti, saj se mora vsaka krščanska generacija sama ponovno odločiti za krščanstvo.«* V tem trenutku je pomembno, da se vrnemo k izvirom svoje vernosti. *»Želim vas potrditi v veri vaših očetov.«* Podčrtal je prizadevanje za narodno spravo kot glavno nalogo kristjanov. Na koncu pa je z močnim glasom ponovil: *»Ne bojte se! Ne bojte se Kristusa!... Ne bojte se Cerkve!... Prestopite tudi vi... prag upanja! Naše upanje je Kristus. Kristus, ki je vstal od mrtvih.«*

Nadstotisočglava množica v Stožicah navdušeno pozdravlja svetega očeta.

Slovenija je zaživela. Na športnem letališču pri Postojni se je papež v soboto, 18. maja, na dan svojega rojstnega dne srečal z mladimi iz treh slovenskih škofij ter z njihovimi vrstniki iz Italije, Hrvaške, Avstrije in Madžarske. Izredno lepo organizirano in morda najbolj pristrčno srečanje svetega očeta z mladimi. Neposredno so srečanje prenašali v sedemdeset tujih držav, o srečanju so poročali po vsem svetu. Kasneje so se tuji dopisniki najbolj spominjali prav tega srečanja in slovenske pristrčnosti na njem. V Postojni je bilo tudi veliko ljudi iz naših krajev, papež se je med mladimi počutil kot doma. Mladostni zagon je razsvetlil in močno ogrel okolje. Prav mlade čuti papež še posebno blizu, ker gleda v njihova iskrena in čista srca; oni pa odgovarjajo na njegovo ljubezen, ker vidijo v njem dobrega očeta, ki jih s svojim mladim in svežim srcem razume in ima iskreno rad.

Ob 15. uri (eno uro in pol pred papeževim prihodom na kraj srečanja) je že bilo prekoračeno predvideno število občinstva (50.000). V morju mladih se je iz Trsta tja odpravilo skoraj 1000 ljudi, iz Gorice pa 400, pretežno Slovencev. Na koncu je bilo na letališču okrog 70.000 ljudi. Zraven letališča je bilo ogromno ljudi, ki so od daleč spremljali postojnsko srečanje in skrbno sledili molitvenemu bogoslužju. Izredno pričevanje vere in povezanosti slovenskih ljudi s papežem.

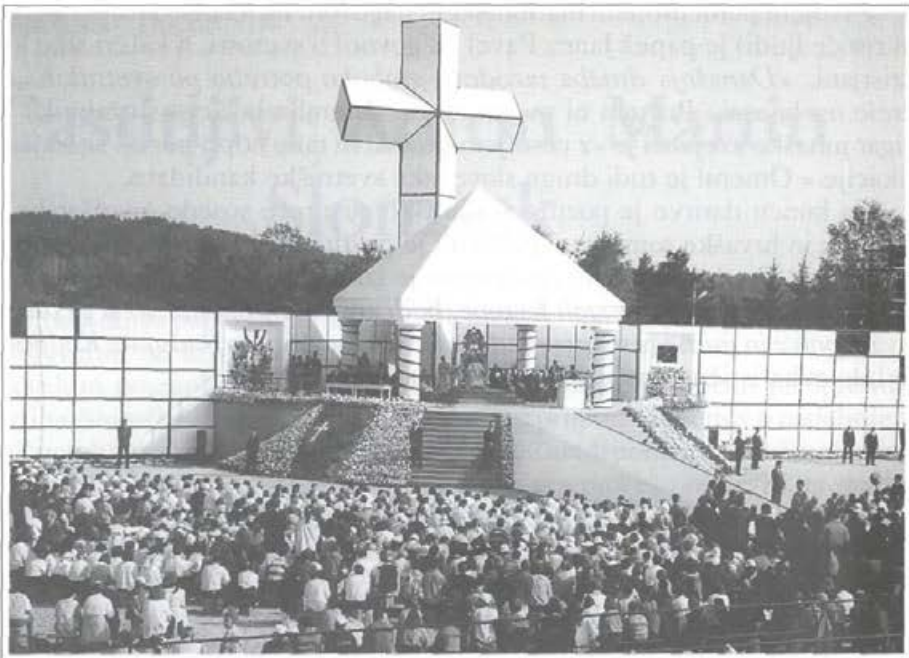
Pred prihodom svetega očeta je občinstvo nagovoril msgr. Renato Podberšič, nato so v neposredni pripravi mlade pripravljali zbori, pevci in ansamblji; svoje mesto so našla pa še pričevanja. Na oder so stopili tudi zamejci. Sara Balde in Tomaž Susič iz Trsta sta recitirala odlomek iz drame *Pred zlatarno* Karola Wojtyły. Štirje skavtje (Jadranka Cergol, Erika Černic, Ivo Krže in Ivo Cotič) kot predstavniki Slovencev, ki živijo na področju od Sv. Višarij do Jadrana, so poudarili pomen skavtske maše in besede; vedno bodimo pripravljeni odmrtni zamejskosti, da bi meja združevala in ne ločevala!

Kristina Martelanc in Luca Zini sta spregovorila v imenu tržaške skupine mladih Slovencev in Italijanov: bodimo obojestransko odprti, spoštujmo se, bodimo pripravljeni si odpustiti! David Bandelli iz Gorice pa je med bogoslužjem prebral prošnjo.

Veliki beli oder je na eni strani varovala podoba svetogorske Matere božje, na drugi pa starodavni križ s Križanim iz koprsk stolnice. Tudi baročni mašniški sedež, na katerem je sedel papež, so pripeljali iz Kopra. Poseben dar papežu je bil tudi mešani zbor, ki je štel več kot 4000 pevcev. In to se je slišalo! Nekaj pred 16.30 sta se pričakovanje in napetost močno stopnjevali in dosegli vrhunec, ko se je na svojem »papamobilu« prikazal priljubljeni gost.

Primorci so se izkazali z zelo pristrčnim in toplim sprejemom, z glasnim klicanjem, navdušenim in neutrudnim mahanjem z zastavicami, z izredno živahnostjo. Na odru so bili prisotni škofje (tudi Lovrenc Bellomi iz Trsta) in duhovniki. Srečanje je uvedel koprski škof Metod Pirih. Obrazi mladih - »upanja Cerkve in naroda« - so žareli. To je bila za našo zemljo »ura milosti in obveze«. Po besednem bogoslužju je papež začel nagovarjati »drage prijatelje« z besedo »*To je dan, ki ga je naredil Gospod*«. V svojem razmišljanju je nanizal nekaj misli o smislu življenja in odgovoril na tri njihova vprašanja o strahu in upanju, o gradnji Cerkve in o celostnem krščanstvu kot enotnosti med vero in življenjem. »*Blagor vam, mladi,*« je zatrdil, »*če bo zaupanje v Božjo besedo močnejše od skepticizma in predsodkov... če boste dovolj pogumni, da se ne boste izogibali srečanjem s Kri-*

Svečani
prostor v
Postojni

stusom... če se vaš pogled ne bo zaustavil zgolj na površju stvari in oseb, ampak bo znal prodreti dogodkom v srce...! Podčrtal je, da je »vera v službi življenja, da bi to bilo polno, resnično in večno.« Dvakrat je mladim z močnim glasom ponovil: »Bodite ponosni, da ste del Cerkve!« in vzbudil srčen aplavz. Pozval jih je še, »naj Jezus za vas postane oseba, za katero je vredno zastaviti vse življenje. Dovolite mu, naj vstopi v vaše načrte, v vsako vašo dejavnost!«

Škof Pirih je nato povabil prisotne k izpovedi vere in obljubi poslanstva. To je bil posebno svečan trenutek. Nato so mladi prinesli papežu darove, ki predstavljajo Primorsko. Presenečenje za njegov rojstni dan je bil zvočni posnetek zvonov iz papežu preljubega domačega Krakova, kjer je bil Karol Wojtyła škof in kardinal. Na koncu so postojnski otroci ovenčali svetega očeta z dolgo kito slovenskih šmarnic in mu še enkrat voščili. Srečanje je bilo nepozabno in bo še dolgo gredo srca mladih Slovencev.

MARIBORSKO LETALIŠČE

nedelja, 19. maja 1996

V velikonočnem pričakovanju na binkoštni praznik je imel prihod svetega očeta med nas še posebno simbolnen pomen. Tudi v Mariboru je bil glavni trenutek osredotočen na evharistični daritvi.

Bogoslužje je v vseh dneh združevalo tako vernike kot tudi drugače misleče. Cerkvene slovesnosti so lahko bile za ljudi, ki gledajo na Cerkev z določeno razdaljo, priložnost za drugačen razmislek o iskrenih namenih in miroljubnih ciljih velikega romarja upanja in sprave. To so bili gotovo pomembni trenutki za utrditev družbene identitete slovenskih kristjanov.

V svojem pomembnem mariborskem nagovoru na letališču (tudi tukaj na tisoče in tisoče ljudi) je papež Janez Pavel II. govoril o svetosti, h kateri smo klicani vsi kristjani. »*Današnja družba razodeva globoko potrebo po svetnikih..., zahteva zrele osebnosti.*« Pri tem ni mogel mimo omembe božjega služabnika Slomška, čigar junaške kreposti je »z veseljem priznal in tako odprl pot do skorajšnje beatifikacije.« Omenil je tudi druge slovenske svetniške kandidate.

Na koncu daritve je pozdravil nemško govoreče sosede, madžarske prisotne vernike in hrvaške romarje; v poljščini je pozdravil krakovskega metropolita Macharskega. Pred Angelovim češčenjem je izrekel še pomenljive besede: »*Slovenija, znamenita dežela v srcu Evrope, bodi zvesta evangeliju, ki si ga prejela! Bodi kvas sprave in mirnega sožitja med ljudstvi!*« Z molitvijo *Raduj se, Kraljica nebeška* je bilo evharistično slavlje v Mariboru končano.

STOLNICA

Popoldan se je sveti oče prek Slomškovega trga podal v znamenito mariborsko stolnico. Tu se je sešel s šeststotimi povabljenimi gosti in predsednikom M. Kučanom, vrhom znanosti, univerze, kulture in politike. Papež je od zmeraj znal navezovati stike s kulturniki in temu še danes polaga veliko pomembnost. V cerkvi je najprej pomolil na grobu velikega mariborskega škofa, skorajšnjega svetnika Slomška. Po uvodni molitvi je pretehtano sintezo o slovenski kulturi podal predsednik SAZU France Bernik.

Sveti oče pa je z jasnimi in pogumnimi besedami poudaril, da je bila prav krščanska vera »v dolgi in nelahki zgodovini Slovenije bistvena sestavina njene kulture.« Samo živa in bogata kultura, s katero smo ohranili svojo samobitnost, nas lahko obvaruje pred izginotjem in je obenem najboljše jamstvo za prihodnost in morebitno vključitev v novo Evropo.

Na koncu se je sveti oče še enkrat poklonil slovenstvu: očenaš in blagoslov bi morala biti v latinščini, a sta bila - izven protokola, po papeževi želji - v slovenskem jeziku.

SLOVO SVETEGA OČETA

Z obiskom Janeza Pavla II. je bila na novo prehojena in potrjena krščanska vera v slovenski državi. Sveti oče je potrdil temelje, ki jih je med drugimi obnavljal že Anton Martin Slomšek. Papeževa dvignjena desnica v slovo in blagoslov ter njegova zaključna hvalnica Slovenije, »*domovine izrednih ljudi*«, nas zavezuje, da ohranimo »*nedotaknjeno obličje te čudovite dežele*«, da ne bi »*zamrlo plemenito državljansko in duhovno izročilo, ki je zaznamovalo zgodovino*« našega ljudstva. Slovenski kristjani naj se torej pogumno napotijo kot »*romarji upanja proti tretjemu krščanskemu tisočletju*«, da bodo gradili med seboj spravljeno družbo, »*ki bo zagotavljala mir in slogo*« mladim rodovom. To so bili dnevi, ki jih je naredil Gospod.

O papeževemu obisku Slovenije so obširno poročali vsi mediji po vsem svetu, papež se je svojega obiska spomnil pri avdienci v sredo, v tednu neposredno po obisku Slovenije in v svojem nagovoru je izredno lepo govoril o Sloveniji in o Slovencih. Zahvalil se je vsem mladim Slovencem za pristrčno obhajanje rojstnega dne v Sloveniji na postojnskem letališču, predvsem pa je Slovenijo izredno lepo predstavil vsem ljudem na svetu.

Častitljivi Anton Martin Slomšek

Zgodovinski obisk papeža Janeza Pavla II. v Sloveniji bo tesno povezan z beatifikacijskim postopkom škofa Antona Martina Slomška. Papežev obisk je pospešil potek, preskočil nad 200 drugih prednostnih postopkov in napravil korak naprej, tako da smemo imenovati božjega služabnika Slomška od sedaj naprej častitljivega.

Slomškov proces je začel v Mariboru škof Andrej Karlin, ki je moral zaradi fašističnega pritiska zapustiti Trst in prevzeti vodstvo štajerske škofije. Proces je hitro potekal, in sicer leta 1930 o spisih, leta 1935 o slovesu svetosti. Izbruh vojne je proces ustavil in je bil pravi čudež, da ni okupator uničil zgodovinske dokumentacije. Povojne razmere niso bile naklonjene procesu, tako je bil postopek o neizkazovanju javnega čiščenja končan komaj leta 1952 in ostalo šele med Vatikanskim koncilom, ko je škof Maksimilijan Držičnik prenesel ves postopek 7. novembra 1962 na Kongregacijo za zadeve svetnikov.

Kongregacija je začela s pregledom Slomškovih spisov 18. januarja 1963 in z dnem 28. maja odločila, da je treba proces prevesti v latinščino. Škof Držičnik je to delo zaupal latinistom in sicer bivšemu rimskemu študentu Francu Plemenitašu in profesorju dr. Ivanu Bombeku. Korajžno, potrpežljivo ter zaradi števila spisov dolgotrajno delo! Po končanem prevodu je Kongregacija kaj hitro opravila svoj pregled in izdala 17. novembra 1976 dekret, s katerim ugotavlja, da v Slomškovih spisih

ni ničesar, kar bi bilo proti morali ali nauku Cerkve.

Veselo novico o spisih pa spremlja druga neprijetna odločitev o nadaljnjem poteku. Zaradi pomanjkanja živečih prič je treba ves proces prestaviti na zgodovinsko podlago, kar pomeni vso stvarino še enkrat znanstveno obdelati, od rojstva božjega služabnika prav do leta 1995, in dokazati, kako iz njegovih spisov in vsakdanjega delovanja ter iz vseh zgodovinskih dokumentov izstopa svetniški lik Antona Martina Slomška.

Postulator msgr. Frančišek Šegula se je obrnil na frančiškanskega patra dr. Bruna Korošaka, univerzitetnega profesorja na Papeški Univerzi Urbaniani, da

Škof Anton Martin Slomšek (fotografija 1862)

bi se posvetil tej zgodovinski razpravi. Profesorsko delovanje mu je dopuščalo le malo časa za tako težko in odgovorno nalogo, zato je le počasi napredovalo, tudi takrat, ko ga je novi postulater poklical v Slovenijo, a so ga predstojniki kmalu odpoklicali v Severno Italijo.

Na prošnjo postulatorja je škof dr. Franc Kramberger podaljšal novemu doktorju Marjanu Turnšku bivanje v Rimu, z nalogo da se popolnoma preda zgodovinskemu raziskovanju. In res se je Turnšek izključno posvetil delu in končal obširno zgodovinsko razpravo v treh volumih nad 2.200 strani velikega formata pravočasno, da jo je postulator, msgr. M. Jezernik, izročil Kongregaciji še pred počitnicami 14. junija 1995.

Programirani obisk svetega očeta v Sloveniji je očitno pospešil potek procesa pri Kongregaciji, a pot je še dolga. Trije volumni morajo najprej skozi šest zgodovinskih specialistov, ki bodo dodali svoje opazke, vprašanja, netočnosti in končno podali svojo uradno izjavo. Ako bo nato zgodovinska komisija dala še svojo pozitivno mnenje, gredo volumni ponovno na komisijo teologov in po pozitivnem odgovoru še na komisijo kardinalov. Ti formulirajo svojo sodbo, ki jo kardinal prefekt sporoči v končno odločitev in pripravi dekret, da ga bo še enkrat prebral v papeževi prisotnosti na splošni seji. Temu sledi podpis svetega očeta.

»Po končani preiskavi vseh priprav, ki spadajo k zadevi božjega služabnika Antona Martina Slomška, so se svetovalci, zgodovinarji 9. januarja 1996 zbrali k seji. Razpravljali so o tem, ali je božji služabnik opravljal kreposti v heroični stopnji. Dne 2. aprila istega leta je posebno zborovanje svetovalcev-teologov uspešno končalo svoje delo. Nato so očetje kardinali in škofje, zbrani 7. maja istega leta na redni seji, potem ko je eminenca kardinal Edouard Gagnon kot poročevalec zadevo predložil, slovesno

izjavili, da je škof Anton Martin Slomšek v heroični stopnji opravljal božje in poglavitne ter z njimi sorodne kreposti.«

O vsem tem je kardinal proprefekt natančno in zvesto poročal svetemu očetu, ki je sprejel in potrdil mnenje Kongregacije za zadeve svetnikov in ukazal, naj se sestavi odlok o heroični stopnji kreposti božjega služabnika.

Šele po vsem tem je sveti oče izjavil:

»Ugotovljena je heroična stopnja božjih kreposti vere, upanja in ljubezni do Boga in bližnjega ter poglavitnih kreposti modrosti, pravičnosti, zmernosti in srčnosti ter z njimi sorodnih božjega služabnika Antona Martina Slomška, lavantinskega škofa v primeru in za namen, za katerega gre.

Dano v Rimu, dne 13. maja Gospodovega leta 1996«.

S tem dnem smemo dodati božjemu služabniku naslov *častitljivi*.

Sporodno s procesom o življenju in heroičnih krepostih teče pri Kongregaciji tudi proces o čudežu, ki ga je postulator predložil letos, 15. februarja.

Vsi si želimo, da bi ta drugi del procesa pri Kongregaciji tako hitro in povoljno potekal, kot je prvi o življenju in heroičnih krepostih. Tako bo prišel trenutek, ko bo papež Janez Pavel II. razglasil Antona Martina Slomška za blaženega in tako prižgal na slovenskem nebu novo zvezdo vodnico, ki bo kazala mladi neodvisni in samostojni državi pravo pot v tretje tisočletje.

Med svojim obiskom v Ljubljani in Mariboru nam je sveti oče napovedal skorajšnjo zgodnjo Slomškovo danico:

»Za današnje srečanje tu v Mariboru pa smo upali, da bomo doživeli beatifikacijo prvega slovenskega svetniškega kandidata. Ker procesa ni mogoče končati v tako kratkem času, je to dejanje preloženo, toda veseli smo in Bogu hvaležni, da je ves postopek zelo - zelo blizu svojemu cilju« (Maribor, 19. maja 1996).

Svetovni mir in narodne manjšine v cerkvenem nauku

*Papeške socialne okrožnice
dokazujejo dobro poznanje
moderne ekonomije ter
socialne države,
kot se izraža, med drugim,
v pravičnem zdravstvenem
in pokojninskem zavarovanju
ter v zaščiti revnih družin
in brezposelnih,
zlasti mladih.*

Glavne okrožnice:

Immortale Dei, Leon XIII., 1885
Rerum novarum, Leon XIII., 1891
Graves de communi, Leon XIII., 1901
Ubi arcano, Pij XI., 1922
Quadragesimo anno, Pij XI., 1931
Divini Redemptoris, Pij XI., 1937
Mater et Magistra, Janez XXIII., 1961
Pacem in terris, Janez XXIII., 1963
Populorum progressio, Pavel VI., 1967
Laborem exercens, Janez Pavel II., 1981
Sollicitudo rei socialis, Janez Pavel II., 1987
Centesimus annus, Janez Pavel II., 1991.

K okrožnicam je treba dodati vsaj še pastoralno Konstitucijo 2. vatikanskega cerkvenega zbora o Cerkvi v sodobnem svetu *Gaudium et Spes* (1965), medvojne radijske poslanice Pija XII. (1941-1945), zgodovinske govore Janeza Pavla II. o miru, zaposlitvi in narodnih manjšinah (slednje l. 1989) ter strokovno konferenco nad 80 škofov in znanstvenikov - laikov v Fribourgu (Švica, 1991).

RAZVOJ SVETA IN SVETOVNI MIR

Gaudium et spes

»Mir ni enostavna odsotnost vojne ter se tudi ne more skrčiti na zgolj ravnovesje med nasprotujočimi si silami; prav tako ni učinek despotičnega gospodarstva, marveč ga je treba definirati kot delo pravičnosti. Mir ni bil nikoli stabilno dosežen, marveč je zgradba, katero je treba stalno graditi.«

»Človeštvo ne bo moglo zgraditi bolj človeškega sveta za vse ljudi in po vsej zemlji, če se ne bodo vsi ljudje obrnili s prenovljenim duhom k pravemu miru. Cerkevni zbor (2. vatikanski) obsoja nečlovečnost vojn ter poziva vse ljudi k zgraditvi miru, ki bo temeljil na pravičnosti in ljubezni, za kar je treba poskrbeti primerna sredstva.«

»Za gradnjo miru je nujno treba spoštovati druge ljudi ter druga ljudstva in njihovo dostojanstvo ter delati za bratstvo med narodi.«

»Z vso strogostjo je treba obsoditi sistematične metode uničevanja ljudstev, narodov in narodnih manjšin. Ni mogoče opravičiti slepe pokorščine tistih, ki izvajajo te zločine. Vsa vojna dejanja, ki nediskriminirano uničujejo cela mesta ali široke pokrajine in njihove prebivalce, so zločin proti Bogu ter jih je treba odločno obsoditi.«

»Če ne bodo sklenjene vesoljne stabilne in pravične pogodbe za mir z odpravo neprijateljstva in sovraštva, bo človeštvo dalje v hudi nevarnosti, da na-

stopi dan, ko ne bo več miru razen miru strašne smrti.«

Pacem in terris

»Vsi ljudje so enaki po naravnem dostojanstvu. Zaradi tega so rasne diskriminacije popolnoma neupravičene. To je temeljni kamen na poti do človeškega sožitja.«

»Etične značilnosti, ki označujejo razne človeške skupine, je gotovo treba smatrati za činitelj skupnih dobrin.«

»Javne oblasti morajo delati v korist ne samo enega ali maloštevilnih, marveč v korist vseh ljudi, zlasti najbolj šibkih članov družbenega telesa.«

»Zgodovinski razvoj od 19. stoletja dalje je privedel do tega, da geografske meje ne sovpadajo vedno z etničnimi. Tako so nastale narodne manjšine in njihovi zapleteni problemi. Kar najbolj jasno je treba povedati, da je zatiranje življenja manjšin huda kršitev pravičnosti, zlasti kadar se jih hoče uničiti. Pravičnost zahteva, da javne oblasti pomagajo pri človeškem razvoju manjšin z učinkovitimi ukrepi v korist njihovega jezika, kulture, običajev in gospodarskih pobud. Manjšine naj bodo most za pretok življenja med različnimi oblikami različnih tradicij ali civilizacij, ne pa področje trenj, ki prinašajo veliko škodo in zastoje.«

»Ustaviti je treba atomske poskuse in oboroževalno tekmo. Nič, kot je dejal Pij XII., ni izgubljeno z mirom, vse pa je lahko izgubljeno z vojno. Odnose med ljudmi in političnimi skupnostmi (državami) je treba urejati na podlagi resnice, pravice in solidarnosti, na podlagi medsebojnega zaupanja, odkritosrčnosti pogajanj ter zvestobe sprejetim obveznostim.«

Populorum progressio

»Cerkev se postavlja v službo ljudi ter pozorno spremlja razvoj ljudstev, zla-

sti tistih, ki se borijo za osvoboditev izpod jarma lakote, revščine, bolezni in nevednosti ter skušajo bolj obsežno sodelovati pri sadovih civilizacije in bolj ovrednotiti svoje človeške kakovosti.

»Slehernik se mora zavedati današnjega najpomembnejšega dejstva, to je, da socialno vprašanje zavzema svetovni obseg. Stradajoča ljudstva na dramatičen način kličejo bogate narode. Cerkev poziva vse, da z ljubeznijo odgovorijo na ta tesnobni klic svojih bratov.«

»Ljudje se hočejo osvoboditi revščine ter najti večjo varnost za obstoj, zdravje, stalno zaposlitev in izobrazbo, hočejo bolj sodelovati pri javnih odgovornostih ob spoštovanju človeškega dostojanstva in izven zatiranja. Ljudstva, ki so dosegla politično svobodo, zahtevajo tudi socialni in gospodarski razvoj ter primerno mesto v zboru narodov.«

»Socialni konflikti so zavzeli svetovni obseg. Živa zaskrbljenost se je polastila revnih slojev v državah, ki so v fazi industrializacije. Ponekod majhna oligarhija uživa rafinirano civilizacijo, medtem ko ostali del prebivalstva živi v revščini, brez možnosti osebnih pobud in odgovornosti ter v življenjskih in delovnih razmerah, ki niso vredne človeka. Kdo ne vidi nevarnosti silovitih ljudskih reakcij, vstaj in nastopov totalitarnih ideologij?«

»Razvoj pa ne more biti omejen zgolj na gospodarsko rast. Pravi razvoj mora biti integralen, to je posvečen vsakemu človeku in vsemu človeku. Razvoj je novo ime za mir.«

»Dolžnost solidarnosti, ki velja za osebe, velja tudi za narode. Razvite države imajo nujno dolžnost, da pomagajo deželam v razvoju. Vsaka država mora proizvajati več in bolje, da po eni strani lahko nudi svojim državljanom človeka vredno življenje in da po drugi istočasno prispeva k solidarnemu razvoju vsega človeštva.«

»Socialna pravičnost tudi obvezuje, da mednarodna trgovina - če naj bo humana in moralna - vzpostavi med obema partnerjema vsaj relativno enakost v možnostih.«

»Prevelike gospodarske, socialne in kulturne neenakosti med narodi povzročajo neslogo in napetosti ter spravljajo v nevarnost mir. Mir se ne omejuje zgolj na odsotnost vojne, ker je takšna odsotnost samo sad vedno nezanesljivega ravnovesja sil. Mir je treba graditi dan za dnem ob spoštovanju božjega reda, ki prinaša popolnejšo pravičnost za vse ljudi.«

ČLOVEK IN DELO

Laborem exercens

»Če je res, da se človek hrani s kruhom iz dela svojih rok, to je ne samo z vsakdanjim kruhom za ohranitev življenja telesa, ampak tudi s kruhom znanosti ter napredka, civilizacije in kulture, potem je tudi večna resnica, da se hrani s tem kruhom z znojem obraza, to je ne samo z osebnim naporom in trudom, marveč tudi sredi tolikih napetosti, konfliktov in kriz, ki - ob odnosu s stvarnostjo dela - pretresajo življenje posameznih človeških družb in tudi vsega človeštva.«

»Smo pred novimi razvoji tehnoloških, ekonomskih in političnih razmer, ki bodo - po mnenju številnih strokovnjakov - vplivala na svet dela in proizvodnje nič manj kot industrijska revolucija prejšnjega stoletja. Glede tega obstajajo številni splošni faktorji: splošno uvajanje avtomatizacije v številnih sektorjih proizvodnje, porast cen energije in osnovnih surovin, naraščajoča zaveza omejenosti naravnega bogastva ter njegovo neznosno onesnaževanje, prihod na politično sceno ljudstev, ki so bila stoletja podrejena ter zahtevajo svoj zakoniti položaj med narodi in pri mednarodnih odločitvah.«

»Te nove razmere in potrebe zahtevajo preureditev in porazdelitev današnjih gospodarskih struktur ter delitve dela. Žal bodo te spremembe morda pomenile za milijone kvalificiranih delavcev vsaj začasno brezposelnost ali potrebo po prekvalifikaciji. Precej verjetno bo prišlo do padca ali manj hitrega naraščanja materialne blaginje v bolj razvitih državah. Vendar pa lahko tudi dajo več olajšanja in upanja milijonom ljudi, ki zdaj živijo v razmerah sramote in nevredne revščine.

Cerkev smatra za svojo nalogo, da opozarja na dostojanstvo in pravice delovnih ljudi, da graja kršitve tega ter da prispeva k pravemu napredku človeka in človeške družbe.«

»Tehnologija je temeljni činitelj gospodarskega napredka, toda odpira bistvena vprašanja, ki se tičejo človekovega dela v odnosu do subjekta, ki je ravno človek. Brez dvoma je tehnologija zaveznica človeka, ker olajšuje delo, ga spopolnjuje in pospešuje. Lahko pa se tudi spremeni v nasprotnico človeka, kadar mehanizacija dela odstrani človeka ter povzroča brezposelnost. To pa je stalen etično-socialni izziv za države in vlade, za mednarodne organizacije ter tudi za Cerkev.«

»Človekovo življenje je treba napraviti bolj človeško in ključ do tega je človekovo delo.«

»Delo je temelj, na katerem se oblikuje življenje družine, ki je naravna pravica in težnja človeka. Človek združuje svojo najglobljo človeško identiteto s pripadnostjo narodu ter njegovo delo prispeva tudi k skupni blaginji vsega človeštva.«

»Predvsem se je treba spomniti načela, katero je vedno učila Cerkev o prednosti "dela" pred "kapitalizmom". To načelo se neposredno tiče proizvodjalnega postopka, v katerem je delo primarni vzrok in kapital samo skupek sred-

stev. Človek je tisti, ki je postopno izdelal vsa proizvodna sredstva od najbolj primitivnih do ultramodernih; stroji in kompjuterji, laboratoriji in tovarne. Vse, kar služi delu v sedanjem stanju tehnike, je sad dela.«

»Brezposelnost je v vsakem primeru zlo ter je prava družbena katastrofa, kadar zavzame velik obseg. Posebno žalosten problem postane, kadar so prizadeti zlasti mladi, ki ne najdejo delovnega mesta, potem ko so se kulturno, tehnično in profesionalno izobraževali. Nujna pomoč za preživljanje brezposelnih delavcev in njihovih družin je dolžnost, ki izhaja iz temeljnega načela moralnega reda, to je iz načela skupne uporabe dobrin ter iz pravice do življenja in do preživetja. Proti brezposelnosti je potrebno mednarodno sodelovanje na podlagi sporazumov in pogodb. Države in mednarodne organizacije imajo na tem področju ogromne naloge.«

»Ne glede na to, ali gre za sistem zasebne lastnine proizvodnih sredstev ali za sistem določene socializacije, temelji odnos med delodajalcem in delavcem na plači, to je na pravični odškodnini za opravljeno delo. Ni važnejšega načina za pravične odnose med delavcem in delodajalcem od povračila za delo. Tudi socioekonomske sisteme je treba oceniti po povračilu za človekovo delo. Za delavce, ki imajo družino, mora biti plača tolikšna, da zadošča za dostojno vzdrževanje družine. Plače, družinske doklade in drugi socialni ukrepi morajo biti tolikšni, da se materi ni treba zaposliti izven doma ter da se lahko posveti vzgoji otrok. Prav tako mora biti ustrezno zdravstveno in pokojninsko zavarovanje.«

»Delavci imajo pravico, da se združijo v poklicne organizacije, to je v sindikate, ki so nujen činitelj družbenega življenja, zlasti v modernih industrijskih družbah. Poklicna združenja so seveda tudi pravica delodajalcev, ker sta "delo"

in "kapital" v vsakem družbenem sistemu nujni sestavini proizvodnega procesa. Sindikati pa niso politične stranke ter tudi ne bi smeli biti podrejeni strankam.«

Quadragesimo anno

»Dela ni mogoče pravično oceniti in poplačati, če se ne upošteva njegova družbena in osebna narava.«

»Delo ni nizkotno blago ter je treba delavcu priznati človeško dostojanstvo.«

»Predvsem je treba delavcu dati plačilo, ki zadošča za vzdrževanje njega in njegove družine. Ni dovoljeno zlorabljanje mladosti otrok in šibkosti žena.«

»Moderni gospodarski red temelji na kapitalu in delu. Zaradi tega se morata delo in kapital povezovati, ker eden brez drugega ne more proizvesti ničesar. Za preprečitev skrajnosti individualizma na eni strani ter socializma na drugi je treba upoštevati duhovno naravo, zasebno in družbeno, tako kapitala in lastnine kot dela.«

Rerum novarum

»Vsi ljudje so enaki ter ni nobene razlike med bogatimi in revnimi, med bogatimi in uslužbenci, med vladarji in državljanji.«

»Ne more obstajati kapital brez dela in ne delo brez kapitala.«

»Poglavitna dolžnost gospodarjev je dati delavcem pravično plačilo. Določitev pravičnega plačila je odvisna od številnih ugotovitev, vendar - na splošno - se morajo kapitalisti in gospodarji zavedati, da niti božji niti človeški zakoni ne dovoljujejo v lastno korist zatirati revnih in nesrečnih ter prekupčevati z bedo bližnjega. Ogoljufati za dolžno plačilo je ogromna krivda, ki kliče k Bogu po maščevanju.«

»Delavci in gospodar lahko skleneata pogodbo tudi glede obsega plačila. Vendar stoji nad svobodno voljo pogo-

dbenikov naravna pravičnost ter plačilo ne sme biti manjše od življenjskih potreb delavca. Če je delavec zaradi nujnosti prisiljen sprejeti slabo pogodbo, potem je to nasilje, proti kateremu se dviga pravičnost.»

JANEZ PAVEL II. O NARODNIH MANJŠINAH

Vatikan je bil med prvimi državami, ki so priznale samostojno Republiko Slovenijo (13.1.1992). V zvezi s tem je zapisano v vatikanski noti o priznanju:

»V začetku nove dobe nastaja sponšana želja, da slovensko ljudstvo, na podlagi svoje tradicije, zakoreninjene v krščanstvu, more sodelovati pri uspešni bodočnosti v svobodi, miru in spravi ter v spoštovanju človeških pravic, da bo Slovenija - zvesta svoji najboljši tradiciji večstoletne zgodovine - dala svoj specifični prispevek k vsej Evropi.«

Dva dni pred priznanjem je Janez Pavel II. sprejel 127 veleposlanikov, akreditiranih pri Vatikanu. Govoril jim je tudi o Evropi ter je med drugim dejal:

»Evropa ne potrebuje krvi, marveč solidarnost. Evropejci se bodo skupaj rešili ali pa bodo šli skupaj v propad. Po padcu zidov se nihče ne more izgovarjati s pomanjkanjem informacij o življenjskih razmerah bližnjega, da bi opravičeval svojo brezbriznost.«

Za svetovni dan miru leta 1989 je Janez Pavel II. objavil poslanico z značilnim naslovom: *Za gradnjo miru spoštovati manjšine*. V poslanici poudarja zlasti naslednje:

»Vsi imamo odgovornost, da prispevamo k ustvaritvi bolj pravične in miroljubne družbe. Odločna mora biti obveznost za odstranitev ne samo vidnih diskriminacij, marveč vseh pregrad, ki ločijo človeške skupine. Sprava na podlagi pravičnosti in spoštovanja zakonitih teženj vseh komponent skupnosti

mora biti pravilo. V resnično demokratični družbi je jamstvo za sodelovanje manjšin v javnem življenju znak visokega civilizacijskega napredka.«

»Eden izmed ciljev pravne države je ta, da vsi državljani uživajo enakost in dostojanstvo pred zakonom. Obstoj manjšin v državi postavlja vprašanje njihovih specifičnih pravic in dolžnosti. Številne od teh pravic in dolžnosti se tičejo odnosov, ki so vzpostavljeni med manjšinskimi skupinami in državo. V nekaterih primerih so pravice uzakonjene ter imajo manjšine specifično pravno zaščito. Toda neredko tudi tam, kjer država zagotovi takšno zaščito, manjšine trpijo diskriminacije in zapostavljanja. V teh primerih ima država dolžnost krepiti pravice manjšin, ker je mogoče zagamčiti mir in notranjo varnost samo s spoštovanjem pravic vseh, ki spadajo pod odgovornost države.«

»Prva pravica manjšin je pravica do obstoja. Ta pravica pa je lahko kršena do skrajnih meja genocida. Pravica do življenja je neodtujljiva in država krši temeljni zakon družbenega reda, če dovoljuje takšne težnje, ki ogrožajo življenje državljanov manjšinskih skupin.«

»Manjšine imajo pravico ohranяти in razvijati svojo kulturo. Niso redki primeri, ko so manjšinske skupine ogrožene s kulturnim izginotjem. Ponekod so namreč uvedli zakonodajo, ki manjšinam ne priznava pravice do uporabe svojega jezika. Včasih so tudi vsiljene spremembe družinskih priimkov in krajevnih imen. Prav tako včasih manjšinam odrekajo sodelovanje v javnem življenju. Ko potem manjšine postavijo politične zahteve, nastanejo delikatni problemi in odrekanje dialoga odpira vrata za nasilja.«

»Po drugi strani naj manjšine dajo svoj specifični prispevek za gradnjo miroljubnega sveta, ki odseva bogastvo različnosti vseh ljudi.«

Svetogorski kraljici

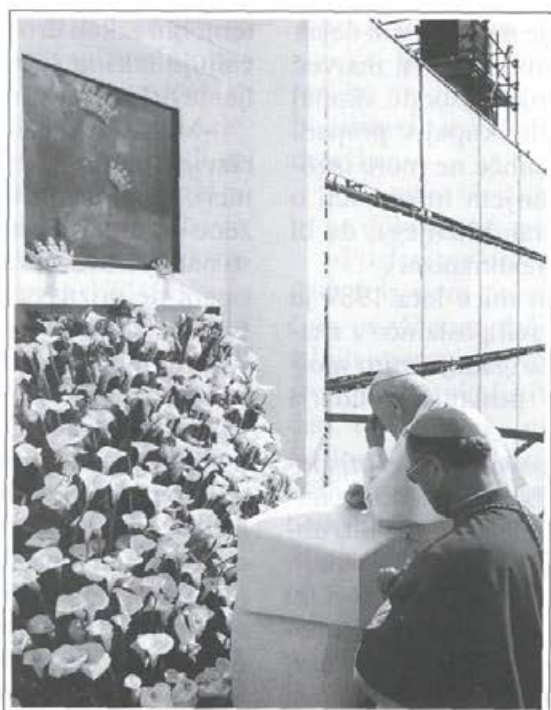
*Na Sveti gori zvoní,
prav močno zvoní,
v pozdrav in čast,
v zahvalo in pesem
nebeški Kraljici.*

*Pojóče odmeva
čez Brda in Kras
do morskih bregov,
čez ravnine in doline
oznanja mir in blagoslov.*

*Odloži zdaj breme,
svoj trud in delo,
z veselim srcem
tiho prisluhni
tej večni melodiji.*

*Mati nas vabi
z lepo slovensko besedo,
iz spanja nas dramí,
da srčno bi živeli
za sestre in brate vse.*

*Marija sveta,
tvoj blagoslov naj objame
vsa širna obzorja,
naše domove in polja
do snežnih višin.*

Sveti oče v molitvi
pred Svetogorsko
podobo na srečanju
v Postojni

Druga sinoda goriške Cerkve

Na predvečer binkošti, 25. maja 1996, se je s slovesnostjo v baziliki v Ogleju pričela Druga sinoda goriške nadškofije. Pričelo se je obdobje skupnega dela vseh komponent, ki sestavljajo škofijsko stvarnost: to se pravi vseh treh narodnostnih skupnosti: Slovencev, Italijanov in Furlanov, laikov in duhovnikov, pripadnikov različnih cerkvenih in verskih organizacij ter redovnih družin, ki delujejo na našem področju, da bi izoblikovali načrt za novo pastoralno delo v naši nadškofiji.

Beseda sinoda pomeni »skupna pot, skupno potovanje«. Ker vsaka pot ne-

kam vodi, pomeni, da ima človek, ki se odloči, da stopi na pot, jasen cilj. V našem primeru je to prenova družbe v smislu smernic nove evangelizacije, za kar se zavzema papež.

Prav o tem je spregovoril tudi goriški nadškof p. Antonio Vitale Bommarco v pismu sinodalnim delavcem. Objavljeno je bilo v delovnem osnutku za prvo obdobje sinodalnega delovanja. Tako le piše med drugim:

»Če se zazremo v široka življenjska obzorja Kristusove Cerkve, lahko ugotovimo, da se cerkvena dejavnost poživlja tako "znotraj" z večjim občes-

Nadškof Bommarco je v oglejski baziliki slovesno začel 2. sinodo goriške Cerkve.

tvenim čutom kakor "navzven" z večjo skrbjo za novo oz. primernejšo evangelizacijo. Sinteza obeh teženj, občestvenosti in evangelizacije, naj bo kažipot našemu sinodalnemu snovanju.

Hoditi z Bogom v molitvi, v tišini, v kontemplaciji.

Rasti je treba v občestvu s Cerkvijo, kjer naj vlada zaupno in veselo razmerje med škofom, duhovniki, redovniki/redovnicami in laiki, skupinami, združenji v bogati izmenjavi duhovnih darov.

Razvijati moramo mrežo občestvenih vezi z družbo s čutom vzajemnosti, pri sluha, ovrednotenja kulture - in tako nuditi svetu pristno krščansko pričevanje.

Naše sinodalno delo mora izhajati iz kontemplacije božje skrivnosti, iz poslušanja božje besede, iz pripravljenosti, da se notranje spreobrnemo in spremenimo način našega mišljenja in našega delovanja.

Takšna rast z Bogom, s samim seboj, s svetom nas pripravlja na "novo evangelizacijo".

Razlog in poslanstvo Cerkve je evangelizacija, ki jo danes imenujemo "nova", ker se ne sme omejiti le na podajanje evangelija, marveč mora preiti v življenje po evangeliju.

Oznanjevalec pristnega evangelija je lahko le Cerkev, ki je povezana s Kristusom, oz. božje ljudstvo, ki stvarno živi po evangeliju, t.j. živi, kakor je živel Jezus Kristus.

"Nova evangelizacija", ki želimo, da nam jo Sinoda približa, bo torej nemalo odvisna od našega izkustvenega bivanja v duhu evangelija.

Tako je torej načrtal glavne smernice goriški nadškof. A zaustavimo se še pri samem konkretnem poteku sinodalnega dela.

Sinoda želi razmisliti o versko-cerkvenem življenju, da bi ga poživila in bi obenem izsledila prijeme za takšno pri-

bližanje evangelijske blagovesti ljudem našega časa in prostora, da bi začutili v njem lepo odrešenijsko sporočilo za svoje življenje.

Sinoda, ki bo trajala skupno dve leti, je razdeljena na tri glavna razdobja, katerim so bile dane naslednje smernice:

1. razdobje - Razločevanje znamenja časa. To se pravi poznanje položaja, v katerem se trenutno nahajamo. Voditi nas mora v luči božje besede in teološko humanističnega razmišljanja ter privedi do ugotovitve »pastoralnih nujnosti« naše krajevne Cerkve.

2. razdobje - Presoja naših izbir. Pastoralne nujnosti nam bodo nakazale »eklezijsko, se pravi cerkveno pot« in smotre, ki jih moramo imeti pred očmi pri nadaljnjem pastoralnem delu.

3. razdobje - Presoja načinov in časov. V tem obdobju naj bi sinodalci določili konkretne izbire, s katerimi bi lahko polagoma dosegli zastavljene cilje. Določili naj bi kratke in srednjeročne smotre ter način dela, kako jih lahko dosežemo.

O vsem tem bodo razmišljali sinodalci v 12 različnih komisijah (vsako župnijo predstavlja domači župnik in predstavnik iz vrst laikov). *Prva komisija* obravnava Božjo besedo človeku in njeno podajanje; *druga*, skrivnost ljubezni troediniga Boga; *tretja*, vest kot prostor osebnega srečanja s troedinim Bogom; *četrt*, skrivnost Cerkve; *peta*, zakramentalno razsežnost Cerkve; *šesta*, našo delno škofijsko Cerkev; *sedma*, karizme in službe v služenju svetu; *osma*, vero, kako živeti v vsakdanjosti; *deveta*, pričevanje ljubezni za kulturo v službi življenja; *deseta*, kulturo sprejemanja v različnosti; *enajsta*, kako graditi civilizacijo ljubezni; *dvanajsta*, poročanje v družbi informacije.

Vsaka komisija bo torej skušala v sklopu svoje tematike najprej analizirati konkretno stanje naše nadškofije. Na

podlagi ugotovitev si bo zastavila daljnoročne pastoralne cilje in jih nato še operativno in metodološko opredelila. Predstavnikom župnij, ki konkretno sodelujejo pri sinodi, pa se postavlja predvsem naslednji izziv: kako oz. na kakšen način vključiti v samo sinodalno delo celotno župnijsko občestvo, kako ob Sinodi poživiti pastoralno in duhovno življenje naših skupnosti. To je osnovno vprašanje, ki bi si ga moral skupaj z župnijskim sinodalnim predstavnikom, zastaviti vsak župnijski pastoralni svet. Le tako bo namreč Sinoda lahko dosegla zaželeno cilje.

Prav pa je, da se slovenski verniki ob tej priliki še dodatno zamislimo in vprašamo, kaj lahko nam Sinoda kot verski in jezikovni skupnosti pomeni in doprinese. Ali so pastoralni problemi, s katerimi se srečuje italijansko govoreči del naše nadškofije, podobni našim ali jih lahko rešujemo skupno in s podobnimi metodologijami ali bi bilo bolje, da bi nadaljevali po samostojni poti, češ da problemi, s katerimi se srečuje danes slovenska manjšina v Italiji, ne sovpadajo s problemi večine. V kolikšni meri lahko upoštevamo in moramo upoštevati pastoralne napotke, ki jih je papež izrazil in predstavil med svojim obiskom v Ljubljani. Koliko ti odražajo stanje slovenske manjšine v Italiji, ki ni sicer neposredno doživela štiri desetletja komunističnega režima, ko je oblast v matici gotovo pogojevala narodnostno, kulturno in duhovno čutenje našega človeka. Kako je specifičnost naše slovenske skupnosti lahko bogastvo za celotno škofijsko Cerkev. Kako lahko vzpodbudimo in omogočimo vedno bolj plodne skupne pastoralne pobude s tržaško škofijo in sosednjo koprsko škofijo. Koliko in kako, če je seveda možno, lahko z našo kulturo in jezikom pripomoremo k rasti medsebojnega spoštovanja in sprejemanja drugačnosti. Prav iz teh

razlogov je po mojem mnenju škoda, da ni v vsaki komisiji vsaj en slovenski predstavnik. Prepričana sem namreč, da le v soočanju s konkretnimi problemi in pri iskanju skupnih poti in pastoralnih oprijemov lahko spoznamo bogastvo sogovornika in tako avtomatično premostimo premnoge probleme, ki največkrat izvirajo iz predsodkov, nepoznavanja ljudi in konkretnih situacij. Komisije, v katerih ni prisoten slovenski predstavnik bodo torej, vsaj po mojem mnenju, osiromašene. Prikrajšane bodo za poseg slovenskega človeka, ki je hote ali ne hote drugačne kulture, ki ni romanskega izvora, in to ga marsikdaj privede do tega, da na ista vprašanja gleda z drugega zornega kota.

Če želimo, da sinoda ne bo ostala le dogodek zabeležen v zgodovinskih knjigah, je nujno, da se aktivno vključimo v samo sinodalno delo in to ne le posamezni predstavniki župnij, ampak celotna župnijska skupnost. Vsak župljan je poklican, da izrazi po predstavniku svoje mnenje, da ga bo ta naknadno predstavil komisiji, v kateri deluje, in po njej celotnemu sinodalnemu zboru. To pa je možno le, če bodo župljani o poteku sinode obveščeni in če bodo povabljeni k sodelovanju.

V katerem koli primeru pa z gotovostjo trdimo, da živi trenutno naša krajevna Cerkev obdobje velike milosti, ki bo, če ga bomo znali dobro izkoristiti, lahko obrodilo obilne sadove ne samo v verskem pogledu, pač pa tudi na področju skupnega delovanja, sožitja in trajnega miru.

Slovenski tržaški novomašnik

g. Maks Suard

Po 32 letih so tržaški Slovenci dobili svojega novomašnika. Pokojni škof Lovrenc Bellomi je 7. decembra 1995 v tržaški stolnici sv. Justa posvetil v duhovnika Maksa Suarda. Skupaj s škofom je somaševalo okrog 70 duhovnikov obeh narodnosti, ker je bil ta dan posvečen v duhovnika tudi Fabio Gollinucci. Stolna cerkev je bila nabito polna s slovenskimi in italijan-

skimi verniki. Slovenska beseda je bila pri tej slovesnosti močno navzoča, ker je tako želel tudi g. Maks Suard. Slovenski verniki so sodelovali z branjem berila in pesmimi, za katere so poskrbeli zlasti člani župnijske mladinske skupine in skupine Shalom od Sv. Ivana v Trstu ter številni skavti in skavtinje. Evangelij je prebral g. Zvone Štrubelj, škof pa je povzel slovensko besedo tudi v homiliji. Sploh je bil to praznik slovenskih tržaških vernikov.

Novomašnik Maks Suard se je pred tridesetimi leti rodil v preprosti delavski družini pri Sv. Ivanu v Trstu. Obiskoval je italijansko osnovno in nižjo srednjo šolo, nato pa dokončal višjo strokovno šolo Volta in postal gradbeni tehnik. Po civilni službi in po pogovorih in stikih z drugimi duhovniki je v njem zorel duhovniški poklic. Zato je vstopil v semenišče in opravil bogoslovni študij v Vidmu in Trstu. Že med bogoslovnim študijem je pomagal slovenskim župnikom in kaplanom v Ricmanjih, Barkovljah in Rojanu.

Novomašnik Maks Suard je svojo novo mašo pel v župnijski cerkvi sv. Jožefa v Ricmanjih, ponovil pa v Rojanu in pri Sv. Ivanu. Škof Lovrenc Bellomi ga je maja 1996 imenoval za župnijskega upravitelja v Borštu po nenadni smrti g. Alberta Miklavca.

Gospodu novomašniku želimo veliko božjega blagoslova in uspeha, kjerkoli bo deloval za Kristusov evangelij.

Škof Bellomi posveča Maksa Suarda
v duhovnika.

Tržaški škof

msgr. Lorenzo Bellomi

V zgodnjem jutru, 23. avgusta 1996, je v bolnišnici blizu Verone po težki bolezni umrl tržaški škof Lorenzo Bellomi. Pokopan je v stolnici sv. Justa (28. avg.), ker se je hotel vrniti živ ali mrtev v svojo škofijo, za katero se je ves žrtvoval.

Rodil se je v Veroni 3. januarja 1929 preprostim staršem. Tu je bil tudi posvečen v mašnika leta 1951. Začel je najprej s službo kaplana. Postal je pozneje tajnik tedanjega veronskega pomožnega škofa msgr. Pangrazia. Predvsem pa je deloval z mladino in tako je postal duhovni asistent na Katoliški univerzi Srca Jezusovega v Milanu, kjer ga je doletelo imenovanje za tržaškega škofa. Pred imenovanjem za škofa je za nekaj časa odšel v Ljubljano, kjer je živel v bogoslovju kot preprost duhovnik in se spopolnjeval v znanju slovenskega jezika in kulture. To pa ni počel samo iz knjig, temveč predvsem iz pogovora z ljudmi. Posvečen v Veroni je nastopil svojo službo v tržaški stolnici 8. decembra 1977. Prvo večje delo, ki ga je tu čakalo, je bil zaključek zborovanja tržaške Cerkve *Kristjani iz oči v oči*, ki ga je bil pred njim začel apostolski administrator msgr. Peter Cocolin. Opravil je tri pastoralne vizitacije. Prva je hotela biti poglobljeni stik s celotno stvarnostjo v škofiji, ostali dve pa sta bili posvečeni predvsem katehezi in bogoslužju. Leta 1989 se je vršil ljudski misijon, leta 1992 pa papežev obisk.

Bil je »pontifex«, se pravi graditelj mostov. Med drugim je izdal knjigo tako v slovenščini kot v italijanščini *Meje in*

mostovi, v kateri govori o mostovih, ki naj se gradijo med ljudmi predvsem tam, kjer jih meje in pregrade ločujejo. Ko je namreč prišel k nam, je hotel najti stik s celotno stvarnostjo naše družbe, naše škofije, našega mesta. Bil je pripravljen pogovarjati se z vsemi. Želel je

Msgr. Lorenzo Bellomi

postati vsem vse. Hotel je razumeti vsakega človeka, se srečati z njim iz oči v oči. Tako se je tudi zavedal, da bo lahko razumel našega človeka, le če se bo naučil našega jezika. Preživel je večkrat počitnice v Sloveniji, da bi bolje razumel našo kulturo, naše navade in našo zgodovino. Meja ga ni ločevala, ne državna, ne jezikovna in niti ideološka. Pripravljen je bil pogovarjati se z vsakim človekom dobre volje.

Na Slovence je gledal kot na enako-pravni narod z velikim razumevanjem za našo usodo. Večkrat je prosil za pomoč iz Slovenije za duhovnike, da bi oznanjali božjo besedo v slovenskem jeziku.

Za slovenske vernike tržaške škofije je bilo predvsem doživeto in slovesno vsakoletno srečanje za hvaležnico v stolnici sv. Justa, ko smo pristopili k njemu s sadovi zemlje. Toda prav tako se je on rad podal na naše praznike in slovesnosti, na prireditve in predavanja, v našo družbo. Počutil se je kot doma, med svojimi.

Zadnja leta ga je pri pastoralnem delu ovirala bolezen, toda on je gledal naprej, proti svetemu letu 2000, ki naj bi bilo leto sprave. Posebno so mu bili pri srcu Pastoralni dnevi, kjer naj bi celotna krajevna Cerkev odkrivala svoje poslanstvo za današnji čas. Iz teh srečanj so potem izhajali njegovi dokumenti in njegova pastoralna pisma.

Imel je čuteče srce za stisko vsakega človeka, odlikovala ga je človeška toplota. Raje je dostikrat sam potrpel, kot da bi koga žalil. Hotel je biti vsem dober oče. V njegovih pogovorih ni bilo ne očitanj ne prerekanj. Koliko dobroga so naredile marsikomu njegove roke. Bil je vedno pripravljen se veliko dušno žrtvovati za vse dobro. V svoji oporoki pravi: »Tržaški Cerkvi sem se popolnoma daroval, ne bom je pozabil. Še jo bom nosil v srcu in molil zanjo, da raste v ljubezni.«

Naj se njegove roke še naprej dvigajo v molitvi k Bogu in obenem raztegujejo vsem bratom v objem, da bi mostovi povezovali to, kar meje ločujejo.

Slovenci, ne samo v tržaški škofiji, temveč tudi v zamejstvu in Sloveniji, so hvaležni pokojnemu škofu za njegovo delo, naklonjenost in ljubezen.

VLADIMIR KOS

Za vsakršno ustvarjanje

*O Tebi rad bi pel,
ki živ kraljuješ,
a ne tako kot svet z mogočneži,
in ne tako, da tajne zveze snuješ,
po njih da si oblast zagotoviš.*

*O Tebi rad bi pel,
ki šel umirat
si zame - kakor prav za vsakogar!
In vendar Tvoja harfa meni svira
in meni Tvojega srcà je dar.*

*O tebi rad bi pel.
A tem besedam
dodati moraš ti svoj pravi zvok.
Odkar si Človek. Večnosti Beseda,
si vsakemu ustvarjanju Prolog.*

Spomenik mučencu Izidorju Zavadlavu

Na Gorenjem polju pri Anhovem je bila v nedeljo, 15. septembra 1996 - na praznik Žalostne Matere božje - zgodovinsko zelo pomembna svečanost: slovenska maša v spomin župniku Izidorju Zavadlavu, točno ob 50. letnici njegove mučeniške smrti, in odkritje spomenika ali kapelice njemu v čast v parku za cerkvijo.

Na ta dan so morali dobri ljudje iz Gorenjega polja čakati pol stoletja! Še pred nekaj leti so se bali celo samo na glas izgovoriti ime tega svojega župnika. Zdaj je dozorel čas, ko smemo vendar povedati in zapisati resnico o njem! Gospod Izidor Zavadlav je bil sin kmečkih staršev iz Vrtojbe, roj. 27.9.1909, posvečen v duhovnika v Ogleju leta 1935, in od tega leta župnik na Gorenjem polju vse do smrti leta 1946. Župnija je bila zahtevna že po številu prebivalstva (nekaj nad 1200 ljudi), pa tudi zaradi priseljenih italijanskih delavcev v tovarno Anhovo, kateri so s podporo države ogrožali obstoj slovenskega življa v tej dolini.

Gospod Zavadlav je bil pobožen, goreč duhovnik, pa tudi zaveden in pošten Slovenec. Zato se je z vsemi močmi upiral krivični asimilaciji. S tem je nalletel seveda na hude obtožbe in grožnje od strani fašistične oblasti.

Ob razpadu Italije je delavstvo v tovarni padlo pod komunistični vpliv in g. Zavadlav je iz velikega narodnjaka postal »fašist«, ki ga je bilo treba preganjati, blatiti, odstraniti. Pravzaprav je bil ob prvih novicah o partizanih, ki da se borijo proti krivičnemu okupatorju, zanje navdušen in še druge navduševal

zanje. Ko pa je potem to svojo zmoto spoznal, jo je moral popraviti tako, da je ljudem povedal, da ne more podpisati več OF, ker se bori proti veri in Bogu. Posebno pa, ko je zvedel, da so v Podsobotinu partizani zverinsko ubili njegovega prednika v tej župniji, beneškega Slovenca Alojza Obita (4.1.1944), v Cerknem pa dva znana prijatelja kaplana Ludvika Slugo in Ladota Piščanca (3.2.1944), pa še bližnjega soseda in duhovnega pomočnika g. Antona Piska, ubitega nekje v Gorenji Trebuši (28. 10.1944), je začel gledati na partizanstvo kot na hudičevo delo. Zato je čutil dolžnost, da tudi ljudem odpre oči. Priporočal je goriški katoliški list Slovenski Primorec, kljub protestnemu pismu

Izidor Zavadlav

skoraj 300 delavcev. Ko je videl, da so ljudje le preveč nahujskani proti njemu, se je v začetku leta 1945 za nekaj mesecev umaknil domov in potem v Gorico za kurata v Sanatoriju. A že takoj po koncu vojne, v juniju, se je spet vrnil na Gorenje polje, da bi nadaljeval svoje zelo uspešno delo prenove župnije. Nasprotovanja starih sovražnikov niso prenehala, vendar se je čutil varnega, ker je imel čisto vest, delal je pač, kar mu je duhovništvo narekovalo in tu je bila začasna ameriška uprava, cona A, ki se je vila navzgor po desnem bregu Soče in vse do Predila.

A prišel je za nasprotnike ugoden trenutek, da se ga znebijo. Vedeli so, da bo šel 15.9.1946 na običajno župnijsko romanje na Marijino Celje (Lig). Morda je že gor grede po stezi doživel kaj neprijetnega, saj na praznovanju ni bil sproščen kot navadno, na poti domov ni maral iti v spremstvu pevcev ali dekana in po slovesu od zapotoškega g. Palčiča jo je sam ubral po stezi navzdol proti Gorenjemu polju. Kaj kmalu je opazil, da mu sledijo grozljivi ljudje. Zatekel se je v neko samotno hišo. Tam ga niso marali sprejeti, začel je teči, desno, levo, kot od psov gnana divjad, toliko časa, da je prišel »ta prvemu« v roke. To vse se je zvedelo šele zdaj, od zanesljivih ljudi, ki pa hočejo ostati anonimni.

Kaj se je potem godilo, si lahko samo predstavljamo. Če upoštevamo ugotovitve komisije, ki je že razpadajoče truplo pregledala v Gorici, kamor so ga prepeljali potem, ko so ga šele tri tedne kasneje (5.10.) našli v bregu na meji med marijinoceljsko župnijo in gorenjepoljsko (20 minut hoje od tod), pokritega z dračjem in listjem. Poročilo se je glasilo: glava ločena od trupla, prebita čelna kost, lične kosti in čeljust prelomljeni na dva dela, ubit s strelnim orožjem. To se strinja s pričevanjem ljudi iz Robidnega brega, ki da so slišali proti

večeru dva strela; nekdo pa je videl tudi, kako sta si pri studencu dva moška umivala roke. V gostilno na Ligu so prišli proti večeru popivat in kričat »živijo komunizem« mlajši moški iz bližnjih vasi.

Liški župnik Alojz Makuc je zapisal v opombo družinske knjige nekega farana (v latinščini): »Ubil g. Zavadlava, ko se je pod večer vračal domov na Gorenje polje po praznovanju Imena Marijinega 15.9.1946.«

Kakšno leto kasneje je italijanska policija dobila ovadbo iz Jugoslavije, da je morilec g. Zavadlava, kakor tudi nekega dekleta iz Brd, neki bivši borec IX. Korpusa, priseljen na Gorenje polje. Zasedila ga je v nekem taborišču v Italiji, ga izpraševala, a obtoženi je vse obtožbe gladko odbil. Trdil je celo, da so partizani njemu grozili s smrtjo in da je pribežal v Italijo, da bi si rešil življenje! Menda pa mu je tudi v Italiji postalo vroče pod petami, se preseljeval v Belgijo, Nemčijo in Bog ve kam še. Težko bo priti do čiste resnice, kdo osebno je ta kruti umor ukazal, kdo ga je dejansko izvršil in koliko ljudi je bilo v to vpletenih. Goriški škof Margotti je morda skušal to ugotoviti, ko je dne 23. sept. 1946 kaznoval Gorenje polje z interdiktom, ubijalce tega in drugih 6 duhovnikov pa z izobčenjem. Iz vsega, kar so doslej o g. Zavadlavu povedali in zapisali (tudi v novi knjigi *Na braniku resnice*), pa je gotovo vsaj sledeče: 1. Pri umoru ni šlo samo za neko osebno sovražstvo in maščevanje, pač pa za dobro organiziran zločin tiste vodilne sile, ki se je tod uveljavljala z orožjem že od leta 1942 dalje in je smatrala za zločinca in izdajalca vsakega, ki se z njo ni strinjal. 2. Jasno je, da je bila pri umoru g. Zavadlava vpletena večja skupina dobro organiziranih ljudi iz Soške doline in Liga, da torej cerkvena kazen interdikta ni zadela vseh pravih krivcev. 3. Kdo je bil rabelj, orodje zločina, ni torej niti

več tako pomembno raziskovati. Tisti, eden ali več, so se že sami hudo kaznovali podobno kot bratomorilec Kajn. 4. Če hočemo zares kdaj priti do narodne sprave, bi morali tisti, ki so ta boj vodili, pa naj bo v še tako dobri veri, da gre za pravično stvar, vsaj po 50. letih spoznati in priznati, da so se zmotili, in tako vsaj moralno popravili povzročeno gorje.

Slovesna maša na Gorenjem polju, točno 50 let po tem strašnem dogodku, ni izzvenela v tem duhu, pač pa v duhu enostranske sprave, ki mu pravimo odpuščanje. To je bilo izraženo v pridigi generalnega vikarja Renata Podber-

siča, v mašnih prošnjah, v molitvi Oče naš, v simboličnem stisku rok.

In prav tako je bil uglašen kulturni program zunaj cerkve, pri lepem novem spomeniku, ki naj bi bil, kot je avtor Marinko rekel, bolj svetilnik kot spomenik. Tu so se po programu domačina, g. Stanka Medveščka, župnika v Kromberku, zvrstile pesmi, govori, umetniške recitacije igralca Krošlja globokih in večno lepih Gegorčičevih pesmi, ki jih je pokojni mučenec Izidor Zavadlav tako rad bral in premišljeval, posebno pesem Daritev bodi ti življenje celo, ki si jo je izbral za geslo na novomašnih podobicah.

Izidorju Zavadlavu

V.

*Dopolnjene bile so ure tvojega življenja
in Bog je hotel, da izpiješ zadnjo čašo
na praznik Matere trpljenja,
ko daroval si mu poslednjo mašo.*

*Jesen, ki je dahnila čez robove,
te je peljala v Marijino Celje,
kjer zadnjič našel zbrane si drugove
in zadnjič užival prazniško veselje.*

*Ko si se vračal, padel si v zasedo,
kot nebogljen jagnje bil si med krvniki,
čul si zasmeh, najkrutejše besede,
izvršniki obsodbe so bili sodniki.*

*In dal si kri ... Med trnje, kamenje in travo
je tekla topla, žuboreča, rdeča,
oblivala ti usta je, oči in glavo,
ko si umiral ... Priča - noč molčeča...*

*Kako težak je križ, ki včasih Bog ga daje -
a verujem, da si ko dobro dete
izdihnil vdano, vdano šepetaje:
»Za duše, Jezus, kri ... za cilje svete...«*

Venceslav Sejavec
(iz zbirke Grmada kres)

Marijanišče in salezijanci na Opčinah pri Trstu

Marijanišče je v zadnjih 35 letih vezano na salezijansko skupnost. Zaradi dela z mladino v Marijanišču, najprej preko vzgojnega zavoda, nato kot središča za mladinsko pastoralo, so slovenski salezijanci prišli na Tržaško. Tudi danes ostajajo na Tržaškem predvsem zaradi mladinskega dela.

KRATEK ZGODOVINSKI PREGLED

Salezijanska dejavnost v Sloveniji je bila na višku med obema vojnama. Druga svetovna vojna je salezijansko delo za mladino močno ohromila. Prihod tako imenovanih naprednih sil na oblast pa je salezijansko delovanje dokončno zatrl. Mnogo sobratov je bilo po vojni ubitih, še več se jih je umaknilo na tuje skupaj z begunci, vse tja do Južne Amerike. Tisti, ki so ostali, pa so prevzeli delo po župnijah. Vsi, ki so odšli z begunci, so kot zavedni Slovenci z vsemi silami pomagali pregnancem, jim vliвали vero in pogum, ponos in ljubezen do svoje domovine.

PRIHOD NA TRŽAŠKO

S prihodom sedaj že pokojnega g. Franca Štuheca leta 1945 se začenja prisotnost slovenskih salezijancev na Tržaškem. Dodeljen je bil salezijanski skupnosti v Istrski ulici. Zaradi prevelike vneme in delavnosti v prid slovenskim vernikom, so ga kmalu odpoklicali. Njegovo mesto je prevzel sobrat An-

ton Resen, za njim pa sobrat Stanko Živic.

Le vztrajnost in odločnost sta sobrata Franca Štuheca vrnila na Tržaško, kjer je prevzel župnijo Dolina. Dosegel je, da je osebno spadal pod slovensko inšpektorijo. Njegova vsestranska razgibanost je hitro obrodila sadove bodisi v župniji bodisi na širšem Tržaškem. Leta 1948 je dal pobudo in organiziral prvo vsetržaško marijansko procesijo na nedeljo po Malem Šmarnu na Opčinah. V minulem letu smo imeli že 48. marijanski shod. Začel je izdajati žepne knjižice, kakršne so pred vojno izdajali salezijanci v Ljubljani. Ko je nastopila večja verska svoboda na Slovenskem, so izdajo teh knjižic prenesli v Slovenijo, kjer še danes izhajajo. Prav tako je začel izdajati Marijanski kalendar, ki ga zdaj prav tako izdajajo salezijanci na Rakovniku. Sodeloval je tudi pri ustanovitvi Duhovske zveze.

PREVZEM VZGOJNEGA ZAVODA MARIJANIŠČE

Brat Štuhec je leta 1959 na posebno željo tedanjega škofa Anotna Santina prevzel vzgojni zavod Marijanišče na Opčinah. S prihodom novih sobratov je bila ustanovljena samostojna salezijanska skupnost, ki spada še danes pod ljubljansko inšpektorijo. Tako se je uresničila dolgoletna želja, da bi imeli slovenski salezijanci svojo kanonično skupnost tudi na Tržaškem. Vodstvo vzgojnega zavoda je skupnosti omogo-

čalo specifično salezijansko dejavnost. Le ta je trajala vse do leta 1974, ko se je zaradi premalega števila notranjih gojenčev spremenila namembnost Marijanišča. V tem času sta v zavodu delovala tudi sobrat Ivan Dobršek, katerega je po odhodu v Hamilton nasledil Jože Peterlin. Že leta 1969 je prišel v opensko salezijansko skupnost sobrat Franc Pohajač, ki pa ni deloval v okviru vzgojnega zavoda, temveč je bil dodeljen v pomoč župniji Opčine, kjer je prevzel skrb za mladino. V tem času je sobrat Franc Štuhec začel tudi z množičnimi enodnevnimi in večdnevnimi romanji (do 700 oseb), katere je potem prevzela Duhovska zveza iz Trsta.

PASTORALNA DEJAVNOST

Leta 1974 je vzgojni zavod prenehal delovati in hiša se je odprla celotni tržaški mladinski pastoralni. V ta namen je prišel na Tržaško sobrat Tone Bedenčič. Marijanišče je postalo središče mnogih verskih skupin, tako študentskih kakor dijaških. Bilo je organizirano veliko duhovnih obnov in tudi nekaj duhovnih vaj. Bedenčič je leta 1974

postal tudi duhovni asistent za tržaške skavte, kar je še danes. Leta 1976 je prevzel upravo župnije Repentabor. V tem času se je razvila bogata verska in pastoralna dejavnost, posebno se je poživila pevska dejavnost, delo med mladino in oživitev romarskega praznika Marijinega Vnebovzetja. Poleg tega je bila pod njegovim vodstvom obnovljena tako cerkev kot vse stavbe in zidovi na Tabru.

Sobrat Franc Pohajač je še naprej deloval v okviru župnije. Poleg verouka na državni šoli in kateheze za pripravo zakramentov obhajila in birme, se je še posebno posvetil delovanju v okviru mladinskega kulturnega centra Finžgarjev dom. Vodil je glasbeno šolo. Ustanovil je več narodno zabavnih ansambllov. Nekateri delujejo še danes. Sedaj posveča največ moči mladinskim zborom Vesela pomlad, s katerimi je dosegel visoko kvaliteto. Nastopali so na raznih tekomovanjih in revijah tako v Sloveniji kot v Italiji ter širom po Evropi.

Po nekaj letih delovanja v Sloveniji se je l. 1973 ponovno vrnil na Tržaško sobrat Franc Štuhec. Prevzel je skrb za slovenske vernike v nanovo ustanovljeni

Obnovljeno
Marijanišče

župniji sv. Avgušтина v Podlonjeru. Nekaj let je vodil tudi župnijo Zgonik. Zadnja leta pa je upravljal župnijo Trebče, ki jo je po njegovi smrti leta 1986 prevzel sobrat Jožef Sraka. Ta je prišel na Opčine leto prej, po končanih študijah v Rimu.

Leta 1991 je salezijanska skupnost sprejela tudi župnijo sv. Jerneja na Opčinah. Njen upravitelj je postal sobrat Zvone Štrubelj, ki je bil že leto prej upravitelj župnije Dolina. Štrubelj, poleg župnije, vodi dnevno duhovno misel in redno tedensko versko oddajo po Radiu Trst A, sodeluje pa tudi pri verski rubriki tednika Novi Glas. Je vodja komisije za mladinsko pastoralo za slovensko mladino.

OBNOVA MARIJANIŠČA

Marijanišče je v teh letih postalo središče, odprto za celotno slovensko tržaško stvarnost, tako na verskem kot tudi na kulturnem področju. Dotrajanost in nefunkcionalnost obstoječih objektov je v mnogočem onemogočala uspešnejše delovanje v okviru Marijanišča. Zato si je salezijanska skupnost vsa leta želela prenovo celotnega objekta.

Po več kot 30 letih čakanja se je na pomlad leta 1993 ta obnova s pomočjo prispevka dežele Furlanije-Juljske krajine začela in upamo, da bo do konca leta 1996 tudi dokončana.

Za deželni prispevek je bilo potrebno najti nekega garanta. Te odgovornosti ni hotel nihče sprejeti, niti v okviru škofije ali drugih ustanov. Bilo je že na tem, da se vse opusti. Tedaj je to sprejela ljubljanska salezijanska provinca. Podpisana je bila tudi nova pogodba med ljubljansko salezijansko provinco in tržaško škofijo, in to za obdobje 99 let. Zaradi vedno večjih stroškov, smo naprosili tudi Urad za Slovence po svetu in Svet slovenskih organizacij, ki sta to

nalogo prevzela. Z deželnim prispevkom je namreč pokrito komaj 50% stroškov.

V imenu salezijanske skupnosti nadzira celotno gradnjo, tako finančno kot gradbeno, g. Tone Bedenčič. Načrt je naredil inž. Adolf Močnik, ki je tudi vodja del. Ta so bila razdeljena na tri gradbena obdobja. V prvem je bila obnovljena dvorana Finžgarjevega doma, prvo in drugo nadstropje in stopnišče. V drugem in tretjem pa je bila porušena »stara zgradba« in zgrajena nova. Poleg dvorane ter družabnih in sejnih prostorov premore celotna zgradba okrog 20 sob z WC in tušem. Obnovljen je tudi prvi del dvorišča. Čimprej pa bi radi obnovili še igrišča, da bo možna tudi rekreativna dejavnost.

V času obnove je bilo mladinsko delovanje zelo ovirano, ni pa zamrlo, za kar gre zasluga še posebno g. Francu Pohajaču, ki je vztrajal pri zborih Vesela pomlad. Občasno so bila tudi razna predavanja, tečaji, srečanja itd.

Marijanišče je bilo in bo ostalo središče za mladinsko delo na verskem, vzgojnem, kulturnem in rekreativnem področju. Nudilo bo možnost za razne seminarje, vikend duhovna srečanja za mladino in starše.

Da bo ta projekt v polnosti zaživel, bodo potrebni ljudje, ki radi delajo z mladimi. Nenazadnje pa je tu tudi skrb za materialne stroške. V zvezi s tem ne prihaja s strani zamejske skupnosti veliko pomoči in celo pri nabirki za Marijanišče sodeluje komaj polovica župnij.

Slovenska salezijanska inšpektorija pa je pripravljena ohraniti in v bodoče poslati tudi nove delavne moči v pomoč slovenskemu delu tržaške Cerkve. Upamo, da bo s skupnimi močmi Marijanišče v prihodnjih letih postalo osrednji verski in kulturni center za slovensko mladino na Tržaškem in stičišče mladim iz domovine, zamejstva in zdomstva.

Attemsova pisma Petru Pavlu Glavarju

Znano je, da je grof Karel Mihael Attems (1711-1774), prvi goriški nadškof, zaradi svojih pastoralnih dolžnosti med slovenskimi verniki - in ti so bili v njegovi nadškofiji v veliki večini - v pridigah in tudi drugače uporabljal njihov jezik. O njegovih stikih s slovenskim okoljem pa pričajo tudi v latinskem in v drugih jezikih napisana besedila kakor npr. vizitacijski zapisniki in korespondenca. Zapisniki o pastirskih obiskih so doslej izšli v treh obsežnih knjigah, in sicer za savinjski in za koroški arhidiakonat ter za goriški, devinski in tolminski arhidiakonat. Med Attemsovo korespondenco so se ohranila pisma stišskemu opatu Francu Ksaverju Tauffererju in Petru Pavlu Glavarju. Prvih je okrog 150 in so pisana deloma v latinščini deloma v francoščini. Objavila jih je Vesna Cunja v svoji disertaciji na univerzi v Paviji v akad. letu 1993/94 (*Aspetti di cultura e di vita religiosa nelle lettere di Carlo Michele d'Attems, arcivescovo di Gorizia, a Franz Xaver Taufferer, abate di Stična*). Attemsova pisma Petru Pavlu Glavarju, pisana v latinščini in italijanščini, so zanimiva, ker se v njih kaže nadškofov odnos do vprašanj v zvezi z dušnim pastirstvom, z verskim življenjem, z vzgojo in izobrazbo duhovnikov, s finančnimi vprašanji ipd¹. Goriška nadškofija se je v prvih desetletjih svojega obstoja raztezala po večjem delu današnjega slovenskega ozemlja, in tako sta bili bodisi Stična na Dolenjskem bodisi Komenda na Gorenjskem v cerkvenem pogledu odvisni od goriškega nadškofa.

Kakor je izredno pomembna objava vizitacijskih zapisnikov v celoti in kakor so bile vredne objave nadškofove slovenske pridige, tako jo zaslužijo tudi njegova pisma. Omenjena pisma Tauffererju bodo predvidoma izšla v knjižni izdaji, za tisk pa se pripravljajo tudi pisma Petru Pavlu Glavarju.

Peter Pavel Glavar, razsvetljeni duhovnik, umni gospodar in dobrotnik svojih ljudi, velja za eno najzanimivejših osebnosti na Slovenskem v 18. stoletju. Njegovo nenavadno in razgibano življenje so že v preteklem stoletju opisali J. H. Stratil, R. F. Rechfeld, J. Vrhovc, v našem stoletju pa so o njem pisa-

li npr. F. Kidrič, J. Glonar, v novejšem času V. Demšar, ki je med drugim objavil Glavarjeve pridige in osvetlil nekatere manj jasne strani njegovega življenja², in J. Gregorič, ki je objavil Glavarjeva pisma Jožefu Tomlju³. V pisanju o Glavarju ima posebno mesto povest Ivana Preglja *Odisej iz Komende*, literarno oblikovan življenjepis, ki se nadaljuje v zgodbah in razmišljanjih z naslovom *Zapiski gospoda lanšpreškega*.

Naš zapis se omejuje na kratek oris Glavarjevega življenja in dela in na nekaj misli iz pisem, ki mu jih je pisal nadškof Attems.

Peter Pavel Glavar se je rodil 2. maja 1711 v Ljubljani kot nezakonski sin malteškega viteza barona Petra Jakoba Testaferrata. Otroška leta je preživel kot rejenec pri neki komendski družini, nato se je šolal v ljubljanski jezuitski gimnaziji. V Gradcu je dovršil študij modroslovja in bogoslovja. Odločil se je za duhovski poklic, toda zaradi svojega nezakonskega rojstva je moral prebresti veliko težav, preden se mu je želja izpolnila. Po novi maši je bil najprej kaplan in nato župnik v Komendi, ki je bila tedaj veliko večja župnija kot danes. Tu se je izkazal kot goreč in sposoben dušni pastir in kot umen gospodar. Prepričan je bil, da vodi k pravi verski izobrazbi pot splošne izobrazbe, zato je skrbel za šolstvo in za strokovno pripravo na različne poklice. Farne šole naj bi kmečkim sinovom, zlasti potrebnim, omogočile primerno izobrazbo, tistim, ki so izbrali duhovski poklic, pa pripravo za nadaljnji študij. Kidrič (*Slovenski biografski leksikon*) poudarja močno Glavarjevo povezanost z ljudstvom: podložnim kmetom je bil prijazen in pravičen, navajal jih je k umnemu gospodarstvu in jih podpiral ob slabih letinah. Glavar je skrbel za zidavo cerkva in za razne ustanove, v Komendi je usta-

novil nov beneficij in postavil beneficiansko hišo. V tej hiši je še zdaj lepo ohranjena Glavarjeva knjižnica, ki je z beneficianskim arhivom zaščitena kot kulturni spomenik. Glavar je govoril več jezikov in je tudi potoval, dvakrat v Italijo. Na prvem potovanju je bil po Testaferratovem posredovanju v Rimu imenovan za častnega apostolskega protonotarja.

Leta 1766 je Glavar zapustil Komendo in se preselil v graščino Lanšprež na Dolenjskem. Tu si je uredil gospodarska poslopja, nasadil vinograd in vrt za zelenjavo, pogozdil goličave, uvedel uporabo sodobnega orodja in poskrbel za boljše poti. Zlasti pa se je posvetil čebelarstvu, s katerim se je uspešno ukvarjal že v Komendi. Svoje bogato znanje in izkušnje je želel posredovati tudi drugim, zato je pisal poljudne spise in poročila. Iz nemščine je prevedel, delno priredil in dopolnil razpravo Antona Janše o čebelnih rojih ter ji dal naslov *Pogovor od čebelnih rojou*. Delo velja za prvi slovenski poljudno strokovni tekst in čebelarski učbenik. Ob 250-letnici Glavarjevega rojstva so na njegovi hiši v Komendi vzidali ploščo, na kateri je med drugim zapisano: ... *komenskemu župniku ... znamenitemu čebelarju, začetniku slovenskega čebelarskega slovstva, zagovorniku in dobrotniku preprostega ljudstva*. V svoji oporoki je Glavar napisal, naj se njegova graščina Lanšprež proda in z izkupičkom sezida bolnišnica v Komendi. Umrli je po krajši bolezni 14. septembra 1784.

Attemsovih pisem Glavarju je petdeset, zato lahko domnevamo, da je moralo biti tudi Glavarjevih pisem Attemsu vsaj toliko. Glavar je namreč na nadškofova pisma redno odgovarjal. O tem priča Attemsovo pisanje, ko se npr. nadškof navezuje na Glavarjevo pismo ali se mu zanj zahvaljuje, pa tudi Glavarjeve beležke na nekaterih nadško-

fovih pismih. Iz njih je razvidno, kdaj je pismo prejel in kdaj je nanj odgovoril. Npr.: *Percepi 22 - Resp. (ondi) 27. Aprilis 1761* na pismu, datiranjem 17. aprila. Na podlagi takih podatkov je mogoče izračunati, koliko časa je pred približno 230 leti potovalo pismo iz Gorice v Komendo. Doslej sta znani samo dve Glavarjevi pismi Attemsasu. Eno se hrani v škofijskem arhivu v Mariboru (v Komendi je le fotokopija), drugo je prišlo na dan v zvezi s tem zapisom, in sicer v goriški semeniški knjižnici, kjer se hrani večji del Attemsove korespondence. Treba je upoštevati, da se je ta knjižnica med prvo svetovno vojno preselila v Stično in da se je tedaj del knjižnega fonda in arhiva izgubil. Vsekakor je možno, da v kakem arhivu v Gorici

ali kje drugje leži še katero Glavarjevo pismo Attemsasu.

Glede na vsebino Attemsovih pisem lahko rečemo, da je v njih na prvem mestu skrb za dušno pastirstvo. Izraža se v prizadevanjih za duhovniški naraščaj, za dobro upravljanje župnij in za ustanavljanje novih, za goriško semenišče ipd. Pisma razkrivajo, da je nadškof Glavarja cenil, da ga je zanimalo njegovo mnenje, da se je nanj obračal tudi za denarno pomoč, ko je šlo npr. za semenišče, za cerkev sv. Karla ob njem in za vzdrževanje semeniščnikov. Poleg strogo verskih se pogosto pojavljajo socialna vprašanja, ob njih pa je v mnogih pismih še drobna novica iz vsakdanjega življenja in dogajanja, prijazna misel, voščilo ali kaj podobnega. Kot človek,

Mto Pdo signor Nicvano
Genova 15. Zonis 1763

*Per grazia ben singolare e come deligato
 Nostro Polico io accordo ad V.M. Pdo di poter
 far celebrare una santa messa nei giorni festivi
 nel altare portatile nella Libreria pero nel tempo
 di inverno principando dal 1.obre fino a la fine
 di Aprile, e in per i 6 o 20 persone che potranno
 sempre la celebrare per le feste. Quel che riguarda
 la messa matutina del Roman io le comando
 che si tenga a sette ore, e la seconda la tenga
 un po' più tardi per comodo dei guardiani.
 Tutti i Nicvani hanno comandato il mio
 zelo per questo d'ordine, ed ora Pdo è stata
 il nome per uniformar la uniformità
 in da essere ne la mia Diocesi e la sempre
 ogni bene, e le do la p. b. Affmo
Genova 24 gbre 1763 *Carlo J. michell*
Capiverraro
*di Genzia**

Pismo škofa
Attemsa Petru
Pavlu Glavarju

ki mu je čas dragocen, se Attems v pismih omejuje na bistveno. Piše v jedrnatem slogu in večidel v prijateljskem tonu. V ponazoritev objavljamo besedilo krajšega, zelo verjetno še neobjavljenega pisma, in navajamo nekaj primerov iz drugih pisem.

Nadškof je tudi v pismih odločen in strog, a obenem prijazen in pozoren. Nekajkrat naslovnika rahlo pokara ali mu kaj poočita, kakor v tu objavljenem pismu (21.11.1763). Najprej komendskemu župniku dovoljuje, da v zimskem času, od oktobra do aprila, in samo med tednom mašuje na prenosnem oltarju v knjižnici. Nato zahteva, naj bodo zornice ob sedmih, druga maša pa malo pozneje. S tem v zvezi pove, da je Glavar prvi med župniki kritiziral njegovo odločbo, zato pribije, da mora v njegovi škofiji vladati enotnost (*l'unità ha da essere ne la mia diocesi*). V pismu z dne 9.12.1763 toži nadrevščino in lakoto ter pravi, da človek naredi, kar more, in ne, kar mora (*Qui abbiamo miserie e carestie, e molti periranno di fame, ma si fa quel che si può non quel che si debbe*). Izraža upanje, da bo cesarica poslala pomoč, in nato pove, da mora pismo končati, ker že zvonijo mestni zvonovi, on pa mora v katedralo opraviti pogrebni obred za pokojno nadvojvodinjo. V drugem pismu (17.5.1761) odgovarja Glavarju na njegovo prošnjo, da bi semeniščniku Jožefu Tomlju (uradno se je imenoval Giuseppe Tomelli) omogočil nadaljnji študij v Rimu. Attems priznava, da ima Tomelj dobre dispozicije za duhovski poklic, da se v semenišču zgledno vede in resno posveča študiju, toda zaradi njegovega preprostega rodu ga ne more priporočiti (*se fosse di nascita migliore io lo raccomanderei a Roma ma avendo anche Cavalieri che debbo raccomandare della mia diocesi, non posso servirla*). Natančno čez leto dni (17.5.1762) pa piše,

da bo skušal priporočiti Tomlja v Germaniku, čeprav se zaveda, da ga bodo težko sprejeli, če bo veliko kandidatov iz plemiških družin. Naslednje leto (26.8.1763) poroča Glavarju o ponovnem posredovanju, ker ga želi s tem potolažiti, kakor pravi.

Nekajkrat Attems napove, da se bo ta in ta dan mudil v Ljubljani, in vabi Glavarja, naj se zgasi pri njem, če je to dobro za njegovo župnijo. Najpogostejše se v pismih omenja goriško semenišče, kar kaže, da ga je nadškof pojmoval kot eno najpomembnejših nalog svojega škofovanja. V pismu z dne 7.12.1771 ponovno prosi Glavarja za denarni prispevek in javlja, da bo v tem letu v semenišču petdeset semeniščnikov, od teh trideset s Kranjskega. Večkrat se mu zahvaljuje za poslano pomoč, v pismu z dne 4.11.1768 pa mu zatrjuje, da ga bodo vpisali v seznam slavnih dobrotnikov. V istem pismu beremo, da je prav tega dne posvetil cerkev sv. Karla (*Io ho consecrato oggi nel giorno di S. Carlo la chiesa di S. Carlo del Seminario diocesano*).

Kakor druga Attemsova besedila tudi pisma Petru Pavlu Glavarju pričajo o nadškofovi pastoralni vnemi. V pismu z dne 26.12.1768 se Attems zahvaljuje za skrb, ki jo ima Glavar za njegovo zdravje, in ga prosi, naj moli, da bi to zdravje izkoriščal za blagor svoje nadškofije. Tudi iz pisem je razvidno, da je prvi goriški nadškof posvetil svoje moči in sposobnosti, svoj ugled in vpliv, svoj čas in imetje duhovni rasti razsežne, večjezične in vsestransko zahtevne nadškofije.

Viri:

1. Attemsova pisma P. P. Glavarju, Glavarjeva knjižnica v Komendi.
2. Viktorijan Demšar, *Slovenske pridige Petra Pavla Glavarja*, Celje 1991.
3. Jože Gregorič, *Pisma Petra Pavla Glavarja Jožetu Tomlju 1761-1784*, Ljubljana 1982.

Nekaj dopisov Virgila Ščeka

V zapuščini dr. Henrika Tume (Raziskovalna enota Zgodovinskega inštituta ZRC SAZU, Nova Gorica) je ohranjenih 15 dopisov (pisma, dopisnice, razglednice) Virgila Ščeka iz razdobja 1921-1933, ohranjene so tudi kopije 9 dopisov, ki jih je Tuma naslovil na Ščeka. Dopisovalca sta si - kot je iz ohranjenega gradiva mogoče spoznati - izmenjala informacije o tiskanju rezijanskega katekizma *To kristjanske učilo po rozoanskih ta s tega katekizma, kuaženega od tega svetega Oče papeža Pija X., predtano od jera Jozefa Kramaro, kapalana v Osojanih* (Gorica 1927), posvečala pa sta se tudi nekaterim toponomastičnim vprašanjem in etimologiji. Rezijanski katekizem, ki ga je pripravil Jožef Cramaro (Kramar), kaplan v Osojanih, je izšel v založbi Katoliškega tiskovnega društva (kar ni navedeno), tiskala pa ga je goriška Katoliška tiskarna. Tuma in Šček sta si bila znanca še iz tistih let pred prvo svetovno vojno, ko je Tuma z marksizmom seznanjal goriške dijake. O teh srečanjih je v spominih zapisal: »Dijaki, ki so takrat napravljali name vtis, da so radikalnega realnega naziranja in da izhajajo iz marksizma, so pozneje krenili na različna pota. Posebno me je presenetilo, da je dobra polovica mojih učencev zašla v krščansko-socialni tabor. Eden med njimi je bil Šček, pozneje duhovnik in zelo agilen krščansko-socialni politik« (*Iz mojega življenja*. Ljubljana 1937, 304). Pisma so objavljena - z nekaterimi nebitvenimi spremembami - po kronološkem redu. Ob objavi vsakega so dodane v oglatih oklepajih le nekatere najbolj potrebne opombe.

1.

Veleučeni gospod doktor!

Usodim se Vas nadlegovati za nekaj pojasnil.

V Lokvi pri Divači na Krasu so v mapah iz 1816 napisana imena raznih parcel. Ta imena bi rad napisal v pravilni slovenščini za zgodovinske podatke, ki se hranijo v vasi. Ta imena pa niso več v rabi: »Shegonke« (Žigonke?), u Sekouzi (Šekovca, Žekovica?), Pétrenza, Podrini Krish, Per Loushizem, Kurben dou, Baréde (ljudstvo pravi nekaterim njivam v Parédih), Scounize, Per Riboschitza, Klischi du, Rubiza, Shehurka, Lissno lusho, Na meidene Rone, Sípenza, Pladanizza, Na ossie.

Od kod končno veljavno »mandrija«?

Na Gročani je pred cerkvijo nagrobnik s par črkami v glagolici. Dr. Glaser je bil poslal Dr. Vondráku napis v študij. Vondrakovo pismo imam jaz. Ugotovil je, pa ne z gotovostjo letnico 1588 in pa dve črki začetnici.

Lani(1920) pa sem našel na kašči v župnišču dokument iz leta 1728, v katerem je tedanji duhovnik Ceresgner (Črešnjar) kopiral napis iz nagrobnika in je tedaj boljše, celó dobro ohranjen.

Jaz znam glagolico tiskano, moderno, a v starih pismih sem negotov.

Ker ni tod več g. Vajsa, glagoljaša, ne vem na koga bi se obrnil. Koga mi svetujete?

Gospod doktor, ako sem Vas s tem pisanjem le preveč motil in ste name vsled tega hudi, sit vse skupaj ac si non dictum.

*Trst, 29.9.[19]21.
Via Armeni 7.*

*Vam ydani
Šček Virgilij*

Šček je bil v času nastanka pisma državni poslanec, živel je v Trstu. V pismu je omenjal gradivo, ki ga je spoznal med službovanjem v Lokvi pri Divači. Omenjajo se še slovenski slovstveni zgodovinar in srednješolski profesor v Trstu Karel Glasser ter češka slavista Václav Vondrák in Josef Vajs. Tuma je odgovoril z obširnim pismom (3.10.1921), objavljeno je v H. Tuma: *Pisma. Osebnosti in dogodki (1893-1935)*. Ljubljana-Trst 1994 (poslej H.Tuma: *Pisma*).

2.

Veleccenjeni gospod doktor!

Nujno prošnjo imam do Vas. Ako se Vi za stvar ne zavzamete, se ne bo nihče. V Osejanah je moj prijatelj za pomožnega duhovnika; vnet rodoljub, pridiguje in uči veronauk po rezijansko. Ljudje sami to zahtevajo in on se tega zvesto drži. Toži pa, da ni več rezijanskega katekizma. Rad bi na novo sestavil tak katekizem, ki mora biti poleg tega predelan po navodilih Pija desetega; samo tak ima pogoje za uspeh. Gre pa za vprašanje: kdo bi ga denarno podprl? Katekizem bi se tiskal v 1000 izvodih in biti mora zelo poceni, ker so Lahy navajeni na nizke cene, ki so pri njih z ozirom na visoke naklade vselej mogoče. Mi [bi] knjigo radi založili, veste pa, v kakih razmerah se nahajamo in zakaj se tega dela ne upamo prevzeti, ako ni podpore.

Tam pri Vas je Jug.[oslovanska] Matica, ki bi se morala za to reč zavzeti, a ne zaupam ji, kakor me skušnja uči. Zadeva je tembolj nujna, ker ni izključeno, da bo osejanski gospod premeščen in potem se načrt prav rad izjalovi. Dobro delo bi storili, ko bi mogli stopiti k omenjeni firmi in bi izvedeli, ali so za na načrt in če so zanj, kdaj bi mogli kaj dati in koliko. Osejanski gospod bi Vam rad predložil rokopis v pregled.

Sprejmite, veleccenjeni gospod doktor, moje iskrene pozdrave

Gorica, dne 19. majnika 1925.

*Šček Virgil
Placuta 18.*

V letih 1923-1927 je bil Šček tajnik Katoliškega tiskovnega društva v Gorici. Kaplan v Osojanih je bil Jožef Cramaro, ki je na podlagi rezijanskega katekizma J. Baudouina de Courtenaya (1875,1894) sestavil prirejeno besedilo, za katerega izdajo se je zavzemal Šček.

3.

V Gorici, dne 25/5/[19]25

*Veleccenjeni gospod dr. Henrik Tuma
v Ljubljani*

Vaše pismo, v katerem ste obljubili sodelovanje pri izdajanju poljudnih brošur za primorske Slovence, me je silno razveselilo. Spisi, ki se izdajajo v navadni

osmerki, naj bi obsegali 4 do 60 strani. Take izdajajo tudi dunajski socialisti in se prav lepo prezentirajo. Če izidejo le 4 strani, bo pač cena majhna in se bo brošura prodala v večji množini. Kaj naj bi pisali? To pač sami veste: vse, kar bo vzbujalo v mladini ljubezen do našega jezika, ljubezen do naše zemlje, ljubezen do naše narodne pesmi, ker je nova šola pokončala vsako sled stare tradicije. Sploh sem mnenja, da bomo morali tukaj nanovo izdati naše romantike od Jurčiča do Keršnika. Prvi razlog sem že navedel. Imamo pa še tale tehtni razlog: mladina, ki sedaj poseča šolo, je analfabetična; 15 letni do 17 letni dečki Vam prav nič ne berejo, tako jih je šola izkazila. Takemu rodu pač ne bomo dali v roke Cankarja ne vseh modernih, ker segajo v oblake; pač pa bo sedanji rod lažje romantike bral. To se mi zdi tudi dober protiutež proti lahkemu laškemu čtivu, ki se povsod naravnost vsiljuje. Profesor Terčelj, ki je tajnik Prosvetne zveze in v svoji branši zelo izobražen (obiskoval je višje socijalno-pedagoške šole v Nemčiji) mož, silno toži o zaostalosti naraščajoče mladine in zato se vsi bližamo mnenju, da bo morala tudi Mohorjeva družba za eno stopnjo nižje, če naj dosega svoj cilj. Mogoče smo v zmoti, toda dejstvo je, kar sem sam povedal. Celo konservativni katehetje so opustili poučevanje velikega in srednjega katekizma in se omejujejo samo na malega, ker je tako padla podlaga, ki je omogočala, da so prej otroci lahko sledili sr.[ednjemu] in vel.[ikemu] katekizmu.

Rabimo torej življenjepise naših velikih mož na Goriškem, zlasti takih, ki se jih še nihče ni spomnil; zgodovinske črtice iz naših krajev; opis naše primorske zgodovine z zgodovinskimi, zemljepisnimi, naravoslovnimi podatki; mladina naj spozna našo domovino, kaj prideluje, kako se ljudje preživljajo itd.

Slog mora biti poljuden, vendar je treba tako pisati, da bo sleherni izobraženec z veseljem bral te brošure.

Sprejmite, gospod doktor, še enkrat pozdrave z Goriške, na kateri prebiva narod, ki so ga na smrt obsodili, ki pa nikakor noče umreti in tudi ne bo umrl.

Šček Virgil

Tuma je na Ščekovo pismo odgovoril 3. junija 1925. Prosil je predračun za tiskanje katekizma in sporočal, da je Jugoslovanska matica obljubila izdatno pomoč. Predlagal je tudi nekaj naslovov svojih člankov, ki bi jih objavili tako, kot je Šček priporočal. Podobno je predlagal tudi Goriški Mohorjevi družbi, korespondiranje o tem je objavil *Koledar* GMD za leto 1996 (53-56). Tuma je tudi menil, da bi lahko v knjižici izdali njegov opis Rezije za potrebe Rezijanov. V pismu se omenja duhovnik in ljudsko prosvetni organizator Filip Terčelj.

4.

V Gorici, dne 26/6/1925

Veleccenjeni gospod doktor!

Vaše pismo od 3. in od 18. junija sem komaj danes prebral, ko sem se vrnil iz Ospa, kjer sem bil na zdravstvenem letovišču.

Prilagam Vam proračun za 500, za 800 in 1000 izvodov Rezijanskega katekizma v naši Zadržni tiskarni. V Vidmu bi stal kakšen odstotek manje, vendar pa bi bil tisk gotovo slabši in napak bi prav gotovo mrgolelo; tako smo se baš mi

(Kat.[oliško] tisk.[ovno] dr.[uštvo]) letos opekli, ko smo dali v tisk nekaj reči; navzlic večkratni korekturi so nam tiskovino popackali. Pri ceni, ki bi bila v Vidmu nižja, mislim na večjo naklado, za 5 do 10.000 izvodov; v tem primeru bi Videmci gotovo ceneje tiskali; ko pa gre za majhno naklado, ne vem v koliko in sploh, ali bi konkurirali.

Pri brošuri z opisom Rezije za rabo Rezijanov se cene tiska proporcno krijejo s cenami za katekizem.

Katekizem bi se nikakor ne smel dajati zastonj, ker je take vrste zastonjkanje nemoralno in ne rodi dobrega sadu. Zastonj bi smel dati knjigo katehet samo v izjemnih primerih: ko bi bila nevarnost, da si sicer šolar kupi laško, ali da si ubožec res ne more knjige kupiti itd. Cena bi morala biti ista kot za laško knjigo. Ne vem trenutno po čim se prodaja, gotovo pa je, da so na Laškem take knjižice, ki se tiskajo kot »Massenartikel«, zelo po ceni.

Že dolgo gojim misel, da bi sklical konferenco zaupnih oseb, da bi sestavili dalekoviden program za našo propagando med beneškimi Slovenci. Sicer ni sile, ker je snoparstvo še vedno v cvetju in bi vsaka akcija znala biti v škodo stvari same vendar je treba program sestaviti in pri tem je treba mnogo misliti, poslušati mnoge izkušene može; ko bi bili mi načeloma za gotov program, bi morali sklicati sešatek vseh beneških duhovnikov. Tako si zadevo zamišljujem. Tudi narodno prebujevalno delo pojde po etapah in vsako prenaqljenje bi stvari le škodilo. O drugi zadevi pa jutri.

Vam vdani
Šček Virgil

Tuma je v pismu 10. julija 1925 (ne pa 18.7., kot piše Šček) sporočal, da je Jugoslovanska matica sklenila založiti 1000 izvodov rezijanskega katekizma. V pismu je še predlagal, da se besedilo pravilno fonetično zapiše. Najbolje bi bilo zato obiskati Rezijo: "Morda bi se izposlovala tudi denarna podpora v študijske svrhe filologov z ljubljanske univerze in dovoljenje italijanske vlade za folkloristične študije na licu mesta." S tem namenom se je Tuma povezal z jezikoslovcem profesorjem Franom Ramovšem. Toda profesor je sodil, da bi bilo zaradi italijanskih razmer potovanje v Rezijo, če že ne nevarno, pa neprijetno, težko in morda neuspešno.

5.

Velecenjeni gospod doktor!

Na več mojih pisem gospodu Kramerju sem prejel dopisnico, katero Vam prilagam, da se sami prepričate, kako je s stvarjo. Povdarjam, da nisem prejel nobenega pisma od Kramerja, o čemer govori v dopisnici. Sedaj se po tej dopisnici nahajam v zadregi; ali čakati videmski Nulla osta, saj s tem ni rečeno, da se knjiga mora tiskati; to storiti kaže, ker bo težko pridobiti Kramerja, da bi šel k videmskim birokratom na Ordinariat, mogoče kaže pa tudi, da mu pustimo to veselje. Ko pride rokopis z »nulla osta«, boste pa Vi spregovorili, ki vendar imate tukaj odločujočo besedo. Kramerju ne odgovorim, dokler ne dobim Vašega pisma in navodila.

Z vdanim pozdravom!
Šček Virgil

27/2/19]26

Tuma si je še dalje prizadeval, da bi opravili tudi jezikovno ustrezno izdajo katekizma. Nulla osta je na knjižico podpisal Ivan Trinko kot nadškofijski cenzor (20.3.1926), imprimatur pa generalni vikar Luigi Quargnassi (11.5.1926). Sredi decembra 1925 je Tuma spodbujal Ramovša, da bi za izdajo katekizma dosegli soglasje italijanske prosvetne oblasti, ker pri izdaji ne gre le za obujanje zavesti Rezijanov, marveč v prvi vrsti, da se reši rezijansko narečje, zato mora biti katekizem »znanstveno strokovno delo, za katerega je sposoben edinole filolog.«

6.

Gorica, dne 16. marca 1926.

Velecenjeni gospod doktor!

Glede rezijanskega katekizma se strinjam z Vašim poslednjim predlogom. Kolikor sem zvedel, pregleduje mons. Trinko besedilo in bo nalogo kmalu dovršil. Potreba je, da hitro izdajo katekizem, ker že vpeljujejo laškega, ker pač drugega ni. Naklada bodi majhna, da ne bo preveč stroškov.

Akcija za znanstveno izdajo pa naj gre naprej. Ta bo itak trajala vsaj pet let in tedaj bo mogoče izdati res kaj dovršenega.

Glede na g. prof. Ramovša in njegovega strahu pred potovanjem tole: da je bil incident z g. prof. Vebrom sploh mogoč, je precej pripisati pompozemu bobnanju »Edinosti« za vsako predavanje.

Kaj takega anti ne misli uprizoriti g. prof. Ramovš; torej se mu ne bo nič zgodilo. Vsekakor Vas prosim, g. doktor, dajte in nadaljujte akcijo. Z odličnim pozdravom

Šček Virgil

V pismu 18. februarja 1926 je Tuma predlagal, da bi zastavili ekipno delo pri študiju rezijanščine. 6. marca 1926 je Tuma sporočal, da je sodelovanje odpovedal prof. Maver iz Padove in da se prof. Ramovš boji potovati v Italijo. Šček omenja tudi ljubljanskega univerzitetnega profesorja Franceta Vebra.

7.

[julij 1926?]

Velecenjeni gospod

*Dr. Henrik Tuma, odvetnik
v Ljubljani*

Za informacije glede krajevnih imen na Kobariškem Vam pošiljam strojni odtis Goriškega statusa, ki bo v kratkem izšel. V odtisu dobite naslove duhovnikov, laški naziv pošte, ki je na pismih potreben. G.Pavel Jelovčan iz Livka bo Vaš najbolj zvesti dopisnik, zelo skrbna sta tudi g. Kalin iz Drežnice ter g. Leben iz Libušenj.

Prav ta hip mi je poslal tovariš Kramar iz Osejan rokopis za rezijanski katekizem. Rokopis obsega 30 strani kancLformata. V spremnem pismu pravi, da pošlje

v kratkem dodatek molitev. Zahteva pa, naj se knjiga čim prej tiska, da bo mogel zanj agitarati med počitnicami.

Kramar misli, da je njegov pravopis v redu. V zadregi se nahajam, ker ne vem kako bi mu odgovoril. *Quid faciendum?* Samo dvoje je mogoče:

a) da se tiskanje prenese na nedoločen čas. Toda v tem slučaju morate stopiti h Kramarju, da bo prepričan o potrebi predelave,

b) ali pa tiskamo takoj kot poskus, ki se bo mogel po učenjakih temeljito predelati.

Iz narodnega stališča je prva rešitev nevarna. Rezijani ostanejo brez katekizma in doba par let bi znala biti usodna, zlasti če izgine iz tistih krajev Kramar. Kaj pomaga, ko bi čez tri leta izdali katekizem, ki bi bil tudi jezikoslovno popoln, katerega pa bi ne mogli več razširiti med Rezijani. Važno je tudi, da je dobil rokopis Kramarjev imprimatur od videmskega nadškofa. G. Rejec, ki je bil danes pri meni, je tudi mnenja, naj bi izšla knjiga čim prej. Dostavil pa je: »Ali ne bi mogel priti sam g. Tuma in z njim g. prof. Ramovš naravnost v Osejane in bi se tam izvršila vsaj prva korektura? Če bi bila tista pot nemogoča, bi mogli povabiti Kramarja kam drugam.«

Če se knjiga naj takoj tiska, je potrebno, da dobimo kritje za tiskarske stroške, kakor nam je bilo svoječasnó obljubljeno. Govorite tedaj z g. Mahkoto.

Proračun smo Vam poslali že lani in sicer za 500 kron in za 1000 izvodov, broširano, pol platno, celo platno.

V slučaju, da bi se odločili za takojšnje izdanje, bi se morali potem odločiti za temeljito predelavo za drugo izdajo, ki naj bi izšla kasneje.

Pričakujem Vašega hitrega odgovora, tudi zaradi tovariša Kramarja, ter beležim

s pozdravom Franc [?]

Podpis na Ščekovem pismu je mogoče prebrati kot Franc. S svinčnikom je dodan še naslov pošiljatelja: Dragica Kralj, Gorizia, R. Piazzutta, 18. V pismu se omenjajo goriški duhovniki Pavel Jelovčan, Jožef Kalin, Ivan Leben in Ivan Rejec. Za informacijo o krajevnih imenih je Tuma Ščeka vpraševal v pismu z dne 15. julija 1926 (objavljeno v H.Tuma: Pisma).

8.

[datum poštnega žiga 29.7.1926]

Gospod doktor!

1. Status Vam pošljem, čim izide.

2. Korespondirajte pa že lahko direktno, saj ni nič takega notri. Tudi če bi kdo za firbec odprl, bi bil razočaran, ker bo videl, da ni uspel.

Hvala za posredovanje.

Iskreno pozdravljam

Šček

Šček je z dopisnico odgovoril na Tumovo pismo (23.7.1926; objavljeno v H.Tuma: Pisma), v njem je sporočal, da so se dogovorili s prof. Ramovšem pa tudi z Jugoslovansko matico, da naj se objavi Cramarov katekizem, »da ga dobe ljudje v roke.«

[datum poštnega žiga 29.10.1926]

*Knjiga žal še ni izšla. Ko izide, dobite Vi prvenec**Z odl.[ičnim] sp.[oštovanjem]**Šček*

Pismo (dopis), na katerega je Šček odgovarjal z dopisnico, ni ohranjeno. Natančen datum izida knjige ni znan. Tuma je en izvod knjižice poslal Ramovšu in v spremnem pismu (s.d.) sporočal svoje razočaranje in še dodal: »Ozadje je itak politično: hoče se utihotapiti med beneške Slovence čtivo, ker vse drugo, nego cerkveno je osumničeno.« Ramovš je Tumi odgovoril 20. avgusta 1927 in menil, da je »Vaša sodba popolnoma pravilna«, vendar ne dvomi, da bo »knjižica v narodnem pogledu imela svoj uspeh in ga ji iz srca želim.«

10.

Spoštovani gospod doktor!

Že večkrat ste mi rešili kako jezikoslovno uganko in zato Vas nadlegujem tudi to pot. V starih urbarjih na Krasu berem: die...erit Missa pozzhedie (počedija) in pago Smarje...erit missa secundum ordinem pozzhediarum. Tako v Krepljah, Sežani, Povirju. Nekateri duhovniki pravijo, da je počedija od črede ali čede, da smo imeli tod dosti ovc. Drugi so spet mnenja, da pomeni počedija = po vrsti. Župnik je imel maše po navadi samo v farni cerkvi, kaplan obhodnik pa je maševal po podružnicah, ki jih je bilo vedno precej, 5 do 15, ker ta čas samostojnih kaplanij ni bilo. Kaplan je hodil po vrsti iz vasi do vasi in tam opravljal sv. mašo.

In druga uganka: v moji fari, v Avberu (Avber lastno ime? V Trstu je nekaj družin tega priimka: Auber. Uradno se danes vas piše: Alber), sem sedem let in v tem času ugotovil, da so bili pred 400 leti samo tile priimki: Orel (imamo orlovski, konec vasi), Pegan (peganski konec) in Turk. Nobenega drugega ni bilo. Potem so se priselili iz bližnjih Brij (Brje pri Koprivi) Tomažiči, Guliči, Noviči in Jurce, ki so menda vsi priseljeni Uskoki, saj so si sezidali cerkvico v čast sv. Eliji, menda unikum v naši deželi. Neki mož iz Golca (Istra), ki je bil v vasi Brje, je ljudem rekel: Vi ste uskoki, kakor smo mi.

V naši vasi Ponikve pa so štiri stari priimki: Ukmar (od Volkmer,??), Zlobec, Švagelj (nekaj parcel ima Švagljevec) in Fabjan.

Izvor teh priimkov bi rad vedel: Pegan, Ukmar, Švagelj in Zlobec.

Ako mi ne morete ali utegnate pomagati, ni treba, da mi to sporočite. Hvaležen sem Vam itak za mnoga druga pojasnila. Vdani

*Šček Virgil**Avber, 16.6.1933.**P. Tomadio**P. Trieste*

Na Ščekovo pismo je Tuma odgovoril 20. junija 1933. Pismo je končal z besedami: »Prav veselilo bi me tudi, ako mi kaj poročate o goriških ali tržaških razmerah.«

Velecenjeni gospod doktor!

V zvezi z Vašim pismom od 20.6.1933 Vam sporočam: Avber. Uradno ime Alber. V Trstu je več družin s tem priimkom. Pišejo se skoraj vsi Auber, ta ali oni tudi Alber. Na Poadižju (Alto Adige, ex Südtirol) sem našel nagrobne spomenike s priimkom Alber. V Boznu pa živi zdravnik dr. Sepp Alber. Rekel je, da je mogel zasledovati priimek do konca 16. stoletja, nazaj ne. Vedno v tisti deželi. - V Gorici je v knjižnici našel menda prof. Bednarik listino o Avberu, v kateri pravijo, da je leta 1211 Absalon iz Ogleja prodal Enuardu iz Svibnega Avber za 131 oglejskih denarjev. - Vas Avber leži danes 25 metrov pod vrhom Gradišče. Gradišče je pravo Gradišče, tu je kopal tudi Marchesetti. Našli so meč iz dobe 1400 do 1000 pred Kr. Nahaja se v ljubljanskem Nar. muzeju. Glej katalog pag. 34 (Kulturno zgodovinski del). Kopal je tudi učitelj Janko Leban, umrl je že, menda v Novem mestu lani, ljudje vedo, da je precej izkopal, a ne, kaj. V sedanjem vinogradu na Gradišču so pri kopanju za vinograd prišli do mozaikov. Ljudje znajo povedati o grofu, ki je tu gospodoval. Razgled morda najlepši na Krasu, ker se vidijo med drugim skoro vse kraške vasi. Na severni strani (pobočje) pravijo zemljiščem Pod hrami, kjer je baje »grof imel hrame«. Za njimi je »Straža«, kompleks njiv. Skrajna hiša je pri Stenarjevih. Ko sem prašal, zakaj jim tako pravijo, so rekli: Mi smo grofom stanarili. Imeli smo velike paše na Nanosu. - Avber leži vrh Raše, na kraški planoti in je nad njo vzvišen za morda 70 metrov. Zadnja kraška vas, teran, potem imamo že Štjak z belim vinom (tu pri nas ilovica in rdeča zemlja, kremen, tam gor pa lapor, sovdan). - Ivan Bašte (psevdonim), ki je včasih polemiziral z Jos. Jurco, pravi: Mi srednji Kraševci pravimo severnemu pobočju, ki gre v Rašo ali Branico in Vipavo - Breg. Avber, Rihenberg in Dornberg razlaga takole: Moj stari oče, ki je hodil v Dornberg, je šel vedno v Dolenj breg, če je šel v Rihenberg, pa Vrhnji breg, nikdar niso stari drugače govorili, šele šola je ime popačila. Prav tako so stari Avberci rekli: Jaz sem iz Havberja, Gavberja, ne drugače, šele šola je dala Auber. Gavber je šamo Goli breg.

Moj priimek: Šček. Sestra, ki je hodila na goriško učiteljske, je povedala, da je prof. Kos st. rekel, da je Šček končnica slovanska kakor je mann nemška: Kellermann, Wassermann - Gaberšček, Podbršček itd. - V »Slovnici ruski« od Matije Majerja, založil G. Blaž, trgovec na Reki 1867, se bere na strani 55 iz Nestorjevega letopisa tudi tole. Pag. 57: Kako so živela slavyjska plemena. Med Poljani so bili trije bratje: Kij-šček in Horiv. Oni so sezidali mesto, katero so imenovali po imenu najstarejšega brata Kijev. - V naših deželah je ta priimek ohranjen samo na Gradišču pri Vipavi, odkoder se je selil v Trst in tudi v Ljubljano. Ali znate kaj več povedati? O izvoru in pomenu imena?

Isti mož pravi o Komnu: ko sem bival v Komnu, od tega je že več ko 30 let, so vsi Komenci brez razlike rekli: jaz sem iz Kúmena, grem v Kúmeno. Komaj šola je prenaradila besedo ljudsko v spako. Kandler pravi, da je baje bivala tu rimska plemenita družina Cominio. Pa kje si človek more misliti, da so bile rimske družine tako plodovite, da so mogle poplaviti vso Evropo. Niti če bi po 12 krat na leto rodila in bogato kot zajke, bi ne moglo do tega priti. - V starih časih so bili tu pastirji in za grofa so mlatili tam, kjer je bilo gumno. Z živino so mlatili. Tam je bilo gumno in pastirji in kmetje so nosili ali vozili žito na gumno.

Neki drug mož je rekel, da je v Kazljah (naša sosedna vas) bival neki grof Kassi ali Kosi in po njem so dali vasi ime Kazlje. Ako je tako, kako pa je postalo ime Kásovlje ob Vipavi? In Kosovelje pri Komnu? Kazeljci mi je povedal, da so z vsega Krasa nosili mrličke pokopavat (vsaj iz vse tomajske dekanije) v Kazlje, kjer so častili sv. Mihaela, na vrhu, ki ga je Jožef II. dal podreti. - Ta vas je najbolj konservativna na Krasu: imajo še ognjišča pod velbom, obokom, mimo katerega se vali dim gor skozi slamnato streho. Častijo sv. Florjana, ki jih pred ognjem varje in sv. Kocjana (zadnji dan maja), ki mu pravijo bólsnik, ki bolhe seje, ker takrat se bolhe zaredijo in širijo.

Na Volčjem gradu pri Komnu je rimska plošča ob steni cerkve, ki govori o neki domini Vulcia. Tri minute od cerkve je staro gradišče. Eni razlagajo domino Vulcio kot pristno Rimljanko, ki se je prišla senčit na kamnit Kras, drugi pa kot Kraševko, ženo kakega rimskega vojaka. Po njeni smrti se je spodobil lep napis.

Morda Vas take malenkosti zanimajo, jaz pa bi rad vedel za Vaše mnenje.

Pošiljam Vam mnoge pozdrave s skalnatega Krasa!

Šček Virgil

Avber, 23.6.1933, XI.

Odgovor je sledil 27. junija 1933. Tuma je zapisal je med drugim: »Naši zgodovinarji in filologi se preveč naslanjajo na listine. Ne upoštevajo, da so srednjeveški viri jako nezanesljivi...« Opozoriti tudi velja na ironično navedbo fašistične ere v datumu Ščekovega pisma. V pismu se omenjajo zgodovinar Rado Bednaržik, tržaški arheolog Carlo Marchesetti, kanalski rojak učitelj in pesnik Janko Leban, prevajalec in jezikoslovec Josip Jurca, koroški narodnjak Matija Majar, tržaški zgodovinar Pietro Kandler ter zgodovinar Franc Kos. Učiteljske v Gorici je obiskovala Ščekova sestra Breda.

12.

[datum poštnega žiga 24.6.1933]

Gospod doktor!

Hvaležen sem Vam za razlago, ki pride v našo »Kroniko«. Glede besede Avber Vam pošljem posebe pismo. Škoda in žal mi je, da Vas ni več tu. Pravite, naj Vam poročam o tukajšnjih razmerah. Kar bi znal, to veste, česar si želite, ne morem, oz. ne smem. Pridite sami, poskusite. Pri meni boste gost in boste lahko videli Toneta Kralja prvo večje delo. Pozdrav!

Šček Virgil

Šček je na razglednici omenjal farno kroniko in slikarska dela Toneta Kralja v avberski cerkvi.

13.

Živce si zdravim. Bivam v Ovčji vasi v župnišču. Seisera = Za jezerom. Wischberg = Viš. Višarje = Viš Marije. Tik Trbiža je 40 m nad mestom planota »Priesnik« (= Breznik? Prisenik?). Nad njo pa hrib Florjanka. Vodi, ki teče skozi Trbiž

*pravijo Trbižani »Bartolo«; ta izvira nad Žabnicami, tam pravijo vodi in dolinici:
»Tinji log« (Tinji?). Pozdrav*

Šček Virgil

*Valbrunna p. Ugovizza 30/7[19]33
Razglednica.*

14.

[datum poštnega žiga 10.8.1933]

*Hvala za pismo - Ne etimologiziram, ker zato nimam talenta, tudi priprave
nobene: bi moral biti v Vaši družbi vsaj 2 leti. - Poslal sem Vam nekaj (nečitljivo).
Za izdajo križi brez konca. V G.[orici] ni smel nihče tiskati. Neki Lah v Trstu je
prevzel. V teh razmerah morda zadnja izdaja. Pozdrav!*

Šček

Nato, prosim, nič odgovora!

Tuma je odgovoril 4. avgusta 1933: »Želim Vam, da Vaše živce pomirite, ker
mislim, da je to za marsikoga v Vaših krajih potrebno.« Ni mogoče ugotoviti, na
katero objavo misli Šček. Razglednica.

15.

*Danes odpotujem domov. Fella. Ljudje pravijo: Veva za »bela«, Nemec je
naredil Fella. Po šoli je šla taka v ljudstvo. - Fella mora biti Bela. V Zajzeri so 3
studenci: Tik za vojaškim pokopališčem je studenec; ljudje rečejo: Pri črnem
studenču in Pri črni vodi. - Voda je pomešana s črno zemljo, vtis črnine. Potem je
Suha voda ali Suš potok, 1/2 ure za tem pa izvira Fella. Po starem so rekli: črna,
bela in suha voda. Ergo Fella= Bela. Ali je prav?*

*Pozdrav
Šček*

*29/9[19]33
Razglednica.*

Dve kraljevski ženi v slovenski zgodovini

*Državna samostojnost Slovenije (25. junija 1991) je odprla nove dokaze o evropski povezavi med slovenskimi plemiči in evropskimi kralji, o katerih se je predolgo molčalo. Prof. Jožko Šavli v svoji knjigi **Slovenija - podoba evropskega naroda** predstavlja nove poglede v nenapisano slovensko zgodovino, v kateri najdemo izredne in odlične osebnosti. V 14. in 15. stoletju sta se odlikovali dve ženi iz rodu Celjskih grofov. Ti sta bili Ana Celjska, kraljica Poljske, in Barbara Celjska, kraljica Ogrske.*

ANA CELJSKA KRALJICA POLJSKE

Ana Celjska je bila samo ena izmed tolikih slovenskih plemiških hčera, četudi je po svoji materi izhajala iz znamenite dinastije Piastov, poljskih kraljev.

Zadnji vladar iz te dinastije, Kazimir III. Veliki, je umrl brez moških potomcev (+1370). Na prestolu mu je sledil, po njegovi volji, nečak po sestrini strani, ogrski kralj Ludvik Veliki, iz ugledne rodbine Anjou.

Ponosno poljsko plemstvo mu ni bilo naklonjeno, njegovega spoštovanja in pozornosti sta bili deležni le Kazimirjevi hčeri, princesi Ana in Jadviga. Iz bojazni, da bi zaradi njiju izgubili poljsko krono, ju je Ludvik Veliki prepeljal v ogrski Budim in jima našel soproga. Jadvigo je namenil neke-mu štajerskemu plemiču. Ano pa je leta 1382 poročil ovdoveli grof Viljem Celjski.

V tem zakonu se je rodila Ana Celjska. Ostala pa je zgodaj brez staršev, ker

ji je oče umrl že leta 1392 in se je mati znova poročila z bavarskim grofom Tec-kom. Za Ano je skrbel njen strogi stric, grof Herman II.

Ludvik Veliki (+1383) je za dedinjo Poljske določil svojo drugo hčer Jadvigo (Hedviko), ki je vzela v zakon Vladislava Jagiela, velikega kneza Litve. Tako sta se obe deželi povezali v mo-gočno kraljestvo. Jadviga je po kakem letu umrla na porodu, toda soprog ji je moral pred smrtjo obljubiti, da se bo znova poročil, in sicer z Ano Celjsko, vnukinjo zadnjega Piasta.

Kralj je svojo obljubo izpolnil in leta 1401 je visoko poljsko odposlanstvo prišlo v Celje ter v njegovem imenu zasnelo Ano. Poroka je bila naslednje leto v Krakovu in leto zatem je bila Ana slove-sno kronana za poljsko kraljico.

Ana Celjska se ni vmešavala v polj-ske državne zadeve. Toda leta 1410, ko je šlo za obstoj kraljestva, je svojega stri-ca, grofa Hermana II., takoj povabila v Krakov. Poznal je dobro razmere na Ogr-skem in je njenemu kraljevskemu so-progu lahko zaupno zagotovil, da njegov nasprotnik, ogrski kralj Sigismund, za-radi negotovih razmer in nevarnosti za lasten prestol, zagotovo ne bo posegel v bližajoči se spopad Poljakov z nemškimi Tevtonskim redom.

Tako so lahko Poljaki usmerili vse svoje sile proti Tevtoncem, ki jih je sicer podpiral ogrski kralj, in jih v znameniti bitki pri Grunwaldu 15. julija istega leta temeljito porazili. Bitka, ki je odločila usodo Srednje Evrope.

Ana Celjska je ustvarila žive vezi med Slovenci in Poljaki. Zapustila je edino hčer Jadvigo. Umrla je leta 1416 in je pokopana v kraljevski grobnici stolnice v Krakovu.

BARBARA CELJSKA, KRALJICA OGRSKE - CESARICA

Barbarba Celjska (*1388), Anina sestrična v drugem členu, je slovela po svoji lepoti. Imela pa je tudi odlično vzgojo, izobrazbo, govorila je več jezikov.

Njen oče, grof Herman II., je živel takrat v največjem prijateljstvu s Sigismundom Luxemburgom, soprogom ogrske kraljice Marije (+1395), prve hčere Ludvika Velikega. V bitki s Turki v Bolgariji (1396) mu je bil namreč rešil življenje in Sigismund se mu je po kronanju za ogrskega kralja (1397) bogato oddolžil.

Sigismund Luxemburg, že zgodaj vdovec, je vzel v zakon lepo Barbaro Celjsko. V zakonu se jima je rodila hči Elizabeta. Ko je bil leta 1410 izvoljen za rimskega (vzhodnofrankovskega) kralja, je ugled ogrskega kraljevskega para dosegel vrhunec.

Barbara Celjska, soproga Sigismunda Luxemburga, kralja Ogrske, cesarja (lesorez 1493)

Bistroumna in razgledana Barbara pa se nikakor ni mogla sprijazniti samo s častjo, preveč je bilo v njej zanosa in volje do udejstvovanja. Posegala je v državne in upravne zadeve, pogosto nadomeščala moža in tudi svojega očeta na njegovih posestvih.

Nasprotnikom je temeljito prekrizala načrte. Zato se je znašla v kolesju spletk in obrekovanj. Dolžili so jo razuzdanosti. Kot Celjanka se je še posebej zoperstavljala nemškemu prodoru na vzhod, in ko je Sigismundu leta 1419 pripadla še Češka, za nemško stran strateška dežela, je gonja proti njej dosegla svoj višek.

Naščuvani in razjarjeni soprog jo je skupaj z mlado Elizabeto pregnal z dvora v daljni Varadin, kjer je živela v osamljenosti. Tega ni mogel mirno prenašati poljski kralj Vladislav Jagiello, ki je prišel osebno na Ogrsko in spravil sprta zakonca. Kmalu zatem so mlado Elizabeto poročili (1421) z avstrijskim vojvodom Albertom V. Habsburgom (Albertinska veja). S to poroko se je morala Barbara sprijazniti.

Vsa Evropa je znova uprla svoj pogled v ogrski kraljevski par leta 1433, ko je papež Evgen IV. kronal Sigismunda in Barbaro za cesarja in cesarico. Toda Sigismund je živel le še nekaj let (+1437). Na prestolu ga je kot kralj Ogrske in Češke nasledil njegov zet, vojvoda Albert V., ki tudi ni živel več dolgo (+1439). Sin Ladislav Postumni se je rodil šele po njegovi smrti.

Kraljica Barbara je po smrti soproga izgubila svojo odločujočo vlogo v javnem življenju, četudi je bila še vedno dejavna. Prodiranja Habsburžanov v svoje dežele ni mogla več zaustaviti.

Njeno ime je prešlo v zgodovino, predstavlja lik slovenske plemiške žene, ki je v svojem času odločilno posegla v evropske politične tokove. Umrla je leta 1451 na češkem gradu Melnik. Prepeljali so jo v Prago in položili k zadnjemu počitku v kraljevski grobnici v stolnici sv. Vida.

Oče Romuald Štandreški

V dobi katoliške obnove po reformaciji so bili na Slovenskem najbolj dejavni redovniki: ob jezuitih predvsem kapucini. Pri svojem prenoviteljskem delu so segali po sredstvih, ki so tedaj veljala za sodobna. Eno od teh so bile pasijonske procesije - dramatični prikaz Kristusovega trpljenja.

Najbolj znamenita je škofjeloška procesija iz leta 1721, ker je bila v slovenskem jeziku. Škofjeloški pasijon, prvo ohranjeno slovensko dramsko besedilo, je po nemški predlogi priredil oče Romuald Štandreški, ki se je rodil pred 320 leti.

VABLJIVA NAVZOČNOST KAPUCINOV

Kapucini so najmlajša veja rodovitnega drevesa, ki ga je zasadil sv. Frančišek Asiški (ob frančiškanih in minoritih). Red je potrdil papež Klemen VII. leta 1528. Pri nas so najprej začeli delovati na Goriškem. Njihove postne pridige leta 1583 v Gorici so »v kratkem času obrodile obilne sadove«, zato so meščani želeli, da bi te pridigarje imeli stalno v svoji sredi. 20. oktobra 1591 so

kapucini res prišli v Gorico in ustanovili svoj prvi samostan na slovenskih tleh. Stal je sredi polja med Gorico in Štandrežem. Kapucini so bili pri ljudeh zelo priljubljeni, zato so v svoje vrste privabili mnoge mlade iz Gorice in okolice. Med njimi je bil tudi Lovrenc Marušič iz Štandreža, sin Andreja in Uršule, rojen 9. avgusta 1676. Po opravljenem noviciatu v Celju, kamor so kapucini prišli leta 1609, je 13. marca 1700 položil slovesne zaobljube kot brat Romuald. Po mašniškem posvečenju je oče Romuald postal pridigar štajerske kapucinske province, pod katero je tedaj spadal tudi goriški samostan. Že pred letom 1720 je bil prestavljen h kapucinom v Škofjo Loko, ki so se tam naselili leta 1707. Leta 1720 so namreč loški kapucini dobili dovoljenje, da smejo pripraviti spokorno procesijo v obliki dramske igre, kakršno so vodili na veliki petek kapucini v Ljubljani in Novem mestu. Tam so bile v nemškem jeziku, besedilo za škofjeloško pa je oče Romuald preliel v slovenščino - sam ali ob pomoči Tolminca očeta Agatangela. »Ker so v besedilu posebnosti loškega in kraškega narečja, vprašanje Romual-

*P. Romualdus Cn. et
Magister professionis*

Podpis o. Romualda na vabilu k procesiji;
desno: pogled na Škofjo Loko

dovega pomočnika ni razrešeno, morda je bilo besedilo nalašč prilagojeno preprostem predstavljalcu» (Martin Jevnikar). Celotno besedilo je ohranjeno v knjižnici škofjeloškega kapucinskega samostana. Rokopis nosi latinski naslov *Instructio pro precessionem Locopolitana in die parasceves Domini* (Navodilo za škofjeloško procesijo na veliki petek). Oče Romuald je na prvih straneh rokopisa v latinščini povedal, da se je procesija začela leta 1721 na prošnjo barona Eckerja, namestnika brižinskega škofa in predstojnika bratovščine sv. Rešnjega telesa. Le-ta je procesijo prirejala in plačala, k sodelovanju je pritegnila še bratovščine raznih mestnih obrtnikov, kapucini pa so priskrbeli reditelja. Režiserske opombe v Škofjeloškem pasijonu, kakor je to prvo dramsko besedilo v slovenščini krstila literarna zgodovina, so v nemščini, latinščini in slovenščini. O očetu Romualdu, ki je bil voditelj oziroma reditelj, ne vemo veliko; znano je le, da se je njegovo življenje izteklo 22. aprila 1748 v Gorici.

»POGLEJ, KAJ TVOJEGA ODREŠENIKA KOŠTA TVOJA DUŠICA«

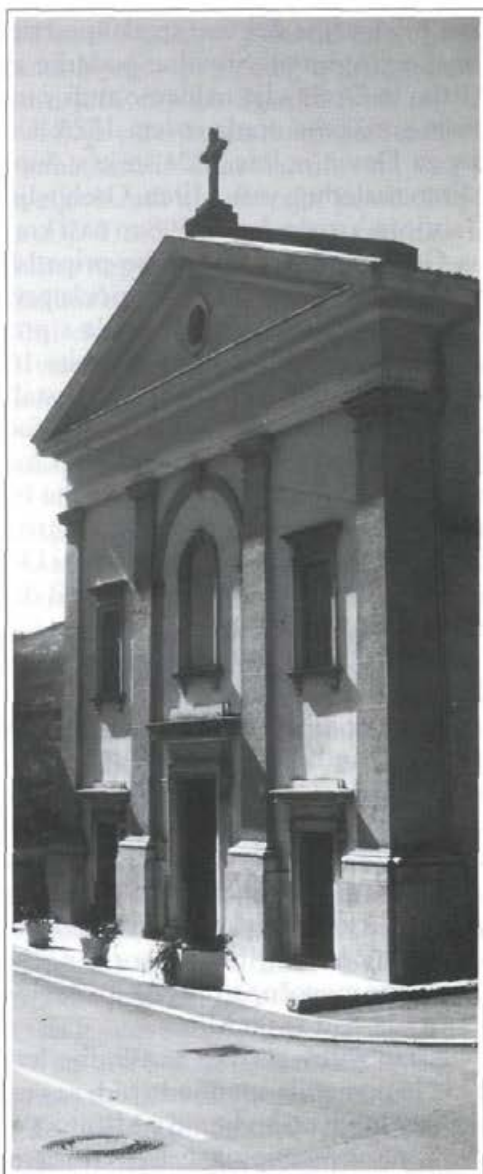
Škofjeloška pasijonska procesija, za katero še ni znana pisna predloga - po vsej verjetnosti je nastala na Bavarskem - je obsegala 13 prizorov, ki so se odigrali vsak na svojem vozu. Sprevod je odšel izpred kapucinske cerkve na veliki petek ob štirih popoldne po pridihi. Najbolj poznamo procesijo iz leta 1721, izpričani sta še procesiji v letih 1727 in 1728, zadnja je bila najbrž okoli leta 1780. »Obsežna pesnitev z več kot 1000 verzi, z napotki za posamezne skupine, ki so se pomikale peš ali na konjih ali jih je na večjih ali manjših odrih nosilo določeno število mož, je edinstvena

priča verske vneme in spektakularnosti baročnega časa,« piše v svoji zgodovini slovenske dramatike France Koblar. Vsak prizor so predstavili vaščani okoliških vasi, ki so hodili h kapucinom v Loko, kjer jih je oče Romuald tedne in tedne učil, da »so si zapomnili besedilo, da so ga znali prav povedati, se prav kretati na nosilu ali na vozu, se prav nositi v nevajenih oblekah, ki jih je bilo 278 in so jih hranili v loškem samostanu« (Niko Kuret). Prizori Škofjeloškega pasijona očeta Romualda so naslednji: Paradiž, Smrt, Zadnja večerja, Sprevod Jezusovih sovražnikov, Krvavi pot, Bičanje, Kronanje, Spokornik sv. Hieronim, Glejte, človek, Kristus na križu, Mati sedem žalosti, Skrinja zaveze, Gospodov grob. »Za tiste čase in za tedanje Loko je bila to velikanska prireditel, ki ji ne prej ne pozneje ne moremo postaviti ob stran nobene druge podobne. S sodelovanjem vseh okoliških vasi so si kapucini zagotovili udeležbo bližnje in daljne loške okolice. Lahko si predstavljamo, da se je na veliki petek popoldne v Loko trlo ljudi« (Niko Kuret). Mirko Rupel v Zgodovini slovenskega slovstva (Ljubljana 1956) priznava: »Slovenska škofjeloška procesija je svojevrstno baročno dramsko delo, spretno zgrajeno za učinkovito izvedbo ob množičnem sodelovanju preprostega ljudstva. Odlikuje se z obsegom, uspešno verzifikacijo in na živo recitiranje preračunano dikcijo ter se tako ugodno razločuje od večine slovenskih slovstvenih izdelkov tistega časa. Važna je tudi kot prva pisana priča o razvoju slovenske gledališke umetnosti.« France Koblar pa poudarja, da besedilo škofjeloškega pasijona v poučnem namenu »odkriva zgodovino človeškega greha in njegove posledice, v spodbudnem spremlja Kristusovo trpljenje in odrešenje, v vsem pa obuja vest lahkomišelnemu grešniku in ga opominja h pokori.«

750 let prve omembe župnije Miren

Med župnije na Goriškem in v Furlaniji, ki leta 1997 obhajajo 750-letnico prve omembe, sodi tudi Miren pri Gorici, po velikosti srednje velika fara ob spodnjem toku reke Vipave. V letu 1247 je namreč v Čedadu nastal dokument, v katerem oglejski patriarh Bertold našteva župnije, ki so dolžne plačevati davke iz cerkvenih beneficijev, tj. iz dohodkov, ki so izvirali iz cerkvenih služb. Zanimivo je, da se župnija Miren v omenjeni listini navaja pod imenom Merin, tj. v obliki, ki je še danes znana med sosodnjimi Furlani.

Gotovo pa je kraj, ki se razprostira ob vijugah reke Vipave, mnogo starejši, saj so v Mirnu izpričani arheološki sledovi naselitve že v prazgodovini in antiki. Vas se je razvila ob starodavni rimski cesti, ki je vodila iz Ogleja prek Vipavske doline in Hrušice v Emono. Na veliko starost župnije kaže tudi njen patrocinij, posvečena je namreč sv. Juriju. Poleg zgoraj omenjenega dokumenta pa so iz srednjega veka znana še druga pričevanja, ki so povezana s krajem. Tako se v letu 1274 omenja mirenski župnik Voltisa, doma iz Vipolž, župnija Miren je navedena tudi v desetinskem seznamu iz leta 1296, leta 1330 pa so dohodke mirenske fare cenili na pet mark. V tem obdobju je v Mirnu služboval prezbiter Kancijan iz Gorice, ki ga je leta 1313 oglejski patriarh Otobon imenoval za škofa v Novem gradu v Istri. Leta 1325 je nastal zapis, v katerem je navedeno, da je mirenska cerkev sv. Jurija imela blizu Ja-

Pročelje župnijske cerkve sv. Jurija v Mirnu

melj vinograd tik ob tamkajšnjem jezeru - očitno gre za Doberdobsko jezero. Cerkev na Mirenskem Gradu se prvič omenja okoli leta 1350, posvečena pa je bila Naši Gospe. Mirenski župnik je 1. marca 1456 postal ostrogonski duhovnik Ivan Gocsed, leta 1488 pa se kot mirenski župnik omenja Marin Lachan.

Ohranjeni so tudi zapisi v urbarjih, ki omenjajo kraj, tako urbar za Devin iz leta 1494, saj je del vasi spadal pod devinsko gospodstvo. Številne podatke za Miren in Orehovlje najdemo tudi v urbarju goriškega urada iz leta 1523. Urbar za Devin iz leta 1524 šteje v župo Miren naslednje vasi: Miren, Orehovlje, Gabrje in Vrtoče. Leta 1508 so naši kraji na Goriškem za krajšo dobo pripadali Benečanom, saj se je takrat pričela prva beneška vojna, ki se je končala s premirjem leta 1516. V drugi polovici 16. stoletja, natančneje leta 1584, je nastalo vizitacijsko poročilo v zvezi s protireformacijskimi ukrepi, ki omenja tudi mirenskega župnika. Iz zadnje četrtine 16. stoletja so ohranjena poročila, ki govorijo o gradnji oz. obnovi ceste skozi Dol in gradnji mostu v Mirnu. Ta je bil dokončan leta 1579.

V letih 1615-1617 se je Miren znašel v neposredni bližini vojaških spopadov, saj je takrat bila druga beneška vojna, v kateri so se bojevali Benečani in avstrijske čete. Leta 1660 se je na obisku v Gorici mudil avstrijski cesar Leopold I., ki si je ogledal okolico z grajskega griča; cesarju je pomen teh krajev razlagal goriški zgodovinar p. Martin Bavčer in ga med drugim opozoril na še ohranjene mogočne trdnjavske ruševine na Gradu nad vasjo Miren.

Ustanovitev goriške nadškofije leta 1752 je pomenila spodbudo tudi za versko oz. duhovno življenje v Mirnu. Tedanji mirenski župnik Ivan Marušič je v letih 1753-1756 poskrbel za izgradnjo nove cerkve na Mirenskem Gradu, leta

1757 pa za postavitev oz. pozidavo kapelice Križevega pota, Svetih stopnic in Kalvarije s tremi kamnitimi križi. V letih 1827-1828 je potekala gradnja nove župnijske cerkve sv. Jurija v vasi, za kar ima največ zaslug župnik Krištof Spoljad (1777-1858), doma iz Borjane pri Kobaridu. Isti župnik je pozidal tudi sedanje župnišče.

V 19. stoletju se je v Mirnu poleg kmetijstva razvilo še kamnarstvo, čevljarstvo in usnjarstvo. V drugi polovici tega stoletja je tudi ta kraj zajelo narodobudno gibanje, ki se je kazalo npr. v ustanovitvi čitalnice leta 1869, h gospodarskemu napredku pa je pripomogla ustanovitev Hranilnice in posojilnice leta 1897 ter Čevljarske zadruge leta 1908. V kraju je leta 1891-92 nastalo katoliško delavsko društvo, leta 1910 pa je bila ustanovljena podružnica Jugoslovanske strokovne zveze, to je krščanskosocialno usmerjenega sindikalnega gibanja po zamisli Janeza Evangelista Kreka.

Od leta 1850 do 1876 je v Mirnu kot župnik služboval Janez Elersič (1802-1876), ki je pokopan na Mirenskem Gradu, s katerim je bil povezan še na poseben način. Njegova zasluga je, da je na tem griču zrasla nova mogočna triladijska cerkev Žalostne Matere božje, ki je bila posvečena leta 1886 in takrat po velikosti peta v goriški nadškofiji. Župnik Elersič je poskrbel tudi za gradnjo nove ceste na Grad, ob kateri so bile leta 1857 postavljene nove kapelice Križevega pota. Naslednji duhovnik, ki se je izrazito vpisal v duhovni in tudi gospodarski napredek kraja, je Ivan Rojec, ki je v Mirnu služboval od leta 1907 do 1915. Pod vplivom Krekovih idej je bil glavni pobudnik ustanovitve Čevljarske zadruge leta 1908, na Mirenski Grad pa je poklical lazariste, ki so sem prispeli leta 1913; poleg cerkve so zgradili samostan in se v njem naselili leta 1914. Skrbeli

so za ljudske misijone po Goriškem in drugod.

Vse zgoraj naštetu je v veliki meri uničila prva svetovna vojna, še zlasti zaradi bojev na soški fronti v letih 1915-1917. Prebivalstvo Mirna se je moralo izseliti, velika večina v Vrbovec na Štajersko, kamor se je preselila tudi Čevljarska zadruga. Po končani prvi svetovni vojni so se ljudje kmalu vrnili, a so našli uničene domove, polja in cerkve. To težko dediščino je leta 1924 moral sprejeti tudi novi župnik Oskar Pahor, ki je v kraju služboval 40 let. Najprej je poskrbel za obnovo vseh cerkva v župniji, župnijske sv. Jurija, Žalostne Matere božje na Gradu s samostanom ter podružnic sv. Marka v Rupih in sv. Katarine na Peči. Najzahtevnejši podvig je gotovo bila zidava cerkve na Mirenskem Gradu, ki je potekala v letih 1924-1927 po načrtu Umberta Cuzzija. Leta 1931 so ob poti na Grad bile postavljene nove postaje Križevega pota po načrtu arhitekta Ivana Vurnika.

Tudi Miren je tako kot ostali kraji na Primorskem po prihodu Italije leta 1918 že kmalu občutil vse posledice fašistične strahovlade. Leta 1927 je bila tudi v tej vasi prepovedana vsa živahna kulturnoprosvetna in telovadna dejavnost, v šoli je bil uveden pouk samo v italijanščini, Čevljarska zadruga je bila leta 1930 likvidirana. Leta 1935 je z izgonom slovenskih misijonarjev bilo konec slovenske prisotnosti na Mirenskem Gradu, kjer so tamkajšnji samostan prevzeli italijanski misijonarji. Zatirano ljudstvo se je še bolj oprijelo Cerkve in našlo oporo v župnijskem življenju, zlasti z rednim veroukom v slovenščini, pri cerkvenem petju, stanovskih govorih in v delovanju Marijine družbe, ki je poleg svojega duhovnega poslanstva nadomeščala tudi prosvetno delo. V mirenski župniji sta dekanu Oskarju Pahorju bila v oporo dva po-

membna laika, organist Venčeslav Budin (1908-1979) ter pesnica in vzgojiteljica Vera Lestan (1908-1943). Pomembno vlogo v času Italije v Mirnu je igral javni delavec in gospodarstvenik Anton Vuk (1883-1967), ki si je kot ključar gradenske cerkve mnogo prizadeval za njeno obnovo, do leta 1929 je vodil Čevljarsko zadrugo, sodeloval pa je tudi v tajnem narodnoobrambnem delu krščanskosocialne usmeritve na Goriškem. Njegov prezgodaj umrl, v Trstu umorjeni sin dr. Stanko Vuk (1912-1944), je v Benetkah dokončal študij diplomatskih in konzularnih ved, a se je uveljavil tudi kot obetajoč pesnik in pisatelj. Dokaz bogatega verskega in duhovnega življenja v Mirnu v času službovanja Oskarja Pahorja so bili številni duhovniški in redovniški poklici iz vrst domačinov, saj so se nove maše dokaj redno vrstile od leta 1929 naprej.

Izbruh druge svetovne vojne, še posebej po napadu na Jugoslavijo 6. aprila 1941, je že kmalu vplival tudi na življenje v Mirnu. Mladi fantje so bili vpoklicani v italijansko vojsko in poslani na različne fronte v Afriki in Rusiji, nekateri pa so bili vključeni v posebne bataljone (bataglioni speciali). Prvi odbor OF je bil na pobudo Gabrijela Moderca in Viktorja Tavčarja v Mirnu ustanovljen 18. julija 1942. Februarja 1943 so prvi fantje iz Mirna odšli v partizane in se vključili v Kraško partizansko četo. Po kapitulaciji Italije 8. septembra 1943 je v Mirnu in okolici prišlo do goriške fronte, na kateri so partizani nekaj časa zadrževali nemške sile. V tem mesecu je prišlo do prvega požiga Mirna na levem bregu Vipave. Žal so bile v novembru istega leta v vasi izvedene odmevne likvidacije domačinov, sicer uglednih katoličanov. 10. novembra 1943 so partizani odpeljali iz Mirna in neznano kje ubili prof. Cirila Šinigoja, Bogomila Klančiča in Venčeslava Štan-

to, 14. novembra istega leta pa še Alojza Rusjana in Vero Lestan. Na svečnico 2. februarja 1944 je prišlo do drugega požiga dolnjega Mirna, najhujši dan za vas v času druge svetovne vojne pa je bilo zavezniško letalsko bombardiranje 18. marca 1944. Takrat bombe niso ubijale le na bližnjem letališču, temveč tudi v nižje ležečem Mirnu in ubile 30 ljudi, živečih v takratni mirenski župniji, obsegajoči Miren, Rupo in Peč. V Orehovljah, ki so takrat sodile pod biljensko župnijo, pa je bilo pet mrtvih. V maju 1944 je zaradi ustrelitve nemškega častnika prišlo do izselitve gornjega Mirna, ki je trajala do konca vojne maja 1945.

Domačini so se po osvoboditvi v glavnem srečno vrnili domov, a so jih čakali požgani domovi, vojna pa je pustila hude posledice v gmotnem, moralnem in duhovnem pogledu. Miren je nadaljnji dve leti sodil pod cono A Zavezniške vojaške uprave pod pristojnostjo Anglo-američanov. Tudi v Mirnu ju prišlo do gibanja za priključitev k Jugoslaviji, kamor je želela večina domačinov kljub tamkajšnjemu komunističnemu sistemu, saj pod Italijo, ki jih je prej tlačila četrto stoletja, niso videli bodočnosti. Miren je po podpisu pariške mirovne pogodbe 15. septembra 1947 pripadel Jugoslaviji oz. republiki Sloveniji, župnija pa je izgubila dve stari podružnici, Rupo in Peč, kjer je kasneje nastala samostojna župnija. Pač pa je bila mirenski župniji priključena podružnica sv. Avgušтина v Orehovljah. Po priključitvi k Jugoslaviji si je kmalu opomoglo tudi gospodarstvo, saj se je v Mirnu razvila čevljarska, usnjarska in mizarska industrija z ustreznimi tovarniškimi obrati.

S prihodom Jugoslavije so nastopile nove razmere tudi v verskem pogledu, vendar je dolgoletni mirenski župnik, dekan Oskar Pahor (1886-1964), znal ustrezno pastoralno delovati kljub urad-

nemu marksističnemu pritisku, opaznem zlasti v šolah. Tako je že leta 1954 uspel organizirati prvi povojni misijon, leta 1956 pa je poskrbel za obnovo župnijske cerkve sv. Jurija v Mirnu in podružnične cerkve sv. Avgušтина v Orehovljah. Nekakšno prelomnico v verskem življenju Mirna je pomenila upokojitev msgr. Oskarja Pahorja leta 1964 po večdesetletni službi v tej vasi, za župnijskega upravitelja pa je bil imenovan Gašper Rudolf (roj. 1930). Bil je to čas koncilskega vrenja, prihod novega župnika pa se je poleg novosti, ki jih je uvedel koncil, kot je bil npr. narodni jezik v bogoslužju, poznal tudi v novih pastoralnih prijemih. Uvedena je bila skupna priprava staršev na krst otrok, poleg osnovnošolskega tudi predšolski in pošolski mladinski verouk, župnik Rudolf pa je tudi v slovenskem merilu oral ledino z organiziranjem skupne priprave zaročencev na zakon.

To bi bil zelo strnjen kulturnozgodovinski vpogled v bogato preteklost mirenske župnije, zato bi bilo sedaj primerno, ko bi postopoma prešli v današnji čas. Še prej pa je potrebno vsaj na kratko orisati stavbe, ki župniji služijo za verske potrebe. Na prvem mestu omenjam župnijsko cerkev sv. Jurija, ki je zgrajena v gornjem v Mirnu v predelu imenovanem V vasi, mimo nje pelje cesta Šempeter - Komen, ki kmalu nato prečka Vipavo in preide na njen levi breg. Mirenska župnijska cerkev ni pretirano stara, saj je bila dograjena leta 1828 na mestu porušene predhodnice, od katere je ohranila kamnite oltarje iz začetka 18. stoletja z baročnimi značilnostmi. Cerkev je v tlorisu enostavna, obrnjena je proti zahodu, sestavljena pa je iz obokane pravokotne ladje in prav tako obokanega kvadratnega prezbiterja. Glede na čas nastanka so pri njej razumljive novoklasične prvine, opazne zlasti pri preprosto

členjenem notranjem ostenju, te lastnosti pa je ohranila tudi arhitektonsko stroga glavna fasada z močno plastičnim kamnitim talnim zidcem, štirimi pilastri in trikotnim čelom, v taki obliki urejena po prvi svetovni vojni. V nišo na glavnem pročelju je bil leta 1996 postavljen kip sv. Jurija, delo akademskega kiparja Marjana Koniča. Zvonik je prvotno stal na sredi glavne fasade, a je bil v prvi svetovni vojni porušen, sedanji je bil zgrajen po končani prvi vojni v oglejskem slogu in stoji na zahodni strani cerkve. Notranja oprema mirenške župnijske cerkve je razmeroma skromna, zato jo samo bežno navajam: podoba sv. Jurija na glavnem oltarju je leta 1929 naslikal Clemente Delneri, freska Dobrega pastirja na zgornjem delu slavalnočne stene iz leta 1956 je delo Rajka Slapernika, p. Gabrijel Humek pa je istega leta v levi stranski niši ladje naslikal Kalvarijo z Jeruzalemom v ozadju. Križev pot je leta 1910 po Führichovi predlogi naslikal podobar z Dunaja Wilhelm Morandini, orgle pa so iz leta 1927 in so izdelek goriške delavnice Ivana Kacina. Župnišče v Mirnu je od cerkve nekoliko oddaljeno, a razpolaga na zadnji strani z lepim dvoriščem in vrtom, ki ju razmejuje opuščeno gospodarsko poslopje. Morda bi prav tu kazalo urediti župnijsko večnamensko središče, namenjeno za potrebe kateheze in ostalih verskih, duhovnih in kulturnih dejavnosti v župniji.

Sedanja cerkev Žalostne Matere božje na Mirenskem Gradu je formalno podružnica mirenške župnije, a sodi po velikosti med večje cerkve v koprski škofiji in je priljubljena tudi med romarji. Zgrajena je bila v letih 1924-1927 na ruševinah prejšnje Elersičeve cerkve, porušene med prvo svetovno vojno. Že od daleč se odlikuje z dvema zvonikoma, ima tri ladje v bazilikalnem slogu in polkrožno zaključen prezbit-

rij. Označili bi jo lahko kot novoromansko, njena posebnost pa so številne umetnine Toneta Kralja. Med temi posebej omenjam glavni oltar s kipom Žalostne Matere božje iz leta 1956, sam oltar pa je bil dokončan leta 1963. Križev pot v stranskih ladjah je bil naslikan v letih 1957-58, roženvenski ciklus nad loki glavne ladje pa leta 1959 (leta 1986 rekonstruiran v fresko tehniki). Sedanje kapelice ob poti na grič so iz leta 1931, načrt zanje pa je izdelal arhitekt Ivan Vurnik. Leta 1985 je v njihovi notranjosti izdelal podobe Križevega pota v sgrafito tehniki Lojze Čemažar, leta 1990 jim je dodal še štirinajsto v na novo zgrajeni kapelici, prej se je namreč Križev pot zaključeval na Svetih stopnicah.

Mirenška župnija ima še eno podružnico, in sicer sv. Avgušтина v Orehovljah. Tudi ta cerkev je današnjo obliko dobila po prvi svetovni vojni, saj je bila med boji na soški fronti porušena, a tudi sedaj njena arhitektura izhaja iz tradicije zgodovinskih slogov. V tlorisu je enostavna, sestavljena iz pravokotne ladje in polkrožno zaključenega prezbiterja, v notranjosti ločuje ladjo od prezbiterja polkrožno oblikovan slavalok. Od notranje opreme se posebej odlikuje le glavni oltar z novejšim kipom sv. Avgušтина, ki ima dragoceno, z raznobarvnimi marmorji okrašeno baročno občuteno menzo, oltarni nastavek pa je mlajši baldahinskega tipa s štirimi stebri, na katerih sloni kupola. Zvonik cerkve v Orehovljah stoji na levi strani glavnega pročelja, oblikovan je enostavno z dvodelnimi linami za zvonove, ki zgoraj neposredno prehajajo v čokato štiristranično piramido.

Ko smo tako pregledali zgodovinsko in stavbno dediščino, povezano z župnijo Miren, je prav, da vsaj na kratko opozorimo tudi na njen sodobni pastoralni utrip. Kraj sodi med večje župnije

na Goriškem in ga lahko primerjamo npr. z Dornberkom, Renčami ali Vrtojbo, saj so si te vasi po številu prebivalstva blizu (okoli 2000), pa tudi socialno okolje je sorodno. Hkrati se Miren od sosednjih krajev v verskem pogledu tudi razlikuje, saj je poleg rednega župnijskega življenja za kraj značilna prisotnost kar dveh samostanov na Mirenskem Gradu, doma upokojenih sester ob tamkajšnji cerkvi in samostana lazaristov v neposredni bližini. V okviru tega samostana deluje tudi Gnidovčev dom duhovnih vaj z notranjo kapelo, sodobnimi sobami za udeležence in prostorno dvorano za predavanja. Ni odveč spomniti, da sta prav v tej dvorani potekali dve zborovanji škofije Koper za preno, leta 1992 in 1993, v njej pa vsako leto v februarju organizirajo že tradicionalni katehetski tečaj za slovenske duhovnike.

Leta 1976 je bil za mirenskega župnika ob odhodu Gašperja Rudolfa v Novo Gorico imenovan izkušen primorski duhovnik predvojne generacije Mirko Žakelj (roj. 1919), ki je v pastoralnem pogledu nadaljeval z usmeritvijo svojega prednika. Leta 1993 je bil upokojen in se je naselil na Planini nad Ajdovščino, nasledil pa ga je dotedanji župnik v Šmartnem v Brdih Ciril Cej (roj. 1946). Za župnijo je značilno, da se je v tej dobi že utrdilo spoznanje, da ne more sloneti le na ramah župnika, ampak imajo v njej pomembne odgovornosti tudi laiki. Župnija Miren ima župnijski pastoralni svet in gospodarski svet, izdaja svoje glasilo Dom in rod (od 1989 dalje), redni šolski verouk obiskuje 160 otrok. Redno se sestaja tudi skupina mladih pri pošolskem verouku, začeli so delovati prvi skavti, župnija ima tri pevske zборе, odrasli mešani, otroški in mladinski. Omeniti je treba še močno skupino strežnikov, bralce beril, molitveno skupino, člane Karitasa in Vincen-

cijeve družine, raznašalce verskega tiska, krasilke oltarjev. Enkrat mesečno poteka tudi versko poglobljanje odraslih.

Zgoraj naštetu pomeni zunanje, vidne izraze župnijskega utripa, ob tem pa ostajajo tudi manj vidni pojavi, kot so npr. verska, duhovna in kulturna brezbriznost, pretirano predajanje zabavam in potrošništvu, zakonske krize, medsebojna človeška odtujenost, pomanjkanje volje do življenja, slabe poklicne perspektive. Ob zaključku sem hotel le bežno opozoriti na ta življenjska oz. bivanjska vprašanja, značilna tudi za druge kraje na Slovenskem oz. povsod tam, kjer prevladuje postindustrijska urbana civilizacija. To so tudi tiste danosti, ki označujejo danes, v prvih letih po osamosvojitvi Slovenije in na pragu 21. stoletja, enega od krajev na Goriškem s častitljivo zgodovinsko tradicijo.

Viri in literatura:

- Župnijski arhiv v Mirnu*
Dokumentacija Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine Gorica, Nova Gorica
 G. Marcuzzi: *Sinodi Aquileiesi*, Udine 1910
 Fran Kos: *Zgodovinske drobtine iz Goriške*, Čas 1920, zv. 1-3, str. 108-109
 Pio Paschini: *Storia del Friuli*, Vol. II, Udine 1935
 Milko Kos: *Srednjeveški urbarji za Slovenijo. Urbarji Slovenskega Primorja*, Ljubljana 1954
Arheološka najdišča Slovenije, Ljubljana 1975
 Janez Höfler: *O prvih cerkvah in pražupnijah na Slovenskem*, Ljubljana 1986
 Anton Pust: *Mirenski Grad pri Gorici*, Miren 1986 (2. izdaja Miren 1991)
 Marko Vuk: *Zgodovinski oris mirenske župnije*, Dom in rod 1989, št. 1, str. 5
Primorski slovenski biografski leksikon, Gorica 1974 - 1994, gesla Janez Krstnik Elersič, Oskar Pahor, Ivan Rojec, Gašper Rudolf, Krištof Spollad
 Lučana Ferfolja: *Miren skozi zgodovino*. Diplomsko delo (tipkopis), Ljubljana 1995
Vera Lestan. Njene pesmi, njena podoba, njena smrt, Miren 1996 (v tisku)

Razmere v Ricmanjih med 2. svetovno vojno

ŽUPNIJSKI UPRAVITELJ
G. FRANC MALALAN

V Ricmanjih pri Trstu so bile razmere med 2. svetovno vojno tesno povezane z upraviteljem župnije g. Francem Malalanom. Zato je prav, da ga spoznamo. Rodil se je na Opčinah 4. decembra 1891. V mašnika je bil posvečen 29. junija 1915 z vrsto drugih sobratov, ki so odločilno vplivali na versko in javno življenje na Tržaškem, kakor sta bila Andrej Gabrovšek in Ivan Omersa. Med prvo svetovno vojno je Franc Malalan bil avstrijski vojni kurat in je služboval zlasti na ruski fronti, v Karpatih, kjer je marsikaj doživel in pozneje rad pripovedoval.

Med obema vojnama je več časa deloval kot župnik in dekan v Ospu, od koder je upravljal obsežno osapsko župnijo, ki je segala na Plavje, v Žavlje in celo na Korošce na Miljskem polotoku. In prav v Ospu je Franca Malalana zadela konfinacija s strani italijanskih fašističnih oblasti, ki so ga poslale v južno Italijo, v kraj Pacentro pri Sulmoni v pokrajini Aquila v Abrucih. Tu, v goratem hribovju pod goro Amaro, je preživel dve leti. Zelo dobro se je uživel v tamkajšnje razmere, da so ga ljudje hoteli po prestani kazni kar zadržati med njimi. Ko se je vrnil domov, se ni smel več zadržati v puljski provinci, kamor je spadal tudi Osp in celotna Istra. Zato je dobil novo službeno mesto v Borštu pri Trstu, kamor je prišel 20. aprila 1941. To župnijo je do takrat upra-

G. Franc Malalan

vljal iz Ricmanj g. Franjo Vranjac, po rodu Hrvat iz Oprtlja v Istri, ki pa je bolehal za močno možgansko arteriosklerozo. Še istega leta (4. okt. 1941) je moral Malalan prevzeti kot upravitelj tudi ricmanjsko župnijo, čeprav je g. Vranjac še nekaj časa vztrajal v župnišču v Ricmanjih.

NOV ODLOK KONFINACIJE

Prve težave so nastale prav v Ricmanjih, kjer je služboval kot učitelj fašistični tajnik Ziani, ki je od Malalana zahteval, naj bi v šoli v Ricmanjih in Borštu poučeval verouk v italijanskem jeziku. Prav tako naj bi v cerkvi vpeljal italijanske pridige in petje. Župnik tega

ni mogel sprejeti in je nadaljeval v cerkvi po starih tirnicah. Tudi verouk je poučeval v cerkvi v domačem jeziku. Oblastem je šlo na živce, ker so ga ljudje tudi v Ricmanjih zelo lepo sprejeli, čeprav je moral Malalan večkrat potožiti, da »se bojijo priti v cerkev, da ne bi padla streha nanje«.

Prav zato je oblast pripravila nov odlok za konfinacijo, ki mu je bil izročen 27. julija 1942. Tokrat naj bi bil cilj Grossetto v srednji Italiji. Časa za odhod mu je bilo dano le 24 ur, da se je lahko poslovil od škofa ter izročil cerkveno premoženje ključarjem. V tem času se je posebno izkazal ricmanjski trgovec Rikardo Cej, ki je s svojim vplivom pri fašističnih oblasteh dosegel, da niso vztrajale pri svojem sklepu.

Dobro so se izkazale tudi ricmanjske cerkvene pevke, ki so župniku nabrale nekaj denarja za potovanje v konfinacijo ter mu ga izročile. Prav zato so imele nekaj težav, ker so jih klicali v Dolino na zaslišanje in dobile ukor za svoje plemenito delo. Te velikodušne geste ricmanjskih župljanov se je Malalan vedno hvaležno spominjal tudi pozneje.

PADEC FAŠIZMA IN DOGODKI OB RAZBITJU ITALIJANSKE VOJSKE

Težke razmere so se nadaljevale zlasti v l. 1943, ko so začele italijanske oblasti množično izseljevati slovenske može in fante v južno Italijo, zlasti v pokrajino Aquila v Abrucih. Razlog je bil v tem, da se je čutil med ljudstvom vedno večji odpor proti fašistični oblasti. Nekateri so že odhajali v gozdove, kamor jih je vabila Osvobodilna fronta.

Sredi poletja (25. jul. 1943) pa je prišlo tudi do zgodovinskega preobrata ob padcu fašizma, ko so Mussolinija odpeljali nekam v gore v Abruce, kjer so ga pozneje Nemci osvobodili. Še bolj

važni dogodki so se vrstili v naslednjih mesecih, ko je bila 8. sept. 1943 v razsulu celotna italijanska vojska in je Italija Viktorja Emanuela II podpisala premirje z zavezniki. To je pomenilo, da so italijanski vojaki začeli bežati od vsepovsod, zlasti iz zasedene Jugoslavije in predvsem iz Slovenije.

Naši ljudje na Tržaškem so nekoliko zadihali v pričakovanju boljših časov. Podobno kot drugod so velikodušno pomagali italijanskim vojakom, da so množično prihajali v naše vasi ter iskali pomoči pred Nemci, zlasti hrane in civilne obleke, da bi se preoblekli in hiteli domov. K župniku so zlasti prihajali italijanski oficirji ter ga prosili za talarje, da bi se z njimi skrivali pred Nemci.

NEMŠKA ZASEDBA TRSTA IN OKOLICE

Z novimi časi pa so začenjale tudi nove težave. Nemci so postajali vse bolj sumljivi do naših ljudi, ki so včasih ravnali tudi zelo neodgovorno ter skrivali doma kakšno vojaško opremo ali kakšna znamenja Osvobodilne fronte, ki se je začela javljati tudi na Primorskem.

Tako so prišli Nemci že v drugi polovici septembra v Ricmanje ter prebrskali vso vas. Aretirali so kar 55 ricmanjskih mož in fantov. Ko je župnik Malalan za to zvedel, se je takoj podal na glavno nemško poveljstvo na Lovcu pri Trstu, da bi posredoval za zaprte Ricmanjce. Res se mu je posrečilo, da so izpustili skoraj vse zapornike, razen tistih, pri katerih so našli sumljive vojaške predmete. Nekaj podobnega se je naslednji dan zgodilo tudi v Borštu, kjer so prav tako obkolili vso vas in začeli s preiskavo po hišah. Veliko je pripomoglo dejstvo, da je Malalan dobro obvladal nemški jezik in se predstavljal kot bivši vojaški avstrijski kurat. V Borštu

je celo nemškega komandanta povabil v župnišče na kozarec vina in mu poklonil staro nemško knjigo. Da je v teh težkih razmerah Malalan ubral pravilno pot, se je izkazalo že nekaj dni pozneje, ko so Nemci zažgali Mačkolje in še druge vasi, ker so po hišah našli marsikaj sumljivega.

Že nekaj dni po tragičnih dogodkih v Mačkoljah, je Malalan začel z nabirko za ponesrečene Mačkoljane. Podpisani se dobro spominjam, kako sem pri tej nabirki oblek, živeža in denarja sam osebno sodeloval v Borštu, v Ricmanjih in v Logu. Vse smo pozneje izročili vaškemu odboru v Mačkoljah, da so se nabrani predmeti in darovi razdelili med prizadete vaščane. Naši ljudje so se še enkrat kar dobro izkazali s svojimi darovi.

Novo delo je čakalo župnika Malalana naslednje mesece, ko je že mislil na obnovo šolskega pouka v Ricmanjih in v Borštu. V ta namen je sklical družinske poglavarje, da so se o tem podrobno pogovorili. Pouk se je redno začel že po novem letu 1944.

PADAJO PRVE SLOVENSKE ŽRTVE

Seveda je moral Franc Malalan v tem času tudi marsikaj še bolj bridkega doživeti, ko so začele padati tudi na Tržaškem prve domače žrtve. Zelo je žaloval, ko je zvedel, da je slovenska roka umorila že leto prej (21. marca 1942) v Ljubljani nekdanjega župnika na Katinari Huberta Lejlerja, ki je že l. 1932 moral zapustiti Trst pred fašistično oblastjo, nato je moral zapustiti tudi Gorenjsko, kjer je služboval na Golniku, ko so tja prišli Nemci. Še bolj ga je bolelo, ko so 16. oktobra 1943 odpeljali v smrt dolinskega župnika Placida Sancina in ga pustili skoraj nepokopanega ne daleč od vasi. Še danes njegovi tele-

sni ostanki niso dobili primernega počivališča na blagoslovljeni zemlji.

Seveda so se nasilja nadaljevala tudi pozneje, zlasti v letu 1944. Župnik Malalan se je grenko spominjal, kako so partizani odpeljali 17. novembra 1944 družino Danila Pregarca, ki je bil sicer doma iz Ricmanj, a se je poročil z domačinko iz Boršta, Marijo Hreščak. Odpeljana je bila tudi hčerka dijakinja Jasna. Mladi 16-letni dijak Bojan pa je moral še prej k partizanom, kjer je tudi padel, in verjetno ni niti zvedel o nesrečnem koncu svoje družine, ki je bila ustreljena še istega dne, ko je bila odpeljana. Tega idealnega fanta je Malalan vedno močno spoštoval: bil mu je strežnik in zelo plemenitega značaja. Morda je celo mislil, da bo kdaj duhovnik.

Notranjost župnijske cerkve v Ricmanjih

Iz iste ricmanjske družine je l. 1942 padla že ena žrtev Vida Pregarc, ki so jo fašisti generala Rabottija ustrelili 31. avgusta v Ljubljani pred tovarno Saturnus. Vsako leto je Malalan na obletnico smrti redno opravljal zanjo mašo za-dušnico.

V zelo dobrih odnosih je bil Franc Malalan s katinarskim župnikom g. Antonom Piščancem, s katerim sta se večkrat srečala tudi ob poslušanju radijskih poročil iz Londona in ob pričakovanju boljših časov. Zato ga je močno prizadelo, ko so Piščanca Nemci najprej odpeljali v tržaške zapore (1. febr. 1944), nato pa v Dachau, kjer je vendar dočakal konec vojne in se vrnil domov. Ni se pa vrnila domov njegova nečakinja visokošolka Darinka, katero so tik pred praznikom sv. Jožefa istega leta odpeljali v Rižarno pri Sv. Ani, kjer so jo mučili in na koncu zažgali kot še mnogo drugih naših ljudi.

ZAVEZNIŠKI BOMBNI NAPADI

Leto 1944 je bilo zaznamovano tudi po velikih zavezniških bombnih napadih. Zlasti so se ti vrstili v mesecu juniju in juliju istega leta. Najhujši je bil morda 10. junija, ko so napadli čistilnico Aquila v Žavljah. Ljudje iz Ricmanj so se navadno zatekli v železniški predor nad vasjo, čeprav je Malalan svetoval, naj rajši pripravijo primerna zaklonišča doma v vasi. Nekateri so se radi zadrževali tudi v domači cerkvi, še posebno, če je bil z njimi tudi župnik. Rad se je Malalan spominjal dneva, ko so v cerkvi močno tiščali na cerkvena vrata, da se niso odprla na zračni pritisk, in so cerkvena okna že padala na tla. Pri nekem takem letalskem napadu je Gobčeva mati bridko potožila, kaj bo s kruhom, ki je bil že skoraj uro časa v peči. Malalan se je takoj odločil, da bo sam poskrbel za kruh. Čeprav je na-

padala že druga skupina bombnikov, je tekel v hišo ter naglo pobral kruh iz peči. Hotel se je s tem izkazati hvaležnega, ker ga je ricmanjska družina večkrat prehranila s kruhom, ki je bil med vojno tako dragocen.

COLLOTTIJEVA BANDA V RICMANJIH

Collotti je s svojo policijsko skupino iz ul. Bellosguardo prišel v Ricmanje prvič na sam praznik sv. Jožefa, 19. marca 1944. Pa ne kot navaden romar, ampak prav z namenom, da bi morda odkril kje kakšne partizane. Vendar je tokrat ostal razočaran, saj so imele njegove morebitne žrtve vse kaj drugačne skrbi, kot da bi se na sam praznik potepale po vasi. Zato je sklenil, da se bo še pozneje vrnil v Ricmanje, ker je le hotel iznenaditi katerega od partizanov, ki so se pogostoma srečevali na poti iz Trsta na Kras in v Istro. Končno se mu je le ponudila prilika, ko mu je bilo sporočeno, da se mudi v Logu znani politični komisar Kristjan Kozlovič. Res so ga izsledili in ga tudi ustrelili 26. oktobra 1944. Župnik Malalan je kmalu zvedel za njegov žalosten konec in ga je hotel spraviti na ricmanjsko pokopališče, vendar ni našel nobenega moškega v vasi, da bi mu pri tem pomagal. Vsi so se bili poskrili. Vrnil se je v Boršt in sporočil, kaj vse je videl v Logu. Takoj se je zbralo nekaj pogumnih mož, ki so ubitega partizana prenesli na borštansko pokopališče in ga tam naslednjega dne pokopali. Tega poštenega partizanskega borca je Malalan globoko spoštoval, ker je imel do vseh najboljše odnose, tudi do Cerkve. V Logu so mu po vojni pripravili skromno ploščo, ki jo je g. Malalan blagoslovil in še danes priča o tej tragični smrti.

Vendar je za Ricmanje najhujše moralo še priti. Tudi tokrat ob sodelovanju

Collottijeve bande. To se je zgodilo v tednu pred praznikom sv. Jožefa, 13. marca 1945. Spet so obkolili vas in mnogo ljudi spravili v gostilno na Klancu (Ricmanj 55). Tu se je začelo pravo mučenje z električnim tokom v prizadevanju, da bi kaj več izvedli o partizanih. Med drugimi je postala žrtev tudi domača hči in cerkvena pevka Vida Žuljan. Skupaj z drugimi je morala tudi ona na pot v nemška taborišča, od koder se mnogi niso vrnili. Vida Žuljan se je sicer skoraj čudežno vrnila domov, vendar je vse življenje nosila na sebi znamenja mučenja tistega usodnega dne v Ricmanjih.

ZADNJE NEMŠKE GROŽNJE O PRESELITVI RICMANJ

To se sicer sliši nekoliko nenavadno, ker še nikjer ni bilo objavljeno. Vendar se je zgodilo tudi to in župnik Malalan je še enkrat rešil Ricmanje nepredvidene nesreče. Dogodki pa so se odvijali takole.

Na veliko sredo zjutraj (28. marca 1945) se je župnik Malalan mudil v Ricmanjih, kjer je ravnokar prenesel Najsvetejše v božji grob z namenom da bi naslednji dan isto storil v Borštu. Medtem se pred cerkvijo ustavi večji nemški vojaški avto, iz njega pa kriči višji oficir. Ljudje so hodili mimo, ne da bi razumeli, za kaj gre. Tudi župnik se ni takoj zavedel, kaj pomenijo težke besede, ki so prihajale iz avtomobila. Nemški oficir je namreč javljal, da bo vso vas preselil v Nemčijo, ker ima dovolj vsega nagajanja s strani vaščanov in hoče ljudem dati enkrat za vselej lekcijo za njihovo sovražno delovanje. G. Malalan je hotel od visokega častnika nekaj več pojasnil in se mu je zato predstavil kot župnik in bivši avstrijski kurat. Prav tako se mu je predstavil častnik kot major Johannes, glavni komandant SS

v Trstu. Takoj mu je tudi povedal, za kaj gre. Že nekaj časa uničujejo telefonsko napeljavo od Ključa do Domja, uničenih je bilo že več kot sto telefonskih izolatorjev. Malalanu se je to zdelo nemogoče, ker še ni bil slišal, da bi morala celo kakšni otroci to delati. Pa je ravno takrat prišel mimo nemškega avta neki fant, skoraj še 12-13-letni otrok, in ga je župnik takoj vprašal, če on kaj ve o teh telefonskih izolatorjih. Fant pa je na vso moč začel govoriti, da on pozna prave krivce in jih je večkrat videl na delu. To so pripadniki vojaške edinice X-Mas, ki so nastanjeni v vojašnici, nekdanji smodnišnici v Ključu. Zadeva je bila torej pojasnjena. Otrok pa naj bi šel z nemškim oficirjem v Ključ, da se stvar ugotovi na licu mesta. Tako se je tudi zgodilo. Major SS je dal postaviti v vrsto celotno edinico X-Mas in ricmanjski fant je s prstom pokazal na dva vojaka, ki naj bi se zabavala in kratkočasila s tem, da sta streljala v telefonske izolatorje. Seveda sta bila vojaka aretirana. Nevarnost za Ricmanje pa je bila odstranjena.

Vse težave pa se le niso s tem končale. Italijanska vojaška edinica se je skupaj s svojim komandantom hotela na svoj način maščevati nad Ricmanjci in župnikom Malalanom. Prišli so v Boršt in ga prisilili, da je šel z njimi v Ključ na zaslišanje. Malalanu se je posrečilo, da je še pravočasno sporočil vse to nemškemu majorju in dodal še to, kar je slišal od žen v Ricmanjih in v Logu, da namreč pripadniki X-Mas kradejo po hišah kokoši in druge stvari. To je pripomoglo, da se Malalanu ni nič hudega pripetilo in da je lahko prišel zdrav in živ domov, v zavesti, da je storil svojo dolžnost in še enkrat rešil Ricmanjce in njihovo vas hujše nesreče. Pogumni mladenič je danes že upokojenec. Pri svojem delu so mu nekdanji italijanski vojaki večkrat gro-

zili z maščevanjem. Do hudega pa ni prišlo, ker so se tudi sami bali posledic.

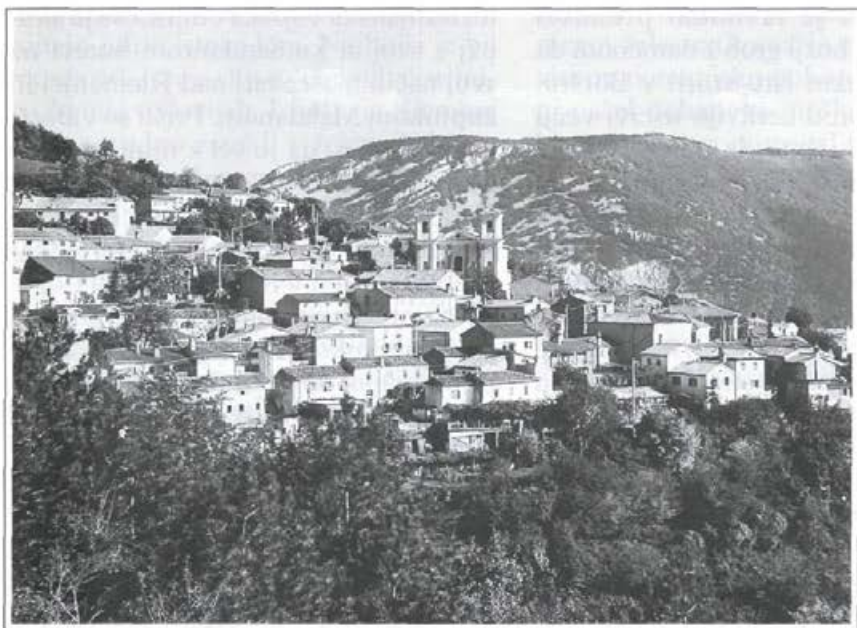
ŽRTVE SO POTREBNE. ALI RES?

Te besede so se večkrat slišale med zadnjo vojno po naših krajih. Res je bilo veliko žrtev, ki gotovo niso bile potrebne in koristne, niti sami Osvobodilni fronti. Največ jih je bilo nedolžnih, ki so pogostoma padle iz osebnega maščevanja ali samo zaradi kakšnega preprostega suma, ne da bi mogel kdo krivdo utemeljiti in dokazati. Včasih pa je prišlo tudi do povsem zgrešenih vojaških računov, ki so povzročili nedolžne žrtve med preprostim ljudstvom.

Tak primer je brez dvoma razstrelitev potniškega vlaka med postajama Boršt in Draga, do katere je prišlo 20. aprila 1944. Tukaj se dogodek omenja samo zato, ker se je pri tem smrtno ponesrečila, poleg žena iz Boršta in Boljunca, tudi žena iz Ricmanj, Uršula

Racman por. Lavrenčič (Ricmanje 35), stara 55 let. Zraven je ostala močno ranjena in pohabljen druga gospodinja iz Ricmanj: Marija Žuljan (Ricmanje 123), stara 50 let. Žene so se vračale z vlakom iz Istre, kamor so hodile po hrano, da so lažje preživljale svoje družine v vojnem času, ko je doma vsega primanjkovalo. Zanimivo pri vsem tem je, da ni bilo nobene žrtve med Nemci, ki so se vozili z istim vlakom. Ko je vlak pripeljal do postaje v Borštu, in je tam čakal tudi župnik Malalan, so se prisotni Nemci smejali, češ, vidite, kako sami sebe ubijate! Podtaknjeni peklenški stroj je torej povzročil smrt in škodo samo domačim ljudem.

Sicer so padale nedolžne žrtve vse do konca vojne in še po njej. Tukaj bodi omenjen le ricmanjski rojak, nastanjen v Broštu in poročen z domačinko Terezo Petaros, Maks Pregarc, ki je vodil pekarno in pri tem baje partizanom tudi veliko pomagal. Oba sta obležala v krvi 28. aprila 1945 medtem ko je njuna 14-letna hčerka ostala le ranjena.

Pogled na
Ricmanje

Za zaključek teh pričevanj naj povem še, da je bil tudi sam Franc Malalan v nevarnosti, da bi se mu kaj pripetilo, čeprav o tem ni rad govoril. Po vojni se je namreč tudi v Ricmanjih govorilo, da je bil baje obsojen na smrt, »ker je preveč vedel in govoril«. Govorilo se je tudi, da se je tej likvidaciji uprl prav ricmanjski terenec, ki mu je končno le uspelo prepričati svoje kolege, da niso storili tega usodnega koraka, ki ne bi koristil niti njihovim interesom. Iz tega razloga je dokaj čudno še danes slišati trditev, da je bil Franc Malalan naklonjen Osvobodilni fronti in njenemu delovanju med vojno in po njej. Resnica je povsem drugačna. Malalan je bil velik poštenjak, ki ni mogel trpeti nasilja, s katerekoli strani je prišlo. Temu je ostal zvest vse življenje kot kristjan in duhovnik. Bil je seveda tudi velik narodnjak in je kot tak tudi marsikaj pretrpel.

RAZMERE PO VOJNI

Da bo slika tedanjih razmer popolna, naj še omenim tudi nekatere dogodke po končani vojni, katerim je bil priča župnik Franc Malalan. Značilno za tisto obdobje, tudi za naše kraje na Tržaškem in še posebno v Bregu, je dejstvo, da se je poostrila protiverska propaganda med ljudstvom. Malalan se je spominjal tudi na težave v šoli, zlasti s strani nekaterih učiteljev, katerim je bil na poti šolski verouk, vse dokler ni prišla šola pod neposredno oblast zavezniške vojaške uprave. Cerkvi se je odtujilo nemalo vernikov. Zlasti se je to nerazpoloženje do Cerkve začelo javljati pri mladini, ki je začela opuščati obisk službe božje.

Morda je za take nenaklonjene razmere še najbolj zgovoren dokaz ljudski misijon v Borštu. Načrtoval ga je župnik Malalan kot spomin na 100-letnico posvetitve nove cerkve sv. Antona (1847-

1947), medtem ko je prej obstajala le cerkev na pokopališču. Misijon naj bi se vršil od božične vigiliije, 24. decembra 1947, do vključno novega leta 1948. Misijon je vodil lazarist iz Trsta, g. Ludvik Šavelj. Ljudje so se ga udeleževali v lepem številu. Morda je prav to povzročilo negodovanje in nasprotovanje pri določenih krogih, ki so najprej klepetali čez misijonarja, češ da je protiljudski duhovnik, nato pa prešli v akcijo. Pri tem so se poslužili mladine. Ker jim ni bilo dovolj domače, so povabili na sodelovanje še mladino iz okoliških vasi, predvsem iz Boljunca in Ricmanj. Nasprotovanje je doseglo višek 29. decembra zvečer, ko se je zbralo pred cerkvijo kakih sto mladih ter prepevalo tuje levičarske pesmi. Nekateri pa so prišli tudi v cerkev in se nespodobno obnašali. Celo kadili so in glasno motili misijonarja na prižnici, se mu posmehovali ter zbijali burke. Naposled je moral misijonar nehati z govorom. Na g. Malalana v cerkvi je priletel celo en kamen, ki pa ga ni zadel. Ker je bil še vedno župnijski upravitelj za Ricmanje, je bridko potožil, zlasti nad ricmanjsko mladino, ki se je tako neprijazno obnašala. Prizadelo ga je še posebno, ko je zagledal med prisotnimi nekatere iz Ricmanj, ki jih je dobro poznal ter jim bil tudi dobrotnik.

Morda bi se stvar še nadaljevala, če ne bi prišla mimo policijska patrولا iz Doline. Nesrečni miting se je tako končal. Misijon se je moral seveda predčasno zaključiti in misijonar se je naslednji dan poslovil ter se vrnil v Trst. Danes bi težko verjeli, da se je moglo kaj takega zgoditi v neki slovenski vasi na Tržaškem. To je žal slika takratnih nenormalnih razmer, ki so prizadele tudi naše cerkvene skupnosti. Tukaj naj bodo zabeleženi ti dogodki, da bi se nikoli več ne ponovili. Morda pa je le prav, da današnji rod o tem ve in razmišlja.

Najlepši grič na svetu

*Ko češnje vzcvetijo, se vsi veselijo.
Rjavkasti dnevi pozabljeni so.
Selivke se vračajo, hrasti šumijo,
in dobre je volje pomladno nebo.*

*Ko češnje vzcvetijo, daljave zvonijo
od tam, kjer je zemlja izobčena v grič:
najlepši na svetu, s srcá melodijo:
tu tajnico - Smrt je izgubil hudič!*

*In češnje cvetijo in cveti žarijo
in z vetra naročja spuste se na tla,
odeti v rdečo belino zaspijo.
"Do kdaj?" me vprašujejo palme morjá.*

Zbor Mirko Filej na jubilejnem koncertu ob 30-letnici delovanja v Kulturnem domu v Gorici

Goriška Mohorjeva družba v letu 1996

V sezoni 1995/96 je bilo veliko časa in energij posvečenih izdaji novega tednika v lasti in založbi Zadruga Goriške Mohorjeve z imenom Novi glas. Nastal je iz združitve dveh dosedanjih sorodnih zamejskih listov, to je Katoliškega glasa, ki je izhajal v naši založbi, in iz Novega lista, ki ga je izdajala v Trstu istoimenska zadruga. Glavno uredništvo je prevzel prof. Andrej Bratuž, zadnji odgovorni urednik Katoliškega glasa; odgovorni urednik pa je postal dr. Drago Legiša, ki je vodil Novi list.

Prva številka novega tednika je izšla 11. januarja 1996. V uvodniku sta glavni in odgovorni urednik poudarila misel, da želi Novi glas biti »*skupen glasnik pričakovanj in teženj slovenske manjšine v Italiji, ki veruje v ideale svobode, demokracije, krščanstva, slovenstva, torej v tiste stebre, ki so v bistvu navdihovali oba prejšnja tednika na Goriškem in Tržaškem*«. Novi tednik se lepo uveljavlja v našem prostoru in si prizadeva na 16 straneh »kriti« cerkveno, politično in družbeno življenje v zamejstvu, pa tudi v širšem vsedržavnem ter matičnem prostoru. Posebno pozoren je na verska vprašanja, na kulturno dogajanje in snovanje, na gospodarstvo ter na šport. Pri listu so zaposleni štirje časniki, sodeluje pa še lepo število zunanjih sodelavcev.

KNJIŽNE IZDAJE

Jesen 1995 sta zaznamovali tako skrb za izid letne zbirke kakor tudi za udeležbo na knjižnem sejmu v Ljubljani.

Redna knjižna zbirka za leto 1996 vsebuje, kot običajno, *Koledar*, ki ga je uredil dr. Jožko Markuža; dnevniške zapise italijanskega vojaškega kurata Pietra Brignolija z naslovom *Maša za moje ustreljene*; zbirko 12 novel in krajših zgodb izpod peresa Andreja Arka z naslovom *Odkletev*; knjigo Josipa Kosovela *Vaš Pepi in papači* s podnaslovom *Pisma iz zapora*. Zbirko bi lahko tako predstavili:

Koledar GMD 1996. Koledar je uredil dr. Jožko Markuža, opremil pa Stojan Zafred. Koledarskemu delu sledi zanimiv in bogato ilustriran zbornik o življenju krajevnih in vesoljnih Cerkev; obsega poročila o delovanju raznih zamejskih organizacij in društev, o dogodkih in jubilejih vrednih spomina ter članke pričevanske, zgodovinske, etnografske, gospodarske in zdravstvene vsebine. Skupno šteje 188 strani.

Pietro Brignoli - Maša za moje ustreljene. Podaja se nam prevod dragocene dnevnika vojaškega kurata, ki je spremljal italijanske vojake med zasedbo Jugoslavije zlasti na Kočevskem in v Gorskem Kotoru. Knjiga je pomemben zgo-

dovinski pomnik in obenem odraz žlahtnega avtorjevega čutenja, ki mu je sredi krutega vojnega dogajanja pri srcu predvsem človeška tragedija in zato sočustvuje z žrtvami in trpečimi. Dnevnik je prevedla Nedeljka Kacin Pirjevec, uvodno študijo pa napisal zgodovinar dr. Bojan Godeša, za opremo je poskrbel Franko Žerjal. Skupno šteje 184 strani. Knjiga je vzbudila precejšnje zanimanje, zlasti v osrednji Sloveniji, tako da smo se odločili za njen ponatis.

Andrej Arko - *Odkletev*. Pod tem naslovom je zbranih dvanajst novel ali krajših zgodb. Avtor, ki je urednik kulturnih sporedov na Radiu Slovenija, proste dneve pa preživlja v Brestovici na Krasu, nam poustvarja življenjske zgodbe, v katerih se nam podajajo različne usode in okoliščine tako iz osrednje Slovenije kakor tudi iz našega zamejstva. Knjiga šteje 128 strani. Opremil in ilustriral jo je Edi Žerjal.

Josip Kosovel - *Vaš Pepi in papači* s podnaslovom *Pisma iz zapora*. Publikacija pripada zbirki *Naše korenine* in jo sestavljajo pisma, ki jih je prof. Josip Kosovel (1901-1963), obsojenec na drugem Tržaškem procesu (1941), pisal iz zaporov, najprej iz tržaškega Coronea, kamor so ga fašistične oblasti zaprle junija 1940, in nato iz Fossana v Piemontu, kjer je bil zaprt od leta 1942 do leta 1944. Osnova te knjige je niz oddaj po Radiu Trst A. Lida Turk je namreč spomladi 1993 po radiu predstavila izbor pisem tržaškega zapornika prof. Josipa Kosovela. Pisma je nato pripravila tudi za knjižno izdajo ter napisala daljši zgodovinski uvod o avtorju in o vlogi, ki jo je imel pod fašizmom v Trstu. Pisma so bila v glavnem napisana v italijanščini, v slovenski jezik jih je prevedla prof. Marija Cenda. Knjiga prinaša precej fotostatičnih posnetkov pisemskih izvirnikov ter tudi drugo bogato fotografsko gradivo. Opremo je pripravil Pavel Medvešček. Knjiga šteje 232 strani.

Pisatelj
Ivan Kobal
iz Avstralije
skupaj s
člani in
sodelavci
GMD med
obiskom na
Primorskem

Predstavitev
Gorice v
slovenski
književnosti
na goriškem
gradu

IZREDNE KNJIŽNE IZDAJE

Ob redni knjižni zbirki, ki je v prvi vrsti namenjena članom GMD, je Goriška Mohorjeva družba tudi v minuli sezoni poskrbela za nekaj dodatnih izdaj. Še pred koncem leta 1995 smo pričeli z novo zbirko, ki smo jo poimenovali *Kolački*. Ime smo povzeli po priljubljenem berilu za otroke, ki je izšlo pred 70 leti pri GMD in je odigralo nezamenljivo vlogo v najhujšem času fašističnega zatiranja slovenske besede na Primorskem, ko so bile ukinjene vse slovenske šole.

S to zbirko želi GMD pričeti novo serijo knjig za otroke. Prva publikacija iz serije novih Kolačkov nosi naslov *Božična legenda*. Osnovna svetopisemska zgodba o begu sv. Družine v Egipt se prepleta s prviniami ljudske domišljije. Zgodbo so napisali devinski skavti leta 1985 po pripovedi starejše žene Marije Mervic Legiša. Knjigo krasijo svojske barvne ilustracije oz. akvareli mladega umetnika Štefana Pahorja, ki je tudi izpisal besedilo s prirejeno otroško pisavo.

Sredi oktobra 1996 pa je v zbirki Kolački izšla že druga slikanica. Tokrat so bili avtorji otroci iz otroškega vrtca v Sovodnjah ob Soči, ki so pod mentorstvom vzgojiteljic Vere Češčut in Anice Graunar sestavili in naslikali pravljico z naslovom *Minka, Piki in zmaj Smetojed*. Zamisel za to izvirno pobudo je nastajala v šolskem letu 1995/96 v okviru učno-vzgojnega načrta Kako nastaja moja slikanica.

Večji založniški podvig pa gotovo predstavlja izdaja knjige *Gorica v slovenski književnosti*. Preudaren izbor poezije in proze na temo mesta Gorice in temeljito uvodno študijo je pripravila Lojzka Bratuž, profesorica na videmski univerzi. Tako Bratuževa kakor GMD, ki je knjigo izdala, bi rada z njo opozorila širšo slovensko javnost na bližajočo se tisočletnico prve znane omembe tega mesta v pisnih virih. Knjigo smo najprej predstavili v dvorani goriškega muzeja na goriškem gradu v četrtek, 11. aprila 1996. Prof. Marija Češčut je pri predstavitvi dejala, da ta izbor, z

odlomki del književnikov od srednjega veka prek tolminskih puntov, svetovnih vojn do današnjih dni ter z reprodukcijami slikarskih umetnin o Gorici, lepo nakazuje razvoj kulturno-zgodovinske podobe mesta. Zgodovinar dr. Branko Marušič pa je poudaril, da ime Gorica, omenjeno v Otonovi darilni listini iz leta 1001, spada v čas nastanka Brižinskih spomenikov, torej med najstarejše pisne vire, ki govorijo o slovenski prisotnosti na Goriškem. Knjigo je GMD predstavila tudi v Trstu in v Ljubljani v domu SAZU. Tam je knjigo predstavila prof. dr. Helga Glušič. Sam predsednik SAZU prof. dr. France Bernik je v pozdravnem nagovoru publikacijo laskavo pohvalil ter avtorici in založniku za podvig prisrčno čestital.

Izvrstno grafično opremo dolgujemo Franku Žerjalu. Knjiga je natiskana v velikem, reprezentančnem formatu in skupno šteje 370 strani.

IZDAJE ZA MLAJŠE

Otroška revija *Pastirček*, ki jo tudi izdaja zadruga Goriška Mohorjeva in jo ureja katehet Marjan Markežič, je v letošnjem letu praznovala 50 letnico izhajanja. Obletnica se je proslavila s celodnevno prireditvijo v Katoliškem domu v Gorici, kjer so priredili razne delavnice, igre in skupne vaje ter razstavo mladinskih ilustratorjev. Proslava se je sklenila s slovesno prireditvijo, ki so jo oblikovale razne otroške skupine.

Za to priložnost so izšle tudi tri publikacije. V spomin na prvega Pastirčkovega urednika msgr. Srečka Gregorca so izšle njegove pesmi na temo *Ivček Nagajivček* z ilustracijami Jožeta Vrtovca. Nagajivčkove prigode so izhajale v Pastirčku v letih 1954-1967. Izšla je tudi izvirna pravljica dolgoletne sodelavke te otroške revije Marize Perat z naslovom *Kraljična z ledenim srcem*. Pravljico je ilustrirala Danila Komjanc. Nadalje je izšel zbornik z naslovom *50 let Pastirčka*, ki sintetično prikazuje pomen te revije v zamejskem prostoru.

Za sklep bi lahko rekli, da so naše publikacije zbudile precej zanimanja med našimi ljudmi, o čemer pričajo pozitivne ocene v raznih slovenskih občilih tako v zamejstvu kakor v matični domovini, pa tudi številna vabila za predstavitev zlasti na Primorskem in seveda v Ljubljani.

Glede na povezavo in sodelovanje s sestrskima Mohorjevima družbama moramo priznati, da sta bili v pretekli sezoni deloma ohlapni. Vsekakor velja spomniti, da je spomladi izšel zbornik skupnega simpozija na temo *Kristjan v družbi*, ki je bil v Domu katoliške prosvete v Tinjah na Koroškem. V prvih dneh novembra pa je izšla skupna izdaja zgodovine vseh treh Mohorjevih družb z naslovom *Družba sv Mohorja*.

Delovanje celovške Mohorjeve družbe v letu 1995/96

V zadnjih letih smo v celovški Mohorjevi prestrukturirali vse oddelke. Nekatera področja smo oživili, nekaterim posvetili več pozornosti, druga pa namerno ukinili. Redkokdaj je bilo v zgodovini naše hiše toliko močnih posegov v strukturo kakor prav v preteklem letu.

Po nešteti težavnih pogajanjih z mestom Celovec nam je uspela preselitev tiskarne iz naše celovške hiše v Vetrinj. Pomemben projekt smo uspešno izpeljali. Spremenili smo tudi celotno notranjo organizacijo z namenom, da bi dosegli večjo kakovost dela, cenovno konkurenčnost in fleksibilnost. Tako bomo ob vsakem času ustregli zahtevam naročnikov.

Takoj po preselitvi tiskarne smo začeli z obnovo prostorov na našem sedežu v Celovcu. Popravili smo napake predhodnih sanacij in hišo revitalizirali po izvirnih načrtih.

V hiši sami je na ogled zajetni umetniški prerez življenjskega dela Valentina Omana. Ta umetniški opus zdaj dopolnjuje cikel slik Gustava Januša. K temu sodi tudi skupni umetniški projekt Valentina Omana in Günterja Domeniga, ki smo ga uresničili v dveh etapah. Najprej smo postavili Omanove stele »v spomin žrtvam vojne in nasilja«, jeseni 1995 pa smo dogradili Domenigov »Kraj srečanja« in ga otvorili v okviru koroških plebiscitnih proslav leta 1995. Naš spomenik naj bi pozival vse Korošce k sožitju in skupnemu oblikovanju naše domovine, obenem pa naj bi opominjal na obljube, ki jih je koroška deželna vlada pred plebi-

Poverjeniki MD iz Celovca na izletu v Ogledju

scitom leta 1920 naslovila na koroške Slovence. Prvič lahko na javnem mestu sredi Celovca beremo napis »Celovec« ter besedilo zapisano v nemščini in v slovenščini.

Tudi prezidavo prostorov za trgovino na Cesti 10. oktobra smo zaključili. V te prostore se je marca letos vselila živilska veletrgovina Billa. V zvezi z vselitvijo Bille in predhodnimi deli smo pridobili tudi nekaj parkirnih prostorov pred našo hišo. Hkrati smo polepšali tudi pokriti prehod na Cesti 10. oktobra.

Drug kamenček v mozaiku reševanja gospodarskih težav v dijaških domovih je bilo zaprtje študentskega doma v Slomškovem domu. V Mohorjevi ljudski šoli smo pred kratkim uredili knjižnico.

Začetek leta 1996 smo prevzeli upravo Knaflove ustanove na Dunaju in jo preusmerili v privatno ustanovo. 150 let staro Knaflovo hišo sredi Dunaja nameramamo v sodelovanju z Ljubljansko univerzo popolnoma obnoviti.

Izredno pomembno je naše novo vodilo, ki smo ga prav tako letos sestavili. Dosti težav imamo slej ko prej z našim angažmajem na medijskem področju, saj je avstrijsko ustavno sodišče zavrnilo zakon o privatnem radiu. Udeležbi pri Koroškem privatnem radiu in Radiu Korotan se zato še nista mogli obrestovati. Privatni radijski oddajnik bo verjetno začel delovati šele začetek leta 1997.

Naša zunanjetrgovinska družba Korotan je svojo podobo močno spremenila. Zunanjetrgovinske posle v Sloveniji zdaj izključno opravlja Korotan Ljubljana d.o.o. Korotan Celovec pa se preusmerja v družbo za upravljanje udeležb. Pred kratkim se je udeležil s 40% pri zunanjetrgovinskem podjetju Karanta na Dunaju in v Ljubljani.

Mohorjeva knjigarna je postala jeseni član nakupne organizacije SKRIBO. Poleg tega je otvorila klubski center »Svet knjige«.

Naš najstarejši oddelček, založba, je leta 1995 izredno uspešno deloval. Založba bo morala napeti vse sile, da bo tudi v letu 1996 dosegla podoben poslovni uspeh. Najlepša knjiga preteklih let je za gotovo *Koroška domovinska knjiga*, ki je izšla najprej v nemščini, nato pa tudi v slovenskem prevodu. Izmed skoraj 50 novih knjig naj posebej omenim knjige *Oče, zgodi se tvoja volja* Alojzija Ambrožiča, rojaka - nadškofa v kanadskem Torontu, *Praktični pristop k branju sv. pisma* Klause Einspielerja idr. ter prvi učbenik jezika avstrijskih Romov *Amen Roman pisinas*.

Založba je izdala več otroških in mladinskih knjig. Med njimi so otroške »kriminalke« iz zbirke *Novohlačniki* in otroški slikanici na svetopisemski temi *Jona* in *Noctova ladja*.

Zelo me veseli, da je znani slovenski pisatelj Drago Jančar pri nas izdal svoj sarajevski potopis v nemškem prevodu, saj smo tako po svoje odgovorili Korošču Petru Handkeju, ki je zahteval pravičnost za Srbijo. Letošnji knjižni dar je prav nenavaden, saj obsega poleg običajnega koledarja in večernice *Maranatha ali leto 999* Alojza Rebule še otroško slikanico Tržičanov Marka Kravosa in Klavdija Palčiča *Ko je zemlja še rasla* ter zgodovinsko slikanico *1000 let Avstrije*.

Na področju šolskih knjig smo uspešno izgradili program bilateralnih učbenikov. Predvsem nas veseli, da se tri Mohorjeve zbližujejo. Prvi sad tega zbliževanja je skupna zgodovina treh Mohorjevih. Ob koncu je teba omeniti še novourejeni dunajski visokošolski dom Korotan, ki je v preteklem letu kot kulturni center dunajskih Slovencev omogočil nekaj zelo uspešnih kulturnih prireditev.

Kronika Mohorjeve družbe Celje

september 1995 - september 1996

Novembra 1995 je bila pozornost vseh založnikov in knjigotržcev namenjena slovenskemu knjižnemu sejmu, ki vsako drugo leto privabi v ljubljanski Cankarjev dom ljubitelje slovenske knjige z vseh strani, tudi iz inozemstva. Tudi tokrat smo se predstavili na razstavnem prostoru skupaj z obema mohorskima sestrama, s celovško in goriško Mohorjevo družbo. Tudi tokrat smo ponovno ugotovili, da precejšen del Slovencev še vedno nima jasne slike o tem, da obstajajo tri Mohorjeve družbe, še manj pa vedo o tem, kako in zakaj je do tega prišlo.

Novembra smo se pridružili čestitkam vseh Slovencev ob 75. obletnici ljubljanskega nadškofa in metropolita dr. Alojzija Šuštarja. Skupaj s slovenskimi škofi smo izdali jubilejni zbornik *Božjo voljo spolnjevati*, v katerem je nadškofu Šuštarju na čast objavilo svoje čestitke in strokovne prispevke 77 uglednih teologov in drugih znanstvenikov iz sveta. Knjiga je znamenita tudi zato, ker so v njej besedila v 12 jezikih, saj so vsi prispevki objavljeni v originalnih jezikih. Hkrati je izšla tudi knjiga pogovor med dvema vodilnima slovenskima krščanskima razumnikoma, jubilentom nadškofom Šuštarjem in pisateljem Alojzom Rebulo, *Pogovor v vinogradu*, o aktualnih vprašanjih našega časa.

Do konca leta 1995 sta izšli še dve knjigi, ki zaslužita posebno pozornost: *Pridige in traktati* mojstra Eckharta - to je prva temeljita predstavitev tega srednjeveškega mistika v slovenščini - in pesmarica slovenskih narodnih *Eno si zapojmo*, ki jo je sestavila dr. Zmaga Kumer. Pesmarico smo uspešno »preizkusili« in predstavili javnosti s pomočjo mladih pevcev Škofijske klasične gimnazije v Ljubljani.

V celem letu 1995 smo izdali 74 naslovov v skupni nakladi približno 375.000 izvodov, to je nekaj manj kot leto poprej, pa tudi povprečna naklada je bila nekaj nižja. Vse to odraža vedno ostrejšo konkurenco na slovenskem knjižnem trgu.

Leto 1996 smo začeli z izdajo *Liturgike* dr. Marijana Smolika, to je prvi učbenik liturgike po drugi svetovni vojni pri nas. Sledila je knjiga o pogovarjanju *Resnica se začenja v dvojeh* nemškega avtorja L. Möllerja. Ste kdaj pomislili, da dosti težav in nesporazumov med ljudmi nastane zato, ker se premalo in prepovršno pogovarja? Knjiga je naletela na lep odmev med bralci in strokovnjaki, tudi televizija TV3 ji je posvetila redno tedensko kontaktno oddajo »Družinski studio«, v kateri strokovnjaki obravnavajo razna vprašanja družinskega življenja.

Marec je bil v znamenju posta in pričakovanja velike noči: izšla je knjiga *Via Dolorosa*, v kateri sta se mojstrsko ujela dva slovenska umetnika, pesnik Ciril Bergles in slikar Matej Metlikovič. Nastal je slovenski križev pot, ki se lahko mirno postavi ob bok storitvam svetovnih umetnikov. Knjigo smo pospremili med Slovence tudi z ustrezno predstavitvijo: prebrane odlomke sta poudarili z izraznim plesom mladi plesalki v oblačilih, ki jih je oblikoval slikar sam. Malo pred cvetno nedeljo pa je izšla druga knjižica s. Aleše Stritar iz zbirke *Obogatimo dom*

z naslovom *Zelenje s cvetne nedelje*. S. Aleša ima v pripravi že tretjo knjižico, ki nam bo pomagala lepše doživeti božične praznike. Upamo, da jo bomo lahko izdali že v letošnjem adventu.

V aprilu smo predstavili javnosti skupno izdajo vseh treh Mohorjevih: *Kristjan v družbi*, zbornik predavanj s posvetovanja o mestu in vlogi kristjana v našem političnem življenju, ki so ga pripravile vse tri Mohorjeve v Tinjah na Koroškem. Izšla je tudi drobna knjižica *Branko*, ki nam s slikami svojega avtorja Branka Pečarja govori o drugačnem svetu. O svetu ljudi, ki jih običajno imenujemo prizadete, vendar je njihov svet poln toplote in sonca, ki ga mi, moderni ljudje, zasvojeni z naglico in učinkovitostjo, pogosto sploh ne opazimo.

V aprilu smo praznovali tudi prvo obletnico naših rednih oddaj na Radiu Ognjišče: vsak četrtek ob 20.35 zvečer vas pozdravi avizo Slomškove pesmi »Preljub veselje...«, ki uvaja oddajo Iz Mohorjeve skrinje. Ko boste brali tole kroniko, bo za nami že 90 teh oddaj! Skoraj v vsaki vam predstavimo kako našo novost, zastavimo nekaj vprašanj in razdelimo nekaj nagrad. V prihodnje bomo skušali te oddaje še bolj popestriti.

V mesecu maju je obletnico sodelovanja z Radiem Ognjišče zaznamoval še en pomemben kulturni dogodek. Pod umetniškim vodstvom Gregorja Čušina smo pripravili in posneli radijsko izvedbo, »meditacije o zakramentu zakona, ki mestoma prehaja v dramo«, *Pred zlatarno* avtorja Karla Wojtyły, papeža Janeza Pavla II. S to knjigo in z izborom papeževih misli o ljubezni, spolnosti, zakonu, družini... *Največja pa je ljubezen* smo skušali približati tega vélikega moža Slovencem tudi kot človeka, enega izmed nas, ki se zaveda vseh človeških slabosti in stisk, ki nas tarejo vsak dan, in nam s svojo prodorno mislijo skuša pomagati.

Spomladi je tudi naša zbirka *Cerkveni očetje* postala bogatejša za dva zvezka: v redakciji Gorazda Kocijančiča sta izšla dva spisa *Gregorja iz Nise* in *Spisi Apostolskih očetov* z bogatimi spremnimi besedili in opombami. S tem smo Slovenci bogatejši za dve pomembni deli, ki sta pomagali oblikovati celotno kulturo Zahodnega sveta.

Junija je kot odmev na petdesetletnico konca duge svetovne vojne izšla v redakciji Franceta Pibernika knjiga Toneta Polde *Moja Krnica*. Avtorja, obetavnega mladega pisatelja, naslednika J. Jalna in F. S. Finžgarja, je pogoltnilo komunistično nasilje leta 1945. Skupaj z njim je bil v Teharjih zaprt tudi g. Ivan Korošec, ki mu je uspelo uiti. Z veseljem se je odzval našemu vabilu in sodeloval na obeh predstavitev knjige v Ljubljani in v Gorjah, pisateljevem rojstnem kraju. Redka predstavitev je tako pritegnila pozornost novinarjev in druge publike kot ta, kjer so se v mogočen spomenik in pričevanje združile zapisane besede mrtvega avtorja in živa izpoved njegovega tovariša v najtežjih dneh.

Za 25. junij, dan naše državnosti, smo izdali tudi zbornik *Slovenija v novi Evropi* s podnaslovom *Kako živeti z Evropo in s svetom?* V njem je urednik Jože Strgar zbral razmišljanja sedemnajstih slovenskih uglednih strokovnjakov, ki nam s svojimi prispevki lahko pomagajo pravilno razmišljati o vseh področjih našega življenja v prihodnji združeni Evropi.

Našim glasbenim izdajam CD plošč in kaset komornega zboru *Ave* se je pridružila junija še CD plošča profesorja, skladatelja in zborovodje, akademika Lojzeta Lebiča *Ajdna*, glasba o času. Glasba o času za zборе, kljunaste flavte, tolkala in sintetizator na besedila Gregorja Strniše je bila predstavljena javnosti na slavnostnem koncertu na Prevaljah in nekaj dni za tem tudi v Ljubljani.

Junija smo kot pooblaščenca založba za Slovenijo sodelovali na evropskem srečanju logoterapevtov v Davosu, kjer smo se srečali z nekaterimi vodilnimi znanstveniki na tem področju, na čelu z dr. Elisabeth Lukas. Pogovarjali smo se tudi o najnovejših knjigah in obljublamo, da vas bomo v prihodnjem letu presenetili z novimi prevodi! Ob tej priliki smo se srečali tudi s patrom dr. Bernhardom Häringom, redemptoristom, najuglednejšim živečim profesorjem moralne teologije (v pokoju). Skoraj štirideset let je poučeval na Lateranski univerzi v Rimu, v Nemčiji in v Ameriki in je svetovno priznani avtor moralno teoloških del. Še letos bomo izdali njegovo avtobiografsko knjigo *Videl sem tvoje solze*, v kateri ne govori kot veliki teolog, marveč kot človek in kristjan, ki je sam v trpljenju izkusil mračno mejo življenja. Dogovorili smo se, da bo prišel na predstavitev svoje knjige v Ljubljano, ki bo 4. decembra 1996, povezana z enodnevnim seminarjem »O smislu trpljenja in stiske«. Sodelovali bodo še nadškof dr. Franc Perko, dr. Metka Klevišar, dr. Jože Ramovš.

V juliju smo se po nekajmesečnih posvetovanjih in pogovorih dogovorili z mestno občino Celje, da bomo nekdanjo Mohorjevo tiskarno, ki nam je sedaj z denacionalizacijo vrnjena, preuredili in dali v najem mestu Celje, da bo tja preselilo Osrednjo knjižnico Celje, oddelka za odrasle in otroke, ki se zdaj stiskata v neprimernih prostorih. V dogovoru z Mestno občino Celje že nastaja idejni projekt, po katerem bo predvojni sedež Mohorjeve preurejen v moderno kulturno središče, kjer bo Celjanom na voljo Mohorjeva knjigarna, Mohorjev knjižni klub in Osrednja knjižnica skupaj z dvema dvoranama za kulturne prireditve.

Zlatomašno slavlje na Vejni 7. julija 1996 na Ciril-Metodovo nedeljo; z leve: novomašnik Maks Suard, zlatomašnika dr. Angel Kosmač in msgr. Stanko Zorko, dekan Rudi Bogatec ter g. Marij Gerdol

Ob stoletnici rojstva Vena Piona

Minilo je sto let, odkar se je v Ajdovščini rodil Veno Pilon, eden najuspešnejših slovenskih ekspresionističnih slikarjev. Slikar in grafik, predvsem portretist in krajinar, razpet med domačim krajem in Evropo, je bil vselej odprt spoznanjem in dognanjem širokega sveta, a je pri tem znal ohraniti svojstven izraz.

Rodil se je 22. septembra 1896 v Ajdovščini. Oče je bil Furlan iz Moše pri Gorici in po poklicu pek, mati pa domačinka Troštova iz Podrage pri Vipavi. Po končani ljudski šoli v Ajdovščini je obiskoval višjo realko v Gorici, kjer je leta 1915 maturiral. Še istega leta je moral kot vojak najprej v Krnsko pogorje, potem na Tirolsko, nazadnje v Galicijo, kjer so ga leta 1916 pri Stanislavovu zajeli Rusi. V Lipecku pri Tambovu je kot vojni ujetnik doživel oktobrsko revolucijo. Jeseni leta 1918 pa se je vrnil domov in se udeležil bojev za Koroško. Nagnjenje k slikarstvu je kazal že od mladih let, ko je z vnemo risal in slikal, tako da je nanj postal pozoren slikar M. Klemenčič, ki mu je bil v rojstnem kraju tudi prvi mentor. Po končani prvi svetovni vojni pa je slikarstvo začel študirati na umetnostni akademiji v Pragi, kjer je v enem letu dovršil dva letnika. V tem času je navezal tudi prva trajna prijateljstva kakor z Božidarjem Jakcem, Francetom Mesešnelom, Ferdinom Kozakom, Karlom Dobido, Josipom Vidmarjem in drugimi. Leta 1920 je opravil sprejemne izpite in bil sprejet v četrti letnik akademije v Firencah. Tu je pri prof. Celestiniju obiskoval grafični tečaj za bakrorez in si pridobil prve podlage v grafiki, v kateri

se je izpopolnjeval v grafičnem učnem zavodu na Dunaju. Obenem je na Muzeju za umetno obrt obiskoval večerni tečaj akta.

Pilonovo najplodnejše ustvarjalno obdobje je treba postaviti v sredino dvajsetih let, ko si je po prvih mladostniških poskusih začel izoblikovati lasten slog. Po večletnem študiju na raznih akademijah in po prvih stikih z velemestnim življenjem je opustil impresionistično obnavljanje narave in se naglo razvil v ekspresionistično smer. Tu je, poleg bratov Kraljev, odigral odločilno vlogo za uveljavitev te smeri na Slovenskem. Vendar, kot je poudaril Francè Stelè, je njegova umetnost ubirala bolj trpka in splošneje zanimiva spoznanja. Ekspresivni lirizem bratov Kraljev je Pilon zamenjal s socialno kritično ali psihološko karakterizirano vsebino. V primerjavi s prvimi impresionističnimi začetki, ko mu je šlo za podajanje bežnih vtisov in razpoloženskih vrednot, je zdaj skušal na platnu prikazati poduhovljeni, skoraj do karikature in grobosti poudarjeni notranji izraz. To je večkrat najlažje dosegel pri grafičnem izrazu, kjer mu je bila gola črta dovolj za upodobitev okolja, v katerem je živel.

Njegov umetniški razvoj pa je bil tesno povezan z razmerami na Primorskem. Tu se je hitro po vojni izoblikovala skupina izrazito avantgardno usmerjenih umetnikov, ki so v skladu s svojim notranjim prepričanjem in razvojem v svetu iskali nov, času primeren izraz. Vzdušje, ki je takrat prevladovalo, je kar sililo k umetniškemu snovanju. Sam Veno Pilon je v svoji knjigi spominov *Na robu*, ki je izšla v Ljubljani leta 1965, navdušeno orisal to ozračje. V tem času so nastale skoraj vse Pilonove najpomembnejše slike: npr. veliko olje na platnu *Moj oče* (1923), *Portret slikarja Lojzeta Spazzapana* (1923), *Portret skladatelja Marija Kogojca* (1923), razna

tihožitja med katerimi *Kruh* (1922) in *Tihožitje s hruško in litrom* (1922), ter razne krajine, med temi *Romarska cerkev Log pri Vipavi* (1922) in *Ajdovščina* (1923). Kot član Kluba mladih se je skupaj z Lojzetom Spazzapanom, Ivanom Čargom in Metodom Peterneljem udeležil prve goriške umetnostne razstave leta 1924, istega leta pa je kot prvi Slovenec nastopil na XXIV. beneškem bienalu z grafiko *Amour simple*.

Toda vse hujši fašistični pritisk in sovraštvo italijanskih oblasti do slovenskega življa, sta hudo prizadela to obetajočo umetniško ozračje. Kmalu se je skupina mladih umetnikov razpršila, sam Veno Pilon pa se je odpravil v Pariz, najprej leta 1926 v študijske namene, leta 1928 pa se je tam za stalno naselil. V Parizu je še dobrih pet let ustvarjal kot slikar, deloma kot grafik in risar, dokler ni za dolgo dobo docela opustil likovno udejstvovanje. Posvetil se je fotografiranju, ki ga je skušal umetniško oplemenititi, in na tem področju dosegel zanimive uspehe. Svoja dela je leta 1935 in 1936 tudi razstavljal.

Vojna leta je skupaj z ženo Anne-Marie Guichard in sinom Dominikom preživel med Parizom in francoskim podeželjem. Rojaki, ki so pred in po vojni prihajali v Pariz, so mu nadeli vzdevek »slovenski konzul«, saj so se pri njem ustavljali številni slovenski in jugoslovanski likovni in literarni ustvarjalci. Od leta 1947 do 1949 se je spet mudil v domovini, kjer je bil odgovoren za scenško opremo in je sodeloval kot igralec pri prvem slovenskem filmu *Na svoji zemlji*. Skoraj deset let je vodil pariško zastopstvo žüriške grafične založbe L'Oeuvre Gravée, se ukvarjal s knjižno ilustracijo, predvsem pa sodeloval z Jeanom Vodainom pri prevajanju in objavljanju slovenske poezije v francoščini. Poleg že omenjene knjige spominov *Na*

robu, ki je izšla pri Slovenski matici leta 1965, je izdal leta 1968 svojevrstno delo *L'Oracle des peintres à Paris*, naslednje leto pa prevod z dopolnilom za slovenske bralce *Orakelj slikarjev*. Po ženini smrti leta 1963 se je za stalno preselil v rojstni kraj. Tu je preživel zadnja leta svojega življenja vse do smrti 23. septembra 1970.

Pilonov delež v zakladnici slovenske moderne umetnosti je še posebno zanimiv in pomemben. Leta 1954 smo se lahko prvič seznanili z življenjskim delom umetnika s tako širokim ustvarjalnim krogom. Takrat je namreč Moderna galerija v Ljubljani priredila prvo umetnikovo retrospektivno razstavo. Leta 1973 pa so v Ajdovščini odprli po njem imenovano galerijo in leta 1978 v njej razstavljeno zbirko njegovih del. Nedvomno je Pilonova galerija, ki se nahaja v nekdanji umetnikovi domačiji, najbogatejša likovna zbirka Pilonovih del. Ogled galerije nam prikaže podobo umetnika, ki je črpal svojo izrazno

Veno Pilon

moč iz okolice, v kateri je živel, in je ustvarjal, kot mu je narekovala notranja umetniška nuja in kot je zahtevala njegova izpoved. Pred nami zaživi umetnik, ki se je s svojim delom, za katerega je leta 1970 dobil Prešernovo nagrado, trajno zapisal v slovensko likovno ustvarjanje.

SLAVKO BRATINA

Stoletnica društva Šolski dom v Gorici

Ko so leta 1848 dunajski Slovenci pod vplivom »marčnih dogodkov«, ki so pretresli prestolnico Avstrije in od tam odjeknili po vsej državi, razglasili zahtevo po zedinjeni Sloveniji, so v svojem programu zapisali tudi tole:

»Da ima slovenski jezik v Sloveniji popolnoma tiste pravice, katere ima nemški jezik v nemških deželah, da bode tedaj naši volji pripuščeno, kdaj in kako hočemo slovenski jezik v šole in pisarnice upeljati.«

V ustavnem pismu cesarja Ferdinanda z dne 23. aprila 1848 je 4. člen zagotavljal: »Vsakimu narodu je čisto ohranjenje njegove narodnosti in njegovega jezika zagotovljeno.« V ustavi cesarja Franca Jožefa z dne 4. in 6. marca 1849 pa se je 5. člen glasil: »Vsi narodi imajo enake pravice in vsak narod nerazdružljivo pravico, svojo narodnost in jezik varovati in omikati.«

V tistem času so Slovenci imeli že marsikje ljudsko šolo, a povsod se niso mogli pohvaliti s poukom v materinem jeziku. Najuspešnejši v boju za odpravo nemščine iz vseh šol so bili Primorci in leta 1865 so jih imeli 142: 84 v goriški nadškofiji in 58 v tržaško-koprski ško-

fiji. Vlado Schmidt je v svojem delu *Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem* lahko zapisal:

»Najbolj slovenske so bile šole na Primorskem. Odloke iz let 1846, 1848, 1861 in 1862, ki so določali, da mora biti učni jezik v osnovnih šolah materinščina učencev, so šolska vodstva in učitelji tako dosledno izvajali, da moramo po učenem jeziku zasledovati našo zahodno jezikovno mejo.«

Slovenci, ki so živeli v krajih, kjer so bili občinski upravitelji iz vrst italijanske večine, pa so se zaman prizadevali, da bi jim priznali pravico do šol, v katerih bi se njih otroci učili v slovenščini. Edino goriški mestni odbor je leta 1895 moral pristati po razsodbi upravnega sodišča na Dunaju na zahtevo staršev 457 šoloobveznih otrok, da jim občina zagotovi v mestu ustrezno šolsko poslopje, a izbira je padla na neko bivšo vojašnico ob robu mesta in večina slovenskih družin je sklenila, da tja ne bo pošiljala svojih otrok.

Za slovenske otroke v Gorici so bile zato še dalje na razpolago zasebne šole, ki jih je v prejšnjih letih ustanovilo politično društvo »Sloga«, leta 1886 v ulici sv. Klare in leta 1893 v ulici Barzellini. Po prizadevanju društva so nastali tudi trije otroški vrtci, prvi že leta 1883.

Nove politične razmere med Slovenci so medtem narekovale potrebo, da se nadaljnji razvoj slovenskega zasebnega šolstva v Gorici zaupa nepolitični organizaciji in v ta namen je bilo leta 1897 ustanovljeno društvo »Šolski dom«. Novo društvo se je takoj lotilo dela in že jeseni leta 1898 je bil zgrajen »Šolski dom«, v presledkih nekaj let pa še leta 1904 »Mali dom«, leta 1908 »Gregorčičev dom« in leta 1910 »Novi dom«.

Ob italijanskem napadu na Avstrijo leta 1915 so goriški Slovenci imeli v tistih poslopjih šestrazredno dekliško in petrazredno deško osnovno šolo, pe-

Šolski dom ob koncu prejšnjega stoletja

trazredno mešano osnovno šolo, žensko obrtno šolo, deško obrtno-nadaljevalno šolo, pripravnico za ženska učiteljišča in pripravnico za srednje šole. Nekateri razredi dekliške in deške osnovne šole so služili tudi kot vadnica za dijakinje ženskega in dijakke moškega učiteljišča.

V »Gregorčičevem domu« je od leta 1909 imelo svoje prostore tudi slovensko moško učiteljišče, potem ko je bilo ukinjeno koprsko. Žensko učiteljišče je vedno delovalo kot enoten zavod in imelo svoj sedež, le dijakinje so se po narodnosti delile v dva oddelka.

Po prvi svetovni vojni italijanska oblast ni dovolila obnovitve slovenskih šol v Gorici, čeprav je general Patitti di Roretto novembra 1918 slovesno izjavil, da nam bo Italija dala več šol kot prej Avstrija. Z drugimi je bila prizadeta tudi osnovna šola, za katero je leta 1911 Družba sv. Cirila in Metoda bila poskrbela na Blanči, v bližini severne železniške postaje. Občinska uprava je le s težavo pristala, da na italijanskih osnovnih šolah v ulicah Croce, Mameli in Codelli smejo delovati slovenske vzporrednice za prvi, drugi in tretji razred, a še te so bile takoj odpravljene, potem ko je stopila v veljavo Gentilejeva šolska reforma, ki je zadala smrtni udarec vsemu slovenskemu šolstvu na Primorskem.

Ob stoti obletnici obrtne šole na Goriškem

V razdobju stotih let se je v goriškem prostoru zgodilo mnogo tako političnih kot prostorskih sprememb: od stare Avstrije do Italije, kasneje povojne Jugoslavije, katere meja je odrezala mesto Gorico od slovenskega zaledja, do današnje samostojne Slovenije. Pa vendar si ta kulturni in jezikovni prostor deli tudi del skupne zgodovine Slovencev, ne glede na današnje meje.

Leta 1894 je vlada ustanovila za Gorico in okolico slovensko obrtnonadaljevalno šolo s slovenskim učnim jezikom.

Leta 1896 je obrtnonadaljevalna šola dobila pravo veljavo z dodelitvijo denarne podpore deželnega zbora.

Stota obletnica ustanovitve obrtnega šolstva (1894-1994) je minila neopazno, medtem ko pa so stoto obletnico uveljavljene obrtnonadaljevalne šole (1896-1996) z odkritjem spominskega obeležja in priložnostno razstavo proslavili na eni izmed naslednic obrtnega izobraževanja: Srednji lesarski šoli v Novi Gorici.

Statistični podatki namreč pričajo, da je bilo v slovenski goriški obrtnonadaljevalni šoli največ mizarjev: iz Solkana je v šolo prihajalo največ učencev, bilo jih je 27, 26 pa je bilo slovenskih Goričanov. Mizarstva obrt je na Goriškem kot v Solkanu doživljala razcvet.

Na Goriškem je razvoj strokovnega šolstva sledil razvoju v avstro-ogrski državi. Sprva je probleme reševal realni študij, kasneje, ko se je raven realke približala gimnazijski, je bilo potrebno pomisliti tudi na posebno strokovno

šolstvo, zlasti ker je od leta 1883 obstajala posebna državna zakonodaja.

Italijani so svoje težnje po obrtnonadaljevalni šoli uresničili že leta 1884, dobili pa so tudi pletarsko šolo v Foglianu in mizarso šolo v Marianu, zasebno šolo pa je imela tudi Ritterjeva predilniška industrija v Stračicah in Podgori.

Šele deset let za goriško italijansko obrtnonadaljevalno šolo so dobili tudi Slovenci obrtno šolo s slovenskim učnim jezikom.

V *Goriških Slovencih* je Andrej Gabršček leta 1894 zapisal: »Poleg napredujočih Sloginih učnih zavodov je postala slovenska obrtna šola v Gorici ena najvažnejših naših kulturnih zahtev. Italijani so imeli svojo obrtno šolo, ki jo je vzdrževala Trgovska zbornica, a deželni zbor je redno dovoljeval po 2000 gld. letne podpore. Ako bi mi prejeli le teh 2000 gld., bi radi sami vzdrževali obrtno šolo, ker smo imeli učne moči poceni na razpolago, poleg brezplačnih profesorjev naših srednjih šol.«

Št. 19. *Soče* je prinesla velik govor dr. Antona Gregorčiča v državnem zboru za obrtno šolo v Gorici.

»Jaz pa sem ga podprl s prošnjo 142 solkanskih mizarjev in drugih obrtnikov, ki so poslali ministrstvu prošnjo za tako šolo v Gorici. Naši Solkanci so zbrali takoj lepo število podpisov. Solkan je bil znano središče mizarске industrije, ki je začela prodirati celo v Egipt.«

Slovenska obrtnonadaljevalna šola ni bila namenjena le eni od obrtnih panog, svojim gojencem je nudila predvsem splošna znanja. Imela je deški in dekliški oddelek. Učenci so se učili predvsem risanja, računstva, knjigovodstva, slovenščine, obrtnega in trgovskega spisja.

Andrej Gabršček je leta 1895 zapisal: »V prvem letniku naše Obrtne šole je bilo že 71 učencev, v starosti od 13. do 30. leta. Leto so končali z majhno skušnjo in razstavo svojih del in risb.

Obdarovani so bili s hranilnimi knjižicami od 2 do 5 gld.

Koliko dela in skrbi so vsi ti zavodi povzročali vsem odgovornim voditeljem, zlasti dr. Gregorčiču in meni, to se ne da niti približno označiti. In materialna stran je bila vedno naša velika skrb. Vedno je bilo treba misliti na nove načine propagande. S pomočjo slovenske darežljivosti smo vse častno rešili.«

V šolskem letu 1899-1900 je deško šolo v pripravljalnem, v prvem in drugem razredu obiskovalo 107 učencev, od tega 32 mizarjev, 21 zidarjev, 17 ključavničarjev, 7 klesarjev, 5 tiskarjev in 25 drugih poklicev. Šola je delovala v sklopu zasebnih šol društva Šolski dom. Vedeti je namreč treba, da so Slovenci na Goriškem takrat tudi na polju izobraževanja živeli v nenehnih naspotjih z italijansko stranjo, ki je v mestu Gorica storila vse, da bi preprečila nastanek šol s slovenskim učnim jezikom, kar pa je verjetno avstrijski oblasti zelo ustrezalo. V nenehnih spopadih se je porodila ideja o ustanovitvi slovenskih privatnih šol, še zlasti zato, ker od goriške mestne občine ni bilo kaj pričakovati. To nalogo je prevzelo politično društvo Sloga, ki je leta 1883 razpredlo mrežo šol, vrtcev in drugih oblik izobraževanja. Vse to šolstvo je bilo kasneje združeno v društvu Šolski dom.

Ta pomembna obletnica, zaznamovana z nenehnimi spopadi in postavljenimi ovirami, nikakor ne bi smela iti mimo obrtnih šol s slovenskim učnim jezikom tako v manjšinskem slovenskem prostoru in pa seveda na vsem ozemlju, ki je nekdaj sodilo v goriško deželo (od Trente do Kozine in od Červinjana do Hublja).

Viri: Katja Kogej: *Poskus etnološkega prikaza kulture solkanskega mizarstva in njenih sledov v današnjem Solkanu* (Diplomska naloga)
Andrej Gabršček: *Goriški Slovenci 1*, str. 357, str. 384, str. 193.

Simon Gregorčič mlajši, duhovnik in kulturni delavec

Ob 80-letnici smrti

Gregorčičev rod, ki korenini na Pomolovi domačiji v vasi Krn na številki 8, ni dal samo velikega pesnika Simona v svoji vrsenski veji, ampak je iz matične hiše dal pesnikovega soimenjaka Simona Gregorčiča, ki si je za razlikovanje od pesnika sam dodal pridevek »mlajši«, in postal vzoren duhovnik in pomemben kulturni delavec.

Rodil se je 10. sept. 1856 v vasi Krn, ne pa, kot se napačno navaja v SPL in PSBL, na Libušnjem. Bil je četrti otrok Matije Gregorčiča in njegove žene Uršule Ivančič iz Drežniških Ravni. Skupno sta imela deset otrok, a so trije umrli kmalu po rojstvu. Sestra Ana je bila Simonu dolga leta skrbna gospodinja.

Simon je študiral na goriški gimnaziji v letih 1868 do 1876. Kot njegov sorodnik pesnik se je tudi on v narodnem preporodu navdušil za slovanske ideje in posebej še za slovanske jezike. Bolj ali manj je obvladal skoraj vse, kot se je izkazalo kasneje, ko je pripravjal slovensko leposlovje za založbo Andreja Gabrščka v Gorici. To navdušenje ga je prevevalo tudi v bogoslovju v Gorici. Že po tretjem letniku je imel novo mašo in dobil prvo službo kaplana v Kobaridu. Opravljal jo je vestno od leta 1880 do 1883.

Ko je bil nato prestavljen za dve leti na vikariat v Trento, ga je ta alpska dolina tako prevzela, da je že konec leta 1883 prijel za pero in poslal v novo osnovano ljubljansko revijo *Slovan* dopis *Z Bolškega*, podpisani s *P-ov*, v katerem

lepo izpove svoje navdušenje za slovanstvo in razgledanost po slovanski književnosti:

»Slovanje nimamo jedinega književnega jezika - Bogu bodi potoženo! To nam je pač v veliko škodo! Zato pa bi trebalo, da bi se učil vsak omikani Slovan (ali Slovenec) tudi kakemu drugemu slovanskemu jeziku ... Sè slovanskim berilom uči se človek slovansko misliti, čutiti - govoriti... Prav iz srca nam je bila misel podjetnega g. Radivoja Poznika, ki je bil začel izdajati *Slov. almanah*. A žal! izšel je samo jeden letnik... Kar dobim vest o bodočem *Slovanu*. Jako me je to uradostilo. Pozdravljam te 'Slovan' - krepko nam stoj v bran.«

V istem duhu je še dopis 20. januarja (Slovanje smo: sramota, če bi se ne poznali med seboj!) in 26. maja (Ne bodimo pepeljuharji!), v števil. 24 pa je začel objavljati *Narodno blago*: povedke, običaje in vraže, predvsem iz Trente, a tudi s Kobariškega. Vse to primerja s podobnimi izročili pri drugih Slovanih in pa z alpskimi ljudskimi izročili v *Zeitschrift des Alpenvereins* (Časniku Planinskega združenja). Izročila so zlasti o zakletih zakladih, bovških Perhtah, kobariških Vesnah in tolminski Divji babi.

Simon Gregorčič mlajši

Iz Abramovega opisa Trente (PV 1907, str. 185) izvemo, da je trentarski vikar S. Gregorčič mlajši objavil več člankov in zbral veliko gradiva o Trenti. V rokah je Abram še imel trentarsko kroniko, ki pa je predvsem kornika družine Petnar. K sreči je iz nje izpisal nekaj izročil in običajev, kajti usoda te kronike danes ni znana. Glede člankov pa je mislil na domoznanske spise v goriškem časniku *Soča*. Od 5. sept. do 31. okt. 1884 je objavil 4 članke pod skupnim naslovom *Trentarske pripovedke* in pod nenavadnim psevdonimom *Podkljugar*.

Potem je bil vikar in učitelj v Logu pod Mangartom od 1885 do 1893. Tu se je moral boriti z nemškim pritiskom čez Predil. Skupaj z občinskimi možmi je preprečil ustanovitev nemške šole. Ko je tiskar in založnik Gabršček v Gorici v začetku 90-ih let začel izdajati Slovansko knjižnico in kmalu zatem še Knjižnico za mladino ter nekaj drugih zbirk, je potreboval večje število prevajalcev iz slovanskih jezkov. Povabil je tudi Simona k sodelovanju in le-ta je oskrbel prevode iz češčine (E. Krasnohorská, K. Zakoucky, J. Ehrenberger, B. Klimšová., Ks. Čekal, F. Pravda, V. Hlinka); lužiškim prevodom brez navedbe avtorja je dodal lep zapis *O baltiških Slovenih in Lužičanih*. Prevajal je iz poljščine (S. Grudziński) ter iz hrvaščine in srbsčine (V. Novak, Jemeršič, Despotović). Neobjavljene prevode naj bi bil hranil Andrej Gabršček.

Z Loga je bil prestavljen v Sedlo v Breginjskem kotu in bil tu za vikarja vse do leta 1909. V ohranjeni župnijski Kroniki je opisal tamkajšnje narečje ter zapisal nekaj povedk in vraž. Zgodovinarju S. Rutarju je pomagal pri knjigi o Beneški Sloveniji, pridno je še naprej prevajal za Gabrščka. 24. nov. 1906 je umrl njegov soimenjak pesnik. Na pogrebu je imel čast, da je v cerkvi pred pogrebno mašo govoril o pokojniku sorodniku.

Govor je lepo začel, a kmalu ga je žal zaneslo v politiko, ko se je obregnil ob »brezverske liberalce« in ko je govoril o tem, kako je pesnik volil na zadnjih volitvah. To v teh pietetnih trenutkih res ni bilo na mestu, saj je znano, da je Gregorčič vedno poudarjal narodno spravo in sožitje in da »Bog ne pozna strank«. Govornik je s tem razjezil navzoče liberalce in so ga potem napadli v *Slovenskem narodu*. Tudi niso hoteli imeti že pripravljene-ga govora ob odprtem grobu. Ostali del govora pa je bil lep in sprejemljiv za vse, npr. tele besede:

»Gospod Bog mu je bil podaril posebne vrline, velik duh in globoko čuteče srce, podelil mu dar pesništva, in kot pesnik je naš blagi rajni posebno imeniten in sloveč. In nekoč se poreče: da je bil mejnik v naši književnosti; in ko nas že davno več ne bo, pa bo še slovela Pomolčeva hiša, ki je rodila in vzgojila takega sina! Saj je pravi pesnik nekak prerok svojega rodu, njegov buditelj in voditelj, ki ga vodi s svojimi mislimi in idejami.«

V Avčah je postal tudi predsednik krajevnega šolskega sveta. Maja 1915 je Italija napadla Avstrijo in s svojimi farani se je znašel blizu fronte. Zaradi obstreljevanja se je moral iz Avč umakniti v Bukovce (Kal nad Kanalom), od koder je kljub največji vernosti oskrboval Avče. Živel je v hudem pomanjkanju in strahu, zato ni čudno, da se mu je omračil um. Umrli je 2. oktobra 1917 v ljubljanski deželni bolnišnici.

Bil je skoro pozabljen, a postopoma se nam odkriva vedno več njegove dejavnosti. Prevodi so sicer zastareli, a njegovo delo na področju narodopisja in domoznanstva ima trajno vrednost. Predvsem pa je bil vzoren in požrtvovalen dušni pastir svojih faranov na odmaknjenih vikariatih in je tako častno izpolnil svoje življenjsko poslanstvo.

Milan Bekar- Bršljanski

Stoletnica rojstva

Proti koncu leta se bomo v Gorici spomnili stoletnice rojstva pesnika Milana Bekarja-Bršljanskega, ki je od leta 1945 do smrti leta 1966 poučeval slovenščino na klasičnem liceju in se večkrat oglašal s svojimi pesmimi v raznih tukajšnjih listih, revijah, zbornikih in koledarjih.

Profesor Milan Bekar se je rodil v Voloskem pri Opatiji 29. oktobra 1897, a je le malo let preživel ob Kvarnerskem zalivu, ker je bil oče premeščen kot sodni uradnik v Komen. Kraški svet ga je s svojimi barvami in značilnostmi zelo prevzel, še kot deček, kakor je sam neke zapisal, je svojo prvo pesem posvetil Devici Mariji Obršljanski.

Po šolanju na goriški gimnaziji se je odločil za študij slavistike, germanistike in filozofije. Začel je v Padovi in tam tudi doktoriral leta 1930, vmes pa je bil dve leti na ljubljanski univerzi. Še kot visokošolec je poučeval nekaj časa na učiteljskišči v Tolminu in se je tja vrnil, potem ko je v vmesnem obdobju služboval kot učitelj v neki vasi na Tolminskem in po doktoratu kot profesor v Poreču, v Miljah in dvakrat v Trstu.

Začetki njegovega pesnikovanja so povezani z leti, ko je študiral na ljubljanski univerzi. Nekaj pesmi je kot *Esèn* objavil v reviji *Preporod* in v naslednjem letu v listu *Lepa Vida*. Z istim psevdonimom se je potem javljal v raznih slovenskih listih in revijah, predvsem v *Vrtcu* in *Angeljčku*. Precej pozornosti sta pritegnila ciklusa *Kras in Roma* in *Kras in samota*, ki ju je kot Bršljanski objavil leta 1939 v *Domu in Svetu*.

Pesnik Milan Bekar-Bršljanski

Po koncu druge svetovne vojne se je predstavil javnosti najprej kot *Bohun* v *Koledarju Gregorčičeve* založbe, v *Razgledih* ter v listih *Soški tednik* in *Soča*, potem je spet kot *Bršljanski* rad pošiljal svoje pesmi tudi *Pastirčku*, *Katoliškemu glasu* in *Mladiki*. Z nekaterimi se je spomnil na *Koledar GMD*, ki mu je leta 1964 kot zadnjo priobčil pesem *Podgora*, s katero naj se tokrat zaključi ta bežni prikaz njegovega življenja in pesniškega ustvarjanja.

Podgora

*Kot ljuba vabi me Podgora,
slovenska njena govorica
mi temna razjasni še lica,
a pusta pot, nikjer ni bora.*

*To Krasa ni pustota,
to duš slovenskih je samota.*

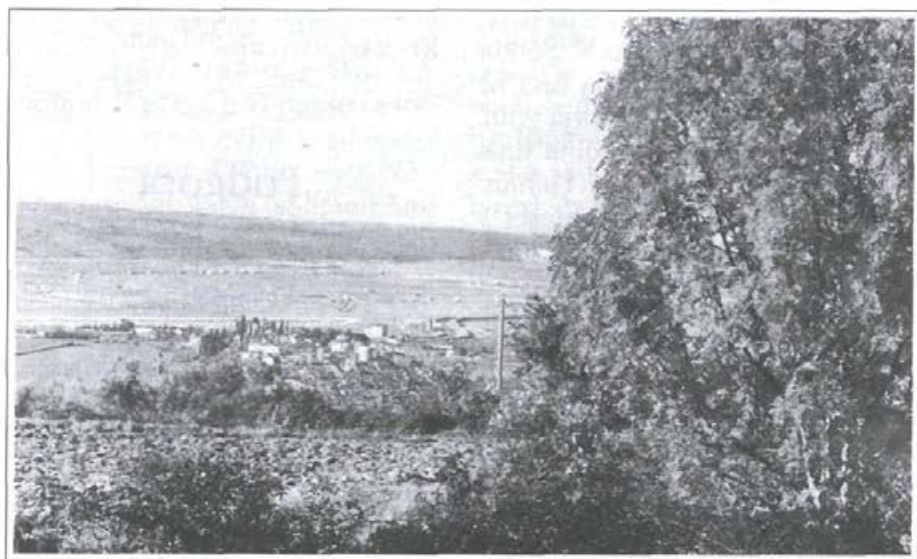
*O, kje so davne melodije,
Kalvarija le in vojne tragedije
in z mano Gospa Sveta roma,
kot jaz - brez doma.*

Sprehod ob reki Dragonji

Dragonja je največja reka slovenske Istre in v svojem spodnjem toku mejna reka s Hrvaško. Dolga je 30 km, površina njenega porečja znaša 95,6 km². Dragonja, ki ji domačini pravijo Roka-va, ima v zgornjem delu dve izvirnici, daljša je ob vznožju Čičarije (352 m nad morjem), izliva pa se v Piranski zaliv ob južnem robu opuščenega dela sečoveljskih solin. Reka Dragonja ima značaj hudournika in ob močnih nalivih je poplavljala, zato so jo leta 1946 regulirali tako, da so njen tok po najkrajši poti usmerili do morja. Ob tej novi strugi poteka meja med Slovenijo in Hrvaško. V dotedanjo strugo Dragonje pa se v

Sečovljah izliva potok Drnica. Slovenski geograf dr. Vasilij Melik v svoji knjigi Slovensko Primorje (Ljubljana 1960) piše: »Nobenega dvoma ne more biti o tem, da je Dragonja sprva tekla pod Krkavčami še dalje proti JZ ter se iztekala najbrž samostojno v morje nekje pri Umagu.«

Matjaž Puc opiše Dragonjo kot reko, ki je v zgornjem toku čista, hitro tekoča, polna brzic, slapičev in tolmunov. To velja samo po daljšem deževju, kajti v sušni dobi ima zelo skromne količine vode.

Pogled s Kroga proti Sečovljam, ustju Dragonje in solinam; v ozadju savudrijski polotok.

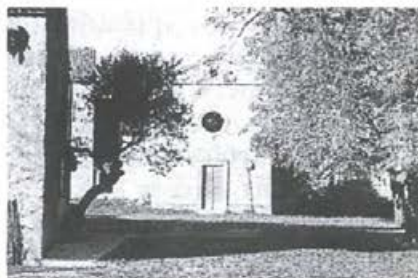

Supotski slap pod Koštabono. Supot je pritok Dragonje in se rojeva iz treh studencev. Približno v srednjem delu Supot pada čez trdo vodoravno ležečo pregrado 10 metrov globoko na mehko podno'je. Pod ploščo trdega apnenčevega peščenjaka so mehkejšje laporne plasti, ki jih je voda izpodjedla.

Slikovita vas Koštabona nad gornjim delom Dragonje; naselje je zelo staro. Po izročilu naj bi tu nekdanj stala rimska trdnjava Castrum Bonae (boginja zdravja), po kateri je vas dobila ime. Župnijska cerkev je posvečena sv. Kozmu in Damijanu.

Na Krogu nad Sečoveljsko dolino je bil po drugi vojni benediktinski samostan sv. Onofrija. Samostanska poslopja so deloma porušena, deloma pa zelo zanemarjena. Na koncu koštanjevega drevoreda je samostanska cerkev.

Voziček z oslovsko vprego je bilo najprikladnejše prevozno sredstvo za istrska tla.

V dolini Dragonje je vse v znamenju peščenjaka: iz tega razmeroma mehkega kamna so zgrajene stare hiše in ograde, z njim so utrjene terase.

Sprehod po dolini Dragonje začnimo pri Sečoveljah, zadnjem slovenskem kraju ob meji s Hrvaško. Nad to vasjo je Krog (152 m), nekdanji benediktinski samostan S. Onofrio. Od tam se ponuja čudovit razgled na ustje Dragonje in sečoveljske soline. Iz sečoveljske ravnine se po makadamski cesti peljemo po dolini navzgor. Pokrajina je pusta in zanemarjena. Nekdaj je bilo drugače: vsak košček zemlje je bil skrbno obdelan. Ob Dragonji so se vrstili mlini, danes vidimo le še kakšen muzejski ostanek. Zemljo, ki jim je rezala tanek kruh, so ljudje začeli zapuščati že pred drugo vojno in si poiskali delo v tovarnah po obalnih mestih. Včasih so zemljo obdelovali v terasah, ki jih je bilo treba zavarovati s kamnitimi zidovi, da jih ni razdrila voda. Temu načinu obdelovanja je bilo prilagojeno vse: orodje, vozički in živina (osli ali mule). Večino pridelkov istrske zemlje so v »plenirjih«, velikih pletenih jerbasih, znosile na svojih glavah istrske žene, ohranjevalke življenja v teh krajih.

Tla so po svoji sestavi in preperelini zelo prikladna za tiste kulture, ki jim tukajšnje podnebje prija: oljko, vinsko trto, fige. Glavni kamnini sta lopar in peščenjak, ki sta malo odporni in pod vplivom vode in zraka naglo razpadajo. Ob močnem deževju voda razjeda pobočja gričev in nosi v dolino velike množine gline.

Največje vasi so na višini nad dolino Dragonje, od koder obvladujejo okolico kot kakšne trdnjave. Slovenci so se tod naselili že v 7. stol.: semkaj so prodirali s Krasa in se ustavili ob Dragonji. Ob koncu srednjega veka so se v te kraje doseljevali begunci z jugovzhoda, iz balkanskih dežel. Imena krajev, piše Melik, razodevajo tri stopnje poselitve: najstarejšo kažejo predslovenska imena vasi, kakor so: Padna, Pomjan, Gažon, Koštabona..., starejša slovenska imena

so povzeta po vodah, značilnostih tal, po drevju (Potok, Boršt, Planjava, Topolovec...), najmlajša so imena »kolektivnega« značaja - to so strnjene vasice in zaselki (Babiči, Gregoriči, Kocjančiči, Turki...). Svet nad dolino Dragonje spada v tisti predel Slovenske Istre, ki mu geografi pravijo Šavriška brda.

ALOJZ KOCJANČIČ

Ob Rokavi

*Rokava, sanjaš tisočletne sanje
in pravljичno srebriš se v mesečini,
v vijugah tečeš v gozdnati divjini,
zverjad prisluhne v tvojih vod šumljanje.*

*Tu ni velike lakote ne žeje:
z naplavljenjo prstjo polniš doline,
ob strugi si zemljak postavi mline,
ob njih topoli pno stoletne veje.*

*Od sonca v hribu prst in kamen peče,
tu oljka raste, trta iz davnine,
ki kmetu dasta olja in žlahtnine.*

*Življenje tu enakomerno teče:
večer se z jutrom nezaznavno spaja
in rakev zibelki roko podaja.*

Msgr. Janez Mohar zopet na obisku v domovini

Msgr. Janez Mohar iz Curacautina (Čile), o katerem sem pisal v tem našem Koledarju leta 1988, je 14. in 15. septembra 1996 bil zopet moj gost. Takrat je bil zlatomašnik, prihodnje leto pa bo, če bo Bog dal, biseromašnik. Živi še vedno kot upokojeni župnik v svoji leseni hiši v Curacautinu z družino Astudillo s štirimi doraščajočimi otroki. Tam je veliko lesenih hiš, ker imajo veliko gozdov in ker je tam večkrat potres. Skupaj z g. Andrejem Pogačarjem, ki je doma iz Kamnika in tudi upokojeni župnik, pomaga domačemu župniku Čilencu. Župnija Curacautin je namreč velika. Šteje 18.000 duš in ima 18 podružnic s kapelicami, ki sta jih dala onadva zgraditi, saj je bil g. Andrej Pogačar za msgr. Janezom Moharjem tam več let župnik in se je uveljavil kot goreč dušni pastir in kot sposoben organist ter zborovodja. Za podružnice sta skrbela prej kot župnika in skrbita zanje še sedaj kot upokojena duhovnika.

Msgr. Janez Mohar je tam že 47 let. Ko so tamkajšnji občani slovesno obhajali stoletnico svojega mesta, so mu za njegovo požrtvovalno delo v župniji in župnijski šoli, postavili spomenik, 15 m. visok križ iz cementa in ob vznožju ploščo z napisom: »Al Padre Juan Mohar en reconocimiento por su trabajo comunitario,« kar pomeni: Očetu Janezu Moharju v priznanje za njegovo delo za skupnost.

Po njegovi zamisli in zaslugi so zgradili poleg Curacautina novo naselje, v katerem živi danes 200 družin. Zato so

ga poimenovali po njem »Población Padre Juan,« po naše: Naselje očeta Janeza. Naselje stoji na hribu s krasnim razgledom na ognjenika Llaima in Sierra Nevada. Ima tudi že cerkev, ki je posvečena redovnici sv. Mariji Mihaeli od Najsvetejšega Zakramenta, ustanoviteljici tamkajšnjih sester častilk sv. Rešnjega telesa. Te so darovale cerkvi zvon in stekla za okna. V Curacautinu je sedaj 6 teh sester in imajo osemletko s 300 učenkami. V župnijski šoli, ki jo je dal zgraditi msgr. Janez Mohar v letih 1953-1954 in je imel v njej 22 let osemletko za dečke, pa jo je potem moral ukiniti, ker ni več dobival denarne pomoči iz Severne Amerike, imajo sedaj osemletko za dečke nemški ka-

Msgr. Janez Mohar

Spomenik msgr. Janezu Moharju

pučini. Ti so pred leti zgradili v pokrajini Araucaniji celo vrsto lesenih šolskih poslopij, ustanovili v njih šole in jih vodili, saj tam skoraj ni bilo državnih šol in so ljudje bili po večini nepismeni. Tako so tem ljudem prinesli kulturo in jim poživili ter utrdili vero, kolikor so je imeli.

V minulem letu se je msgr. Janez Mohar mudil doma kar 4 mesece, od maja do srede septembra. V tem času je nadomeščal župnike na Koroškem, da so lahko šli na zasluženi poletni dopust. Največ časa je bil v Pliberku. Tja zahaja rad, ker je bil tam po vojni 3 leta kaplan. Potem je bil dober mesec v Vogrčah, kjer je župnikoval njegov sedaj že pokojni veliki prijatelj Vinko Zaletel. Tako ni bilo treba skrbeti ta čas za to župnijo župniku g. Florijanu Zergoju iz Kazaze, ki ima težave z zdravjem. Iz Pliberka in Vogrč je oskrboval tudi Šmihel nad Pliberkom in Žvabek.

Msgr. Janez Mohar ima sedaj 84 let in je še precej pri moči in korajžen. Upa, da se bo prihodnje leto še vrnil v svoj rodni Šmihel pri Novem mestu in tam ponovil svojo biserno mašo. Prej jo bo imel seveda v Curacautinu, kjer je preživel večji del svojega duhovniškega in dušnopastirskega življenja in kjer živi in deluje še danes. V nedeljo 15. sept. 1996 je somaševal z mano in ob koncu sv. maše sem mu v svojem imenu in v imenu vseh mojih faranov, ki ga poznajo že več let, zaželel srečno potovanje v Čile, pa tudi srečno vrnitev prihodnje leto. Če se bo vrnil, se bo gotovo oglasil tudi pri nas in ponovil tu svojo biserno mašo, kakor je ponovil tudi zlato mašo. To bo vsem mojim faranom, še posebej pa meni v veliko veselje, saj je bil moj prvi župnik, pri katerem sem kot novomašnik nastopil svojo prvo kaplansko službo in mi je ostal v najlepšem spominu. Pod noč istega dne sem zapeljal msgr. Moharja na avtobusno postajo v Trst, od koder se je peljal z avtobusom v Ronke, od tam pa z letalom v Rim, iz Rima pa naprej v Santiago v Čile, kamor je srečno prispel po šestnajsturni vožnji. Sam pravi v zadnjem pismu, ki mi ga je poslal: »Šestnajsturna vožnja iz Rima v Santiago je res utrudljiva, pa se vseeno splača, da le preživiš nekaj mesecev v svoji ljubi in nepozabni domovini.«

Na letališču v Santiagu sta ga čakala z avtom novi čilenski župnik iz Curacautina in njegov dragi katehet Juan Astudillo.

Po par dneh počitka je imel veselo srečanje s tam še živečimi slovenskimi duhovniki g. Andrejem Pogačarjem, Francetom Kupljenikom in Francetom Okornom, ki so komaj čakali, kdaj se bo vrnil, da jim bo povedal, kako je doma v njihovi domovini in v njihovih krajih, saj je obiskal tudi nekatere njihove sorodnike.

Ciril Kren: goriški rojak, zborovodja, skladatelj, esejist in kritik v Argentini

Konec šestdesetih let sem pripravil radijsko oddajo o Angelu Hrovatinu, doma od Briščkov, ki je devetnajstleten emigriral v Argentino, začel kot kamnosek in se z voljo in talentom povzpел do solo pevca mednarodnega slovesa. Pri obravnavi njegovega življenja me je pritegnilo, da je kljub slavi rad pomagal pri slovenskih zborih, društvih in zelo rad pel slovenske narodne pesmi. V oddaji sem poročal tudi, da je septembra 1958 izvajal samospeve Cirila Krena in leto pozneje, oktobra, pel bariton solo v njegovi kantati *Al Mar*. O avtorju sem zvedel še, da piše različno glasbo. Pri tem je ostalo do letos spomladi, ko mi je pesnik, gledališki in kulturni delavec Aleksij Pregarc, po povratku iz Argentine, prinesel pozdrave Cirila Krena, ki se je kot bivši gojenec goriškega Malega semenišča in moj sošolec zanimal zame. Pregarc mi je tudi posodil kaseti s petjem njegovega zbora Zarja in nekaterimi njegovimi kompozicijami.

Kot pevovodjo me seveda zanima, kaj in kako pojo slovenski zbori po svetu. Posebno pa so me zanimala njegove skladbe. Nekajkrat sem poslušal *Dekletovo molitev* za sopran in klavir, *Spo-minčice* za bariton in klavir, *El Herrero* (Kovač) za bas in klavir, *Serenado* za alt in klavir, *Kam* za zbor, sopran, tenor in klavir, moški zbor *Strunam*, *Balado de los ojos ni os* (*Balada otroških oči*) za bariton in orkester, *Nokturno* in *Scherzo* za klavir, kantato *Al Mar* (*Morju*) za bariton solo, voklani kvartet in klavir, *Suito v starem slogu* za godalni orkester, *Vaško* ali *Medansko* uverturo za

simfonični orkester, *Simfonično rapso-dijo* za veliki orkester.

Gre, kakor vidimo, za vsestranskega skladatelja širokih konceptov, čustvenih razponov in simfoničnih dimenzij, tudi ko piše za zbor. Ker sta pri vokalni glasbi glasba in besedilo enakovredni sestavini, me je zanimalo, katere in kakšne tekste je ta slovenski avtor sredi tujega sveta izbiral za svoje kompozicije. Iz omejenih primerov izhaja, da je Kren iskal besedila znanih in priljubljenih pesnikov, kakor so Prešeren, Gregorčič, Jenko, Gradnik, Lorca, Neruda in drugi. Spoznanje, da je v daljnem svetu uspel nekdo, ki je hodil z mano v šolo in je po izvoru iz obmejne goriške vasi, me je navdalo s posebnim veseljem.

Rojen je bil namreč na Plešivem. Do leta 1937 je študiral v semenišču, ko je šestnajstleten odpotoval z mamo v Argentino, kamor je že prej šla sestra in kjer je bil že od leta 1923 oče. Nastanjeni so bili v Duck-Sudu, kjer so bili povečini slovenski delavci, zaposleni v klavnicah in tovarnah za zmrzovanje mesa. Kmalu je prišel v stik z duhovnikoma Jožetom Kastelcem in Janezom Hladnikom, ki sta urejala revijo Duhovno življenje. Blizu je bilo mesto Avellana, kjer je živel mnogo prekmurskih družin. Pevovodja Ciril Jekše iz Sela v Vipavski dolini je ustanovil 1938 mešani zbor. K zboru je 1938 pristopil tudi Kren. Ko so Prekmurci leta 1940 ustanovili društvo Slovenska krajina, je vodstvo duštvenega zbora prevzel C. Kren. Leta 1938 se je pri ruskem profesorju Petru Horošanskiju začel učiti violino

in harmonijo in nekaj let pozneje kontrapunkt. Prve njegove skaldbe so bile cerkvene pesmi, ki jih je zložil za svoj zbor. Leta 1949 ga je sprejel v šolo argentinski skladatelj Luis Gianeo, s katerim je v dveh letih in pol intenzivnega študija obdelal kontrapunkt, fugo in glasbene oblike. Krenove kompozicije je večkrat izvajal Simfonični orkester Državnega radia LRA pod vodstvom Bruna Bandinija. Nekaj njegovih skladb je bilo izvedenih v okviru Društva mladih argentinskih skladateljev, nekaj na Radiu Bahia Blanca. Pri društvu Slovenska krajina je vodil leta 1940 odrasli zbor, otroški zbor Martin Krpan in učil otroke osnovne glasbene prvine. Pri društvu Slovenski dom v mestni četrti La Paternal je ustanovil in vodil mladinski zbor in moški zbor. V okraju Florida blizu Buenos Airesa je vodil cerkveni zbor. Konec petdesetih let je vodil vokalni kvartet samih Argentinecev, ki je nastopal tudi na slovenskih prireditvah. Ob 50-letnici *Kovačevega študenta* je izvedel to ljudsko opero in druge skladbe Vinka Vodopivca. Leta 1962 je z moškim in mešanim zborom društva Zarja posnel na kaseto enajst slovenskih zborovskih pesmi in obenem napisal brošuro, kjer je argentinski publiki predstavil avtorje in prevedel besedila.

Ciril Kren se je uveljavil tudi kot publicist. Že leta 1938 je sodeloval pri Duhovnem življenju. Za časopis Nova domovina, ki ga je urejal Andrej Škrbec, je pisal rubriko Nekaj besed o umetnosti, kjer je poročal o kulturnih dogodkih v Argentini in v Sloveniji. Sodeloval je tudi pri dedinji tega lista Lipi. Obenem je priobčeval ocene koncertov, intervjuje z glasbeniki in daljše razprave o slovenski in jugoslovanski glasbi v argentinskih specializiranih časopisih in revijah. Pod pokroviteljstvom Argentinsko-jugoslovanskega inštituta za kulturo so na njegovo po-

budo izvedli nekaj komornih del jugoslovanskih avtorjev. Dopisoval si je s Tonetom Seliškarjem, predsednikom Izseljenske matice, in s skladateljem L. M. Škerjancem, ki mu je posredoval nekaj reprezentativnih slovenskih simfoničnih del, s katerimi je Kren seznanil argentinsko publiko. Septembra 1955 je izbruhnila revolucija in je tako sodelovanje prenehalo. Predsednik Peron je pobegnil in državo je zasedla vojska. Mesto dirigenta Simfoničnega orkestra Državnega radia je moral zapustiti tudi Bruno Bandini, ki je bil vedno pripravljen izvajati dela slovenskih avtorjev. V sezoni 1966-67 je Kren opustil zborovodstvo pri društvu Zarja, ker so hoteli v banki, kjer je delal od leta 1941 in imel odgovorno mesto, da se povsem posveti svojemu poklicnemu delu. Tako mu je ostal le zbor, ki je pel pri slovenskih mašah, dokler ni leta 1974 iz istega razloga zapustil tudi ta zbor. Od tedaj se je ukvarjal z glasbo le občasno. Konec osemdesetih let se je začela tudi Slovenija odpirati izseljenecem. Na začetku leta 1991 so mu javili, da bo ena njegova skladba na sporedu slavnostnega koncerta junija v počastitev neodvisnosti Slovenije. Povabljen je bil, da se udeleži koncerta. Izbrali so njegovo *Simfonično rapsodijo*. V Slovenijo je prispel že marca kot predstavnik Argentine pri Svetovnem slovenskem kongresu. Na občnem zboru tega predstavniškega telesa je bil izvoljen v nadzorni odbor. Vojna je preprečila, da bi prisostvoval krstni izvedbi svojega dela.

Zdaj živi kot upokojenec v okraju Florida, 16 km od Buenos Airesa. Posveča se zborovodstvu in komponiranju.

Naj bo ta informativen zapis priznanje rojaku, ki je mlad odšel v svet, učil slovenske zборе, delal pri slovenskih durštvih, se uveljavil kot skaldatelj, kritik, prevajalec, esejist in ima veliko zaslug kot propagator slovenske glasbe v Argentini.

Pogovor z nekdanjim pevovodjem Lojzetom Levpuščkom

Naši organisti in pevovodje so bili tihi, delavni, nesebični, edinstveni poleg slovenskih duhovnikov, ki so z veliko ljubeznijo skrbeli, da ni naša beseda v dobi črne diktature na Primorskem umrla, ampak je živela v pesmih. To je bila povojna generacija mladih ljudi, ki ni imela za seboj akademske glasbene izobrazbe, a samo veliko veselja in ljubezni za ta poklic. Tem mladim ljudem sta v glavnem dajala glasbeno podlago glasbenika E. Komel in L. Bratuž, ostalo pa sta napravila vaja v izpopolnjevanju in pa praksa pri orglah ali harmoniju.

V dobi od leta 1926 dalje, ko so v šole uvedli pouk samo v italijanščini in je bila slovenska beseda potisnjena v cerkve in zakristije, je bila nabožna pesem tista gonilna sila, ki je potegnila za seboj še narodno in ljudsko pesem. Te pesmi so nam posredovali starejši ljudje. Peli smo jih ob obiranju sadja, ob košnji, ob trgatvi, ob ličkanju koruze; ob raznih cerkvenih praznikih kot so »vahti«, božič in

novo leto. Molili in peli smo tudi v hiši, kjer so imeli mrliča na parah: izmenoma se je ob mrliču bedelo vso noč do jutra. Tako je slovenska pesem živela v nas in nas povezovala v veselih in žalostnih okoliščinah naše narodne bitnosti. Veliko zaslug imajo pri tem naši podeželski organisti in pevovodje.

Nekdanji števerjanski organist in pevovodja Lojze Levpušček sodi med osebnosti iz časov zatiranja slovenske besede in pesmi.

Po telefonu sva se z Lojzetom zmenila za pogovor in sicer neke sobote zjutraj. Tako sem jo primahala lepega majskega jutra v Podgoro že pred osmo uro.

V hiši je vse tiho, nikogar ni doma, vsi so že na delu. Ob osmih pa prikoraka h koritu gibčen mož, si umije roke in me povabi v hišo. Bil je Lojze, ves nasmejan in dobre volje, kakor v mladih letih. Takoj pričneva pogovor.

»Lojze, kje si se rodil?«

»Rodil sem se v Pevmi pri Gorici, 1. januarja 1913. Po končani osemletki na slovenski šoli sem obiskoval še tri razrede trgovske šole.«

»Kakšen poklic si izbral po končani trgovski šoli?«

»Postal sem kovač in si v tej stroki izbral smer gradbeništva.«

»Kdaj si začutil veselje do glasbe?«

»S prijatelji sem zahajal v prosvetno društvo Prapor v Pevmi. To je bilo v tridesetih letih. Takratni župnik v Pevmi, gospod Jože Abram, me je poslal na glasbeno šolanje v Gorico k profesorju Komelu.«

»Kateri glasbenik je vplival nate, Emil Komel ali Lojze Bratuž?«

Lojze Levpušček

»Oba.«

»Kako si izbiral glasbeno gradivo?«

»Po okusu: Vodopivca, Komela, Premrla. Tudi Gruberja. Največ iz zbirke: Svete pesmice, Gospodov dan, Božji spevi in Zdrava Marija.«

»Kdaj si preverjal in naštudiral pesmi?«

»Ponoči. Včasih tudi do polnoči.«

»Kateri skladatelji so ti bili najljubši?«

»Najbližji mi je bil Vodopivec. Njegove pesmi so bile lahke in melodiozne.«

»Kje si dobival čut in odgovornost za zborovsko petje?«

»Versko in narodno prepričanje za ohranitev ogrožene slovenske besede in pa petje samo sta me k temu spodbujala, to pa sem tudi podedoval po očetu.«

»Kdaj si prišel za organista v Števerjan?«

»Leta 1934, nekako sredi avgusta. Bil sem brez dela. V Števerjan me je povabil takratni števerjanski organist Šandro Blažič iz Dolenjega Cerovega. Bil je že starejši mož, nekoliko so mu opešale noge, v Števerjan je prihajal vsaj trikrat tedensko peš.«

»Ali si se takoj priljubil pevcem in pevkam v Števerjanu?«

»Rekel bi, da so me lepo sprejeli. Takoj smo začeli s pevkami vajami. Za naslednje leto je bila napovedana birma. V tistih časih so naši ljudje veliko dali na lepo petje v cerkvi. Dne 4. avgusta 1935 je bila po več letih v Števerjanu birma. Birmancev je bilo 185. Birmal je nadškof msgr. Karel Margotti iz Gorice. Nadškof, prisotni duhovniki in tudi preprosti ljudje so nas pohvalili, da smo lepo peli. Peli smo Gruberjevo latinsko mašo. Po birmi pa je nastala v cerkvenem zboru prelomnica: približno deset pevk in pevcev je odstopilo. Zbor se je popestril z novimi močmi. S pomlajenim zborom sem začel delati z mladostno zagnanostjo, bil sem pač mlad.«

»Z nami - mladimi močmi, ki smo prišli iz italijanske ljudske šole - nisi imel lahke naloge. Branje in izgovorjava slo-

venskih in latinskih tekstov ni bila lahka zadeva. Praktično rečeno, učil si nas branja v obeh jezikih. Kako si to zmožel?«

»Pri tem delu mi je veliko pomagal takratni župnik g. Ciril Sedej.«

»Odkod tista tvoja potrpežljivost, da si nas prenašal z vedrim obrazom pri pevskih vajah, ko smo bili 'ta mladi' živahni in razposajeni?«

»Po značaju sem optimist; že majhen sem se naučil potrpeti, najprej doma v družini, potem kot ministrant in pozneje še kot mežnar v pevmski cerkvi.«

»Imaš lepe ali manj lepe spomine na svoje sedemletno tako plodovito delovanje v cerkvenem zboru v Števerjanu? Župnik Sedej te je imel zelo rad.«

»Števerjanci so bili dobri ljudje, narodno zavedni. Iz istega zbora sem si izbral tudi ženo Valerijo Dragarjevo. Z gospodom župnikom Sedejem sva se prav dobro razumela. Bil je dobra duša.«

»Kdaj in zakaj si prenehal z orglanjem v Števerjanu?«

»Leta 1935 sem si s pomočjo staršev kupil zapuščeno kmetijo s hišo v Podgori. Zemlja, če hočeš, da te bo redila, zahteva celega človeka. Leta 1941 sem pustil orglanje v Števerjanu in se popolnoma posvetil novi kmetiji. Dne 3. marca 1943 sem se v Števerjanu poročil z Valerijo Maraž z Bukovja in si tako ustvaril družino.«

»Doživel si težke življenjske preizkušnje: najprej ti je umrla hčerka, nato pa še žena. Kako si si opomogel ob tolikšni žalosti?«

»Ker sem optimist, sem sprejel dejstvo, da gre življenje naprej svojo pot.«

»No, in sedaj, ko si si deloma opomogel po dveh hudih udarcih, še naprej grebeš na svoji lepo urejeni domačiji, zet Štefan, vnukinja Elena z možem in dvema pravnukoma, ki te imata še posebno rada, so ti v veselje. Nekdanji tvoji števerjanski pevci in pevke ti kličejo: Hvala ti, Lojze, in Bog te živi še na mnoga leta!«

Svete Višarje - kraj milosti in notranjega miru

Svete Višarje... končno sem tukaj... po devetstometerskem vzponu z žičnico od Ovčje vasi gor do Višarij. Pred sabo imam svetišče, ki ga kot s krono obdaja dvanajst vrhov, kot je bila Marija kronana z dvanajstimi zvezdami: Poludnik, Montaž, Viš, Trbiška Krniška Špica, Vergini, Jalovec, Mangart, Škrlatica, Dobrač, Ojsternik, Creta d'Aip, Creta Grauzaria. Prav dvanajst vrhov... in še mnogo drugih od dolomitskih vršacev do Karavank tja do Visokih Tater.

Od žičnice do stopnic pred cerkvijo sem hodil pet minut. Imel sem vtis, kakor da osvetljujejo cerkev sončni žarki od zahoda z neko čudovito, skoraj nenaravno svetlobo. Cerkev se mi je zdela še lepša in bolj skrivnostna, ker je bilo nebo skoraj povsod temno in pooblačeno.

Pred stopnicami sem se ustavil nekaj minut. Prehitro sem hodil in ker mi je primanjkovalo sape, sem razumel, da imajo moje mišice in srce tudi za tako hojo premalo kisika.

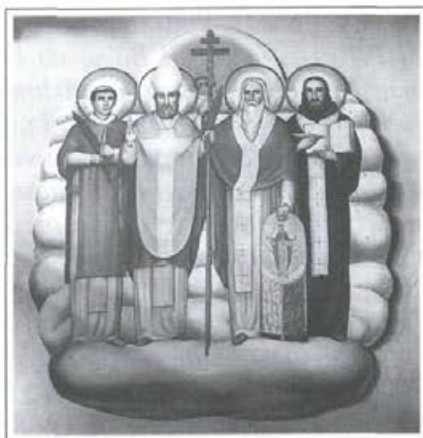
Nekoliko sem si oddahnil in... naprej gor po stopnicah. Na vrhu me je že čakal mlad človek, ki me je prijazno nagovoril: »Gospod, pridite k meni na kavico!« Kako je razumel, da sem duhovnik, saj nisem bil v talarju in tudi kolarja nisem nosil.

Na Višarje me je naprej povabil pater Giovanni, ki se je ponesrečil letos maja meseca, ko se je spuščal po gozdni cesti s svojo pando, in kasneje gospod Jožko Kragelj. Oba sta prosila, naj bi prišel pomagat vsaj za en teden v svetišče spovedovat. Vabilu sem se zelo rad odzval, saj rad pomagam, kadar bratje duhovniki

prosijo za pomoč v pastoralnem delu. To pomoč pa sem čutil kot božji in Marijin dar, ki se mi nudi... Zdelo se mi je, kot da mi Bog in Marija ponujata pomoč, ki naj jo nudim drugim, a vendar predvsem dar meni samemu. Naklonjen mi je bil dar dela s sobratih duhovniki, z verniki iz cele Slovenije, iz Avstrije, iz Furlanije, iz Veneta, iz Srednje Italije, z Italijani vseh vrst, s Prekmurci, Štajerci, Koprčani, Madžari, z verniki iz Roža na Koroškem, z Nemci, s Tržačani iz Barkovelj... in tudi s Kraševci.

Ko sem bil nekega dne v zakristiji in sem se pripravljaj za mašo... sem zaslišal onstran vrat kletvino v italijanščini. Glas se mi je zdel znan in res je bil moj znanec: »Jože, ti?« »Župnik, kako lepo je tukaj, malo se ogledujem okoli. Žena pa je v cerkvi in moli.« Niti zavedel se ni, da je preklinjal.

Prav tedaj je bila cerkev polna mirnih in discipliniranih Prekmurcev, ki

Sv. Višarje: sv. Mohor in Fortunat ter sv. Ciril in Metod (Tone Kralj)

so me čakali, da bi jim maševal, ker jih njihov duhovnik zaradi bolezni ni mogel spremljati. Mirno so čakali in lepo in počasi molili rožni venec. Po evangeliju sem jih na kratko nagovoril... Po maši je prišel k meni eden izmed teh ljudi, nekako mojih let, in me prosil »Gospod, bi lahko govoril z Vami?«

Kmet iz Prekmurja, z velikimi rokami, z obrazom ožganim od sonca... z velikim srcem in z mnogimi problemi doma z otroki (najstarejšemu je bilo že trideset let). Človek lahko govori katehorijski jezik, a njegovo srce je vedno isto.

Pogovarjala sva se. Od mene je odšel olajšan. Me je razumel? Sem ga razumel jaz? Se mi je posrečilo izraziti z besedo, kar sem čutil in mu želel povedati. Ne vem. Vendar je odšel olajšan, ker je našel v cerkvi nekoga, ki je imel malo potrpljenja in dobrosrčnosti, da ga je poslušal. Včasih je duhovnik res orodje v božjih rokah.

Lepo je bilo tudi, ko se je cerkev izpraznila in so vsi odšli.

Cerkev je prazna... polna je le sveč, ki jo razsvetljujejo od znotraj. Praznina in toplota... toplota, sad vseh molitev vernikov, ki so prišli gor obremenjeni z nesrečami, raznovrstnimi težavami, bolečinami, tragedijami in z vsemi življenjskimi problemi, a tudi polni vere upanja in zaupanja v Boga. Pozabili so za malo časa na vse, kar jih teži. Tudi to je božji dar.

... Prišel si in prosil Boga, da bi ti pomagal iz težav. Bog ti je prisluhnil, govoril je s teboj in ti dal notranji mir... vsaj za nekaj ur. S tem pa tudi največjo možno moč za reševanje problemov. Morda bo na videz vse ostalo pri starem, a občutek miru, ki ti ga je naklonil Bog, bo spremenil tvoj odnos do življenjskih problemov... Ta občutek je kakor žarek luči po silnem viharju. Morda boš videl pot navzgor, do vrha.

Dostikrat sem slišal govoriti o problemih treh narodov, ki živijo skupaj ali blizu v tem čudovitem predelu naše dežele ali

naše Evrope. Kaj pomeni »naša«... čigava je? Ni morda od vseh božjih otrok, ki prihajajo sem po novo, globljo duhovno zavetje, po novo duhovno hrano?

Malo manj sem slišal govoriti o realnih problemih ljudi, ki se spopadajo vsak dan z življenjem. Realni problemi... mož pije... sin porabi ogromno denarja za heroin... žena je pustila dom, moža in otroka... in tako dalje... brez razlik jezika in kulture. Morda je najhujši problem sovraštvo... tudi med verniki, v družinah in v vaseh, kjer so vsi katoličani, a so na to pozabili, saj pravijo le, da so Slovenci ali Italijani ali ne vem kdo. Bog je ljubezen, kjer ni ljubezni, ni Boga.

Kaj bomo naredili, da se bo to zlo ublažilo? Ali ne bomo še enkrat učili, kar nas je učil Jezus? Ali ne bomo govorili o spreobrnjenju in odpuščanju? Odpuščanje je največja in najbolj potrebna oblika ljubezni... Ljubite se med seboj... odpustite in vam bo odpuščeno.

Ljudje prihajajo gor morda na izlet, a Bog nas čaka in morda bo danes v cerkvi na Višarjah prišlo do trenutka srečanja z Bogom, ki si ga je Bog sam izvolil. Morda bo to trenutek spreobrnitve in vrnitve k Bogu.. Naj bodo Svete Višarje kraj spreobrnitve za vse... za duhovnike in za vernike.

Za mene bo morda začetek novega duhovnega življenja, morda bom začel imeti več potrpljenja in bom imel rad vse, ki prihajajo sem gor, tudi tiste, ki prihajajo v cerkev v kratkih hlačah in z nahrbtnikom na ramah, govorijo na ves glas, a se potem spoštljivo pridružijo v molitvi tistim, ki v polni cerkvi zbrano in pobožno molijo in pojejo. Tedaj čutiš, da je tudi v petju in molitvi skupine dvesto vernikov zaznavna božja tišina. Ni sta božja tišina v cerkvi in čudovita narava zunaj nje nekakšen zakrament milosti božje? Prav tak zakrament milosti božje, kakor sta edinost med duhovniki in verniki različnih jezikov in kultur.

lijanski sistem na osnovi rapalske mednarodne pogodbe iz leta 1920. Italijansko pravo pa je skušalo to problematiko urediti z vsedržavnim zakonom št. 1766 z dne 16. 06. 1927 ter pravilnikom za izvajanje tega zakona, odlokom št. 332 z dne 26. 02. 1928, ki predvideva, da imajo vsi prebivalci v posameznih katastrskih občinah pravico do užitka zemljišč, ki so občinska last ali skupna last vasi. Z italijanskim izrazom pravijo temu »uso civico«. Drugi odstavek 42. člena omenjenega odloka 332 predvideva notifikacijo vinkulacije zainteresiranim lastnikom na skupnih vaških premoženjih, kar ni bilo izvedeno. Poleg tega bi morala biti ta vinkulacija tudi vknjižena, kar tudi ni bilo opravljeno. S tem zakonom so bile na to skupno imovino vinkulirane kot »uso civico« samo 4 od 29 vasi na Tržaškem, saj so se naši ljudje upirali izvajanju zakona, tako da oblasti niso mogle izpeljati svojega načrta. S to vinkulacijo imajo vsi državljani s stalnim bivališčem v določeni vasi pravico do izkoriščanja in uživanja teh površin in ne le družine, ki so bile vknjižene na ta zemljišča in so torej dejanski lastniki. Pravi lastniki torej niso mogli biti gospodarji na svojem. Ko se je italijanska državna oblast po drugi svetovni vojni vrnila na Tržaško, so tedanje oblasti izkoristile že omenjeni fašistični zakon in vinkulirale kot »uso civico« skupno lastnino še 11 vasi. Izredni komisar za likvidacijo jusarskega premoženja je tedaj vročil odlok samo zainteresiranim občinskim upravam, ni pa nikoli notificiral vinkulacije lastnikom skupnega premoženja, kot to izrecno odloča 2. odstavek 42. člena pravilnika za izvajanje zakona št. 1766, ki je bil objavljen v odloku 332 leta 1928, ob tem pa omenjenih vinkulacij ni nikoli vknjižil v zemljiško knjigo, zato ukrep ni pravno veljaven.

Agrarna skupnost v tržaški pokrajini, ki že nekaj mesecev združuje srenje iz 22 vasi, zato ugotavlja, da skupno premoženje vasi v glavnem ni podvrženo t.i. »uso civico«, kot to predvideva zakon iz leta 1927 in da imajo pravico do teh zemljišč samo potomci in dediči starodavnih lastnikov nedeljivega premoženja, ki prebivajo v posamezni katastrski občini ali vasi. To utemeljujejo tudi na osnovi italijanske zakonodaje. Država je namreč leta 1952 sprejela zakon 991, ki ureja vprašanje skupne vaške lastnine in ki izrecno omenja, da se te površine upravljajo v duhu starodavnih navad in možnih statutov. Tukajšnje oblasti omenjenega zakona sploh niso jemale v poštev. Sedanje stanje, se pravi lastninsko pravico srenj, pa ščitijo tudi evropska konvencija o evropski karti o krajevnih avtonomijah podpisana dne 15. 11. 1985, katero je italijanska država osvojila z zakonom št. 939 z dne 30. 12. 1989, zakon št. 97 z dne 31. januarja 1994 in deželni zakon št. 3/96.

Na Tržaškem so se skoraj v vseh vseh ohranili odbori, ki so upravljali to premoženje, ker so ljudje smatrali, da morajo skrbeti za svoja skupna zemljišča, ki so tudi vknjižena v zemljiško knjigo. Prava prenova se je začela nekako leta 1993, ko so na Opčinah priredili deželno konferenco o jusarski problematiki in so lahko ugotovili, da se tudi agrarne skupnosti v Sloveniji zavzemajo za rešitev tega vprašanja in da bi tudi kazalo pri slovenskih oblasteh postaviti zahteve po tistih jusarskih zemljiščih, ki so ob razmejitvi prišla pod jugoslovansko upravo. Leta 1994 je Slovenija sprejela zakon o vrnitvi podržavljenih zemljišč agrarnim skupnostim. Srenje iz tržaške pokrajine, ki so vknjižene na zemljišča na Sloveniji so torej sprožile postopek za vrnitev tega premoženja. Deželna uprava pa je lani (1996) sprejela deželni zakon št. 3, ki govori o srenjah

v Furlaniji-Juljski krajini, kar omogoča, da tudi naše srenje postanejo pravne osebe in torej lahko skoraj neomejeno upravljajo svojo lastnino. Gre za pomemben zakon še zlasti v luči najnovejšega deželnega zakona o Krasu, ki dejansko omogoča Kraški gorski skupnosti določeno upravno avtonomijo. Srenje pa zato zahtevajo, da neposredno, ob občinskih upravah, soupravljajo ta zemljišča.

V veliki večini primerov jusarski odbori na Tržaškem v teh desetletjih, kakor tudi že prej, "pod Avstrijo", niso klonili pred zahtevami občinskih uprav in so bolj ali manj učinkovito, z večjimi ali manjšimi omejitvami, skušali upravljati zemljišča. Po uspehih nekaterih jusarskih odborov z Vzhodnega Krasa, ki so si izborili nekaj več pravic glede upravljanja teh nepremičnin in ob zavesti, da morejo pravni lastniki tudi z uporabo in koriščenjem zemljišč utemeljevati svoje lastništvo ter v želji, da bi tudi tako dokazovali svojo navezanost na domače kraje, so ljudje začeli še zlasti v minulih dveh letih v raznih vaseh obnavljati jusarske odbore. Za nekatere vasi, ki ležijo vzdolž meje, je bil nekakšen izziv za obnovo odborov novi zakon republike Slovenije o agrarnih skupnostih, ki priznava, da so polnopravni lastniki teh površin tudi tuji državljani slovenskega rodu, lastniki ali dediči jusarskih upravičencev zemljišč, ki so po razmejitvi ostala v mejah bivše Jugoslavije in so torej danes v Sloveniji.

Sedanje, marsikdaj drugačne okoliščine, so torej privedle do tega, da se ljudje odločajo za obnovitev teh odborov. Oživila se je zavest o pomenu upravljanja teritorija, in zavest o dejstvu, da so vaše srenje tudi dejanski gospodarji obsežnih površin. V minulem letu so tako v Boljuncu priredili občni zbor predstavnikov 21 (zdaj že 22 srenj) s Tr-

žaškega, ki skupno povezujejo kakih 2000 članov, lastnikov približno 40 milijonov kvadratnih metrov površin v tržaški pokrajini ter enega milijona kvadratnih metrov površin v mejah Republike Slovenije. Po teh podatkih naj bi srenje posedovale 1/5 ozemlja tržaške pokrajine.

Dejstvo, da so se ljudje organizirali in po desetletjih hočejo uveljaviti svoje pravice, priča o tem, da se je oživila zavest o dejanskem lastništvu te zemlje, kar izhaja tudi iz oživljene zavesti o vlogi in pomenu, ki jo ima zemlja za obstoj narodne manjšine. Pri tem velja opozoriti, da ne gre za navadno zasebno ali javno lastnino, temveč za skupno lastnino srenj ali sosesk in da so člani teh srenj njeni zakoniti lastniki. Dejansko hočejo srenje odločati o usodi lepega dela površine tržaške pokrajine.

Ti lastniki so se torej organizirali in se povezali v Agrarno skupnost v tržaški pokrajini, da bi uveljavili pravice, ki so jih te srenje uživale. Agrarna skupnost se je v teh mesecih aktivno in tudi uspešno ukvarjala z zakonom o Krasu in o lovu, ki ju je v letu 1996 sprejela Dežela. Trenutno posvečajo največjo pozornost zakonu o kmetijstvu, saj gre za besedilo, ki bo bistveno posegalo na različna področja upravljanja teritorija. V devinsko-nabrežinski občini agrarna skupnost, ki povezuje srenje iz vseh vasi tega področja, obravnava tudi regulacijski načrt. Kot je razvidno, želijo člani Agrarne skupnosti v tržaški pokrajini aktivno in pobliže obravnavati vse vidike, ki posredno ali neposredno zanimajo domače prebivalstvo v odnosu do svoje zemlje.

Edino tako je mogoče upati na ponoven razvoj Krasa, ki naj bo dejansko odraz volje in hotenj dedičev ljudi, ki so ga obdelovali in čistili, da je postal to, kar je.

Nekaj zanimivosti o vitovski

Vitovska je avtohtona kraška trta, ki jo že od nekdaj gojijo vinogradniki v tržaški pokrajini, še zlasti na območjih občin Zgonik in Devin-Nabrežina. To je sorta, ki nam da kvalitetno belo vino. Izvor imena te trte še danes ni jasen. Nekateri trdijo, da ime vitovska izhaja iz besede Vitovlje, se pravi, da nosi ime po vasi v Vipavski dolini, kjer so pred časom našli nekaj primerov te vinske sorte. S časom se je ugotovilo, da so trte s tem imenom prinesli v Vitovlje Kraševci, ki so se poročili v ta kraj.

Vitovsko poznamo tudi pod imenom garganja, kar lahko privede do zamenjave med našo, kraško sorto, in italijansko garganego, ki pa sta povsem različni sorti.

V preteklosti je vitovska dobila v različnih vaseh različna imena: pri Piščancih so jo imenovali »urganka«, v Lonjerju »kraška glera« ter na Kontovelu »domača malvazija«. Dandanes se to sorto poimenuje le z imenom vitovska, zaradi tega, da je ne bi še zlasti zunanji kupci zamenjali z garganego iz Veneta.

V preteklosti so vitovsko uporabljali za pridelavo prosekarja, to je vina, ki je poleg zgoraj omenjenega grozdja vsebovalo tudi glero in malvazijo. To vino je bilo pripravljeno na poseben način, tako da je ostalo nekje sladko ter pitko. Ob vrenju so mošt pretakali vsakih šest ur, tako da so blokirali fermentacijo. Spomladi, ko se je temperatura zvišala, je vino v sodih ponovno zavrelo, kar je privedlo do nastanka rezkega vina.

Pred leti se je kraško vinogradništvo usmerilo v pridelovanje tujih sort in še danes se na Krasu pridelujejo sauvignon, chardoney in druge sorte, ki naj bi dale kakovostno sortno vino, kot drugod po svetu. Med domačini sta bili bolj razširjeni malvazija in teran. Vitovsko pa so vedno mešali z drugim grozdem. Želja, da bi se uveljavila lastna identiteta in se ovrednotila kraška zgodovina, je bila gonilna sila, ki je pred več kot dvajsetimi leti spodbudila Danila Lupinca, da je začel razmnoževati to kraško sorto, in jo na ta način rešil in ovrednotil. Prav njemu gre zasluga, da je danes vitovska ena najpomembnejših vinskih kraških sort.

Ko se je vitovska spet bolj razširila, so vinogradniki izrazili voljo, da bi to sorto pristojni evropski urad priznal. Tako se je leta 1988 začelo ekperimentiranje. 6. februarja 1989 pa je bila vložena prošnja za uradno priznanje. Z odlokom št. 3255 z dne 19. decembra 1994 je pristojni evropski urad dovolil zasaditev vinogradov s sorto vitovska. Konzorcij za zaščito vin »Kras« je tedaj sprožil postopek za vključitev sorte vitovska v seznam vin z zaščitenim poreklom, kar je bilo sprejeto pred kratkim. To bo omogočilo tej izvorni kraški sorti še večjo uveljavitev na tržišču tudi glede na ceno in poznavanje.

Sorta vitovska se odlikuje po velikih grozdih in srednje debelih, zelenkastorumenih jagodah. Trta je razmeroma občutljiva za peronosporo in oidij ter

malo občutljiva na botrytis. Zelo pa je odporna proti suši ter vetru.

ZNAČILNOSTI TRTE

Vitovska je še posebno trpežna sorta, ki ni pretirano občutljiva za peronosporo in oidij ter se dobro upira botrytisu. Poleg tega na tej trti ni opaziti hujših virusnih obolenj. Posebna značilnost vitovske je ta, da trta dobro prenese sunke vetra, burja včasih le nalomi mladike ob začetku vegetativne dobe, ko so najbolj krhke. Prav tako dobro prenaša poletno sušo. Pri tej sorti je vsakih 4-5 let opaziti nihanje pridelka.

OPIS TRTE

Uradni opis je bil izveden po pravih Mednarodne ampelografske preiskušnje svetovne organizacije za vino O.I.V. iz Pariza. List je dolg od 10 do 30 cm z vrhom razširjenim v obliki pahljače in je dlakast na spodnji strani. Trtna mladika ima, ko požene, vzravnano držo. Na mladiki je prisotna velika količina puha. Vitice so dolge okrog 25 cm in so na mladiki neenakomerno razporejene. Kadar mladika oleseni postane temne, cimetove barve, z rdečkastimi lisami, členki so vidni in temnejše barve. Razdalja med členki ni konstantna (od 5 do 20 cm). Mladika je v prevezu okrogle oblike, ob straneh pa je rahlo ploščata.

Grozd ima veliko piramidalno podolgovato obliko, z dvema-tremi krili: povprečna teža grozda je 410,06 gramov. Grozd je zelo kompakten, dolžina pa niha od 20 do 25 cm.

Jagode so srednje velike in okrogle, lahko ploščate oblike. Jedro je kompaktno, rahle zelenkaste barve s preprostim sladkim okusom, ki rahlo vleče na kislost. Povprečna teža jagode je 2,3 gra-

ma. Jagodne pečke so majhne ter podolgovate oblike. V jagodi so povprečno tri pečke, približno 0,35 grama teže.

Mladi list ima v času cvetenja zeleno barvo in je puhastega videza, kar povzročajo dlake, ki rastejo bodisi med bodisi na listnatem ožilju. Grozd je nasplošno prisoten med tretjim in četr-tim členkom. Odrasel list je širok in pentagonalne oblike.

Rob lista je ukrivljen navzdol, zgornji del lista pa je gladek in temno zelene barve; spodnji del pa je svetlozelene barve ter puhastega videza. Rob je nazobčen. Jeseni postane list rumene

Grozd vitovske

barve. Pecelj je dolg približno 14 cm in ima vzdolž svoje osi dlake.

Vitovska ima srednje kaljenje, cvetenje in zorenje ter dovolj uravnovešeno moč, bogato s poganjki. Proizvodnja je dobra, čeprav ima rada manjše jagode, kar pa dobro kompenzira z velikostjo in kompaktnostjo grozda. Prvi rodni poganjek je postavljen na tretjem ali četrtem členku vzdolž mladike.

RAZNE VZGOJNE OBLIKE

Najbolj razširjeni obliki vzgoje vitovske sta tipični kraški latnik (77,6) ter dvokrakega gyota (9,5%). V nekatere vinogradih opazimo tudi gojenje na način sylvoz za 7,8% ter za 5,2% način čisti guyot. Ti načini obrezovanja so še posebno odvisni od kraja in tradicije. Prav zaradi tega je latnik najbolj prisoten v zgoniški in repentaborski občini, medtem ko je dvokraki gyt prisoten na južnem koncu tržaške pokrajine. V zadnjih letih se skuša odpraviti latnike, saj ta vzgojna oblika prinese veliko zaroda in posledično povzroči padec kvalitete grozdja ter vina. Dandanes vinogradniki zasajajo gostejše vinograde s 5000-10000 trt na hektar, po sistemu guyot. Na ta način pustijo na vsaki trti po en šperon z dvema očesoma ter eno mladiko, tako da ima vsaka rastlina največ 10 očesc. Na ta način vsaka trta obrodi manj grozdja, ki daje boljše kvaliteto.

RAZLIČNI NAČINI VINIFIKACIJE VITOVSKÉ

V preteklosti so vitovsko predelovali na tradicionalen način, tako da je mošt vrel na tropinah. Dandanes pa se vse bolj uveljavlja fermentacija ob delnem kontaktu s tropinami ali vinifikacija čistega mošta. Čas trgatve odločilno vpli-

va na strukturo ter značaj vina, dobra struktura pa omogoči, da vino lažje staramo oz. ga vinificiramo po metodi »barriques«, ko mlado vino do junija zori v malih 200-litrskih sodih, v katerih je tudi zavrelo.

ZNAČILNOSTI VINA

Vitovska doseže 12-13% alkohola, ima precej nizko kislino (5,6-6,8 g/l) tartarsko kislino ter nizko prosto (0,25-0,36 g/l) acetno kislino.

Vino, ki ga pridobivamo je kakovostno, slamnato zlate barve, nekoliko aromatično, s sadnim okusom še posebno po viljanovki. Ima prijetno kislino in je suho. Pri mizi lepo spremlja ribe, razne juhe in bolj delikatno hrano. Da lahko uživamo njene posebnosti, moramo to vino servirati pri temperaturi od 9 do 11 stopinj Celzija.

VLADIMIR KOS

Trije »morda« in en »nekoč«

*Morda je tudi v tvojem srcu zima
zastrla svod v svinčeno siv oblak,
in čisto tiho je, in čas se rima
s samotnim jastrebov, strmečim v mrak.*

*Morda je takrat tudi tebi dala
čutiti gole veje bivanja -
kot da bi se ošabnih misli bala,
ki trgajo vezi v srcé nebá.*

*Morda ti je odkrila - polsmehljaje -
še debela v mrzli zemlji drugo stran:
ko sneg spusti se z borovca mrmraje
in luč poljubi mu otrplo dlan.*

Dve redki ptici pri nas

SOVA KOZAČA *Strix uralensis macroura*

Sova kozača je srednje velika nočna roparica, ki spada med favno siberijskega tipa. Njeno naravno okolje je vzdolž podarktične črte od japonskih otokov do skandinavskih dežel. Poleg tega enotnega severnega območja obstajajo še nekatere zelo osamljene južne populacije te sove, v goratem predelu vzhodne Kitajske, njena skrajna zahodno-južna meja pa poteka prav v Srednji Evropi. Sova kozača živi v pasu severnih jelovih in smrekovih gozdov. Zato nekateri raziskovalci menijo, da so te zelo oddaljene populacije nekakši relikti post-ledene dobe, ker so se ustale prav v predelih, kjer je ostala kot dominant-

Sova kozača

na rastlinska vrsta smrekov in jelov zrel gozd. V Srednji Evropi živi ta sova v čeških in nemških gozdovih v Sudetih, na Balkanu in Karpatih. V Sloveniji je ta sova prisotna v zrelih smrekovih in jelovih gozdovih ali mešanih jelovobukovih sestojih. Opazili pa so jo tudi v zanje nenavadnem okolju pretežno dobovega gozda. Skoraj presenetljivo pa je, da domuje ta sova tudi v naših krajih in sicer v Nediških dolinah, kjer prevladuje mešani kostanjev gozd. Tu se sicer pojavlja smreka, a vsekakor prevladuje kostanj. Čeprav se je nekako slutilo, da razširjenost sove kozače presega slovensko mejo, ni nihče pred letom 1994 raziskoval tega območja, ki pa sicer ni izredno lahko in udobno dosegljivo. Za raziskave o življenju nočnih roparic namreč raziskovalci uporabljajo predvsem t.i. metodo magnetofonskega posnetka ali »playback«. Kot glavni pripomoček se uporablja trak na katerem je posneto petje sove, ki je predmet raziskave. Ornitolog sproži magnetofon z nekajminutnim petjem na traku, da bi privabil isto vrsto sove k odgovoru. Stvar pa se pri sovi kozači zaplete, kar je prava skrivnost. Lesna sova (*Strix aluco*) je vokalno zelo aktivna in se jo z lahkoto kontaktira, sovo kozačo pa zelo težko, ker na pozive skoraj ne odgovarja. Zato ni redko, da prečuta noč ne obrodi nikakršnega sadu. Raziskovalec mora imeti v zvezi s kozačo veliko mero potrpljenja, gotovo pa si bo nabral tudi cel kup neprespanih noči. Zgodi se, da kljub večurnemu

nočnemu iskanju, obupani raziskovalec ne zasliši niti minimalnega glasu sove kozače. Zgodi pa se tudi, da je ta sova ves čas neslišno opazovala obupanega raziskovalca, kako se je mučil in si prizadeval, da bi priklical kak primerek te nočne roparice, medtem ko sama ni pisnila najtišjega zvoka. A ves trud, prestali mraz in pozabljeni nočni počitek poplača skoraj nerealna prikazen te elegantne nočne ptice, ki se pojavi kot nekak prozornobel duh iz nočne temnine in mehko zalebdi v zraku.

Izčrpne študije o tej vrsti so opravili prav na Finskem in v skandinavskih državah ter v Rusiji, kjer že desetletja dosledno sledijo vsem nočnim roparicam z raznoraznimi raziskavami, od etoloških do populacijsko ekoloških. Mogoče so tamkajšnji ornitologi pri delu nekoliko olajšani, ker imajo na razpolago ravninske gozdove in gotovo pa tudi različno dolžino dneva. Tamkajšnja dolžina dneva pa prisili sove, da se prikažejo tudi v dnevni luči. Sicer je sova kozača tudi pri nas aktivna ob belem dnevu. Sama sem si omamljeno ogledovala primerek te sove v kočevskem gozdu, ko je v lepem sončnem dnevu, točno opoldne, nepretrgoma pela na smreki. To se lažje zgodi, kjer je populacija te sove dokaj dobro razporejena in osebki teritorialno markirajo meje svojega ozemlja prav s petjem. Ponavadi se oglašja samec, ki brani ozemlje. Čez čas, posebno med paritvenim obdobjem, pa se lahko oglasi tudi samica, ki je nekoliko večja od samca in ima za razliko bolj hripajoč glas. Iz raznih raziskav, ki so potekale predvsem v prej omenjenih skandinavskih državah, so proučevalci prišli do zaključka, da so te sove skupaj par vse življenje in da se le redko zgodi, da bi se par razdrl. Sove kozače postanejo godne za paritev kar kmalu, namreč že 10. mesec po izvalitvi, a iz raziskav izhaja, da se le 5% sa-

mic pari že v prvem letu starosti. Normalna razmnoževalna doba pri samicah se začne pri njihovem tretjem letu starosti, paritve med mladimi osebki pa izražajo zelo nizko populacijsko razširjenost na nekem območju in pomanjkanje zrelih osebkov. Paritvena doba se prične marca, samica pa izleže jajca konec marca do začetka aprila. Gnezditveni uspeh je izredno odvisen od populacijskega valovanja malih sesalcev, ki so glavna hrana sove kozače. Zgodi se lahko, da se v letih z zelo nizkim populacijskim trendom malih sesalcev, sova kozača sploh ne pari. Velik problem za gnezditev pa je lokacija pravega gnezda, ki je praktično večja vdolbina v drevesih. Prav nesmiselno vodeno gozdarstvo je v severnih državah prineslo skoraj do negativne prelomnice v gnezditvenem uspehu te nočne roparice. Sedaj pa se je vrsta že opomogla prav zaradi velikega truda raziskovalcev, ki so dosegli, da uporabljajo gozdarji bolj naturalistično metodo izrabljanja gozdov tako, da puščajo nedotaknjena tudi strohnela drevesa in tista, ki imajo vdolbine v deblu. Kar pa je gotovo najhitreje pripomoglo k rešitvi tako težke situacije, je bilo velikansko delo ornitoloških amaterjev. Ti so v gozdovih postavili umetne valilnice, ki so ponudile zavetišče sovi kozači in pripomogli k njenemu uspešnemu razmnoževanju.

Pri nas imamo to srečo, da bodisi v Sloveniji bodisi v naši deželi gozdarska šola sledi naturalističnemu gozdnemu gospodarstvu, kar je gotovo porok za obstoj ne le sove kozače, marveč vseh živalskih vrst, ki so vezane prav na take, čimbolj naravne gozdove.

Sicer pa, nič ni lepšega od pogleda na dinamičen in živ gozd. To je gozd, v katerem kraljuje mati narava, to je prijazen gozd, poln rastlin in živali. To je gozd, v katerem se človek počuti v varnem objemu narave.

KRAGULJ *Accipiter gentilis*

Človek ni nikoli posebno ljubil ptic ujed. Krivil jih je, da plenijo koristne živali in jih je imel za prave lovske konkurente. Na žalost, kljub napredku in znanstvenim obravnavam, ki osvetljujejo življenje ptic ujed, se mnogi še vedno opredeljujejo proti tem pticam in jih še vedno štejejo med nezaželenje vrste ptic. Še pred kratkim so jih neusmiljeno iztrebljali, češ da uplenijo preveč lovnih živali. To pa drži edino, če na ujede gledamo iz lovčeve perspektive. Iz znanstvenih študij točno vemo, da ta plen sploh ni velik in kot se dogaja tudi za ostale plenilce, je povsem naravi prijazen. Plenilci namreč plenijo živali, ki so stare ali pa bolne, vsekakor nepripravljene za obstoj v divjini. Človeško oko, pa med lovom raje išče lepe, izbrane živali, predvsem, da bi razstavil čim lepšo trofejo in se z njo ponašal. Že tu vidimo, da sta lovski filozofiji ujed in človeka povsem nasprotni.

Resen problem pa nastane pri kragulju, ki se rad spušča v nezavarovane kurnike in odnese kako kuro. A za kragulja je kurnik kot veleblagovnica in povrhu še z odličnimi cenami, saj porabi zelo malo energije za ugrabitev kure, ki mirno brska v parmeterskem prostoru. Za tako vedenje pa ne moremo obtožiti kragulja, ker je povsem logično, da se bo rad spustil po tako lepo ponujeno kosilo. Zato raje zavarujmo kurnike z mrežo, ki bo kos tudi drugim plenilcem, npr. mačkam ali kunam.

V zgodovini človeštva plenilci niso nikoli imeli lahkega življenja. Človek jih je na vse načine preganjal in oblasti so celo nagrajevale lovca za usmrnitev volka, risa ali orla. Za iztrebljenje plenilcev so uporabljali vsakršno sredstvo: strup, pasti in ne nazadnje pravi športni lov. Lov žal, kljub prepovedi, še dandanes ogroža te živali. Koliko ujed priroma v grozljivi

Kragulj

vem stanju v centre za rehabilitacijo divjadi. Koliko ujed umre zaradi strelav, ali pa zaradi prepovedanih strupenih vab. Koliko ujed na preletu se nikoli več ne dvigne v zrak zaradi, sicer prepovedanih, lovskih prež.

V zadnjih desetletjih terjajo vse več žrtev med ujedami električni vodi. Dovolj je, da se ozremo naokoli, pa se lahko sami prepričamo, da je teh žic za pravo mrežo. Ptice večkrat zaidejo mednje in zaradi električnega stika poginejo. V nekaterih državah, ki so z naravovarstvenega vidika bolj pozorne in ozaveščene, kot so ZDA ali pa Španija, so že zamenjali stare električne napeljave z novimi. Pri tem uporabljajo material, ki je naravi prijazen. Le od človeške volje je torej odvisno, ali se bo nehala ta krutost proti pticam. V premislek navajamo naslednje podatke: za 98,3% nesreč, ki se pripetijo ujedam, je kriv prav električni tok. V španskem narodnem parku Donana, so več let zbirali podatke o smrti ptic pod sto kilometri visokega voda, ki prečka park. Povprečno je na leto poginilo 2.000 ptic, od katerih kar 400 ujed. V tem parku živi zanimiva in redka vrsta orla, to je kraljevski orel. Španci so začeli s projektom izolacije električnih žic. Rezultati tega poskusa pa so pokazali, da je po končanem delu (1988 in 1989) preživel kar 80% mladih primerkov kraljevskega orla, medtem ko je v obdobju (1986 in 1987) povprečje znašalo le 17,6%.

Ti podatki so kar prepričljivi in upamo, da bodo tudi pri nas čim prej naredili kaj podobnega. Človek pa iztreblja ptice tudi na drugačne načine in ne le neposredno. Velik problem sta pretirana urbanizacija in krčenje naravnega okolja. Slabo izvajana gozdarska dela zelo prizadenejo vse vrste divjadi.

Med gozdnimi pticami dobimo tudi kragulja. Razni neustrezní gozdarski posegi v evropskih gozdovih so močno zmanjšali populacijo in postavili to vrsto v nevarno stanje redkosti. Ko začutimo, da se v nekem okolju začne drastično nižati populacija plenilcev, recimo ujed, pomeni, da je okolje v ekološko kritičnem stanju. Plenilci so namreč na vrhu prehrabene verige in njihovo izumiranje nas opozarja, da je človek velikokrat v zmoti.

Kragulja najbolj prizadenejo zbirateljsvo (zoološki zbiralci, zbiralci nagačenih živali ter odvzem legel za vzrejo kraguljev, ki bi jih uporabljali za lov z ujedami) ob tem pa, in mogoče najbolj, čezmerna sečnja gozdov, ker mu uničijo možnosti postavitve gnezda na določenih vrstah drevja. Kragulj namreč išče drevesa s primerno krošnjo in visokostjo. Gnezdo delata oba partnerja iz vej in zelenja, čeprav je samec tisti, ki opravi večino dela. Po navadi ima par na razpolago dve gnezdi, ki jih v letih izmenično uporablja. Gnezdo je precej veliko saj v premeru meri od 80 do 120 cm, notranjost pa v premeru meri okrog 10 cm. Tako solidno strukturo pa kragulj uporablja več let z raznimi popravki. Na tržaškem Krasu je znano gnezdo na puhastem hrastu, ki ga je kragulj uporabljal od 1968 vse do 1988 leta. Ker je ptica vsako leto popravljala gnezdo in je nanesele novih vejic, se je na tem hrastu pojavila res zanimiva velikanška struktura.

V naših krajih samica znese jajca sredi aprila. Mladiči se izležejo po 35-38 dneh. Tudi samec pomaga pri valitvi,

mladiče pa hrani izključno samica s hrano, ki ji jo prinese samec. Zanimivo je, da v času gnezditve poskrbita starša, da je gnezdo vedno oskrbljeno z zelenimi vejicami. Zakaj to delata ne vemo, nekateri raziskovalci to razlagajo, s potrebo, da nekako mimetizirata gnezdo. Drugi pa smatrajo, da zelene veje s svojimi hlapi odganjajo zajedalce. Čeprav samica izleže 2 do 4 jajca, se ponavadi uspešno razvijeta le dva mladiča. Že v gnezdu se namreč prične boj za obstanek.

Pri večini ujed, je samica za skoraj četrtino večja od samca. Tako je tudi pri kragulju. To pa se pozna v okolju, kjer živita, saj na tak način samec in samica ne lovita istega plena in tako ne ogrožata preveč le določene vrste živali. Zato pa je to z ekološkega vidika zelo pozitivno, saj opravljajo ujede pravi naravni selekcijski lov, ki ga ne more opravljati noben lovec, pa naj bo še tako izkušen.

Kragulj je pri lovu samotar, ki se z izredno hitrostjo in na skrivaj spusti na plen. Samec je v glavnem ornitofag, to pomeni, da skoraj izključno lovi ptice, samica pa si upa upleniti tudi večje živali in lahko ujame tudi zajca ali fazana. Pri nas pa se kragulji v glavnem hranijo s šojo (46,2%), kosom in veverico, zgodi se pa tudi, da se mladi kragulji v jesensko-zimskem času radi spustijo med prestrašene kokoši v nezavarovanih kokošnjakih. Kljub temu pa se moramo potolažiti ob misli, da škoda, ki nam jo lahko prizadene ni velika. Kragulj, kot večinoma vsi plenilci razen kune, ulovi le toliko plena, kot ga dnevno zaužije. Za kragulja zadostuje le 150 gr hrane na dan.

Že iz teh podatkov pa lahko razberete, da so zgodbe o krvoločnosti kraguljev in vseh ostalih ujed neutemeljene. Prej bi se upravičeno lahko vprašali, ali poznate kakega lovca, ki bi se zadovoljen odpravil domov s plenom, ki tehta borih 150 gramov?

Ohraniti nasmeh z novimi tehnikami

Usta in zobje so, že s čisto fiziološkega vidika, važen del našega telesa. Omogočajo nam, da se lahko hranimo, da govorimo in izražamo. Ob tem imajo važno vlogo pri oblikovanju videza posamezne osebe tudi z estetskega vidika, saj so usta in zobje ena prvih stvari, ki jih opazimo pri ljudeh, ki jih srečujemo. Od ustnega iz zobnega zdravja je velikokrat odvisno tudi dobro počutje ostalih človeških organov. Večkrat pa dobimo v ustih veliko različnih bolezni. Težave z zobmi so med najbolj običajnimi. Pomislite, kako pomembni so zobje: že to, da hrano v ustih najprej prežvečimo, nam olajšuje prebavo. Ta pomembna funkcija zob pa seveda upada in lahko odpade, če zanemarjamo na primer zobno gnilobo. Po zadnjih podatkih ima v Italiji karies pri 18. letu starosti približno 90% prebivalcev. Nikoli ni torej odveč priporočilo, da je treba zobno gnilobo sistematično preprečevati z vsakdanjo uporabo zobne ščetke, zobne nitke in tudi s tem, da navajamo že zelo majhne otroke na ustno higieno in jim lahko v najzgodnejši dobi življenja dajemo tablete fluora v količini, ki nam jo pripiše zdravnik. Važna je torej preventiva! Ko pa je zobna piškavost že prisotna, potem pa je treba zob čimprej zdraviti, da se stanje ne bi poslabšalo. Sodobna tehnologija omogoča skoraj neboleče posege. Če pa karies zanemarimo, so poškodbe veliko hujše in je zdravnikov poseg veliko bolj zahteven. Včasih je treba zob čisto obnoviti.

V zvezi z zobno restavracijo želim opozoriti na številne možnosti, ki nam jih nudijo raziskave v zadnjem desetletju, da bi ljudje imeli lep in zdrav nasmeh, ne da bi uporabljali npr. zlatih ali keramičnih zobnih kron, ki jim poljudno pravimo tudi mostički, v stomatologiji pa fiksno-protetične obnove. Vrsto kliničnih primerov, ki so jih zobozdravniki do nedavnega reševali s protezami, se danes lahko reši tudi s sredstvi t.i. konservativne odontoiatrije.

Z razvojem zobnih materialov so nove metode pokazale, da so učinkovite. Med temi se odlikuje metoda mešanih ali hibridnih obnov ali restavracij, ki izkorišča specifične lastnosti dveh materialov, ki ju rabimo pri zdravljenju zob, in sicer amalgama in dentalnega kompozita, to je vrste umetne smole. Kompozit ima estetske in funkcionalne zmožnosti, amalgam pa mehansko odpornost. Taka rekonstrukcijska dela so namenjena obnovi zob stranskega dela čeljusti, kjer človek drobi in melje hrano. Z estetskim (belim) materialom se obnovi zunanja morfologija, npr. zaradi kariesa zelo poškodovanih zob, z amalgamom pa se konča restavracija zoba s tem, da se zapolnjuje zob oz. preostale brazde. Končni rezultat je le bel zob z majhno centralno plombo.

Nadaljnji razvoj mešane restavracije ali obnove predstavlja izboljšana oz. cementirana obnova. Inovacijske tehnike se razlikujejo v uporabi jonskega lepila med samimi materiali in med pacientovim zobom in materiali za rekonstrukcijo zoba. Druga novost je upora-

ba amalgama ne samo na okluzijskiškem delu zoba, kjer meljemo hrano, ampak tudi na zobnem vratu, kjer se zob stika z dlesnijo. Amalgam se namreč bolje prilagaja zobovini in sicer trdemu zobnemu tkivu pod sklenino, ki prekriva klinično krono, kot pravimo delu zoba, ki ga je mogoče videti v ustih.

Nadaljnja raziskovanja so še izboljšala možnosti reševanja zob. Izboljšale so se predvsem tehnike, ki rešujejo kompleksno estetsko obnovo zoba. V tem primeru se amalgam začenja uporabljati na dnu zdravljenega in sčiščenega zoba, kompozit (estetski material) pa se po tankih plasteh nanaša nad amalgam. Učinek tega obnovečnega dela je skrajno estetski, trajnost narejenega zoba pa zagotavlja uporaba najnovejših dentalnih kompozitov.

Vse omenjene tehnike lahko zobozdravnik uporablja pri rekonstrukciji zelo poškodovanih zob, ki pa so nudili vsaj majhen del ali samo steno zobne krone. Lahko pa pride do slučaja, ko v dlesni ne ostane nič drugega kot zobna korenina. Tudi v tem primeru lahko včasih zobozdravnik poseže po načelu

ohranjenja in sicer s pomočjo konservativno-protetične restavracije. Postopek je v tem primeru naslednji. Nad posebej in nalašč pripravljeno korenino zoba se zgradi ali vstavi poseben opornik iz amalgama ali pa z novim materialom, to je kompozit s titanom, ki je tako funkcionalen kot tudi estetsko učinkovit. Kar se tiče tradicionalnega kompozita, razpolagamo z veliko izbiro barv, tako da dobimo odtenek, ki se lahko čim bolj približa niansi barve drugih naravnih zob pacienta. Zaradi tega se obnovečeno delo krone konča prav s tem materialom.

Opisana metoda in njene variante imajo mnogostransko uporabo, ker se prilagajajo različnim kliničnim primerom. Trajnost omenjenih zobozdravniških izdelkov raziskujejo že približno deset let v različnih centrih in pokazalo se je, da so uporabljeni materiali zelo učinkoviti.

Stomatologija gradi danes na novih izhodiščih in z novim zaletom ter se odločno odmika od obrobne dela medicine, kot je do nedavnega veljala. Povsem jasno je, da ni telesnega zdravlja brez ustnega zdravlja!

Koncert ob
50-letnici
tržaškega
slovenskega
radia
v Kulturnem
domu v Trstu

Slovenska pot v Evropo

»Danes ni več Francozov, Nemcev, Špancev in celo Angležev, pa naj rečejo kar hočejo: so samo Evropejci.« Tako je sredi 18. stoletja zapisal veliki francosko-švicarski filozof Jean Jacques Rousseau, eden od očetov moderne politične demokracije. In prav v dobi razsvetljenstva, ki ji naš mislec pripada, so kulturniki na pragu sodobne zgodovine začeli obravnavati vprašanje Evrope. To v glavnem v luči kozmopolitizma, tj. nekakšnega idealnega državljanstva sveta, ki sicer še ne pozna romantične vznesenosti in nacionalnega pristopa k reševanju teh vprašanj. Zato je podobna tudi zamisel Rousseaujevega sorojaka Voltaireja, ki prav tako obravnava to zanimivo in takrat v bistvu novo vprašanje. Tudi on se uvršča v podoben okvir, namreč v razsvetljsko vizijo sveta in s tem tudi zgodovine. Vidi jo v napredku znanosti in kulture nasploh. To kažejo npr. velika imena fizikov in astronomov, kot so bili Kopernik, Galilei, Kepler in Newton, duhovi, ki so v bistvu obravnavali in uzakonili zakone kroženja in splošne težnosti vesolja.

Še posebno pa se francoski mislec z zgodovinsko in kulturno zavzetostjo ustavlja ob Evropi v svojem delu »Siècle de Louis XIV« (Stoletje Ludvika XIV). V tem delu je Voltaire prikazal, kako je visoka kultura njegovega časa gledala na problem Evrope in družbenega razvoja sploh. Pri tem včasih spominja na rojaka Rousseauja. Tudi on namreč gleda na Evropo kot

na neko širšo duhovno skupnost, ki predstavlja elito obdobja. Pravi med drugim, da Italijo in Rusijo povezuje književnost, da Nemci, Angleži in Francozi študirajo v Leydi (Nizozemska), da resnične znanstvenike vseh časov združujejo določene skupne kulturne vezi, itd... Iz povedanega sledi, da je kultura skupni imenovallec tedanje evropske družbe. Sicer ima podobne ideje tudi veliki francoski iluminist in politični mislec, baron de Montesquieu, ki ga poznamo zlasti po nauku o delitvi oblasti.

Ti so nekako zgodovinski duhovni predhodniki moderne, sodobne evropske ideje in povezave, ki pa je danes prej politična in ekonomska kot kulturna.

ZBOROVANJE EVROPSKIH MANJŠINSKIH STRANK

Po tem krajšem uvodnem razmišljanju o kulturni zgodovini Evrope (zlasti v dobi razsvetljenstva) pa preidimo na današnje probleme.

Letos se je ponovno oživila politična povezava med strankami in gibanji manjšin iz držav Evropske unije. Če je dobro leto in pol ta zamrznila, je letošnja obnovev dela Evropske svobodne zveze (Alliance libre européenne) spet dokazala, da je možno premostiti določene težave in ovire ter se tako lotiti novega dela.

Meseca marca je bilo v Bruslju redno zasedanje te evropske manjšinske organizacije. V prostorih evropskega parla-

menta so se v dneh 7. in 8. marca srečali predstavniki strank od Škotske in Irske mimo Bretanije in Baskovske dežele ter Katalonije, Korzike, Flandrije, Alzacije ter iz Italije zastopniki Slovencev, Sardincev in Doline Aosta. Na dnevnem redu so bila poročila o delovanju v zadnjem času ter splošna politična razprava. Srečanje je vodil flamski evropski poslanec Jaak Vandemeulebroucke, prisotni pa so bili tudi številni evropski poslanci večjih manjšinskih strank in gibanj.

V razpravo je posegel tudi predstavnik Slovenske skupnosti, ki je prikazal sedanji položaj slovenske manjšine v Italiji. Zavzel se je za to, da Italija končno sprejme zaščitni zakon za slovensko manjšino, saj čakamo nanj že skoraj pol stoletja. Nadalje je slovenski predstavnik izrazil željo in upanje, da bo tudi Republika Slovenija kmalu našla svoje mesto v Evropski uniji. Podobna srečanja so vsekakor potrebna in koristna, saj se na njih tudi izmenjajo izkušnje in bolje utrdi medsebojno spoznavanje evropskih narodnostnih skupnosti.

Zasedanje v belgijski prestolnici je gotovo pomenilo nov korak pri utrjevanju ne le evropske zavesti, ampak tudi medsebojnega sodelovanja med političnimi predstavništvii narodnih manjšin.

Kot pomembnejše srečanje manjšinskih strank v Italiji pa bi lahko omenili še sestanek, ki je bil jeseni 1995 v Cagliariju med SSk, SVP, UV (Union Valdôtaine) in PSdA (sardinsko akcijsko stranko). Slednja je tako spet pokazala interes za aktivno sodelovanje med predstavništvii manjšin v Italiji.

SLOVENIJA PRIDRUŽENA EVROPI

Na stranh tega koledarja smo že pisali večkrat o podobnih vprašanjih. Padec komunizma, železne zavese in ber-

linskega zidu po letu 1989 je skupno z nastopom svobode in demokracije odprl vrata politične Evrope državam srednje in vzhodne Evrope. Med temi je gotovo tudi Republika Slovenija. Medtem ko so bile razne države srednje in vzhodne Evrope že pridružene članice Evropske unije je Italija v času Berlusconijeve-Finijeve vlade načrtno preprečevala pridružitve (asociacijo) Slovenije. Položaj se je delno izboljšal v dobi Dinijeve vlade. Do prave rešitve pa je prišlo šele z novo Prodijevo vlado, ko je Slovenija podpisala asociacijsko pogodbo z Evropsko unijo dne 11. junija 1996 v Luksemburgu. Ta pomemben akt je podpisal predsednik slovenske vlade Drnovšek, za Evropsko unijo pa njen predsedujoči italijanski zunanji minister Dini. S tem je tudi Italija zaključila svoje šestmesečno predsedstvo unije.

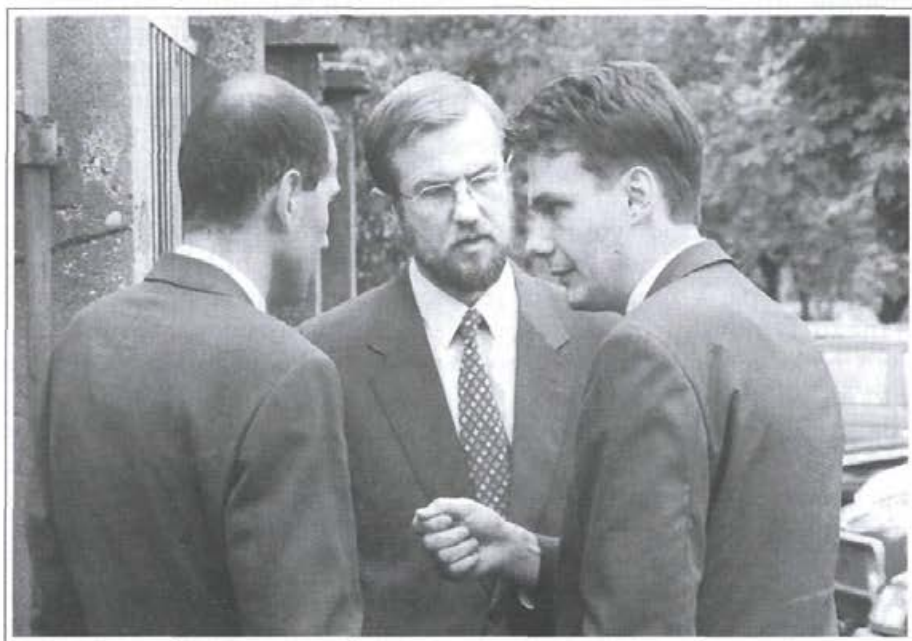
Padle so vse umetne pregrade, ki jih je prej Italija postavljala Sloveniji za vstop v Evropo (istrski begunci, izgubljena imovina, itd.)... Slovenija ima s tem na stežaj odprto pot za dokončni vstop v to pomembno mednarodno zvezo. Kdaj se bo to zgodilo, ni še jasno. Nekateri menijo, da pred letom 2000, drugi spet ne. Vsekakor je ta vstop le vprašanje časa, sicer pa na podobno rešitev čaka še več drugih držav. Sedanja petnajsterica se bo s tem nujno razširila in tako bodo seveda nastala nova razmerja tudi v širši evropski politiki.

Ob koncu našega tisočletja se torej odpirajo vrata novi in širši Evropi, ki bo sprejela v svojo sredo predvsem številno članstvo srednjeevropskih narodov oz. držav. Med temi je lep del prav slovanskih. S tem bo tudi politična zveza stare celine bolj popolna in torej pristna podoba njene zgodovinske in kulturne sestave. In prav Slovenija bo temu lahko dala svoj pomemben delež.

Slovenija se je politično stabilizirala?

V kolikor bi hoteli poiskati najpomembnejši dogodek, ki ga je v minulem letu doživela Slovenija, potem bi se verjetno odločili za podpis sporazuma o pridruženem članstvu v Evropski zvezi. Tankočutnejši opazovalci bi bržkone uspeli dokazati, kako se je po omenjenem podpisu Slovenija notranje še bolj umirila, kot je to veljalo za pričetek leta, oziroma iztek prejšnjega. Pustimo ob strani dejstvo, da malokdo med Slovenci ve, kaj predvideva »načrt Solana«, menda niti vsi poslanci ne, dejstvo je, da je Janezu Drnovšku ter

Zoranu Thalerju pod pokroviteljstvom Milana Kučana uspel véliki met, ki je Slovenijo končno odločilno približal nastajajoči novi evropski državi. Ustrezneje bi bilo obravnavani diplomatski uspeh opredeliti drugače, zakaj ni šlo toliko za uspeh slovenske politične leve, ki dogodka sploh ni obešala na veliki zvon, pač pa za potrditev mlade države v celoti, ki je v mnogočem spremenila notranja razmerja. Leva slovenska politika je očitno prav zaradi tega dejstva zelo utišala svoje zasluge, ker ji je bilo jasno, da bo približevanje k Evro-

Predsedniki Strank slovenske pomladi Janez Janša, Lojze Peterle in Marjan Podobnik na razpotju med oddaljevanjem in zbližanjem

pi vsaj v tem hipu izdatno ošibilo moč opozicije, kar se je tudi zgodilo. S tem, da je mlada Slovenija stopila v stik z zahodnim evropskim prostorom, je velik del notranjih političnih nasprotij izgubil na teži.

V senci Evrope se je zgodila zamenjava na mestu zunanjega ministra: Lojzeta Peterleta je nadomestil Zoran Thaler in slednjega Davorin Kračun. Toda zanimivo je, da so bile omenjene zamenjave vse manj dramatične in da so Davorina Kračuna podprli celo Slovenski krščanski demokrati. Seveda pa ni mogoče mimo formalno najpomembnejše politične spremembe, ki jo je izvedla Združena lista socialnih demokratov s tem, da je iz vlade stopila v opozicijo. To je bila premišljena strateška poteza, ki jo je nemudoma prepoznal Janez Janša, predsednik Socialnih demokratov Slovenije. Opozoril je namreč, da to pomeni utrditev sedanjih političnih razmerij do volitev in nemara tudi po njih. Edini učinkovit odgovor odhodu Združene liste socialnih demokratov iz vlade bi bila takojšnja javna ali celo programska povezava Strank slovenske pomladi, kar se ni zgodilo. Od tu dalje je verjetno mogoče govoriti o močnem stabiliziranju slovenskega političnega prostora, pri čemer so leve politične stranke dosegle svoj namen, ostrina Strank slovenske pomladi pa se je občutno skrhala. V tem vzdušju je bilo Janezu Drnovšku in predvsem njegovi stranki veliko lažje iztržiti soglasje za približevanje k Evropi in to tako, da je bilo treba sprejeti razmero obvezujoč »načrt Solana«. Kot rečeno, je opozicijska ostrina v minulem letu močno oslabela, zaradi česar se je znašel v zadregi Janez Janša, ki mu prevelika pomiritev očitno ne odgovarja. Slovenska ljudska stranka se je odločila za zmernejšo smer, Slovenski krščanski demokrati so postali ena od zgolj dveh

vladnih strank in zaradi tega še bolj odmaknjeni od vsakršnih izrazitih opozicijskih poskusov, ki bi bili s strani vladne stranke tudi nelogični. Edina nevarnost za ponovno zaostritev političnih nasprotij je zato grozila le Liberalni demokraciji sami, ki ji vsesplošna pomiritev še kako odgovarja. Toda Janez Drnovšek je v ključnem trenutku pokazal veliko mero politične spretnosti ter se ni prepustil čustvom, ko so Slovenski krščanski demokrati v bistvu pokopali Zorana Thalerja. Liberalna demokracija je tedaj stisnila zobe in ni razdrila koalicijske pogodbe z Lojzetom Peterletom.

V takšni situaciji so si morali Socialni demokrati izmisliti novo orožje, ki naj bi vzvalovilo slovenski politični prostor, in so pričeli kampanjo za referendum o volilnem sistemu. Predlagali so večinski sistem, ker sedanji proporcionalni vodi v partitokracijo, s pomočjo katere bo divje lastninjenje še naprej cvetelo, kot je doslej. Zbrali so več kot 40 tisoč potrebnih podpisov, toda medtem so leve politične sile sprožile protipredloge v obliki drugačnih referendmov in vse je običalo v videzu popolne zmede in nejasnosti. V kolikor bi torej pred volitvami prišlo do referenduma o volilnem sistemu, bi bil to čisti slučaj. Toda Stranke slovenske pomladi tudi v tej točki ne mislijo enako in tako bi lahko rekli, da je to leto minilo v nadaljnjih nesporazumih strank, ki niso neposredni dedič povojnega političnega sistema. Pravzaprav je omenjene stranke resnično povezalo le ponesrečeno praznovanje 5-letnice osamosvojitve Slovenije, s čimer se je ponovilo predlansko praznovanje 50-letnice konca II. svetovne vojne, oziroma padca fašizma in nacizma. Tudi tedaj so leve politične stranke izsilile način proslavljanja, v katerem se nikakor niso mogli prepoznati vsi Slovenci in skorajda na povsem enak

način se je to ponovilo lani. Stranke slovenske pomladi so tedaj našle skupen jezik in priredile svoje proslave, to pa je bilo seveda premalo, da bi bile močnejše v političnem soočenju z nasledniki poveljnega režima.

Pokazalo se je tudi, da se je slovenski prostor v mnogočem izkristaliziral in v tem smislu se je tudi izčistilo javno mnenje, ki pa žal ni bilo preveč naklonjeno Strankam slovenske pomladi. Slovensko javno mnenje nikdar ni odločno reagiralo zoper lastninjenje, ki se sedaj zaključuje in daje prednost prejšnjim nosilcem družbenih funkcij, institucij in podjetij. Prav tako ni ostro poseglo v dnevne spore okrog ustavnih nepravilnosti, ki se množijo in jih ni mogoče prepričljivo spraviti v red. Slovensko javno mnenje se ni odločujoče opredelilo ob razčiščevanju medvojnega in poveljnega preteklosti, ob krivicah, ki jih je delal realsocialistični sistem, ne nazadnje pa je to isto javno mnenje pokazalo v odnosu do Cerkve in vračanja njenega premoženja toliko nasprotovanja, da se ni mogoče čuditi mučnim trenutkom ob napadih na obisk papeža Janeza Pavla II. v Sloveniji. Obisk Janeza Pavla II. v Sloveniji je bil prav gotovo zgodovinski dogodek z neverjetnim odzivom vernikov ter pripadnostjo slovenske Cerkve, da takšen enkratni obisk sprejme v obelježje, ki bi bilo lahko koristno za celotno Slovenijo. Spet zaradi značilnosti javnega mnjenja je mogoče ugotoviti, da je bil papežev obisk resnično pomemben dogodek verjetno za tisti del slovenskega prostora, ki je temu primeren usmerjen, istočasno pa je razkril velika nasprotovanja veri in Cerkvi, ki ne sodijo v miselnost strpne demokratične družbe. Toda dejstvo je, da je Slovenija takšna, kakršna pač je, da se vsakršne poveljne razdelitve še kako poznajo in da je zaradi tega nujno po-

trpežljivo pristopati k uresničevanju zbliževanja slovenskih različnosti v prihodnosti.

Ob vsem tem velja omeniti še eno značilnost, ki je prav tako prispevala k pomiritvi v političnem smislu, pomiritvi, ki mestoma že spominja na delno reassignacijo vseh novih političnih sil kakor vseh tistih, ki bi želeli hitreje graditi notranje bolj povezano Slovenijo. Pokazalo se je namreč, kako važna je v novem času uspešna civilna družba, kar pomeni vse tiste dejavnosti, ki služijo celotnemu družbenemu prostoru ne glede na politično pripadnost. Uspešno gospodarstvo, uspešni kulturni in znanstveni koncepti, uspešno šolstvo, urbanistika in podobno, uspešna diplomacija, vse to sestavlja učinkovito civilno družbo, ki jo človek dandanes v razvitem svetu potrebuje. Tovrstna civilna družba mora služiti in koristiti vsem, ne samo ljudem znotraj lastnega političnega tabora, zanjo pa je potrebna v prvi vrsti strokovnost. V tej točki so leve politične sile ne glede na pretekla obdobja pokazale nekaj več. Res, da imajo za prodor na tej ravni boljše pogoje, toda to ne spremeni dejstva, da potrebuje civilna družba sodobno strokovnost na vseh ravneh in da je politično uspešnejši tisti družbeni sloj, ki zmaga za civilno družbo, se pravi za povsem konkretno življenje ljudi, storiti več in bolje. Stranke slovenske pomladi nimajo enakih pogojev za uresničevanje civilne družbe, vsiljuje pa se občutek, da se s tovrstno nalogo niso pretirano soočale, včasih pa celo, da so ta del političnega delovanja in razmišljanja preveč podcenjevale in se zanašale le na svojo moralno prednost. Slovenija se je vsaj na videz ideološko umirila, to pa seveda ne pomeni, da je rezultat volitev že vnaprej jasn. Novi čas je namreč še kako na delu in je treba njegovo delovanje vselej upoštevati.

Parlamentarne volitve v Italiji

21. aprila 1996 in Slovenci

Živimo v obdobju velikih družbenih in političnih sprememb. To velja tudi za Italijo, kjer se je po političnem preobratu v Srednji in Vzhodni Evropi, ki ga simbolizira padec Berlinskega zidu, močno razkrila politična nestabilnost in skorumpiranost vodstvenega razreda. Kot prvi korak k vzpostavitvi večje politične stabilnosti je bila neodložljiva potreba po reformi volilnega sistema na vseh ravneh. Tako je parlament odobril nov volilni red, ki se zgleduje po večinskem sistemu in ki naj bi odpravil razdrobljenost strank ter jih privedel do širših povezav. Končni cilj naj bi bila ustvaritev bipolarnega sistema po zgledu drugih evropskih držav.

Prve parlamentarne volitve po pretežno večinskem sistemu so bile aprila leta 1992. Spričo razkroja tradicionalnih vladnih strank zaradi škandalov v zvezi s podkupninami vseh vrst, v katere so bile vpletene, se je na teh volitvah uveljavilo zavezništvo med tremi večjimi skupinami: Naprej Italijo, Nacionalnim zavezništvom in Severno ligo v okviru tako imenovanega Pola svoboščin. Novo vlado je sestavil znani podjetnik in voditelj gibanja Naprej Italija Silvio Berlusconi. Toda kmalu je prišlo do hudega trenja z Bossijevo Severno ligo, ki je končno izstopila iz vladne koalicije. Manjšinska Berlusconijska valda je tako morala odstopiti. Nadomestila jo je nova tehnična vlada pod vodstvom Lamberta Dinija (sicer ministra v Berlusconijski vladi), ki so jo v glavnem podpirale prejšnje opozicijske stranke levo-sredin-

ske usmeritve in le občasno Severna liga. Toda tudi ta vlada tehnikov ni mogla dolgo vzdržati, tako da spomladi 1996 predsedniku republike ni preostalo drugega, kot da razpusti parlament in razpiše nove (predčasne) volitve z datumom 21. aprila.

Za te volitve so se stranke nekoliko bolje pripravile kot za prejšnje, ki so bile za vse prva preizkušnja uvedbe pretežno večinskega sistema. Nasproti desnemu Polu svoboščin (kateremu so se ponovno pridružile Nacionalno zavezništvo kot glavni naslednik neofašističnega MSI, dve skupini bivše KD, ki ju vodita poslanca Casini in Buttiglione ter Berlusconijsvo gibanje Naprej Italija) se je osnovalo široko gibanje Oljke (Ulivo) s kandidatom za predsednika vlade v osebi Romana Prodijsa. Slednji je uspel zbrati okrog svoje osebe in programa sredinsko in levo usmerjene politične skupine in stranke (Demokratsko stranko levice, Ljudsko stranko - eno od naslednic bivše KD -, del bivših socialistov, zelene, socialdemokrate in republikance, kar zadeva vsedrjavno raven). Poseben volilni dogovor je Oljka sklenila s Stranko komunistične prenove.

Povsem samostojno je na teh volitvah nastopila Severna liga, ki jo vodi vihravi Umberto Bossi.

Pred temi dejstvi so se znašle vse druge manjše politične skupine, zlasti one na krajevnih ravni, med temi stranke priznanih narodnih in jezikovnih skupin (nemške v bocijski pokrajini, francosko govoreče v Dolini Aoste in slo-

venske v Furlaniji-Juljski krajini). Že od samega začetka je odpadla vsakršna stvarna možnost, da bi nastopile samostojno brez povezave z enim od vsedržavnih polov. Tako so stvarno razmišljali tudi pri stranki Slovenske skupnosti, zato so se njeni predstavniki aktivno vključili v krajevne pripravljalne odbore na pokrajinski ravni v naši deželi. Konkretno so prišle v poštev tržaška, goriška in videmska pokrajina, v katerih živijo slovenski ljudje in volivci. Posebno pozornost so predstavniki Slovenske skupnosti posvetili evidentiranju najboljših možnih kandidatov v tistih volilnih okrožjih, ki krijejo ozemlje omenjenih treh pokrajin, ter dopolnitvi okvirnega vsedržavnega programa Oljke z dodatnimi tezami in drugimi popravki glede problemov manjšine.

PROGRAMSKE OBVEZE OLJKE O VAROVANJU MANJŠIN TER O ODNOSIH S SLOVENIJO IN Z DRUGIMI SOSEDI

Kot je znano, je osnutek programa levosredinskega zaveznitva Oljke napisala skupina izvedencev pod vodstvom kandidata za predsednika vlade prof. Romana Prodijsa, in sicer na osnovi obsežnih posvetovanj s predstavniki gospodarskega, družbenega, kulturnega in političnega življenja. Tako je nastalo 88 Prodijevih tez, ki podrobno obravnavajo vsa pomembnejša vprašanja, s katerimi se bosta v novi zakonodajni dobi spopadala parlament in vlada, od ustavnih in institucionalnih reform do sodstva, odnosov z Evropsko unijo in sploh zunanje politike pa še do gospodarstva, okolja, šolstva, sociale, kulture in zdravstva.

Žal pa v tem osnutku programa ni bilo besede o narodnostnih ali jezikovnih manjšinah, kot jih imenuje 6. člen italijanske ustave. Prav zato se je SSk

skupno z drugimi slovenskimi predstavniki na pokrajinskih programskih skupščinah Oljke v Vidmu, Gorici in Trstu, ki so bile 3. 9. in odnosno 10. marca 1996, zavzela, da bi se Prodijev program ustrezno dopolnil.

DODATNA TEZA O JEZIKOVNIH MANJŠINAH

Tako je nastalo besedilo o splošni problematiki jezikovnih manjšin, ki staga v pokrajinski skupščini Oljke v Vidmu in Gorici odobrili v obliki resolucije, pokrajinska skupščina v Trstu pa kot osnutek nove teze, ki naj bi jo vključili po 76. tezi prvotnega Prodijevega programa. Besedilo se v slovenskem prevodu takole glasi:

»Podobno kot skoraj vse evropske države zajema Italija različne jezikovne manjšine. Nekatere so teritorialno strnjene in z zgodovinskega vidika avtohtone, druge pa novejšega izvora in oblikovanja.

Zmožnost moderne države, da zagotovi pripadnikom jezikovnih manjšin polno pravico svobodnega izražanja, ohranjanja in razvijanja lastne etnične, kulturne in jezikovne identitete v vseh aspektih, in to varno od slehernega poskusa asimilacije proti njihovi volji, predstavlja danes kulturni izziv evropske razsežnosti in pomena ter mora zato biti tudi konkreten cilj državne politike.

Vsebinska in usmerjenost zakonodajne in upravne politike za varovanje jezikovnih manjšin v zgoraj omenjenem smislu morata med drugim imeti za cilj to, da se pri pripadnikih teh skupnosti utrdi zavest, da so kot polnopravni italijanski državljani sestavni del vsedržavne skupnosti in s tem državne enotnosti. Politika polnega varovanja identitet jezikovnih manjšin v Italiji zatoorej sodi v sfero notranje zakonodaje in uprave v smislu izvajanja 6. člena ustave, se navdihuje pri dokumentih in aktih evrop-

skih in drugih mednarodnih ustanov ter jih osvaja, ob aktivni zavzetosti države pa se posebej opira na deželno raven kot na najustreznejšo za ovrednotenje bogastva, ki ga predstavljajo jezikovne manjšine v kompleksni družbi.

V tem kontekstu je potrebno odobriti okvirni zakon za zaščito jezikovnih manjšin, izpopolniti mehanizem za zaščito nemške in ladinske manjšine na Tridentinskem-Južnem Tirolskem ter francoske v Dolini Aoste, kakor je potrebno tudi odobriti dolgo pričakovani zaščitni zakon za slovensko manjšino v Furlaniji-Julijski krajini. »

DRUGI AMANDMAJI

Na pokrajinski skupščini Oljke v Trstu je bilo odobrenih še osem popravkov oziroma dopolnil k posameznim Prodijevim tezam, ki zadevajo problematiko manjšin, pa tudi odnose s sosednjimi državami. Naj jih navedemo vsaj v glavnih obrisih.

Odobreno dopolnilo k 3. tezi poudarja vlogo dežel pri izvajanju ustavnega določila o zaščiti jezikovnih manjšin.

Zelo pomembno je dopolnilo k 4. tezi. Teza se zavzema za to, da bi se v okviru institucionalnih reform senat spremenil v zbornico dežel. Odobreno dopolnilo pa poudarja, da bi v tej zbornici dežel morala biti zajamčena zastopanost priznanih jezikovnih manjšin.

V dopolnilu k 24. tezi je rečeno, da naj Italija čim prej vključi v svojo notranjo zakonodajo evropske in druge mednarodne pogodbe ter obveznosti, ki obravnavajo človekove pravice in pravice jezikovnih manjšin.

Dopolnilo k 25. tezi se zavzema za približevanje Slovenije in Hrvaške Evropski uniji vzporedno s sprejemanjem temeljnih načel Evropske unije s strani teh dveh držav. Ta proces, je še rečeno v dopolnilu, bo olajšan, če se

bodo rešili problemi, ki izhajajo iz davne in boleče preteklosti, vključno vprašanje nepremičnin istrskih optantov. Kar se slednjega problema tiče, je tržaška skupščina Oljke odobrila tudi posebno resolucijo, s katero se je zavzela za to, da bi problem nepremičnin rešili z izplačilom odškodnin istrskim beguncem.

Dopolnilo k 28. tezi govori o zaščiti Italijanov v Istri. Podporo tej manjšini naj bi Italija uredila s posebnim zakonom, poleg tega pa naj bi se zavzela za to, da bi Slovenija in Hrvaška vodili usklajeno zaščitno politiko do Italijanov v Istri.

Dopolnilo k 30. tezi opozarja na italijanske skupnosti po svetu in na jezikovne manjšine v Italiji kot na bogastvo, ki naj bi ga Italija ovrednotila v svoji politiki mednarodnega sodelovanja.

Dopolnilo k 66. tezi se zavzema za razvoj in avtonomijo šolstva posameznih jezikovnih manjšin.

Dopolnilo k 81. Prodijevi tezi pa govori o doprinosu jezikovnih manjšin h kulturni zakladnici Italije ter se zavzema za pospeševanje kulture miru in medetničnega sožitja.

OBVEZE DEŽELNIH KANDIDATOV OLJKE

Da bi zgoraj navedeni amandmaji in resolucije postali tudi formalno polnopravni deli programa Oljke, bi jih morala leta odobriti tudi na konvenciji levosredinskega zaveznitstva, ki je bila 23. in 24. marca v Milanu in ki se je udeležilo tudi zastopstvo SSK. Zaradi mrzličnih priprav na predčasne volitve, je bila odobritev dokončnega programa odložena za nedoločen čas. Pomembno pa je, da je vsa omenjena stališča medtem odobrila Oljka tudi na deželni ravni v Furlaniji-Julijski krajini. Gre za dokument v 5 točkah, ki so ga podpisali vsi njeni kandidati in ki se poleg za zaščito manjšin zavzema za okrepitev deželne avtonomije

v okviru federalistične ureditve Italije, za sodelovanje s sosednjimi državami in regijami, za okrepitev infrastruktur za boljše povezovanje s srednjo in vzhodno Evropo, kakor tudi za to, da bi Dežela FJK imela pristojnost za zakonodajo o volitvah deželnega sveta.

Glede na to, da so levosredinsko zavezništvo Oljke za izvolitev senata in večinskega dela poslanske zbornice podprle vse najpomembnejše komponente slovenske manjšine v Italiji, se je prvič v povojni zgodovini zgodilo, da so Slovenci (pod silo razmer) kolikor toliko enotno nastopili na teh volitvah. Še posebej velja omeniti, da je stranka Slovenske skupnosti poleg splošne podpore vsem izbranim kandidatom Oljke sklenila poseben dogovor o medsebojnem sodelovanju v novi zakonodajni dobi s senatorjem Darkom Bratino, ki je po-

novno kandidiral v 2. senatnem okrožju FJK, ki zajema Goriško, Benečijo, Rezijo ter občine Devin-Nabrežina, Zgonik, Repentabor na Tržaškem.

V Furlaniji-Juljski krajini so bili neposredno ali iz ostankov izvoljeni naslednji kandidati Oljke: prof. Fulvio Camerini iz Trsta in prof. Darko Bratina iz Gorice (oba za senat), prof. Mario Prestamburgo in Elvio Ruffino v poslansko zbornico.

Povedati je treba tudi, da je stranka Slovenske skupnosti na volitvah proporcionalnega dela poslanske zbornice na osnovi osebnega dogovora podprla Listo za Prodijsko, katero sta podprli še Južnotirolska ljudska stranka (SVP) in Italijanska ljudska stranka (PPI).

Novo italijansko vlado je sestavil prof. Romano Prodi, kandidat Oljke za mesto ministrskega predsednika.

SESTAVA POSLANSKE ZBORNICE

Oljka	284	sedežev
Pol svoboščin	246	sedežev
Severna liga	59	sedežev
SKP	35	sedežev
Južnotirolska ljudska stranka (SVP)	3	sedeže
Union Valdôtaine	1	sedež
Neodvisni	2	sedeža
Skupno	630	sedežev

SESTAVA SENATA

Oljka	157	sedežev
Pol svoboščin	116	sedežev
Severna liga	27	sedežev
SKP	10	sedežev
Južnotirolska ljudska stranka (SVP)	2	sedeža
Union Valdôtaine	1	sedež
Drugi	2	sedeža
Skupno	315	sedežev

Razkosanje Primorske pred petdesetimi leti

Dne 10. februarja 1947 so v Parizu podpisali mirovno pogodbo, ki je z določitvijo nove državne meje vračala Italiji del goriških Slovencev in za tiste na Tržaškem nakzala pogoje in možnost nadaljnega razvoja v ustanovitvi Tržaškega svobodnega ozemlja.

Tri dni pozneje je tednik *Slovenski Primorec* kritično presojal tako razkosanje Primorske v članku *Primorska tragedija* in se zaskrbljujoče spraševal, kako se bodo ohranjali naši ljudje, kjerkoli bodo živeli ločeni od matičnega naroda:

»Primorska je razkosana, zgubili smo Trst, zgubili Gorico, zgubili Beneško Slovenijo, zgubili Kanalsko dolino, zgubili najbrž tudi Koroško... Strašen obračun: okrog 100 tisoč primorskih Slovencev (1/20 slovenskega naroda) je ostalo ločenih od svojih bratov. Kakšna bo usoda teh Slovencev? Kar jih bo prišlo pod Trst, se bodo lahko ohranili in razvili, ostali, ki bodo prišli pod Italijo in Avstrijo, so obsojeni na narodno smrt. Premalo jih je, da bi se mogli ustavljati tujemu morju, ki jih bo skušalo pogoltniti, ako nam nova doba ne prinese bolj krščanskega gledanja na sožitja med narodi v korist vseh.«

Prva vest o sklepih mirovne konference je prišla iz Pariza že novembra 1946 in nekateri posamezniki, ki so zagovarjali svobodo in demokracijo, so tedaj razumeli, da lahko začnejo misliti na organiziran nastop. V Gorici je že 17. januarja 1947 nastala *Slovenska demokratska zveza*, slovenski demokrati v Trstu pa so se odločili za svojo organizacijo 21. decembra istega leta. Dr. Avgust Sfiligoj je zapisal:

»Demokratski Slovenci smo s trpkostjo v srcu spremljali komunistično ustrahovanje. Ko pa smo zvedeli, da bomo po določitvi mirovne pogodbe ostali na Goriškem v Italiji in na Tržaškem v okviru Svobodnega tržaškega ozemlja, smo se takoj odločili za ustanovitev svojih političnih organizacij, da bi mogli uspešno delovati za našo splošno zaščito v okviru nove stvarnosti in obenem za obrambo pred komunizmom.«

Kot glasilo vseh slovenskih demokratov je 25. aprila 1947 začel izhajati tednik *Demokracija* in v pojasnilo, da se je šele takrat pojavil v javnosti, je bil v Uvodni besedi tale odstavek:

»Demokracija začenja izhajati v času, ko je usoda tega predela slovenske zemlje odločena in zgodovinska odgovornost zanj že zapisana. Veliko dejanje v zgodovini slovenskega naroda je tragično končano. S sklepi mirovne konference, katerih izvedba čaka samo še na izpolnitev določenih formalnosti, je nastopilo novo obdobje, ko odpade izgovor in očitek tistih, ki so se z nasiljem polastili vse oblasti v domovini in z njo prevzeli tudi vso odgovornost pred zgodovino, da rušimo narodno enotnost in jih oviramo pri izvrševanju velikega smotra slovenskega naroda.«

Nasprotna stran, ki ni mogla trpeti, da se tudi drugi politično udeležujejo in si upajo izdajati celo list s tako izrazitim naslovom, se je takoj lotila grobih napadov z obrekovanji in grožnjami, a se ni zadovoljila s tem in je nekajkrat z zločinsko roko segla po predstavnikih demokratičnega tabora. Kjer je prevlado-

vala treznost, so novemu listu namenili drugačen sprejem, kakor je potrdil članek v Slovenskem Primorcu:

»Izšla je prva številka edinega nekomunističnega političnega lista 'Demokracija', ki bo izhajal vsak petek. 'Uvodna beseda' pove jasno, kako nalogo si je nadel ta prepotrebni list. Vsi, ki odklanjajo vsako nasilje in bi se radi rešili vsakega suženjstva, bodo radi brali ta list. S prvo številko se je list predstavil in verjetno si bo pridobil simpatije vseh slovenskih Primorcev. Odklanjali ga bodo le tisti, ki so se suženjstvu tako privadili, da si morajo nadeti jarem domače nasilnosti, ako so se tuje osvobodili.

Primorcem bi prav posebno priporočili v premislek članek 'Demokracija je samo ena'. - Če bo ta list vedno spoštoval krščanska načela, kakor to zahteva prava demokracija, ki je mogoča le v krščanstvu, nam bo vedno ljub tovariš, s katerim bomo vsak po svoje sodelovali pri delu za blagor našega naroda.«

Že nekaj mesecev po nastanku je goriška SDZ dne 21. maja 1947 naslovila svojo prvo spomenico na predsednika vlade in na predsednika ustavodajne skupščine, ki je takrat pripravljala novo italijansko ustavo, in v njej zahtevala, naj se pripravi poseben statut, ki bo zajamčil pravice Slovencev v Italiji, in naj se Furlanija-Juljska krajina prizna za avtonomno deželo. Obrazložitev te zahteve se v sami spomenici glasi:

»Taka zahteva po posebnem statutu za slovensko ljudstvo temelji poleg naravnega prava tudi na členu 15 mirovne pogodbe, ki predvideva objavo posebnih zakonodajnih ukrepov, ki naj zagotovijo vsem osebam spadajočim pod italijansko pravno območje, ne glede na raso, spol, jezik in vero, uživanje človečanskih temeljnih svoboščin, vštevši svobodo izražanja misli, svobodo tiska in objavljanja, svobodo verskega obreda, svobodo naziranja in združevanja.«

Posebno pozornost so medtem zbujale v javnosti *Misli o demokraciji*, ki jih je objavljala v Demokraciji dr. Andrej-Slavko Uršič, a hkrati povzročile v nekaterih odločitvah, da se je treba iznebiti človeka, ki je tako jasno in odločno razkrinkal bistvo komunizma. Dne 31. avgusta 1947 so ga zvalili v zasedo pri Kobaridu in ga ugrabili.

Kako in kje se je končala njegova življenjska pot, ni znano, za domače in prijatelje ga ni bilo od trenutka, ko je postal žrtev nasilja prav zato, ker se je vse življenje boril proti nasilju. V spomin in v obsodbo tistega tragičnega dogodka izpred petdesetih let naj bo ob sklepu odlomek iz njegovih *Misli o demokraciji*:

»Demokracija dovoljuje delovanje vsakomur, ki se iskreno sklicuje nanjo kot priznano in nedotakljivo načelo in ki pristaja, da mu gre ta pravica le do tedaj, dokler jo priznava tudi drugim, in da jo zgubi v trenutku, ko bi jo zanimal drugim.«

Razmejitveni predlogi 1946. leta

V spomin msgr. Vinka Žaklja

*Ne žaluj,
 ne išči mojega groba,
 ne žaluj za menoj.
 Ni razloga za žalovanja,
 kajti nad menoj so se uresničili
 evangelijski blagi.
 Ne žaluj
 ker cilji, za katere sem se bojeval,
 živijo naprej.
 Ko se bojuješ zanje,
 sem jaz s teboj;
 ko govoriš o njih,
 govoriš tudi o meni.
 Moje roke so roke tistih,
 ki delajo za skupnost.
 Moj razum je razum tistih,
 ki z besedo in dejanjem
 orjejo brazde svobode,
 resnice in ljubezni.
 Moje srce utripa v prsih tistih,
 ki ustvarjajo pravičnejši svet.
 Moje sanje o lepši prihodnosti za ves svet
 so vedno bolj žive v zavesti tisočeri.
 Ne išči mojega groba,
 ne žaluj za menoj.
 Mrtev bom le tedaj,
 če boš ti zgubil pogum,
 če boš zapustil skupne cilje,
 če boš začel misliti samo nase.
 Ne išči torej mojega groba
 in ne žaluj za menoj.*

Vinko Žakelj

Dne 28. marca 1996 je v Belgiji, v rudarskem mestu Eisden, kot žrtev prometne nesreče, umrl slovenski izseljenski duhovnik Vinko Žakelj.

Rodil se je 14. marca 1918 v Šentjoštu nad Horjulom. Osnovno šolo je obiskoval v domačem kraju. Študiral je na klasični gimnaziji v Ljubljani, kjer je leta 1939 maturiral. Jeseni istega leta je vstopil v ljubljansko bogoslovje in v letih 1939 do 1945 opravil teološki študij na Teološki fakulteti v Ljubljani.

Vinko Žakelj

Ob koncu vojne se je umaknil na Koroško. Dne 19. maja 1945 je bil v Krki na Koroškem posvečen za duhovnika. S Koroške je odšel v Italijo. Zaprošil je za belgijski vizum in odšel v Leuven (Louvain). Tam je na katoliški univerzi dosegel licenciat iz političnih in socialnih ved. Od leta 1948 je hodil med slovenske rudarje ob holandski meji in jih dušnopastirsko oskrboval. Po končanem študiju v Leuvenu se je preselil v Liège, kjer je bil izseljenski duhovnik ne samo za Slovence, ampak tudi za Hrvate vse do leta 1972, ko ga je nadomestil hrvaški izseljenski duhovnik, sam pa je odšel v središče slovenskih rudarjev Eisden. Tedaj sta si z rojakom Zdravkom Revnom delila Belgijo za dušno pastirstvo med Slovenci.

Vinko Žakelj je mnogo let izdajal list Baklja. Bil je med ustanovitelji Naše luči. Polnih trinajst let je zanj pisal uvodnike. Sodeloval je s p. Werenfridom van Straattenom. Po Belgiji je pridigal za pomoč »Cerkvi v stiski«. Vneto je sodeloval tudi pri drugih slovenskih dejavnostih. Štirinajst let je bil predsednik Zveze slovenskih izseljenskih duhovnikov v Evropi. Izredno je ljubil domovino Slovenijo, ki je več desetletij ni mogel obiskati. Vsako leto je v romarski sezoni za dva meseca prihajal v bližino domovine na Sv. Višarje, kjer je pomagal pri duhovni oskrbi romarjev. Mnogo si je prizadeval za to, da bi na Sv. Višarjah Slovenci, zlasti rojaki po svetu, imeli svoj dom. Zbiral je sredstva za nakup hiše in pripeljal zadevo do tega, da zdaj manjkajo samo še formalnosti za prepis lastništva. Bil je velik ljubitelj narave, kar je dokazal z mnogimi izleti v gore in fotografiranjem zlasti na Višarjah in v okolici. Leta 1992 je izšla njegova knjiga *Molitev na gori*, bogata po fotografijah in duhovnih mislih.

Zelo je cenil slovensko pesem in kulturo. Bil je duhovni vodja društva Sv. Barbare. Do zadnjega je bil zvest dušni pastir pri društvu Slomšek. Dolga leta je vodil slovensko šolo in skrbel za dopolnilni pouk slovenščine. Spremljal je mladino ne samo v društvu Slomšek, ampak tudi v drugih, zlasti folklornih skupinah. Žakljeva dušnopastirska vnema in ljubezen do svojega naroda je segala tudi prek belgijske državne meje na Nizozemsko, kjer bivajo Slovenci.

Za njegovo izredno goreče dušnopastirsko delo ga je sveti oče imenoval za monsignorja. Kljub mnogim letom, ki jih je preživel tudi v preizkušnjah, je bil duhovno in telesno še svež. Imel je še dosti načrtov za svoje delo. Nepričakovano in naglo je smrt ustavila njegovo življenjsko potovanje. V spominu mnogih ljudi, za katere je delal, bo še dolgo živel.

Slovenci v Belgiji so se od njega poslovili na velikonočni ponedeljek. V sredo, 10. aprila, so ga prepeljali v domačo vas Šentjošt. V četrtek, 11. aprila, je bil pokopan v Šentjoštu ob izredno veliki udeležbi ljudstva iz domače župnije in od drugod. Prišli so iz Belgije, Nizozemske, Italije... Pogrebno mašo in obred je opravil nadškof dr. Alojzij Šuštar. Pogreba so se udeležili koprski škof Metod Pirih, ki je odgovoren za dušno pastirstvo med Slovenci po svetu, pomožni škof Jožef Kvas in 40 duhovnikov, med njimi jih je bilo precej iz dušnega pastirstva med izseljenci. S petjem in številnimi govori so pokojnemu duhovniku Vinku mnogi izkazali hvaležnost in spoštovanje. Plačilo za njegovo delo in zgled pa naj mu podeli Gospod, kateremu je zvesto služil.

K. HUMAR

Župnik dr. Alojz Vetrik

Prvega maja 1996 so v Vrtojbi na domačem pokopališču položili k večnemu počitku svojega župnika dr. Alojza Vetrica. Pogrebno mašo je vodil škof Metod Pirih ob udeležbi kakih sto somaševalcev iz koprške in ljubljanske škofije. Nekaj sobratov je bilo tudi iz goriške in videmske škofije, ki so se prišli posloviti od sošolca, ki je z njimi študiral v videmskem semenišču v Castellerio pri Vidmu. Vernikov pa je bilo toliko, da vsi niso mogli v prostorno cerkev Srca Jezusovega.

Med mašo se je pokojnika spomnil škof Pirih in orisal njegovo življenjsko pot. Rodil se je 25. februarja 1926 v Ba-

tujah na Vipavskem. Po končani osnovni šoli je vstopil v malo semenišče in opravil srednjo šolo deloma v Castellario pri Vidmu, ker je med zadnjo vojno bilo malo semenišče v Gorici rekvirirano za vojaško bolnico, zadnji dve leti (1945/47) z maturo pa je končal v Gorici, ko so poslopje malega semenišča spet vrnili goriški škofiji v uporabo. Po končani srednji šoli je odšel v ljubljansko bogoslovje in bil posvečen v mašnika na praznik apostolov Petra in Pavla leta 1951. Prvo leto je bil semeniški duhovnik v Ljubljani, nato je nastopil službo v koprski škofiji. Služboval je najprej v Kobjeglavi in Štanjelu na Krasu (osem let), nato pet let na Otlici. V tem času je opravil doktorat iz teologije v Ljubljani z disertacijo o Janezu Svetokriškem. Z Otlice je bil premeščen za župnika dekana v Črniče (osem let). Škof pa ga je hotel imeti v semenišču v Vipavi in ga je tja premestil. Ta zavod je vodil šest let. V

tem času se je izpraznilo mesto župnika v Vrtojbi in škof je poslal dr. Vetriha za župnika v Vrtojbo. To veliko župnijo, ki šteje 2.000 duš, je vodil 14 let, ko ga je zadela možganska kap, od katere si ni več opomogel. Ohromel mu je del telesa, da je ostal invalid. Kot takega so ga sprejeli v duhovniški dom v Šempetru, kjer je še tri leta zorel za nebesa.

Pokojni Alojz Vetrih ni bil samo vesten in izobražen dušni pastir, temveč je imel tudi čut za umetnost in je bil kot tak izvoljen za voditelja komisije za cerkveno umetnost. Ta svoj čut je izkazal tudi v Vrtojbi, kjer je obnovil župnijsko cerkev po zgledu oglejske bazilike, kot je bila prvotno zamišljena. Danes je ta cerkev v okras res celi Vrtojbi in okolici. Poleg tega je pri župnišču zgradil poseben prizidek za veroučne učilnice, ki sedaj prav pridejo tudi za razna srečanja, seje župnijskega sveta, pevske vaje, pa tudi razne druge dejavnosti v vasi.

Trajen spomin nanj bo tudi knjižica z naslovom Cerkev Srca Jezusovega v Vrtojbi. V knjižici je orisal zgodovino vrtojbenske župnije od začetka do današnjih dni. Vrtojba je namreč nastala iz dveh vasi, Gornje in Dolnje Vrtojbe, ki sta imeli vsaka svojo cerkev in spadali pod župnijo Šempeter. Po prvi svetovni vojni je tedanji občinski svet skupno z župnikom Francem Švaro sklenil združiti vojno odškodnino obeh cerkva, ki sta bili v vojni povsem porušeni, in zgraditi eno samo cerkev sred vasi. Zamisli se je posrečila in sedaj ima Vrtojba res lepo in prostorno cerkev prav na sredini med obema Vrtojbama. Knjižica z obilnimi podatki prikazuje preteklost te vasi in njenih sakralnih spomenikov in bo, poleg njegovega groba na domačem pokopališču, ostala trajen spomin na župnika Alojza Vetriha.

Alojz Vetrih

Sestri Mihelangeli v slovo

V zgodnjem nedeljskem jutru, 16. junija 1996, je v Domu Marije Kraljice v naši sestrski hiši na Korzu v Gorici ugasnilo življenje s. Mihelangele in z njim velik plamen njene požrtvovalne ljubezni do Boga in bližnjega.

S. Mihelangela, Anica Maraž, je bila najmlajša izmed sedmih otrok Rafaela in Alojzije Maraž. Rojena je bila v Števerjanu 23.7.1938. Za redovniški poklic se je odločila po očetovi smrti l. 1957. V Gorici je spoznala Marijine sestre in prosila za sprejem. Z vstopom v noviciat l. 1958 se je začelo njeno redovno življenje, ki ga je vsa leta do smrti preživela kot članica goriške postojanke. Opravila je medicinsko šolo, potem je v duhu sv. Vincencija stregla bolnikom po domovih, bila več let hišni ekonom. Imela je izreden dar za organiziranje pomoči, predvsem pa čuteče srce in izredno močno voljo. Avgusta 1969 je peljala prve bolnike iz okolice Idrije na srečanje bolnikov k Mariji Pomagaj. Nazaj grede jih je pripeljala tudi na Dobrovo, kjer so jih sestre pristrčno sprejele. Zanje je bilo to doživetje nekaj povsem novega, za s. Mihelangelo pa začetek dela, za katerega se je čutila posebej poklicano in ki se je pozneje razvijalo na vse strani.

Pri delu z bolniki in ubogimi je spoznala tudi mnogo dobrih, vernih deklet. Pri predstojnicah je s. Mihelangela dobila vso podporo, toda bilo je toliko drugih okoliščin, ki zaradi takratnih političnih razmer temu delu niso bile naklonjene. Vzporedno z duhovnimi vajami je skupaj s salezijanci začela organizirati tudi srečanja z

mladino, ki so bila vedno množično obiskovana. S. Mihelangela se je s časom tiho umaknila in to delo prepustila drugim, sama pa se je posvetila novim delom ljubezni. Januarja 1972 je na prošnjo g. Boleta začela delati pri *Predalu dobrote*, ki ga je v Ljubljani odprlo Ognjišče. Bila je na razpolago za prevoze in razne druge usluge. Večkrat je po cerkvah nagovarjala vernike k dobroti. Njen trud je bil mnogokrat bogato poplačan. Nekatere župnije v Italiji so ji kot dobrotnice ostale zveste vse od njenega prvega obiska do danes. Delo s. Mihelangele se je neprestano širilo. Njena posebna ljubezen je bila vedno namenjena bolnikom in invalidom. To delo je počasi preraslo v gibanje *Prijateljstvo bolnikov in invalidov*. Lepo se je razvijalo, vendar je največjo težo skrbi in odgovornosti nosila sama.

Rada si je jemala čas tudi za dopisovanje. S tem je skušala svojim trpe-

S. Mihelangela

čim prijateljem čim bolj olajšati trpljenje in osamljenost.

V zadnjih nekaj letih je s podporo dobrotnikov iz Italije veliko naredila za pomoč beguncem iz republik bivše Jugoslavije in skrbela za več begunskih centrov v Sloveniji. Njeno pozorno oko in čuteče srce pa nista prezrla tudi številnih slovenskih družin, ki so se znašle v ekonomski stiski. Bog ji je dal veliko talentov, ki jih je dobro uporabila: Bogu v slavo, Družbi, sosestram in drugim ljudem v korist.

Medtem ko je vse svoje moči in sposobnosti posvetila drugim, je s. Mihelangela pozabila nase. Neozdravljiva bolezen je napadla njeno izčrpano in utrujeno telo. Večkrat je morala v bolnišnico, veliko je trpela. V pismu, ki ga je narekovala in podpisala na bolniški postelji sredi marca 1990, med drugim pravi:

»Ko sem septembra prišla v bolnico, nisem niti slutila, da se bo zavleklo tako dolgo in da bo tako hudo. Hvala Bogu, da nam je prikrito trpljenje, ki je pred nami. Ko danes gledam nazaj, se dobro zavedam, da vsega tega ne bi mogla prenesti brez vaše prijateljske duhovne pomoči, ko mi s pisano besedo tako zvesto stojite ob strani, predvsem pa, ko me podpirate z molitvijo... Vse skupaj in vsakega posebej v duhu obiskujem in to mi daje moči, še posebej v dolgih nočeh, ki so večkrat brez spanja in polne trpljenja... Bodite prepričani, da sem z vami, morda bolj kot takrat, ko sem vas osebno obiskovala...«

Kako dragoceno in upoštevano je bilo njeno delo, je pričal njen pogreb v torek, 18. junija. Prepeljali so jo v cerkev Srca Jezusovega in ljudje so prostorno cerkev napolnili. Prišli so od vseh strani, tudi iz Slovenije in bližnje dežele Veneto, saj je s svojo dobrodelnostjo za invalide povezala obe deželi. Številni so bili tudi njeni ljubljenci invalidi. Somaševanje je vodil predstoj-

nik lazaristov z Mirenskega Gradu g. Zdravko Pogorelec ob udeležbi nad tridesetih mašnikov, ki so prišli iz Gorice, Kopra, Ljubljane, Vidma, Pordenona. Petje je bilo ljudsko, da je cerkev odmevala; na orgle je igral števerjanski rojak Herman Srebrnič. Med mašo je spregovoril g. Pogorelec, po maši pa so se oglasili številni drugi, ki so orisali karitativno dejavnost pokojnice in njeno z dolгим trpljenjem posuto pot. V italijanščini je spregovoril dr. Oskar Simčič, ki vsak dan mašuje pri sestrah na Korzu.

Draga s. Mihelangela! Napisala si: *»Jaz sem z vami.«* Verujemo, da si z nami in svojimi invalidi pri usmiljenem Samarijanu. Vsi pa bomo še naprej molili, da bi po tvojem zgledu vzkliči novi Samarijani.

VLADIMIR KOS

Sredi poletja

1. Vrhov poletje,
oj, vrhov razgreti šum!
A lastovk petje
trepeti od ust hladu,
poljubljajočih cvetje.

2. Gozdovi šumé.
V nasmešku sonca je med.
In reke šumé
in veter trga cvetje
za praznik Vnebovzeti.

3. V osatu metulj
pozabi na črn oblak.
Ob orglah klasu
jih spremlja s popevko mak,
še tiše od miške ust.

(Vsaka teh pesmi je samostojna enota in zložena po slogu japonske kratke pesmi - tkzv. tanka - se pravi v vrsticah po 5,7,5,7 in 7 zlogov).

Zapustili so nas

PRAVNIK DR. SERGIJ VILFAN

Marca 1996 je umrl v Ljubljani pravnik, pravni zgodovinar in arhivist Sergij Vilfan, ki se je rodil 5. aprila 1919 v Trstu. Njegov oče Fran je bil brat tržaškega politika in poslanca Josipa, ki se je 1930 izselil v Jugoslavijo, tudi Fran je bil jugoslovanski diplomat, zato je živel po Evropi, od 1931 v Ljubljani in tu je Sergij promoviral za dr. prava (1942). Od junija do novembra 1942 je bil interniran v Gonarsu. Kot pravnik je delal pri Zvezi industrijcev v Ljubljani in pri okraju Grosuplje. Od 1950-71 je bil ravnatelj Mestnega arhiva v Ljubljani. V tem času se je izpopolnjeval na Praktični šoli za visoko šolstvo v Parizu, s 1. majem 1971 pa je bil izvojen za rednega prof. Pravne fakultete za pravno zgodovino od začetka srednjega veka dalje. Leta 1949 je postal honorarni strokovni sodelavec SAZU v sekciji za občo in narodno zgodovino oz. pri Komisiji za slovensko narodopisje. Od 1953 je bil zunanji izpraševalec na Pravni fakulteti za predmet splošna pravna zgodovina od srednjega veka dalje in narodna pravna zgodovina. Na Filozofski fakulteti je sodeloval od 1970 pri podiplomskem študiju arhivistike v Zadru. Predaval je tudi na tujih šolah in univerzah in se udeleževal mednarodnih kongresov. Bil je član domačih in tujih Inštitutov in komisij, od 1983 je bil redni član SAZU.

Vilfan je napisal veliko znanstvenih razprav, ki so izvirne, saj obravnavajo pravo, ki je pognalo iz domačih korenin in je zato etnično slovensko, pa tudi

tisto pravo, ki je prišlo od drugod, se zraslo s slovenskim in postalo domače. Tega je največ v njegovi *Pravni zgodovini Slovencev od naselitve do zloma stare Jugoslavije*, Ljubljana 1962. Leta 1968 je izšla predelana in dopolnjena nemška izdaja in obe sta zbudili veliko zanimanja med strokovno javnostjo. Pomembna je tudi razprava *Jugoslawien, Münden 1988*.

Veliko se je ukvarjal z etnologijo in o njej pisal. Temeljito je njegovo delo *Prispevki k zgodovini mer na Slovenskem s posebnim ozirom na ljubljansko mero (16.-19. stol.)*, 1959.

Ko je postal vodja mestnega arhiva v Ljubljani, se je začel ukvarjati s krajevno zgodovino, npr. knjiga *Zgodovina ljubljanske mestne hiše* (soavtor J. Čer-

Dr. Sergij Vilfan

nivec), a tudi vrsto člankov v Kroniko, v katere uredniškem odboru je bil. Kot vodilni arhivist je sodeloval pri razvoju arhivske vede v Jugoslaviji ter pri osnutkih za zvezne in republiške predpise. Pomagal je pri delu za vrnitev kulturnih predmetov, ki so jih odnesli med drugo svetovno vojno iz Jugoslavije v Avstrijo. Iz arhivistike je objavil: *60 let Mestnega arhiva Ljubljane*, 1959, z J. Žontarjem pa tri knjige: *Od pisarne do zakladnice zgodovine*, 1967; *Arhivi v Sloveniji*, 1970; *Arhivistika*, 1973.

Več razprav je posvetil Primorski, njeni zgodovini in njenim ljudem. *Zgodovinske slike iz Brkinov*, Kron 1/1953; *O nekaterih ženitnih običajih obsoških in beneških Slovencev*, SE 6-7/1953/54; *K zgodovini kmečkega kupčevanja s soljo* (Gospodarsko-pravna podlaga povesti o Martinu Krpanu), Kron 10/1962, 11/1963; *Autonomia della Slavia Italiana nel periodo patriarcale e veneto* (v: *La storia della Slavia Italiana*, Quaderni Nediža 3, San Pietro al Natisone-Trieste 1978, idr.).

Vilfan je bil znanstvenik, ki se je vedno opiral na zgodovinske podatke in zanesljive vire.

DR. BRANKA SUŠNIK - RAZISKOVALKA INDIJANSKIH PLEMEN

Maja 1996 je umrla v Asuncionu v Paragvaju dr. Branka Sušnik, svetovni strokovnjak za indijanska plemena v Južni Ameriki, jezikoslovka, etnografinja, arheologinja, kulturna zgodovinarica, ravnateljica Etnografskega muzeja Andrè Barbiero in vseučiliška profesorica. Rodila se je 28. marca 1920 v Medvodah, živeli pa so pri Devici Mariji v Polju pri Ljubljani. Oče dr. Jože Sušnik je bil jurist in vodja orožniške postaje, in ko so se v začetku vojne za-

čeli komunistični poboji, so med prvimi ubili njenega očeta pred njenimi očmi.

V Ljubljani je končala klasično gimnazijo 1937, leta 1941 pa je doktorirala na ljubljanski univerzi iz prazgodovine in zgodovine. Istočasno je na Teološki fakulteti študirala biblijske jezike in kulture in naj bi nasledila prof. Viktorja Korošča na ljubljanski univerzi. Vzporedno je študirala antropologijo na Dunaju pri znanem prof. Wilhelmu Schmidtu in leta 1942 doktorirala iz etnozgodovine in uralo-altajskega jezikoslovja. Še isto leto je začela v Rimu študirati na Biblijskem inštitutu in diplomirala pri prof. Furlaniju. Obdelovala je klinopisne plošče iz Kapadokije (3000 let pred Kr.). Istočasno je študirala na Papeškem orientalskem inštitutu vzhodne jezike, sumerščino idr.

Med vojno se je umaknila v Rim in bila s šolskimi sestrami in p. Prešernom. Lazarist Ladislav Lenček jo je skušal pridobiti za misijone na Kitajskem, ker pa so Kitajsko misijonarjem zaprli, se je 1947 odselila v Argentino. Povezala se je s slovenskimi šolskimi sestrami in odšla na njihov indijanski misijon v kraj Laishi v Chacu. Tu je ostala leto dni in študirala jezik toba. Sestre so jo povezale z Andresom Barbiero, ki je že pred vojno ustanovil etnografski muzej v Asuncionu. Ko je umrl tedanji ravnatelj muzeja, je dr. Barbiera ponudil ravnateljstvo muzeja dr. Sušnikovi - sprejela ga je in ostala v njem do smrti, torej od 1955 do 1996. Tedaj so zgradili za Etnografski muzej trinadstropno stavbo in Sušnikova je muzej s slovensko vztrajnostjo in pridnostjo uredila v letu dni, da je po mnenju poznavalcev »po svoji tehnični in dokumentarni organizaciji eden najbolj organiziranih v Južni Ameriki.« Veliko predmetov je prispevala sama.

Na paragvajski državni univerzi je 20 let vodila stolico o ameriški antropolo-

giji in po lastnih besedah »izšolala vrsto strokovnjakov ter imela nešteto predavanj tudi drugod. Sem član Sociedad científica de Paraguay in član Akademije guaranijskega jezika in kulture. Govorim vse indijanske jezike plemena Guarani (jezik guarani se vedno bolj uporablja v Paragvaju).«

Njena bibliografija je obsegala leta 1992 70 enot, večinoma samostojnih knjig, a nekatere so bile še v tisku. Prva leta je hodila na raziskovalna pota vedno sama, kar je bilo nekaj nezaslišanega za žensko. Naselila se je sredi kakega plemena in ostala tam po pol leta, ker se je znala priljubiti tem preprostim ljudem. Nabrala si je ogromno materiala in ga potem doma obdelovala za predavanja na univerzi, v knjigah in esejih. Pisala je v španščini in izjavila: »Moje knjige so sami zgoščeni podatki. Ne morem pisati poljudno.« Tudi predavala je tako zgoščeno, da jo je moral rektor prositi, naj predava nekoliko lažje, da jo bodo mogli študentje razumeti.

Pred nekaj leti ji je za njeno znanstveno delo čestital sam predsednik paragvajske republike in jo odlikoval z visokim odličjem.

Ob njenem svetovnem ugledu in slavi pa so o njej med Slovenci pisali samo v zdomstvu in zamejstvu - čeprav je navezala stike z ljubljansko univerzo - in sicer dr. Tine Debeljak in Zora Tavčar. Debeljak v argentinski reviji Meddobje IV, 1958 pod naslovom: *Srečanje z raziskovalko indijanskih plemen dr. Branko Sušnikovo*, in v Zborniku Svoobodne Slovenije 1973 - 1975, kjer je tudi bibliografija njenih znanstvenih publikacij (35 naslovov) in seznam znanstvenih ekspedicij (14 do leta 1964). Drugič jo je predstavila prof. Zora Tavčar v ciklu Slovenci za danes, Trst, Mladika 1992, št. 8, 177-85 z več slikami. Moje poročilo o njej ob smrti je izšlo

Dr. Branka Sušnik

v Mladiki 1996, 5/6, 114, nekaj dni prej na Radiu Trst A. T.D. se je je spomnil v Glasu Slovenske kulturne akcije XLI-II, Buenos Aires 1996, št. 1-4.

Ker je bila Sušnikova begunka, je bila seveda v Sloveniji črtana s seznama državljanov, čeprav so njene knjige prihajale v Ljubljano zaradi zamenjave med NUK in SAZU ter Etnografskim muzejem v Asuncionu. Končno je Rodna gruda leta 1991 objavila poročilo paragvajskega časnikarja, ki ga je sestavil na podlagi pisnih odgovorov same Sušnikove. Leta 1992 jo je obiskala dr. Irene Mislej, zbrala podatke o njej in njenem delu in pripravila o njej vitrino v Križankah v razstavi V novi svet, ki je bila odprta do konca septembra 1992. Tedaj je o Sušnikovi napisala podlistek v Delu 30. septembra 1992 Alenka Puhar.

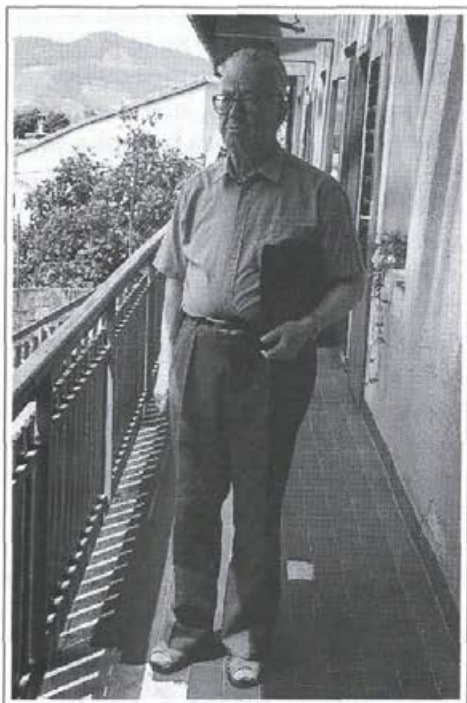
Domovina bi morala Sušnikovi vzdati spominsko ploščo. Če ne iz hvaležnosti za opravljeno delo, iz spoštovanja do Indijancev, ki bi se lahko kdaj zanimali za njeno življenje.

V Pivki so 24. maja 1996 pokopali duhovnika in prof. dr. Toneta Požarja, znanega primorskega kulturnega delavca. Rodil se je 27. maja 1912 v Petelinjah na Postojnskem, dovršil škofijsko klasično gimnazijo v Št. Vidu nad Ljubljano in bogoslovje v Gorici ter bil 30. junija 1935 posvečen v duhovnika pri Sv. Justu v Trstu. Najprej je bil kaplan v Hrenovicah (od 1. sept. 1935 do 31. maja 1937), nato kurat v Matenji vasi in v Orehku (od 1. jun. 1937 do 6. apr. 1941). 5. septembra 1940 so ga internirali v taborišče Colfiorito di Foligno (Perugia), nato v Cantalupo del Sannio (Campobasso), od koder so ga zaradi bolezni 31. marca 1941 odpustili domov. Že 11. aprila 1941 je prevzel v upravo župnijo Lokev pri Divači, kjer je dalj

časa gostil narodnega delavca Virgila Ščeka. Istočasno je soupravljal Bazovico (do sept. 1942), nato poleg Lokve še Divačo do decembra 1948. Vmes je v letih 1939-44 dopolnil izobrazbo s študijem književnosti na Filozofski fakulteti v Padovi, kjer je doktoriral iz slavistike 29. februarja 1944 s tezo *Prešernov verski problem*. Strokovni izpit za profesorja slovenščine na srednjih šolah je opravil 9. decembra 1947 v Ljubljani.

Požar je poučeval na slovenski Nižji srednji šoli v Trstu slovenščino in latinščino od 22. oktobra 1945 do 15. septembra 1947, ko ga je italijanska oblast odpustila zaradi jugoslovanskega državljanstva. Odšel je v Istro in nekaj časa upravljal župnijo Tinjan pri Pazinu, toda hrvaška politična oblast mu ni izdala dovoljenja za duhovniško službo. 16. julija 1949 ga je škof Nežić imenoval za upravitelja župnije Št. Peter na Krasu - Pivka, 9. januarja 1951 je postal notar cerkvenega sodišča tržaško-koprške administrature v Pazinu, 30. avgusta 1958 pa se je preselil v Malo semenišče v Vipavo, kjer je ostal vse življenje. Poučeval je slovenščino, občasno latinščino in nemščino, redno glasbeno in likovno umetnost, od 1958-73 je bil ravnatelj te šole. Pomagal je vzgojiti vrsto značajnih in razgledanih primorskih duhovnikov.

Ljubil je glasbo, zato je v župnijah in v semenišču vodil pevske zборе in pripravljaj proslave. Zelo je skrbel za ohranitev in olepšavo sakralnih prostorov: v Rakitniku (Matenja vas) je popravil zvonik podružne cerkve, matenjsko župnijsko cerkev sv. Ivana (notranjščino je 1938-39 poslikala Mara Kralj), župnijsko cerkev sv. Petra v Lokvi je dal poslikati 1942-43 Tonetu Kralju, župnijsko cerkev sv. Petra na Pivki je 1953-58 temeljito prenovil s pomočjo arh. Plečnika, arh. T. Bitenca in akademskega slikarja Staneta Kregarja.

Dr. Anton Požar pred svojim stanovanjem v vipavskem semenišču

Požar je veliko pisal. Najprej je izdal *Oris slovenskega slovstva* (do 1848) - (ciklost. 1962); *Krščanstvo je odprlo Slovincem vrata v svet kulture in omike* (priloga v Ognjišču nov. 1973); *Primož Trubar na Nemškem* (Nova Mladika, Celje 1973); *In memoriam T. Kralj* (Nova Mladika, 1975); *Virgil Šček* (Koledar MD 1979); o Virgilu Ščeku je predaval v Trstu v Društvu slovenskih izobražencev, tudi v Gorici 1983 in na Radiu Trst A (Koledar GMD 1984); *Dvojna uprizoritev Cankarjevih Hlapcev v Ljubljani* (Katoliški glas 1980). Veliko je pisal v Družino, tudi nekrologe o Bre-di Šček-Orel, E. Besednjaku, A. Želetu. Zavzeto je sodeloval v Primorskem slovenskem biografskem leksikonu in napisal nekaj temeljnih člankov. V semeniškem glasilu Iskre je 1970-71 objavil Spomine na Franceta Bevka.

Požar se je odlikoval po čutu za lep jezik, za glasbene in likovne stvaritve, predvsem pa je bil zvest narodnim vrednotam. O njem je napisal izčrpen članek v PSBL prof. France Kralj iz Vipave.

PESNIK IN KULTURNI DELAVEC FRANCE PAPEŽ

V Buenos Airesu je umrl 1. maja 1996 zdomski pesnik in kulturni delavec France Papež, ki se je rodil 20. marca 1924 v Kotu pri Semiču. Študiral je v Novem mestu, po italijanski kapitulaciji se je pridružil partizanom, po novembrski nemški ofenzivi istega leta se je znašel med domobranci in dočakal konec vojne v Ljubljani. V begunskih taboriščih v Serviglianu in Senigallii je obiskoval slovensko gimnazijo, po preselitvi v Argentino 1948 pa v Buenos Airesu visokošolske tečaje o filozofiji in Slovensko likovno akademijo pri Slovenski kulturni akciji. Postal je uradnik v tovarni in se posvetil kulturnemu delu. S pesmi mi je sodeloval od začetka v izseljenski

France Papež

reviji Meddobje, ki jo je urejal od 1970 do smrti.

Napisal je vrsto esejev in kritik in prevedel Eliotovi drami *Družba pri kotalju* in *Umor v katedrali*, sam pa je napisal poetično dramo *Gozd* (Meddobje 1970). Izdal je dve knjigi pesmi: *Osnovno govorjenje* (1957) in *Dva svetova* (1985). Za to knjigo je dobil tržaško literarno nagrado Vstajenje. O slovenskem življenju v Argentini poroča knjiga esejev *Zapisi iz zdomstva*, 1977, ponatis v Ljubljani 1992. Uredil je drugo buenosaireško izdajo Balantičevih pesmi: *Zbrano delo*, uredil, vinjete narisal in opremil France Papež, SKA 1976. S Tinetom Debeljakom pa je uredil *Antologijo slovenskega zdomskega pesništva* in ji napisal uvodno študijo, SKA 1980.

Pesniti je začel v zdomstvu, pel pa je o stvareh, ljudeh in času, ni mu šlo za petje »enega trenutka ali posameznega doživetja v njegovi lirični, osebni občutenosti, ampak za dojetje naše in moje eksistence v objektivnosti in globini«, je zapisal. Ne gre za vsebinske in logične

analize, vsaka pesem prinaša le misli o določenih vprašanjih. Branko Rozman je v oceni prve knjige zapisal, da poje »v celotni zbirki več ali manj eno in isto«.

Iz pesmi diha strah in tesnoba tedanjih dni, eksistencialna filozofija, Eliotov vpliv, abstraktnost, surrealizem, zato so mnoge misli težke, odmaknjene, čeprav so navadno globoke in lepe, prave domislice.

S Papežem je odšel zadnji ustvarjalec prve generacije izseljencev po zadnji vojni, mož, ki je dvignil slovensko kulturo v zdomstvu zelo visoko.

DUHOVNIK PESNIK ALBERT MIKLAVEC

Dne 10. maja 1996 je umrl v Borštu župnik in pesnik Albert Mikalvec, ki se je rodil 9. marca 1928 v Tomaju na Krasu, kamor so ga tudi pokopali. Gimnazijo je študiral v Malem semenišču v Kopru in Gorici, kjer ga je učil slovenščine pesnik Štefan Tonkli, bogoslovje v Gorici, Trevisu in Trstu, kjer je bil posvečen 6. julija 1952. Kaplan je bil v Bazovici, na Katinari, tu tudi župnijski upravitelj in župnik, nazadnje župnik v Borštu.

Bil je duhovni vodja skavtov, vodja otroških zborov, tudi sam je pel bariton, večkrat je bil odbornik Duhovske zveze. Bil je vzoren in požrtvovalen duhovnik, ves predan duhovni rasti vernikov.

Pesniti je začel v liceju in sodeloval v Koledarju Goriške Mohorjeve družbe in v Mladiki. Podpisoval se je s psevdonomom Slavko. Bil je samouk, toda z vztrajnostjo in zavzetostjo je napredoval, rasel in se razvil in 1970 dozorel do prve zbirke *Prošnja za jutri*, ki mu jo je založila Mladika. Z njo je dokazal, da je resničen pesnik, navezan na rodni Kras, kot duhovnik pa ves predan Bogu in bližnjemu.

V zbirki je 42 pesmi, ki jih ločijo jedkanice Marjana Kravosa v tri skupine. V prvi poje o kraški zemlji, ki je lepa, toda skromna, kamnita, gola in suha, vendar dobra kakor mati: »Kako si dobra, / kraška zemlja: / trgaš si od ust, / da nas živiš.«

Za svojo 75-letnico je Hranilnica in posojilnica na Opčinah (zdaj Zadružna kraška banka) izdala monumentalno knjigo *Prigisče Krasa*, v katero je urednica Zora Tavčar uvrstila več črtic Rafka Dolharja, njegovih 49 celostranskih bar-

Albert Mikalvec
ob svoji novi maši

vnih fotografij kraške zemlje in folklore in novo pesniško zbirko Alberta Miklavca *Prgišče Krasa*.

Maló pred smrtjo je pripravil novo zbirko *Pesmi odrešenja*, sestavljeno iz sonetov, središče pa ji je Križev pot. Poje tudi o Mariji in praznikih, da je zbirka religiozna. Njegovi nekdanji verniki bi jo lahko izdali v njegov spomin in v duhovno poživitev.

REŽISER JOŽE BABIČ

Po daljši bolezni je 10. maja 1996 umrl v Ljubljani v Kliničnem centru igralec, dramski in filmski režiser, publicist in organizator Jože Babič, ki je 14 let ustvarjal v Trstu in mu vtisnil svoj pečat. Rodil se je 13. februarja 1917 v Povžanah pri Materiji. Po vojni se je družina preselila na Štajersko in mladost in šolanje je opravljal v Studencih pri Mariboru in v Mariboru in tu se je srečal s Slovenskim narodnim gledališčem in obiskoval dramsko šolo, ki jo je vodil Vladimir Skrbinšek. Nastopal je na odru Drame, istočasno pa igral tudi v Žižkovem Neodvisnem gledališču na Ptuj. Od jeseni 1938 je bil redno angažiran v ptujem gledališču, 1. septembra 1940 je prevzel vodstvo tega gledališča in bil tudi režiser. Med vojno je bil vojni ujetnik v Italiji in je živel v raznih taboriščih, po vojni se je vrnil na Ptuj in bil referent za ljudsko prosveto in vodja gledališča. V sezoni 1946/47 je režiral v SNG Maribor, nato se je preselil v Trst in bil od 1947/48 do 1960/61 igralec, režiser, od 1954/55 tudi vodja SNG v Trstu. Tu je moral gledališče šele ustvariti, saj ni bilo primernih gledaliških prostorov za predstave in tudi ne za vaje. Enaka stiska je bila tudi po kraških vaseh.

Leta 1955 je prevzel status svobodnega umetnika in režiral v Trstu, Ljubljani in Mariboru. V sezoni 1969/70

Jože Babič

je sprejel ravnateljstvo gledališča v Novi Gorici in ga spremenil v Primorsko dramsko gledališče. Stalno je sodeloval z vsemi slovenskimi gledališči, ob rojstvu slovenske televizije pa je veliko delal zanj. Zrežiral je nad 200 gledaliških del, 7 filmov in nekaj krajših kulturnih filmov. Posebne zasluge ima za razvoj in uveljavitev dramatike tržaškega pisatelja Josipa Tavčarja, ki je napisal 10 daljših dramskih del in kar 9 so jih predstavili na tržaškem odru, največ po Babičevi zaslugi.

Babič je važen tudi za razvoj slovenskega filma, kateremu je utiral umetniško pot skozi gmotne stiske, nacionalna nezaupanja in enoumje. Danes se nam zdijo ti filmi skromni, partizanski, toda presojeti jih moramo v zvezi z zgodovinskimi razmerami.

Babič je prejel Prešernovo nagrado 1981 za življenjsko delo, zlati prstan za režijo filma *Veselica*, prvo nagrado za režijo filma *Tri četrtine sonca*, idr.

KULTURNI IN POLITIČNI DELA VEC KILIJAN FERLUGA

Rodil se je 18. septembra 1919 v Plavjah, občina Milje, umrl je 20. ju-

nija 1996 v Miljah. Šolal se je v Plavjah (v italijanščini), v Ljubljani, Cirkvenici, realno gimnazijo je napravil na otoku Krku, učiteljske privatno v Trstu 1952. V letih 1947-49 je bil uradnik v Vinkopu, nato v učiteljski službi pri Koroških, v Dolini, tajnik pri šolskem nadzorniku pri Sv. Jakobu v Trstu in pri didaktičnem ravnateljstvu prav tam, nazadnje uradnik pri Šolskem skrbništvu v Trstu, kjer je bil 1980 upokojen.

Ferluga je bil duša slovenskega prosvetnega življenja v Miljah, od maja 1956 do maja 1989 občinski svetovalec, odgovoren za vsa slovenska vprašanja v občini. Od februarja 1975 do novembra 1990 je bil predsednik Društva Slovencev miljske občine. O miljskih Slovencih je govoril po Radiu Trst/A, pisal v periodična glasila občinske uprave, v Delo, v Primorski dnevnik idr. Leta 1953 je bil med ustanovitelji učiteljskega društva Sloga, ki se je pozneje združilo s Sindikatом slovenske šole.

V novembru 1987 je zbral za 10-letnico zbora Jadran podatke o zborovskem petju v miljski občini od naj-

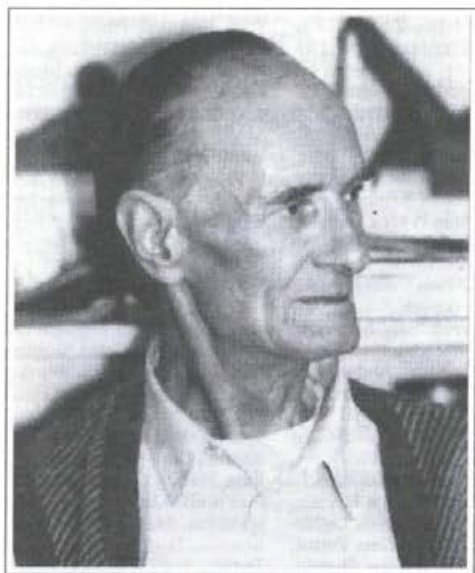
starejših časov dalje, ki jih je pozneje dopolnil z imeni in slikami.

Decembra 1979 mu je SKGZ podelila Plaketo boja in dela za posebne zasluge v kulturno-političnem delovanju med Slovenci miljske občine. Novembra 1981 je prejel zlato odličje Ministrstva za javno vzgojo za trud in požrtvovalnost na področju osnovne šole. Zveza kulturnih organizacij Slovenije pa mu je aprila 1992 podelila Odličje svobode z zlatim listom za javno delovanje.

KULTURNI IN POLITIČNI DELAVEC IZIDOR PREDAN

Dne 11. avgusta 1996, na prazniku Kamenice, na srečanju Slovencev, je nepričakovano umrl v Matajurju v Benečiji kulturni in politični delavec Izidor Predan, rojen 7. maja 1932 na Gorenjem Bardu, občini Grmek v Benečiji. Bil je deseti sin siromašne kmečke družine, zato je bil že s 14. leti za hlapca, pozneje je hodil na dnino. Z materino pomočjo je kot otrok bral slovenske knjige in se sam izobraževal, istočasno pa utrjeval narodno zavest. Postal je komunist in s 16. leti odgovoren za Zvezo slovenske mladine v Benečiji. To odgovornost so mu potrdili tudi na ustanovnem kongresu Demokratične fronte Slovencev (DFS) 1. maja 1949. Bil je med ustanovnimi člani konzorcija za izdajanje Matajurja in član uredniškega odbora. Zaradi slovenstva in bojovite časnikarske besede so ga preganjali in zapirali. Maja 1954 je bil izvoljen za tajnika Socialistične fronte Slovencev za videmsko pokrajino.

Oktober 1955 je bil med ustanovitelji prvega slovenskega kulturnega društva Benečije - društva Ivan Trinko v Čedadu. Več let je vodil to društvo kot tajnik in še več let kot predsednik (1960-74). Organiziral je Dan emigranta, 1964, in bil pobudnik Kamenice,

Kilijan Ferluga

Izidor Predan

1971. Bil je v glavnem in izvršnem odboru SKGZ za videmsko pokrajino. Leta 1956 je opravil kot privatist nižjo maturo na slovenski srednji šoli v Trstu.

Od 1. januarja 1974 do konca 1985 je bil glavni in odgovorni urednik *Novega Matajurja*. Pisal je črtice, novele in pesmi in stalno sodeloval na festivalu beneške pesmi v Lesah - Senjan beneške pesmi. Napisal je več narečnih dram in komedij, ki jih je večinoma uprizorilo Beneško gledališče na Dnevih emigranta: *Modar hlapec*, 1970, *Beneška ojcet*, 1976, *Emirant*, 1977, *Žganjarji*, 1978, *Kaplan Martin Čedermac* (priredba Bevkove povesti), 1980, *Prepoved*, 1985. Večkrat je v Beneškem gledališču igral glavne vloge. Bil je med pobudniki ustanovitve Beneškega gledališča in njegov predsednik. Sestavil je znano beneško-slovensko himno *S strani Matajurja*, ki jo je uglasbil U. Vrabc.

Pisal je v Primorski dnevnik, Matajur in Novi Matajur, Trinkov in Jadranski koledar. V Matajurju in Novem Matajurju je več let vodil priljubljeno satirično rubriko *Pišče Petar Matajurac*. V knjigi je izšla njegova

povest *Mali Tonček noče biti »sclav«*, Trst 1971. Deset njegovih pesmi je objavljenih v Birtičevi zbirki *Oj, božime*, Čedad 1966, šest pesmi iz Senjana beneške pesmi v zbirki *Pustita nam rože po našim sadit*, Trst 1984.

Pomembna je Predanova predavateljska dejavnost o problematiki Benečije. Tako je nastopil 1968 na študijskih dnevih Draga pri Trstu s predavanjem *Beneška Slovenija*.

Bil je odprtega značaja, vedno nasmejan, prijazen z vsemi, zato so se na njegov pogreb zgrnili Slovenci iz vseh pokrajin in številni Furlani.

J.M.

Zbogom, Salvatore Venosi!

Kanalska dolina je utrpela silovit udarec ob nenadni smrti rodoljuba Salvatorija Venosija, ki je nenadoma zaradi srčnega napada umrl 18. septembra 1996 v bolnici na Jesenicah, kjer je bil na obisku bolne hčerke Klavdije.

Pokojni kulturni in vsestranski javni delavec se je rodil 30. novembra 1938 v Žabnicah, kjer je obiskoval tudi osnovno šolo. Klasično maturo je opravil v Gorici, nato se vpisal na univerzo v Vidmu za študij modernih jezikov. Štiri leta je poučeval na srednji šoli Igo Gruden v Nabrežini (1974-78), nato se je posvetil prosvetnemu, narodnemu in kulturnemu ter političnemu delu med rojaki v Kanalski dolini, kjer je v Ukvah, Žabnicah in Tolmeču organiziral tečaje za slovenski jezik, prav tako v letih 1988-90 tudi v Reziji. Sodeloval je pri številnih krajevnih pobudah, v časopisih in revijah ter po Radiu Trst

A v oddaji Glas iz Kanalske doline. Več kot dvajset let je pomagal v svetišču na Sv. Višarjah. Z veliko požrtvovalnostjo, resnostjo in ljubeznijo je opravljal svojo službo na stičišču evropskih narodov. Z vsakim je spregovoril v njegovem jeziku in pokazal širino slovenskega človeka, ki skrbno čuva dragoceno dediščino glede vere, jezika in narodnosti.

V sredo, 25. septembra, so se številni prijatelji in znanci iz vseh delov Kanalske doline, Koroške, Slovenije in zamejstva poslovili najprej v žabniški cerkvi ob somaševanju v treh jezikih, nato na pokopališču z ganljivim obredom in številnimi poslovilnimi govori. Predstavniki organizacij, s katerimi je Salvatore Venosi sodeloval kot tudi predstavniki Slovenije, so se zahvalili za njegovo nesebično delo, skrb in ljubezen za slovenski jezik, zlasti še za žabniški dialekt, za razvoj celostnega prosvetnega dela v Kanalski dolini. Njegova beseda in zgled naj še nadalje bogatita vsestransko dejavnost rodoljubnih delavcev pod okriljem Sv. Višarij!

Salvatore Venosi

MARTIN JEVIKAR

Zdomski pisatelj Frank Bükvič

Dne 2. sept. 1995 je umrl v Fairfieldu v zvezni državi Connecticut, ZDA, zdomski pisatelj Frank Bükvič, ki se je rodil 1. septembra 1923 v Puncicah v Prekmurju. Gimnazijo je dovršil v Murski Soboti 1941 in do pomladi 1943 študiral medicino v Gradcu. Pred gestapom je zbežal na Madžarsko in študiral v Pecu. Oktobra 1943 ga je madžarska oblast zaprla, pozneje internirala, da je okusil devet taborišč. Večkrat je pobegnil in bil zaprt. Na svečnico 1945 so ga obsodili na 5 let ječe, ki bi jih moral odsedeti šele po vojni. V Sombathelyju so ga vtaknili v vojsko, toda brez uniforme in orožja. Rešili so ga Rusi. Poleti 1945 je bil aktivist v slovenskem Porabju za priključitev k Sloveniji. V jeseni 1945 se je vpisal na medicino v Ljubljani, ker pa mu niso priznali graških let, je maja 1946 zbežal v Gradec in tukaj 1951 dosegel doktorat iz političnih ved. Decembra istega leta se je preselil v ZDA in 1969 doktoriral v New Yorku še iz nemščine. Od 1963 do smrti je bil profesor na jezuitski univerzi v Fairfieldu v Connecticutu za nemško in sovjetsko literaturo.

Bükvič je stopil v slovensko literaturo z obširnimi romanom v štirih delih *Brezdomci*, ki je izšel v Gradcu 1948 na 560 straneh. V njem je prikazal Prekmurje med drugo svetovno vojno, kjer ni bilo državljanske vojne in revolucije, ampak madžarska zasedbena oblast. Junak, ki veže vse štiri dele, je Mate Vrban, sin delavske družine. Oče je bil velik borec za delavske pravice,

več let v zaporu, nato dolga leta jetičen. Mati je bila vzorna mati in žena, ver-
na, delavna, vsako leto je odhajala na
sezonsko delo v Nemčijo. Brat Ivan je
šel svojo pot, postal trgovski pomočnik,
zašel med kulturbundovce, se odtujil
slovenstvu, na koncu pa se streznil, rešil
nekaj slovenskih zapornikov in si vzel
življenje.

Mateja so izključili iz šole, postal je
delavec v Keslerjevi tovarni, se povzpел
na vodilno delavsko mesto, si pridobil
Keslerico, se vpisal na univerzo v
Budimpešti, vendar so mu študiranje
onemogočili. V ječi so ga strahovito
mučili, poslali v taborišče, nato proti
Ukrajini, kjer so ga rešili ukrajinski par-
tizani. Vrnil se je na Štajersko in se pri-
družil partizanom. Boril se je hrabro,
toda ni se hotel pokoravati partiji, zato
so ga poslali v Prekmurje, da bi ga
uničili Madžari. Izgubil je tri ženske:
mater na poti v nemško taborišče,
Madžarko Ilonko in Keslerico. Ob kon-
cu vojne je odšel s sinom in prijatelje-
ma v Avstrijo, v begunstvo.

Mateja žene v boj nekaj mesijan-
ski čut za bratstvo narodov, ker je pre-
pričan, da sveta ne bo rešila nobena
barva, najmanj pa diktatura, ampak
skupno sodelovanje narodov na osno-
vi človečanskih pravic. Najvišji ideal
mu je svoboda.

Pisatelj je Mateja tako idealiziral, da
ga je dvignil nad resničnost. Tudi dru-
gi osrednji ljudje so v veliki meri psi-
hološko neresnični, sovražniki pa kar-
ikirani. Sebi drage ljudi je obdal
tudi s telesno lepoto in duhovnimi čed-
nostmi, nasprotniki pa so odvratni,
okrutni, črni.

V romanu je veliko ljubezni in
sovraštva, poniževanja, mučenja, smr-
ti, čudežnih rešitev in neverjetnih
naključij. Pisatelj pripoveduje napeto,
strastno, osebno prizadeto, čutiti je, da
je to življenje sam živel. Preko vsega

pa je razlit žar pravljice, sijaj romantike,
polet mladostnega idealizma.

Drugi Bükvičev roman *Vojna in re-
volucija* je izšel 1983 pri Slovenski kul-
turni akciji v Argentini na 710 straneh
in ima marsikaj skupnega z Brezdomci:
isto pozorišče in čas, nekateri junaki so
isti: Ivan, Jurij, Grbač idr. Vendar pa
je novi roman popolnejši, ker ne
zajema samo Prekmurja, ampak vse slo-
venske kraje, ki so jih zasedli Nemci
ali Italijani. Središče dogajanja je me-
stece Gradišče, kjer živijo vodilne
družine, katerih usoda se prepleta skozi
ves roman. Najštevilnejša je Sobotino-
va družina: oče je zapil trgovino in živo-
tari, mati konča v nemškem taborišču,
sin Ivan ni mogel dovršiti gimnazije,
odšel je v trgovino, končal v nemškem
kulturbundu, med vojno je postal SS-
ovec, nazadnje pri tajni policiji na Ble-

Frank Bükvič

du. Ko bi moral v Begunjah streljati talce in zapornike, postreli navzoče SS-ovce, osvobodi talce, ustanovi partizanski Pavlov odred in ga vodi. Brat Jurij (v Brezdomcih Mate) študira medicino v Gradcu, potem ga pošljejo v Rusijo, kjer je ranjen, nazadnje pobegne k partizanom. Najmlajšega brata Pavla so ustrelili Nemci kot talca, hči Vera je bila zaprta in je odšla k partizanom.

Vsa negativna je Rituperjeva družina: oče Jožef je med prvo svetovno vojno izgubil nogo in postal boljševik. Med zadnjo vojno je odšel na Madžarsko, kjer so ga zaprli, ker je bil med komunistično revolucijo po prvi vojni pod Belo Kunom politični komisar v Prekmurju. Iz taborišča so ga rešili Rusi. Žena Lenka je bila mlada in lepa. Že pred poroko lahkoživa, med vojno ljubica nemškega poveljnika. Sin Miha je bil grbast, zato so ga imenovali Grbač. Med vojno je postal voditelj VOS-a, toda nemški poveljnik ga je odkril in zlomil, da mu je izdal vso organizacijo, ko pa je odšel k partizanom, je izdajal še te. Po vojni je postal zaupnik OZNE in je na debelo zapiral ljudi in jih pobijal.

Ob teh ljudeh se razvija dejanje, brezupno stanje Slovencev pod trojno zasedbo: nemško, madžarsko in italijansko, ko visi življenje vseh na nitki, ko je najbližji sosed smrt. Posebno Nemci in Madžari mučijo ljudi in jih pobijajo brez krivde in usmiljenja, vendar pa je tudi med Slovenci samimi velik razdor, ki pripelje na koncu do partizanov in domobrancev.

Bolj kot razmeram se je posvetil pisatelj usodi posameznih ljudi. Natančno je opisal njihova dejanja in mišljenje in nekateri prizori so orisani naravnost baladno pretresljivo. Dosti opisov pa je tudi razvlečenih, prav tako veliko razpravljajo o političnih sistemih, toda z znanimi in obrabljenimi

frazami. Zadnje poglavje je sploh razprava o ameriškem in sovjetskem sistemu. Tukaj je tudi sklenil zgodbe glavnih junakov. Nekateri so se naselili v Kanadi in Argentini, drugi so se vrnili domov. Rituperja so zaprli in izpustili, a je tako pil, da je umrl pred hišo. Sina Grbača so razkrinkali, da je vzdrževal tudi po vojni zveze z Nemci, in da bi ne bilo škandala, so mu naročili, naj se ustrelji, ker si ni upal, so ga drugi. Mater Lenko so pregnali v Bosno, kjer se je poročila z uglednim človekom. Na koncu je opisal še domobranski umik v Avstrijo in njihovo izročitev partizanom ter splošni pobjo v Kočevskem Rogu. Prav tako je opisal negotovost ob resoluciji Kominforma, ko se ljudje niso znašli in so končali v ječi ali na Golem otoku.

Roman kaže na velik napredek v primerjavi z Brezdomci, ljudje so bolj izdelani, bolj življenjsko prepričljivi, opisi pa so dostikrat raztegnjeni.

Veliko umetniških uspehov je dosegel pisatelj v novelah in črticah, ki so izšle v treh knjigah: *Ljudje iz Olšnice*, SKA, Buenos Aires 1973; *Zgodbe o zdomcih in še kaj*, SKA, Buenos Aires 1979; *Avtobus norcev*, Ljubljana 1994.

Po poročilu Cvetke M. Jakus v Slovenski državi decembra 1995 je zapustil dva romana v rokopisu. Novela *Oče in sin*, ki je bila v začetku leta 1995 nagrajena na literarnem natečaju SKA v Buenos Airesu v spomin Ladislava Lenčka, je izšla posmrtno v Meddobju XXX - 1996, št. 1-2, 42-78. Neznane so njegove razprave v nemščini in angleščini, ki jih je pisal v ZDA.

Kulturni center Lojze Bratuž

Obnovljeni Katoliški dom

Goriški Slovenci so praznovali odprtje prenovljene dvorane Katoliškega doma kot del obnovitvenega programa celotnega kulturno športno rekreativnega središča na Drevoredu 20. septembra, ki se je ob tej priložnosti preimenoval v *Kulturni center Lojze Bratuž*. Izzveneli so zadnji akordi slavnostne akademije in že se je začela skrb za bodoče poslanstvo celotnega sklopa.

Od daljnega 25. februarja 1962, ko so odprli novo dvorano Katoliškega doma, prvo, ki so si jo goriški Slovenci po razdiralni fašistični diktaturilahko zgradili, je preteklo že nekaj desetletij. V zavesti naših ljudi pa je še živo vtisnjena težavna pot, ki so jo morali prehoditi takratni člani odbora za zidavo doma. Težko je bilo začeti iz nič, brez denarja, pa tudi

brez podpore oblasti. Greh bi bil, če bi pozabili na vse ljudi, ki so se takrat z nepopisnim idealizmom lotili skoraj neuresničljive naloge: zbiranja finančnih sredstev, iskanja primerne zemljišča, čakanja na odobritev načrtov in gradbenega dovoljenja. K uspehu so z zbiranjem finančnih sredstev in z moralno podporo prispevali tudi Slovenci po svetu, predvsem iz Kanade in ZDA. Tako je v desetih letih od zamisli leta 1952 Slovincem uspelo uresničiti veliko kulturno dejanje z odprtjem nove dvorane leta 1962.

Nove potrebe, drznejši izzivi današnjega časa so zahtevali preureditev prostorov. Na Drevoredu 20. septembra stoji danes cel sklop zgradb; eno od zadnjih dejanj je prav odprtje po današnjih stro-

Kulturni
center
Lojze Bratuž

Ciril Koršič, dolgoletni oskrbnik Katoliškega doma, je prerezal trak obnovljenega kulturnega središča.

gih predpisih preurejene večnamenske dvorane, opremljene z najsodobnejšimi tehničnimi pripomočki. Od prejšnje dvorane po načrtu arh. Giordana Malnija je ostala le zasnova, novo podobo si je zamislil mladi goriški arhitekt David Faganel v sodelovanju z inž. Marinijem. Pred nami je mogočna stavba, ki povezuje staro in novo in raste iz duha preteklosti v nova obzorja. Središče obsega več jeder: skavtsko, športno s telovadnico in igrišči, glasbeno s Centrom za glasbeno vzgojo E. Komel, veliko gledališko in koncertno dvorano ter stavbo za sedeže društev, za knjižnico, arhiv in druge dejavnosti.

S prenovljeno dvorano se odpirajo široke možnosti kulturnega delovanja, a tudi odgovornost nas vseh se povečuje. Slovenci na Goriškem si ne smemo dovoliti kulturne mlačnosti in poplitvitve, ki je splošna značilnost našega časa. Proti temu se kot člani maloštevilnega naroda moramo odločno upirati, saj je brezbriznost pot v narodnostno smrt. V labirintu najrazličnejših vab in omam današnjega časa ni lahko ohranjati večno veljavne vrednote, vendar moramo v zavesti, da je vsak član naše skupnosti ne-

precenljiv, tembolj razvijati osebno odgovornost do naroda, iz katerega smo pognali, in ne smemo izgubiti zgodovinskega spomina, na katerem lahko gradimo trdne temelje za prihodnost.

SLOVESEN ZAČETEK

V soboto, 19. oktobra 1996, se je velika množica Slovencev z Goriškega, Tržaškega, Videmskega in iz Slovenije udeležila slovesnega odprtja Kulturnega centra Lojze Bratuž. Goriški nadškof Antonio V. Bommarco je blagoslovil stavbo in dolgoletni upravnik Katoliškega doma Ciril Krošič je prerezal trak. Ljudje so napolnili novo lepo prenovljeno dvorano, stopnišča, galerijo, kjer so razstavljali slovenski zamejski umetniki, in prostore okrog novega središča. V dvorani je povezoval program predsednik društva Katoliški dom prof. Franko Žerjal.

Slavnostni govor je imel g. Marjan Markežič, ki je bil ves čas duša in gibalo celotne obnove; brez njegovega truda in dela bi danes ne imeli takšnega središča. V svojem govoru je omenil začetke Katoliškega doma in zakaj je prišlo do preimenovanja ter navedel vsa podjetja

in obrtnike, ki so sodelovali pri prenovi. Med drugim je dejal:

»Ko je pred desetimi leti ob domu 'zrasla' telovadnica, smo se pri KTD pričeli zavedati, da se bo treba - zaradi zoba časa in novih strožjih zakonskih varnostnih predpisov za objekte namenjene širšemu shajanju ljudi - lotiti obnove celotnega sklopa Katoliškega doma, če želimo, da se v njem nadaljuje in izboljša dotedanja dejavnost. Obnova se je začela po malem, v glavnem s prostovoljnim delom najprej pri stanovanju za hišnika in nato pri skavtskem sedežu.

Poseben deželni zakon za obmejna področja in spremenjene politične razmere v Sloveniji leta 1991 so nudile našim željam novega zagona, čeprav je bila naša blagajna hudo prazna. Skoraj nekako boječe je odbor KTD poveril nalogo za morebitni prenovitveni načrt Katoliškega doma inž. Lorenzu Mariniju iz Gradišča ob Soči.

Načrt se je pričel izvajati po etapah. Junija 1993 je bila zasajena lopata pri prvem sklopu, to je, za sedež Slovenskega centra za glasbeno vzgojo Emil Komel in za malo komorno dvorano. Čez leto je bil Center za glasbeno vzgojo že pod

novi streho. In ker smo že v delu, pojdemo do konca! Tako je padla dokončna odločitev za najbolj zahtevno delo, prenovi velike dvorane in njene zunanosti. K temu podvigu je bilo nujno pritegniti tudi arhitekta. Med petimi arhitekti, ki so predstavili svojo zamisel, se je najbolj izkazal mladi goriški rojak David Faganel. Njemu gre predvsem za sluga za ureditev velike dvorane in zunanje podobe večnamenskega središča, kot jo danes občudujemo. Če povzamem, bi lahko rekel: inž. Marini je poskrbel, da stavba varno stoji, arhitekt Faganel pa, da je tudi lepa. Markežič pa za vse tisto, kar spada vmes. Enkratno - rekel bi bratsko - sodelovanje omenjenega terceta ter ljudi iz KTD je zmoglo premostiti neštete zapreke in ovire birokratske in finančne plati.

In sedaj nekaj 'tehničnih' podatkov o središču. Celota prenovljenega središča meri okrog 12.000 m², med katerimi je nad 3.000 strešne površine in nad 3.000 tlakovane površine. Ostalo sestavljajo odprti športni prostori, telovadnica in zelenica. Osrednjo stavbo sestavljajo: velika dvorana s sceniskim stolpom, mala dvorana, sedem prostorov za nastopajoče,

Prizor iz
Benatzkyjeve
operete
*Pri belem
konjičku*

prostor za orkester, režija, štiri sobe za simultano prevajanje, razne pisarne, garderoba, dva velika hodnika in atrij za razstavno dejavnost ter tehnični prostori z ustrežno opremo. Dela na visoki zgradbi (oz. na prvotnem stanovanjskem poslopju), kjer bodo sedeži za društva, pisarne ipd., se bodo polagoma nadaljevala predvsem na prostovoljni osnovi in ob dolivanju finančnih sredstev.

Zdelo se nam je primerno, da mora biti dom, ki naj bo namenjen kulturnemu udejstvovanju, žlahtni vzgoji mladih, zahtevnim domačim in mednarodnim srečanjem, pa tudi pričevanju kulturne ravni zamejskega slovenskega življa, primerno ne le funkcionalno, marveč tudi estetsko opremljen. Zato smo izbrali trajne, žlahtne in za akustiko najboljše materiale, kot sta les in kamen, predvsem v veliki dvorani in njeni bližini.

Celotni znesek vseh skoraj štiriletnih del znaša nekaj nad štiri milijarde lir. Od tega je Republika Slovenija že poravnala svojo obljubljeni tretjino. Za kar se ji, po njenih predstavnikih, ki so nas danes počastili s svojo prisotnostjo, iskreno in javno zahvaljujem tako v osebni imenu kakor v imenu KTD. Dežela F.J.K. pa žal svoje obljubljene tretjine še zdaleč ni poravnala. Do danes je izplačala le znesek za leto 1991. Ostala tretjina neposredno bremeni KTD v obliki raznih posojil.

Kratka beseda o imenu tega središča. V naši vsakdanji govorici je bilo temu prostoru ime 'Katoliški dom', in to ime bo gotovo v vsakdanjem izražanju še ostalo. Vendar se ni Katoliški dom uradno nikdar imenoval tako. Po sili razmer ob njegovem nastanku je dobil uradno ime 'Oratorij Dominika Savia'. Ob tej prenovi smo hoteli dati vsemu sklopu tudi novo ime, ki po svoji simboliki ohranja vse duhovne prvine dosedanjega Katoliškega doma in obenem zamejskih Slovencev ne razdvaja. Naj bo torej: *Kul-*

turni center Lojze Bratuž. Lojze Bratuž je s svojo krvjo zapečatil, plačal in odkupil svoje tri velike ljubezni: vero, narodnost in kulturo, vrednote, ki so podlaga za pravo sožitje med vsemi, ki živimo na tem območju. Naj bo njegova žrtev kot seme za novo sejanje, novo zorenje in rast bogato razvejane dejavnosti novega Kulturnega centra.

Prošnje in voščilne besede blagoslovne molitve, ki je bila izrečena, naj bodo naša zaveza in obveza: Naj bodo ti prostori kraj, kjer se srečujejo ljudje dobre volje, prostor kulturne, vzgojne in razvedrilne dejavnosti v duhu krščanske humanosti, pa tudi dejavnik vedno boljšega spoznavanja in prijateljstva ljudi, ki živijo ob meji.

Po končanem govoru je moški zbor Mirko Filej pod vodstvom Zdravka Klanjščka zapel Večerni Ave. Nato so si sledili pozdravi uglednih osebnosti, med prvimi sta pozdravila nadškof A.V. Bommarco goriški župan Gaetano Valenti. Sledili so predstavniki političnega in kulturnega življenja, v imenu slovenske vlade je pozdravil sekretar za Slovence po svetu dr. Peter Vencelj in zaželel obilo sreče in blagoslova. Koroške Slovence je predstavljal dr. Janko Zerzer, rimske pa dr. Ivan Rebernik. Pevski zbor je zapel še Prešernovo Zdravljico, nato se je družabnost nadaljevala v telovadnici.

Zvečer pa je Zveza slovenske katoliške prosvete iz Gorice pripravila in izvedla opereto Hansa Müllerja in Erika Charelle *Pri belem Konjičku* v prevodu Jože Ambrož. Nastopilo je nad 150 igralcev, pevcev in glasbenikov, ki so sodelovali dovršeno in dokazali, da v slogi je moč! Opereto, ki jo je režiral Emil Aberšek, dirigent pa je bil Hilarij Lavrenčič, so v naslednjih dneh ponovili še petkrat. Izvedba je vsakokrat v polni dvorani vzbudila občudovanje občinstva, ki je z velikim navdušenjem izkazalo priznanje nastopajočim pevcem in igralcem.

Fantje izpod Grmade pojejo 30 let

Kaj pomeni delovanje moškega zbora Fantje izpod Grmade za Devin in ostale vasi, od koder prihajajo pevci, je pokazal jubilejni koncert, s katerim je zbor 30. junija 1996 obhajal tridesetletnico delovanja. Čudoviti borjač pri Pirčevih v Slivnem je bil poln ljudi, ki so prišli od blizu in daleč, da bi s svojo prisotnostjo izrazili priznanje zboru in njihovega pevovodji Ivu Kralju, ki zbor vodi od vsega začetka. Dvaindvajset ustno izraženih in kakih deset pisnih čestitk in voščil od slovenskega konzulata v Trstu, občine Devin-Nabrežina in naj-

različnejših ustanov, društev in pevskih zborov do posameznikov potrjuje, da je to zbor, ki je med ljudmi priljubljen in spoštovan.

Predsednik Zveze cerkvenih pevskih zborov v Trstu, dr. Zorko Harej, je v svojih voščilnih besedah na tem koncertu mogoče na najbolj strnjen način predstavil značaj in vlogo Fantov izpod Grmade. Dejal je med drugim: »V tem svečanem trenutku ne morem reči drugače, kot je to izrazil latinski pisec: Naj živijo, naj rasejo, naj cvetejo! Tako kličem temu simpatičnemu zboru, ki v

Praznovanje
30-letnice
delovanja na
dvorišču pri
Pirčevih
v Slivnem

tem bujnem cvetenju prvih poletnih dni praznuje 30-letnico svojega delovanja. Zboru, ki je tudi v težavah današnjih dni vedno našel moč, da je nadaljeval svojo vlogo glasnika lepote slovenskega petja, pričevalca slovenskega duha in slovenske umetnosti. Zboru, ki na tem zapadnem robu slovenske zemlje ohranja in krepi slovensko besedo in slovensko pesem, zboru, ki je vedno prisoten, kadar in kjer je potreba. Zboru, kateremu ne bo mogoče očitati - kot si tudi sam ne bo mogel očitati, da je zakopal talente, da je zanikrno zapravil velik božji dar: glas, posluš, glasbeno nagnjenost.

Živite in rastite, kličem ob 30-letnici Vašega delovanja! Po stoterih nastopih v vaseh pod Grmado, v mestih in vaseh na Tržaškem, na Goriškem in v celi deželi, v Italiji, Sloveniji, Avstriji v Švici in kjerkoli ste bili, živite in rastite in napredujte! Tudi zaradi moralnih kvalit, ki jih ima zbor: vztrajnosti, požrtvovalnosti, čuta dolžnosti in ponižnosti, ki je mati vsakega in vsega napredka. »

Podobne misli so izražali tudi ostali govorniki in za pevce ter njihovega pevovodjo pomenijo ne le priznanje, ampak tudi nekakšen poziv k odgovornosti in zavestnemu nadaljevanju zborovskega in kulturnega dela v Devinu in njegovi neposredni okolici. Ta izziv naj bi sprejeli predvsem mlajši člani, ki delujejo v zboru, in ostala dva pevstva zbora, ki domujeta v istih prostorih kot Fantje izpod Grmade, to sta Dekliški zbor Devin in otroški zbor Ladjica. O sicer plodnem in rednem sodelovanju devinskih zborov sta pričali prijazni čestitki obeh omenjenih sestojev in pevski poklon devinskih deklet, ki so »fantom«, pod vodstvom Hermana Antoniča, voščile tudi s petjem.

Sam koncert, ki ga je povezovala Tamara Stanese, pa je bil nekakšen prerez treh desetletij petja in priložnost, da

so se mlajši pevci zahvalili sedmim ustanovnim članom, ki še delujejo v zboru, to so: Franc Antonič, Lojze Semolič, Herman Antonič, Gracijan Antoni, Leopold Antonič, Venko Antonič in še Ivo Kralj. Mlajši so želeli izraziti tem pevcem, ki so steber zbora, iskreno hvaležnost za zgled in vztrajnost. Posebno priznanje in zahvalo pa so vsi izrazili tudi dirigentu Ivu Kralju. V zboru Fantov izpod Grmade namreč sodelujejo pevci treh generacij, kar je v danih pogojih edino pametno in sprejemljivo. Ob tem gre izreči priznanje prav pevovodji, ker je, kot sam pravi v brošuri, ki je izšla ob jubileju, »vedno skrbel, da je med mladimi in starejšimi vladalo spoštovanje, razumevanje in najboljša harmonija.« Mladi tako lahko črpajo iz bogatega kulturnega, narodnega in duhovnega humusa.

Delovanje zbora pa ne pomeni le osebne obogatitve za vsakega pevca, ampak ima svojo specifično težo tudi v prostoru, kjer deluje. Fantje izpod Grmade s svojo redno prisotnostjo, predvsem med domačimi ljudmi, odigravajo nepogrešljivo vlogo. Narodnostna slika Devina bi bila bistveno drugačna, če zbora Fantov izpod Grmade ne bi bilo. Obnovljeni rastlinjak pri vrtcu v Devinu je leta 1987, ko so zbori v njem začeli z vajami, postal pomembno središče kulturnega delovanja in narodnega življenja za Devin in širšo okolico.

Pevci zbora Fantje izpod Grmade se namreč zavedajo, da morajo pri svojem delu strmeti po čim višjih zborovskih ciljih, obenem pa ne smejo pozabiti, da mora biti pevski zbor odraz družbe, v kateri deluje. Zbor zato skuša po svojih močeh izhajati iz kulturnih potreb in čutenja ljudi in tako s svojim delovanjem prispevati k bolj kakovostni duhovni rasti, narodni osveščenosti in samozvesti posameznika in posredno družbe, kateri pripada.

Pevski zbori Vesela pomlad

Prostori delno že obnovljenega openškega Marijanišča so bili v minulem letu ponovno središče pevskega dogajanja na Opčinah, seveda kar zadeva otroško in mladinsko petje. Okrog osemdeset mladih pevcev z Opčin in nekaterih sosednjih vasi ter iz mesta se je tu srečevalo iz preproste želje po druženju z vrstniki, pa tudi iz globlje želje po spoznanju in gojenju lepega petja.

Vsak popoldan, vse tja do večernih ur, je bilo tako v dvorani kot v vseh ostalih manjših razpoložljivih prostorih kar živahno. Za pevsko navdahnjeno mladež so skrbeli zborovodja Franc Pohajač ter mentorja Zdenka Križmančič in

Martin Vremec. Slednji je ob Martini Feri skrbel tudi za klavirsko spremljavo določenega dela programa. Kar nekaj truda in veliko mero potrpljenja je bila potrebno, da jim je z mladimi pevci uspelo doseči smotre načrtanega programa.

Na začetku leta je mlade pevce spodbudilo k nadaljnjemu delu priznanje, ki ga je zborom Vesela pomlad podelilo združenje openskih trgovcev in obrtnikov Skupaj na Opčinah. Tega priznanja so se zelo razveselili, saj dokazuje, da tudi naši gospodarstveniki spremljajo kulturno dogajanje v domači vasi.

Mladi pevci Vesele pomladi, glede na starost porazdeljeni v kar štiri skupi-

MPZ Vesela
pomlad na
gostovanju v
Moskvi

ne (otroški in mladinski zbor ter dekliska in fantovska vokalna skupina), so v teku leta sodelovali pri običajnih prireditvah v organizaciji zborov samih kot tudi pri verskih svečanostih in spremljajočih prireditvah v sklopu domače župnije (letni koncert, Dan družine, Praznik mladih pevcev, nedeljske sve-te maše, prvoobhajilni in birmanski praznik, zaključni šmarnični koncert, marijanski shod, miklavževanje, božični koncert...), udeležili pa so se tudi revije Zveze cerkvenih pevskih zborov Pesem mladih. Zabeležili smo tudi nekaj izstopajočih pobud, pri katerih so glavno vlogo odigrale članice mladinskega pevskega zbora. Pevke so bile tako povabljenе k sooblikovanju proslave ob dnevu slovenske kulture. Priprava osrednjega kulturnega praznika s pomenljivim naslovom *Bodočnost je tistega, ki veruje v njo* (Srečko Kosovel) je bila v celoti zaupana mladim, zato je bil del prostora odmerjen tudi pesmi mladih. Sledil je nastop v kulturnem domu Srečka Kosovela v Sežani, kjer je bila predstavljena zgoščenka s posnetki najboljših primorskih otroških in mladinskih zborov, tudi našega. In že je bil tu nov projekt, ki so ga pevke morale naštudirati za koncert v cerkvi sv. Jakoba v Trstu skupaj z zborom »Pueri cantores« od Sv. Ivana. Pobudnik in organizator tega koncerta je bil rajonski svet za Sveti Jakob in Staro mitnico. Ta projekt, izpopolnjen in obogaten z vmesnim umetniškim branjem besedil pesmi, so pevke ponovile v domači cerkvi mesec kasneje in je žel veliko odobravanja s strani poslušalcev kot tudi poznavalcev pevskih zvrsti, kakršni sta polifonija in gregorijanski koral. Najtrši oreh pa je predstavljal za mlade pevke nastop na mednarodnem pevskem tekmovanju v kraju Riva del Garda. Dekleta so bila nagrajena z bronastim odličjem in kar je še najpomem-

bnejše: udeležba na tem zahtevnem tekmovanju jih je obogatila z novimi izkušnjami in jim omogočila vpogled v pevsko dogajanje pri vrstnikih iz tistih evropskih držav, kjer je pevska kultura veliko bolj upoštevana in spoštovana.

Po poletnem premoru so se za pevke mladinskega zbora odprla vrata Marijanišča že konec avgusta. Kot običajno se je tedaj z rednimi študijskimi dnevi pričelo novo pevsko leto. Vaje pod strokovnim vodstvom priznanih pevskih pedagogov Rafaela del Campa in Ivana Florjanca ter seveda samega zborovodje Franca Pohajača in korepetitorjev Zdenke Križmančič in Martina Vremca so potekale kar cel teden. Pevke so ob intenzivnem delu veliko pridobile in se ob koncu seminarja obvezale, da bodo nadaljevale v tej smeri. Njihove odločitve smo veseli, saj je leta dokaz določene zrelosti, ki so jo pevke dosegle po večletnem temeljitom delu s svojim mentorjem, dirigentom Francem Pohajačem. Veseli pa smo tudi imenitnega priznanja, Gallusove listine, ki jo je g. Pohajač prejel za dolgoletno uspešno delo z mladimi na pevskoglasbenem področju. Želimo si, da bi g. Pohajač še naprej spremljal mlade na čudoviti pevski poti ter jim pomagal odkrivati lepoto pete besede.

Slovenski center za glasbeno vzgojo Emil Komel 1995-96

»Glasba vedri duha in plemeniti srce« je pred desetletji zapisal goriški glasbenik Emil Komel in ta njegova žlahtna misel je »credo« tudi bogatega glasbenega življenja, ki ga tako in drugače v goriškem ambientu ustvarjajo gojenci in učitelji Slovenskega centra za glasbeno vzgojo Emil Komel. Toliko bolj pa je Komelovo sporočilo vnovič zaživelo v letošnjem šolskem letu. Izidu knjige o glasbenem delu tega goriškega skladatelja, organista, pedagoga in zborovodje pred dvema letoma se je lani jeseni, ob 120. letnici rojstva in 35. letnici smrti, pridružila lična zbirka posvetnih pesmi *Zelen je log* in ta prizadevanja po skrbnosti za usodo Komelove glasbene dediščine so dosegla vrh 31. marca na spominskem koncertu Emilu Komelu. V cerkvi sv. Ignacija na Travniku so tehtno pripravljen program z vso potrebno poustvarjalno zavzetostjo podali člani zbora Glasbenega ateljeja Emil Komel in organist Dimitrij Rejc. Iz bogatega glasbenega opusa Komela (324 del) je Hilarij Lavrenčič izbral postnemu času primeren program: *Misso pro defunctis* za glas in orgle, fugirano predigro za orgle in 13 orgelskih preludijev iz zbirke *50 preludia*, zborovski skladbi *Trnjevenec* in *Vstajenje*. Projekt, s katerim so učenci in učitelji Centra obudili Komelovo ustvarjalnost (le redko smo namreč doslej imeli priložnosti njegovo glasbo tudi slišati), zasluži vso pohvalo, toliko bolj, ker so ga zelo dostojno pripravili z lastnimi poustvarjalnimi močmi.

Pevska kultura Centra Emil Komel, ki je pomladno zažarelo na spominskem koncertu, je seveda odsev večletnega uspešnega delovanja solo oddelka, ki ga na šoli vodi prof. Franka Žgavec. Njeni učenci se ugledno predstavljajo tudi na državnih tekmovanjih in na letošnjem, 25. tekmovanju mladih glasbenikov Republike Slovenije, je še zlasti zablestela Mirjam Pahor, ki je v drugi kategoriji osvojila drugo nagrado. V prvi kategoriji sta se solidno predstavili tudi Alessandra Schettino in Kristina Macarol. Na tekmovanju v Ljubljani je vnovič s klavirsko igro očarala tudi Aleksandra Pavlovič iz razreda prof. Sijavuša Gadžijeva, ki je v kategoriji komornih skupin prejela odlično drugo nagrado. Mladi glasbeni

Gojenci glasbene šole E. Komel

talenti Centra E. Komel so svoje vrline 21. in 22. aprila predstavili tudi na mednarodnem klavirskem tekmovanju Anton Rubinstein v Parizu. Tekmovanje, ki mu predseduje priznani pianist Igor Lazko, je v častni odbor povabilo tudi prof. Franko Žgavec. Na tej pariški preizkušnji je Maja Furst prejela prvo, Aleksandra Pavlovič pa drugo nagrado. Obe gojenki sta iz razreda prof. Sijavuša Gadžijeva, pedagoga, ki zadnji dve leti plodno sooblikuje goriško glasbeno življenje. Njegova je tudi zamisel o Dvoletni šoli za pedagoge klavirja, ki so jo aktivisti Centra tudi ponudili kot novost v šolskem letu 1995/96. Prof. Gadžijev je z visoko kvalificiranimi sodelavci privabil na sedež Centra 12 pedagogov mlajše generacije in ti so se vsako sredo zbirali na intenzivnih lekcijah didaktike, harmonije, psihologije. Prihajali so iz raznih šol Primorske od Idrije do Kopra in Pirana. Poleg prof. Gadžijeva so jim predavali še prof. Ivan Florjanc s Papeškega inštituta v Rimu, prof. Igor Lazko z Evropskega konservatorija v Parizu, prof. Damjana Bratuž z University of London Ontario v Kanadi in prof. Riccardo Risaliti z Milanskega konservatorija.

Ob teh posebnih (in zelo odmevnih) glasbenih »korakih« je seveda vodstvo šole pod budno dirigentsko roko prof. Silvana Kerševana tudi v tem šolskem letu skrbno razvijalo tudi svoj redni program. V prijetnih, elegantnih, funkcionalnih, a žal tudi že pretesnih prostorih nove šole na Drevoredu 20. septembra 85 v Gorici je 28 učiteljev (7 redno nastavljenih) glasbeno znanje posredovalo 150-tim gojencem. Če dodamo še učence in učitelje na oddelkih v Števerjanu, Rupih, na Plešivem, v Štandrežu, na Vrhu sv. Mihaela in v Doberdobu, se ta glasbena družina Centra še poveča na 200 učencev in 30 učiteljev. Mladi glasbeniki so lahko osvajali znanja iz violine, viole, violončela, kontrabasa, kljunaste in

prečne flavte, oboe, klarineta, trobente, pozavne, saksofona, kitare, harmonike, klavirja, solopetja, teorije in solfeggia, harmonije, glas-bene zgodovine, komorne igre. Tej pestri ponudbi se pridružita še predšolski tečaj DO-MI-SOL in podiplomski tečaj za klavir in violino. Bogastvo glasbenega vedenja so gojenci predstavljali na petnajstih šolskih nastopih na sedežu v Gorici in po podružnicah v Števerjanu, Štandrežu in Doberdobu. Ob zaključku šolskega leta pa so svoje vrline strnili še na štirih nastopih z naslovom Glasbeni poklon gojencev.

Gojenci Centra so gostovali še v cerkvi v Štivanu in Devinu na Volaričevem večeru, v Vidmu na božičnem koncertu, na 2. srečanju mladih glasbenikov ob meji v Sežani, na Prešernovih proslavah v Gorici in Trstu, v Kopru, na Bledu, v Ljubljani, na 14. srečanju mladih slovenskih glasbenikov v Celovcu, v Trstu, na razstavi Eurart v Gorici in na Reki. Pianisti so zastopali šolo na seminarjih za pedagoge na Reki in v Zagrebu. Mladi talenti so se udeležili tudi običajnih Srečanj glasbenih šol Primorske, ki so bila od 19. do 22. marca v Postojni, Vrhniki, na Opčinah, v Kopru in svoje glasbene veščine predstavili tudi na dveh zaključnih večerih 11. aprila na Zemonu in 8. maja na Dobrovem. Gojenci solopetja so se srečali novembra in marca v Gorici z ostalimi gojenci iz primorskih glasbenih šol, učenci in učitelji eksperimentalnega tečaja za klavir pa so imeli tri srečanja v komorni dvorani šole.

Šola je organizirala koncerte Mateja Santija (violina) s Tamaro Raseni (klavir), Irene Koblar (klavir) in diplomski nastop Aleksandra Sluge (violončelo) s pianistom Ravlom Kodričem.

Poseben poudarek in priznanje seveda zaslužijo letošnji tekmovalci - ob že omenjenih še: Sandra Lombardi za drugo nagrado pianistov v Novi Gorici in Martha Populin za tretjo nagrado flavtistov v Kopru.

Glasbena družina Centra se je po pestri sezoni nastopov vnovič počitniško glasbeno vedrila v naravi v koči sv. Jožefa v Žabnicah, in sicer med 24. in 29. junijem in med 29. in 3. julijem.

Aktivnostim na šoli so tudi tokrat dodali bogato koncertno sezono, ki so jo oblikovali priznani domači in tuji umetniki: v komorni dvorani šole sta uvodoma koncertirali mezzosopranistka Irena Baar in pianistka Alenka Šček, sledil je prikupen in poučen večer Alessandra Arba in vokalno-instrumentalne skupine z naslovom Glasba 19. stoletja v goriških arhivih, sredi aprila pa sta tu nastopila še pihalni kvintet Slowind in Tomaž Lorez; v cerkvi sv. Ivana v Gorici je skupina Gallus Consort predstavila glasbo od Trubarja do Ramovša, v cerkvi sv. Martina v Sovodnjah je zapeela Duodena cantitans iz Prage, v dvorani Pokrajinskega muzeja na goriškem gradu sta Beethovnov glasbo interpretirala violinist Axel Wilczok in pianist Sijavuš Gadžijev. Med šestimi glasbenimi večeri je posebno pozornost vzbudilo srečanje s skladateljem Primožem Ramovšem, z njegovo glasbo in njego-

vo zanimivo osebnostjo, srečanje, ki ga je v Gorico tokrat »prinesel« priznani ansambel Slowind.

Šola Emil Komel je nedvomno trdno jedro izobraževanja v glasbi, njen čar je domačnost, občutek pripadnosti glasbeni družini šole. Z izjemno razvejanostjo dejavnosti Centra v zadnjih letih seveda te odlike nekoliko izginjajo, saj nove, sveže glasbene moči prinašajo tudi drugačen ritem šole. Z njim se razvija tudi potreba po gradnji glasbene vzgoje v dveh smereh: splošno vzgojo in v smeri višjega strokovnega izobraževanja. Ta nov veter je v nekaterih taktih zagotovo zapihal že v Dvoletni klavirski šoli prof. Gadžijeva, zelo vzpodbudno in prijazno pa bi bilo razmišljati še naprej: Gorica, ki je v zadnjih desetih letih pridobila fakultetno raven, bi si najbrž ob koncu 20. stoletja zaslužila tudi kakšen višješolski podvig z evropskim prizvokom na področju glasbe.

Prizadevanja Centra Emil Komel zaslužijo vzpodbudo in pohvalo in zelo lepo bi bilo, če bi jim z vso naklonjenostjo prisluhnili tudi tisti, ki jim lahko določajo in ponudijo materialno pomoč.

Spominski koncert
E. Komela v
cerkvi sv.
Ignacija v
Gorici

Delovanje Slovencev v Laškem

Slovenci v Laškem smo imeli v minulnem letu pestro kulturno dejavnost. Glavno vlogo združevalnega člana za tukajšnjo slovensko prisotnost je imelo društvo Jadro. Poleg tradicionalnega dneva kulture smo imeli kar precej predstavitev. Srečali smo se z Brunom Volpijem Lisijakom, prof. Jožkom Šavlijem in dr. Jankom Ježem, ki so predstavili svoje zadnje publikacije. Sergij Verč je prikazal radijsko izvedbo Dantejeve Božanske komedije, prof. Jožko Baša je govoril o slovenski alpinistični odpravi v perujske Ande, časnikarka Dorica Makuc pa o svojem dokumentarnem filmu *Od Križa do Sesljana*.

Imeli smo dve razstavi čipk: eno ob koncu tečaja za kleklanje ob krajevnem sejmu »Agosto ronchese«, drugo na dan žena v občinski sejni dvorani, kjer so članice razstavile tudi reprodukcijo srednjeveških slik. Uredili smo društveno knjiž-

nico z 250 knjigami, organizirali kresovanje in izlet po gradeški laguni, romanje k svetišču Madonna di Rosa pri Sv. Vidu ob Tilmentu, pripravili izlet v Idrijo ob festivalu čipk.

Na pevsekm področju smo poleg domačega cerkvenega ženskega pevskega zbora, ki sodeluje ob slovenskih mašah v Ronkah in Tržiču, imeli v gosteh tudi združeni mešani zbor Zveze cerkvenih Pevskih zborov iz Trsta, ki je oblikoval božični koncert, na Prešernovi proslavi je pela tržaška vokalna skupina *Musica noster amor*, v Foljanu pa je pel škedenjski zbor Ivan Grbec. Na miklavževanje pa je prišla amaterska skupina Rupa-Peč.

Društvo je organiziralo tečaje kleklanja in risanja, tečaj slovenščine za odrasle in za predšolske otroke in tečaj likovne vzgoje in animacije. Društvo dobro sodeluje z občinsko upravo in to predvsem ob manifestacijah s pobratenima občinama Metlika in Wagna.

Veliko se je letos izkazala Osnovna šola v Romjanu. Najprej s prelepo in bogato razstavo *Človek in les danes in včeraj* in nato s praznovanjem petnajstletnega delovanja, kjer so poleg slovesnosti izdali priložnostni zbornik.

Slovenska komisija pri JVKC iz Štancana je letos prvič podelila nagrade »S. Kosovel« za prevod proznih in pesniških del ter mladinske literature iz slovenščine v italijanščino. Pobuda je nalezla na zelo topel sprejem, saj je bilo predstavljenih 64 prevodov 24-ih prevajalcev. Sedaj čakamo na objavo vsaj nagrajenih del, kar bi pripomoglo k boljšemu poznavanju naše kulturne stvarnosti.

Razstava čipk ob dnevu žena

Delovanje likovne galerije v Katoliški knjigarni v letu 1995-96

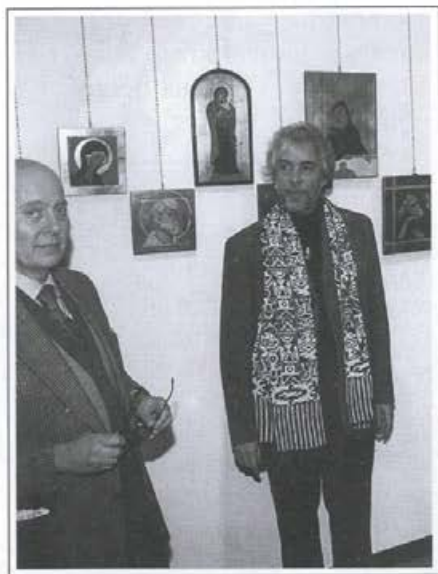
V goriškem kulturnem prostoru je tudi v lanskoletni sezoni galerija Katoliške knjigarne na Travniku ohranila svojo pomembnost z rednimi likovnimi razstavami, ki so večkrat nudile tudi učinkovit okvir za razne knjižne predstavitve. Tudi v tej sezoni je večere večkrat popestril nastop gojencev in pedagogov Centra za glasbeno vzgojo Emil Komel.

29. novembra je novo razstavno sezono odprl Krištof Zupet; umetnika in delo sta predstavila Branko Melink in prof. Joško Vetrih. Zupetovi torzni portreti velikih Slovencev pa so bili tudi najboljši okvir za predstavitev knjige Jožka Šavlija *Slovenija, podoba evropskega naroda* v petek, 13. oktobra. Pri predstavitvi dela je sodeloval tudi založnik Radivoj Humar. 3. novembra je sledila predstavitev nove publikacije novogoriškega zgodovinarja Branka Marušiča *Z zahodnega roba*; spregovorila sta avtor sam in zgodovinar »z zahodnega roba« prof. Jože Pirjevec.

Teden kasneje, 10. novembra, so zaoblestele mehke ikone in kraška pokrajina Borisa Zuliana; umetnikovo govorico je osvetlil prof. Joško Vetrih; za glasbeni uvod je poskrbel duo klavirja prof. Valentine Pavio in violine prof. Irine Cavaion. Zatem sta si sledili kar dve pomembni knjižni predstavitvi. 17. novembra je bila številni publiki prikazana prva zbirka Komelovih skladb *Zelen je log* v ureditvi prof. Hilarija Lavrenčiča in muzikologinje Tatjane Gregorič. Poleg slednje je na predstavitvi

sodeloval tudi dr. Damjan Paulin, predsednik Zveze katoliške prosvete, ki je delo založila. Prvega decembra pa je bil na vrsti letni *Knjižni dar Goriške Mohorjeve družbe*; o zbirki so spregovorili predsednik GMD msgr. dr. Oskar Simčič in avtorji knjig.

Od 15. decembra do 10. januarja 1996 je bila na ogled retrospektivna razstava o delu Primorcem domačega Toneta Kralja. Uvodno je zapela sopranistka Mirjam Pahor ob klavirski spremljavi prof. Helene Plesničar. O slikarju je ob prof. Jošku Vetrihu tokrat spregovorila tudi dobra poznavalka Kraljeve umetnosti prof. Verena Koršič Zorn. V tem okviru je Aleksij Pregarc 29. decembra pred-

Boris Zulian z umetnostnim kritikom Joškom Vetrihom ob svoji razstavi

stavil pesniško zbirko *1968 - življenje plus* novinarja Janka Tadeška. 19. januarja pa sta avtor in pomorščak Bruno Volpi-Lisjak in Marij Maver v imenu založbe Mladika predstavila zanimivo knjigo *Slovensko pomorsko ribištvo skozi stoletja od Trsta do Timave*.

2. februarja se je s svojimi deli predstavila goriškemu občinstvu Mira Ličen Krmpotič; o slikarkinem umetniškem svetu sta spregovorila Silvester Gaberšček in prof. Joško Vetrih.

Meseca marca je bila na ogled »slovenska beseda iz Londona«; v priredbi arh. Jane Valenčič so bile prikazane fotografije, časopisni izrezki, peticije v prid slovenske samostojnosti v Londonu junija 1991.

15. marca je prof. Joško Vetrih predstavil delo Roberta Kozmana, slikarja, ki se je po daljši odsotnosti zopet vrnil pred publiko.

Od 12. aprila pa vse do konca meseca so bile v galeriji na ogled slike Patrizie Devidè: tudi tokrat je za predstavitev poskrbel prof. Joško Vetrih, za glasbeni uvod pa je na klavir zaigrala Sandra Lombardi.

3. maja je likovni kritik Sergij Cesar predstavil slike Tržačana Sergija Švare

in predvsem njegovo zadnje ustvarjalno obdobje; na klavir je tokrat zaigrala devetletna Nina Kruh. Teden zatem, 10. maja, so pred številno publiko Olga Tavčar, Barbara Rustja in pa Marjan Markežič spregovorili o priložnostnih publikacijah ob 50-letnici prve številke *Pastirčka*. 17. maja je bila na vrsti predstavitev dveh novih del Dušana Jelinčiča: knjigi je predstavil Janez Povše, odlomke pa je posredoval Jan Leopoli; poleg avtorja sta spregovorila tudi predstavnik založniških hiš Lipa in Devin.

24. maja je prof. Joško Vetrih predstavil dela kiparja in akademskega profesorja Zmaga Posege, ki je s svojimi kvalitetnimi kipci tudi zaključil razstavno sezono; uvodno je tokrat na violino zaigral Peter Gus. Prav na začetku poletja, 7. junija, je bila še predstavitev zbirke Krožka za družbena vprašanja Virgil Šček iz Trsta. Uvodno je spregovoril Ivo Jevnikar, nakar avtorji Rafko Dolhar, Pietro Purini in pa žal preminuli prof. Salvatore Venosi.

S številnimi literarnimi in likovnimi večeri ostaja razstaveni prostor v Katoliški knjigarni tisti »prehodni prostor«, kjer se lahko vrstijo na ogled umetniki in kamor lahko vsakdo mimogrede zaide.

Prisotni na predstavitvi publikacij ob 50-letnici *Pastirčka*

Prosvetna dejavnost na Goriškem v sezoni 1995/96

Zveza slovenske katoliške prosvete iz Gorice združuje 11 prosvetnih društev in eno radijsko postajo, ki delujejo na območju od Brd do Jadrana. Edino spremembo pri članicah smo zabeležili pri nazivu Ljudskega radia, ki se je poimenoval v Radio Glas. Med ustaljene pobude spada revija pevskih zborov *Cecilijanka*, ki je potekala v Kulturnem domu v Gorici 18. in 19. novembra 1995. Revije se je udeležilo 20 zborov, 11 z Goriške, od katerih je bil MoZ Seghiz-zi predstavnik italijanske zveze USCI, 3 zbori s Tržaškega, vokalna skupina iz Režije, 1 zbor s Koroške in 3 z Novogoriškega. Kot izreden gost je nastopil MeZ iz Rakitne pri Ljubljani. Revijo je spremljala posebna strokovna komisija, ki sta jo sestavljala Stojan Kuret in Štefan Mavri, ki sta posredovala nastopajočim zborom in dirigentom svoje strokovno mnenje. *Cecilijanka 95* je bila posvečena Emilu Komelu ob 120-letnici rojstva. V tem okviru je Zveza tudi izdala zbirko Komelovih posvetnih še neobjavljenih pesmi z naslovom *Zelen je log*, ki vsebuje 12 skladb za MoZ in 7 za MeZ. Zbirko je predstavila muzikologinja Tatjana Gregorič v galeriji Katoliške knjigarne na predvečer Cecilijanke.

Člani Zveze so se ob 1. novembru spomnili žrtev taborišča v Gonarsu in se jim primerno poklonili.

V sodelovanju s Slovensko prosveto iz Trsta in ZSKD je Zveza izvedla organizacijo osrednje zamejske proslave ob dnevu slovenske kulture, ki je bila 8.

februarja v Kulturnem domu v Trstu, naslednjega dne pa v Gorici.

Tradicionalni natečaj Mladi oder je Zveza razpisala s Slovensko prosveto v Trstu, kjer je bilo tudi nagrajevanje.

V okviru izmenjav s Krščansko kulturno zvezo so meseca oktobra '95 potekali Primorski dnevi na Koroškem, kjer so imeli v gosteh dramsko skupino iz Štandreža, gojence SCGV E. Komel in predstavitev knjige Rafka Dolharja *Od Trente do Zajzere*.

Prizor iz operete *Pri belem konjičku*, ki so jo člani ZSKP uprizorili ob odprtju Kulturnega centra L. Bratuž.

SLOVENSKO KATOLIŠKO PROSVETNO DRUŠTVO FRANČIŠEK B. SEDEJ

V okviru društva delujejo: otroški in mešani zbor, mladinski krožek, otroška in odrasla dramska skupina, društvo pa izdaja še glasilo Števerjanski vestnik. Na zadnjem občnem zboru je prosil za članstvo še novonastali ansambel Briški odmev.

Mešani zbor vodita Bogdan Kralj in Herman Srebrnič. Nastopil je na Cecilijanki in Primorski poje, pel je ob otvoritvi kipa dr. Ivu Komjancu v Malcesinah, na osrednjih Prešernovih proslavah v Gorici in Trstu, sodeloval na koncertu postnih pesmi v Štandrežu, na Gregorčičevi proslavi na Vrhu sv. Mihaela. Samostojne koncerte je zbor imel v Medvodah, v cerkvi v Pevmi na spominskem večeru Toneta Kralja ter božični koncert v Dorenberku.

Z otroškim zborom, ki ga vodi Valentina Humar, je sodeloval tudi SCGV E. Komel z uvedbo ritmičnih spremeljav in igre na melodičnih instrumentih. Zbor je tudi redno nastopal.

Mladinski krožek je priredil športni teden, natečaj Moje jaslice, izlet na sneg in pustni spreved.

Glasilo Števerjanski vestnik je redno izhajalo.

Otroška dramska skupnina je pod vodstvom Franke Padovan in Kristine Corsi pripravila miklavževanje in materalin dan.

Po dolgoletnem premoru se je zopet obnovila odrasla dramska družina, ki je postavila na oder kriminalko Temni pajčolan v režiji Emila Aberška. Premiera je bila v Sedejevem domu v Števerjanu, ponovili pa so jo še v Sovodnjah.

Društvo je organiziralo razne kulturne večere in prireditve v domači vasi: božičnico s koncertom Big Ben Hit kvarteta, Prešernovo proslavo z zborom Musica viva iz Kranja in razne družabnosti za svoje člane. Tradicionalni festival narodnozabavne glasbe je potekal od 5. do 7. julija 1996 med Borovci. Nastopilo je preko 30 ansamblov, od katerih sta bila dva zamejska.

KULTURNO DRUŠTVO SABOTIN

V sklopu društva delujejo mladinski in arheološki odsek in otroški zbor.

Otroški zbor je pod vodstvom Nadje Kovic nastopil na Prazniku fitalje v

Briški odmev
iz Števerjana

Pohod na Sabotin

Rupi, na Mali Cecilijanki in ob raznih kulturnih prireditvah v domači vasi.

Mladinski odsek je priredil miklavževanje z igrico, natečaj najlepših jaslic in razne kulturne večere.

Društvo je v sodelovanju z rajonskim svetom priredilo pohod na Sabotin, spominski večer Toneta Kralja, kulturni večer ob zaključku leta, povabili so Oder 90 z igro En dan z Edvardom, pripravili kabaretni večer z Iztokom Mlakarjem, priredili silvestrovanje in božičnico.

S Planinskim društvom so sodelovali pri pripravi 24. srečanja planincev iz Avstrije, Slovenije in Italije v bivši osnovni šoli v Štmavru.

Tradicionalni praznik sv. Valentina je obsegal razstavo Živih korenin Mirka Maraža in šagro.

SLOVENSKO KATOLIŠKO PROSVETNO DRUŠTVO MIRKO FILEJ

Društvo je redno delovalo na dramskem področju, organiziralo pa je tudi vrsto drugih kulturnih pobud.

V režiji Darka Komaca je gledališka skupina Oder 90 postavila na oder Bevkovo dramo Krivda. Premiera je bila v

goriškem Kulturnem domu, ponovili pa so jo še v Rakitni pri Ljubljani.

Člani gledališke skupine Oder 90 radi sodelujejo kot napovedovalci pri raznih pobudah (miklavževanja v Gori, na Vrhu, v Doberdobu, na Plešivem in v Jamljah), na Cecilijanki, na predstavah raznih publikacij.

MEŠANI ZBOR LOJZE BRATUŽ

Zbor je redno vabil in nastopal pod vodstvom Stanka Jericija. Zaradi popravil v Katoliškem domu je zbor vabil v Alojzijevišču.

Mešani zbor Lojze Bratuž se je predstavil na tradicionalnih revijah Primorska poje, Cecilijanki, slovenski in italijanski božičnici v goriški stolnici. Naštudirali so tudi nabožni program, s katerim so peli v cerkvi sv. Ignacija na Travniku, na Sv. gori, Sv. Višarjah, v Celju in Ponikvi.

Za svoje člane so organizirali vrsto družbenih srečanj.

LJUDSKI RADIO - RADIO GLAS

Krajevna radijska postaja Ljudski radio se je v zadnji sezoni preimenovala v

Radio Glas (Radio Voce), ker se je obnovil upravni svet zadruga. Novi lastniki so nepričakovano prekinili redno oddajanje slovenskih programov za štiri mesece, ker so usmerili oddajnike proti jugu in ošibili sprejem v severnem zaledju Gorice. Vztrajali so na časovni omejitvi slovenskih oddaj od prejšnjih dveh ur na poldrugo uro. Oddaje so kljub težavam ohranile stalne rubrike in še povečale število sodelavcev (skupno jih je 15). Redno so oddajali tradicionalne rubrike Mikrofon je poslušal za vas, Samotni pastir, Duhovno oddajo in glasbene oddaje. Zunanji sodelavci (Klub izobražencev iz Nove Gorice in goriški Kinoateljce) pa so nudili Petkova srečanja oz. Filmske beležke.

MOŠKI ZBOR MIRKO FILEJ

Zbor že trideset let uspešno vodi Zdravko Klanjšček. Pevci so nastopili na Primorski poje v Špetru, na slovenski in italijanski Cecilijanki, na slovenski in italijanski božičnici v goriški stolnici. Zbor je sodeloval ob odkritju spominske plošče Ljubki Šorli v Tolminu, pri koncertu cerkvenih pesmi v Štandrežu in pel pri maši vzhodnega obre-

da v Ažli (Benečija). S samostojnimi koncerti se je zbor predstavil v Vipavi in Tolminu. Svojo 30-letnico je zbor proslavil s celovečernim koncertom v Kulturnem domu v Gorici.

PROSVETNO DRUŠTVO PODGORA

Društvo združuje otroški in mladinski zbor, moško pevsko skupino Akord, otroško in mladinsko dramsko skupino.

Otroški zbor vodijo Sabina Antoni, Katja Bandelli, Roberta Godina in Kristina Kovic. Mladi pevci so nastopali ob raznih prilikah na domačem odru v Podgori.

Mešani zbor vadi pod vodstvom Mirka Špacapana. Nastopal je na vseh tradicionalnih krajevnih prireditvah (na svečanosti pri spomeniku, dnevu slovenske kulture, božičnici v Podgori, pokopališčih v Podgori, Gorici, Mirnu in Medani, na slovenski in italijanski Cecilijanki, revijah Primorska poje, božičnici v goriški stolnici, prazniku sv. Valentina v Štavrnu, koncertu cerkvenih pesmi v Štandrežu, reviji sv. Hilarija in Tacijana v stolnici v Gorici.) Izven domačega okolja je zbor nastopil še na

MePZ Hrast iz
Doberdoba:
scenski koncert
*Al maraš kaj za
me* na Borjaču v
Doberdodu

Zalujoči ostali v izvedbi dramske skupine Štandrež

tekmovanju Naša pesem v Mariboru, na reviji pomladi v Strassoldu, v Šentjurju pri Celju in v Dorenberku.

Moška pevska skupina Akord je poleg tradicionalnih nastopov na revijah Primorska poje in Cecilijanki nastopila še v Krminu in Fari. Imela je prvi samostojen koncert in snemala za radio Trst A. Skupino vodi Mirko Špacapan.

Otroška dramska skupina je pripravila igrice za miklavževanje, božičnico (recital Zazvonili so božični zvonovi) in dan slovenske kulture (prizor Reši nas nekulture) v domači vasi.

Mladinska dramska skupina je pod vodstvom Lidije Jarc nastopila na dnevu slovenske kulture z recitalom Pesem je most, ki različenosti spaja.

Društvo je organiziralo revijo zborov Na Britofu, kjer so nastopili slovenski in italijanski zbori.

PROSVETNO DRUŠTVO ŠTANDREŽ

V okviru društva deluje dramska skupina, mešani in mladinski zbor.

Dramska skupina je izvedla premiero igrice Branislava Nušiča *Zalujoči ostali v*

režiji Emila Aberška. Po premieri v Štandrežu so igro ponovili še v Desklah in pri Sv. Ivanu v Trstu. Lansko veseleloigro *Kandidiraj, le kandidiraj* so ponovili še na Primorskih dnevih v Št. Jakobu na Koroškem.

Mladinska dramska skupina je v režiji Majde Zavadlav uprizorila enodejanke Forum, Zgodba o birokratu Štampiljki in Miklavževo darilo.

Mešani pevski zbor vodita Tiziana Zavadlav in organist Silvan Zavadlav. Zbor redno nastopa v domači vasi ob raznih prilikah (praznik cerkvenega petja, na dnevu miru, Prešernovi proslavi, reviji goriških zavetnikov). Nastopal je tudi v Nabrežini, na Cecilijanki v Gorici in na reviji Primorska poje v Miljah.

Mladinski zbor vodi Kristina Marušič. Otroci so peli ob raznih cerkvenih praznikih in na prosvetnih prireditvah v domači vasi. V sodelovanju z mladinskim zborom društva O. Župančič so nastopili na Mali Cecilijanki.

Društvo je organiziralo tradicionalni Praznik špargljev z bogatim kulturnim programom: nastop tržaške folklorne skupine Stu ledi, slikarski ex-tempore,

tekmovanje v pritrkovanju, nastop štandreške dramske skupine z enodejanko Tat s čírom v režiji Janeza Starine in nastop MePZ Rupa-Peč in MIPZ Štmaver. Društvo je pripravilo tudi martinovanje, izdalo publikacijo *Župnijska skupnost v Štandrežu skozi stoletja* in odprlo razstavo liturgičnih paramentov župnije.

PROSVETNO DRUŠTVO RUPA-PEČ

Društvo združuje mešani in mladinski zbor ter dramski odsek. Slednji pripravlja recitale za občinski praznik, miklavževanje in Prešernovo proslavo.

Mešani zbor redno deluje, nastopil je na reviji Primorska poje na Proseku in na Cecilijanki. Pel je še na koncertu postnih pesmi v Štandrežu, na božičnicah v Štmavru, goriški stolnici, Mirnu in na Mirenskem Gradu, ob spomeniku v Rupi in na Peči, na dnevu bolnikov in pri zlati maši sedaj že pokojnega g. Vinka Žaklja v Rupi. Zbor se je srečal z zboroma iz Vrtojbe in Dobove.

Mladinski zbor je deloval v sodelovanju s SCGV E. Komel. Nastopili so na Mali Cecilijanki in na miklavževanju v Rupi.

Društvo je organiziralo martinovanje za svoje člane, velikonočni piknik, običajni praznik Frtalje, prevzelo je pripravo občinskega praznika. Konec avgusta je društvo organiziralo tridnevni izlet k jezerom Como, Maggiore in d'Orta.

SLOVENSKO KULTURNO DRUŠTVO HRAST

Društvo je v okviru Praznika pomladi ob zabavno-glasbenem programu pripravilo razstavo likovnika Vladimira Lakoviča, kross-tekmo z gorskimi koleši in modno revijo.

Mešani zbor, ki ga vodi Hilarij Lavrenčič, je snemal program za Radio Trst A. Pevci so bili na študijskih dnevih v Žabnicah, od koder so se odpravili tudi na dvodnevni izlet v Julijce in v dolino Zajzere. Poleg nastopov na Cecilijanki in na Primorski poje v Renčah, so zbor sprejeli v italijansko zvezo USCI na celovečernem koncertu v Romansu. Nastopili so še v Kulturnem domu v Trstu ob 50-letnici radia Trst A, na božičnici v domači vasi in na Opčinah. Božično mašo so peli v Gornjem Barnasu v Benečiji.

Mladinski zbor je nastopil na Mali Cecilijanki in pripravil program za dan slovenske kulture in miklavževanje.

Martinovanje
v Rupi

Prosvetna dejavnost na Tržaškem v sezoni 1995-1996

Koledar GMD povzema vsako leto v zgoščenem članku seznam prireditve, ki so jih v preteklem letu pripravila društva in organizacije, včlanjena v Slovensko prosveto. Seznam obsega prireditve v teku sezone od oktobra do junija naslednjega leta. Članek ne obravnava vseh dejavnosti, ki se odvijajo na Tržaškem, ampak predvsem prireditve, ki jih pripravljajo društva, ki imajo sedež v Donizettijevi ulici. Kolikor moremo slediti dejavnostim drugih društev, jih seveda zabeležimo v tem pregledu.

DRUŠTVO SLOVENSKIH IZOBRAŽENCEV

Za najbolj bogato in redno sezono skrbi odbor Društva slovenskih izobražencev, ki pripravlja ponedeljkove kulturne večere v Peterlinovi dvorani. Pregled prireditve v lanski sezoni je naslednji:

Rafko Dolhar in Miroslav Košuta: Nova sezona SSG (2.10.1995); Disku-

sija o vodniku Repentabor (vodi Polo Parovel) (9.10.); Okrogla miza o problemih slovenske šole. Sodelujejo ravnatelji: Ksenija Dobrila, Marijan Kravos in Tomaž Simčič (16.10.); Darko Darovec: Zgodovina o nastajanju primorske univerze (23.10.); dr. Edi Kovač: Prebuditve starih religij na Balkanu? Verski vidiki vojne v Bosni (30.10.); Izlet v Istro (5.11.); Marko Terseglav: Humor v slovenski ljudski pesmi (6.11.); dr. Angelca Žerovnik: Ženska konferenca v Pekingu in papeževo stališče o ženskem vprašanju (13.11.);

Alojz Zidar: TIGR v boju za domovino. Predstavil prof. Jože Hočevnar (20.11.); Koroški večer: predstavitev publikacij KKZ in instituta Urban Jarnik (Marija Makarovič, Nužej Tolmajer, Franci Tomažič) (27.11.); Paskval Gujon in Giorgio Banchig: Solidarnostni večer za Paskvala Gijona (4.12.); DSI in Knjižnica Dušana Černeta; Jana Valenčič: Slovenci v Londonu 1991 - 94.

Nastop Tržaškega
okteta ob odprtju
razstave Bridge- Most
med Slovenijo in
Avstralijo

Otvoritev razstave (11.12.); dr. Oskar Simčič in Zvone Štrubelj: Božična razmišljanje ob izidu slikanice Božična legenda (18.12.); A. Rebula - A. Šuštar: Pogovori v vinogradu. Knjigo sta predstavila Alojz Rebula in Janez Gril (Pavle Bratina govori o knjigi posvečeni papeževemu obisku v Sloveniji) (8.1. 1996); DSI in Knjižnica D. Černeta: Pogovor o Dušanu Pleničarju ob 3. obletnici smrti (13.1.); Nada Pertot predstavi Narečni slovar od Sv. Antona pri Kopru, avtor Dušan Jakomin (15.1.); Prof. Marija Cenda predstavi delo Janeza V. Valvazorja »Slava vojvodine kranjske« v italijanščini. Prevod: Paolo G. Parovel in Ariella Jasbitz Tasso (22.1.); 40 let izhajanja Mladike: kulturni večer in razstava (29.1.); Srečanje z Marjanom Podobnikom, predsednikom Slovenske ljudske stranke (5.2.); Bruno Križman: Allah habak - z nahrbtnikom po Iranu; predavanje z diapozitivi (19.2.); Prof. Anton Mlinar: Bioetika - kaj z njo? (26.2.); Okrogla miza: Manjšinske dileme v luči predvolilne situacije (Martin Breclj, Peter Močnik) (4.3.); Dr. Darko Friš: Ameriški Slovenci in katoliška cerkev (1871-1924) (11.3.); Jera Vodusek Starič: Novi pogledi na konec II. svetovne vojne (18.3.); Dr. Dušan Biber: Za kulisami tržaške krize 1945 (25.3.); Dušan Jakomin: Velikonočna duhovna misel (1.4.); Nagrada Vstajenje: dr. Rado Lenček in dr. Jože Velikonja letošnja nagrajenca za znanstveno delo Who iz who (prof. Martin Jevnikar in prof. Diomira Fabjan Bajc) (15.4.); Mag. Primož Krečič: O državnem pomenu papeževega obiska na Primorskem. Gosta je predstavil Milan Gregorič (22.4.); Mag. Boris Mlakar: Nasprotniki partizanstva ob koncu vojne (29.4.); Zgodovinarica dr. Tamara Pečar Griesser: Položaj katoliške cerkve ob koncu druge svetovne vojne (6.5.); Predstavitev knjige prof. Lojzke Bratuž

»Gorica v slovenski književnosti«. Predstavila prof. Marija Cenda Klinec (13.5.); Zgodovinar dr. Ervin Dolenc predstavi svojo knjigo z naslovom »Kulturni boj« (20.5.); Odprtje bogate slikarske in knjižne razstave »Bridge - Most med Avstralijo in Slovenijo«. Na večeru sta sodelovala kvartet Big Ben in Tržaški oktet. Večer je vodil avstralski rojak g. Ivo Leber. (27.5.); Karol Woytila: »Pred zlatarno«. Knjigo so predstavili: dr. Jože Faganel, prevajalec Klemen Pisk in prof. Niko Jež. Odlomke iz knjige so brali člani Radijskega odra (3.6.); Alojz Rebula: »Previsna leta« - dnevnik za leta 1974, 1975 in 1976. Knjigo je predstavil Saša Martelanc (10.6.); Sklepni večer v sezoni: Paolo Parovel je predstavil pisatelja dr. Livia Isaaka Sirovicha, avtorja dveh uspešnic, ki zadevata trpko tržaško zgodovino in sedanost. (17.6.); Sezono je DSI zaključilo z izletom na Vinji vrh na Dolenjskem, kjer so odkrili spominsko ploščo ob 20-letnici smrti prof. Jožeta Peterlina (23.6.).

SLOVENSKI KULTURNI KLUB

Društvo, ki ima redne tedenske sestanke tako kot DSI, je mladinska organizacija Slovenski kulturni klub. Redne sestanke imajo ob sobotah zvečer, področje njihovega delovanja pa je najrazličnejše. Tako imajo Gledališki krožek, ki sodeluje na literarnih večerih in recitalih in pripravlja tudi gledališke predstave. Mentorica kluba je prof. Lučka Susič, pomagajo pa ji že tudi starešine. V okviru kluba delujejo interesne skupine, tako na primer uredništvo Rasti. Njihovi sobotni sestanki v pretekli sezoni pa so bili sledeči:

Začetek sezone - medsebojno spoznavanje (23.9.1995); Tranzverzala po skavtsko - Ivo Kerže in Fabio Valenti (z diapozitivi) (7.10.); Film: Harry, ti presento Sally (14.10.); Filmski večer

(21.10.); Izlet na študentsko srečanje v Ljubljani (28.10.); Tomaž Susič: Ko študent v London gre (4.11.); Veselo martinovanje na Proseku (11.11.); Terezika Srebrnič: Moja Afrika (18.11.); Jože Pirjevec: Itzak Rabin: Od vojne do pomiritvenega procesa (25.11.); Miklavževanje (2.12.); Občni zbor (9.12.); dr. Edi Kovač: Božični mir v Bosni (16.12.); Lučka Susič: Zvezdica za očka (predpremier) (23.12.); Marijin dom pri Sv. Ivanu: Zvezdica za očka (premiera) (26.12.); Sele na Koroškem: Igra »Zvezdica za očka« (L. Susič - Igralska skupina SKK (6. in 7.1.1996); Jana Valenčič: Slovenci v Londonu (13.1.); Slovenija party: Alojz Rebula (govornik), Lojze Peterle (častni gost), gledališki krožek SKK in zbor Jacobus Gallus ter violinist Santi (20.1.); Gledališki krožek SKK: Gostovanje v Nabrežini z igro »Zvezdica za očka« (21.1.); Marjan Jevnikar: film (27.1.); Gledališki krožek SKK gostuje z igro »Zvezdica za očka« v Črnučah v Ljubljani (28.1.); Nadja Maganja in Aleš Breclj o političnem delovanju Slovencev v Italiji med 1945 - 1952 (3.2.); Prešernova proslava, podelitev nagrad literarnega in likovnega natečaja SKK z razstavo nagrajenih del (10.2.); Zavod združenega sveta v Devinu (prof. Andreja Duhovnik, dijaka Matija Gergolet in Tamara Petaros) (24.2.); Dr. Drago Štoka in časnikar Saša Martelanc: Lik in delo prof. Jožeta Peterlina - ne samo ustanovitelja Slovenskega kulturnega kluba (2.3.); Kviz: Dekleta proti fantom (fantje pripravijo zakusko za dekleta) (9.3.); Erik Sancin: Južna Amerika; Lučka Kremžar De Luisa: Slovenci v Argentini (16.3.); Gost večera Prešernov nagrajenec Veno Taufer. Predstavila ga je prof. Irena Žerjal. Gledališka skupina SKK je izvedla recital pesmi in odlomkov iz drame »Odisej in njegov sin« (23.3.); Film (30.3.); Izlet klubov-

cev v Palmanovo: ogled razstave slikarja Picassa; Srečanje z mladimi iz Gorice (PD Štandrež) (20.4.); Gost večera je pesnik Vladislav Stres: multimedialni recital njegovih pesmi (27.4.); Film: La scuola (4.5.); Psihoanalitik dr. Hektor Jogan: Skrivnosti sanj - kdaj, kako in zakaj sanjamo (11.5.); Papež v Postojni. Klubovci so se udeležili srečanja mladitih v Postojni (18.5.); Prof. Erika Košuta predstavi s pomočjo diapozitivov: Svet od Sredozemlja do Kilimandžara (25.5.); Film (1.6.); Zaključni večer (8.6.); Piknik v Bazovici (15.6.).

Taka je bila redna tedenska dejavnost obeh društev, ki delujeta v središču mesta. V naslednjih vrsticah bomo zabeležili še druge pobude istih organizacij in tudi drugih, katerih delovanje morda ni tako sistematično, je pa prav tako pomembno in zanimivo.

PREŠERNOVA PROSLAVA

Društvo slovenskih izboražencev in Slovenska prosveta v Trstu sta 12. februarja priredila tradicionalno Prešernovo proslavo v Peterlinovi dvorani. Ob tej priložnosti so podelili priznanja Mladi oder in razglasili nagrajence literarnega natečaja Mladike in fotografskega natečaja. Slavnostna govornica je bila gospa Lučka Kremžar De Luisa. Ob tem so v istih prostorih pripravili tudi bibliografsko razstavo del pesnika Franceta Prešerna. Razstavo je priredila Knjižnica Dušana Černeta.

NAGRADA VSTAJENJE

Posebni odbor, ki podeljuje vsakoletno nagrado Vstajenje, se je lani odločil, da nagradi prof. Rada Lenčka in prof. Jožeta Velikonjo, ki sta v ZDA pripravila in izdala znanstveni priročnik »Who is Who« med Slovenci v Ame-

riki. Nagrado Vstajenje so lani podelili že triintridesetič.

SKLAD DUŠANA ČERNETA

Sklad, ki je bil ustanovljen leta 1975 v spomin na znanega kulturnega in javnega delavca, je lani podelil nagrado iz sklada zaslužni socialni ustanovi, ki deluje na Tržaškem. Gre za Sklad Mitja Čuk. Nagrado so podelili v dvorani Združne kraške banke na Opčinah v torek, 10. septembra 1996.

KNJIŽNICA DUŠANA ČERNETA

Ker smo že pri imenu Dušana Černeta, naj na tem mestu omenimo še knjižnico, ki po njem nosi ime. Knjižnica zbira predvsem zamejski in zdomski tisk in je danes gotovo najbogatejša zbirnica tega tiska. Izdali so že dve knjigi bibliografije argentinskega tiska, pravkar pa je v pripravi še bibliografija slovenskega tiska v Veliki Britaniji. Razstavo tega je Knjižnica priredila v okviru 31. študijskih dnevov Draga na Opčinah.

MLADIKA

Mesečnika Mladika je trenutno edina revija, ki redno in neprekinjeno izhaja v italijanskem zamejstvu že 40 let. Revija je zadnje čase povečala svoj obseg in tudi oprema je bogatejša. Prav v lanskem letu je njena mladinska priloga Rast začela redno izhajati v barvah. Občasna priloga Mladike so tudi Novice knjižnice Dušana Černeta. V okviru Mladike so lani razpisali dva natečaja, literarnega in fotografskega. Predvsem literarni natečaj je lepo uspel, saj je na razpis dospelo okrog 130 prispevkov proze in poezije. Nagrajeni so bili za prozo Katarina Mahnič, Andrej Makuc in Andrej Arko, za poezijo pa Miša Shaker, Marija Škorjanc Kosterca in Barbara Si-

moniti. Mladika kot založba je lani izdala nekaj knjig. Izredno lepa in bogata je knjiga Alojza Rebule »Previsna leta« o drugi Kocbekovi aferi. Izdali so tudi zbornik Drage 95 z naslovom »Slovenstvo v tranziciji«. Izredno lepa je knjiga Brune Marije Pertot z ilustracijami Jansne Merku. Knjiga z naslovom »Pesmi iz pipe« je namenjena otrokom, a bodo ob njej uživali tudi odrasli. Za italijansko publiko je Mladika lani izdala italijanski povzetek knjige Bruna Lisjaka o slovenskem pomorskem ribištvu od Trsta do Devina z naslovom »La spetacolare pesca del tonno attraverso i secoli nel Golfo di Trieste«. Gre za izredno lepo domoznansko knjigo, ki italijanske bralce seznanja s slovensko prisotnostjo v naših krajih.

DRAGA

Od 30. avgusta do 1. septembra je bila na Opčinah 31. Draga, ki jo je priredilo Društvo slovenskih izobražencev v Trstu. Tradicionalni študijski dnevi so tudi lani privabili na Opčine lepo število izobražencev, ki jim je pri srcu usoda Slovencev. Prišli so Slovenci iz zamejstva, matične Slovenije in zdomstva. Tudi lanski program Drage je bil aktualen in zanimiv. Središče pogovorov je bilo slovenstvo v raznih aspektih, zato je bila glavna tema dnevov multikulturalnost. Predavali so: v petek, 30. avgusta, hrvaški intelektualec Jakov Jukić na temo »Krščanstvo in Cerkev v postmoderni kulturi«; v soboto, 31. avgusta, dr. Pavel Fonda na temo »Multikulturalnost - dileme neke manjšine« in dr. Mišo Jezernik na temo »Multikulturalnost ali interkulturalnost«. V nedeljo je po jutranji sv. maši, ki jo je daroval mag. Peter Kvaternik, predaval dr. Peter Jambrek o slovenskem nacionalnem programu, popoldne pa dr. Pavle Merku o »Slovenščini, matici naše narodne identitete«.

Udeleženci
6. Drage mladih

DRAGA MLADIH

Lani je ob tradicionalni Dragi bila že šestič na istem prireditvenem prostoru takoiimenovana Draga mladih, ki jo pripravljajo razne mladinske skupine iz Slovenije, zdomstva in Trsta. Lanska Draga mladih je bila v celoti posvečena etiki, in sicer etiki v različnih segmentih družbenega življenja. Na to temo so se tri dni vrstila predavanja in okrogle mize uglednih slovenskih kulturnih in javnih delavcev (Andrej Capuder, Ivo Jevnikar, Janez Podobnik, Anton Dolenc, Edi Kovač, Igor Lukšič, Milan Zver in drugi).

XXI. NATEČAJ MLADI ODER

Na Prešernovi proslavi, ki sta jo Društvo slovenskih izobražencev in Slovenska prosveta priredila v Peterlinovi dvorani v Trstu 12. febr. so podelili priznanja Mladi oder gledališkim amaterskim skupinam za uspešno delovanje v preteklem letu.

Priznanja so prejeli skupina Oder 90 iz Gorice za igro »En dan z Edvardom«, ki jo je režiral Darko Komac; dramski odsek prosvetnega društva Štandrež za

komedijo »Kandidiraj, le kandidiraj«, ki jo je napisal Janez Povše, režiral pa Emil Aberšek; igralska skupina prosvetnega društva Igo Gruden iz Nabrežine za igro Branislava Nušiča »Sumljiva oseba« v režiji Maje Lapornik; gledališki krožek Slovenskega kulturnega kluba iz Trsta za igro Lučke Susič »Zvezdica za očka«; igralska družina društva Cerovlje-Mavhinje za igro Frana Lipaha »Loterija« in za organizacijo prvega zamejskega festivala amaterskih odrov.

V drugi skupini so priznanja Mladi oder prejeli Mladinska dramska skupina prosvetnega društva Štandrež za igro »Forum«; mladinski dom Boljunec za recital ob 50-letnici konca druge svetovne vojne; mladinska skupina Amaterskega odra Jaka Štoka za predstavo »Salon Expon«; mladinska igralska skupina Tamara Petaros z Opčin za recital na Prešernovi proslavi in igro »Miklavž prihaja«.

Med najmlajšimi pa so prejeli priznanja še: mladi igralci prosvetnega društva Hrast iz Doberdoba za igrico »Kdo bo spremljal sv. Miklavža«; otroška skupina prosvetnega društva F.B. Sedej iz Števerjana za igrico »Hudobin, potepin«; najmlajši člani prosvetnega društva Rupa-Peč za igrico »Ob

Pesem mladih '96

prihajanju sv. Miklavža»; otroci kulturnega društva Sabotin iz Štavra za igrico »Rdeča mantelinca«; mladi igralci prosvetnega društva Štandrež za igro »Mikalvževo darilo«; srednja šola Fran Erjavca iz Rojana za igro Žarka Petana »Poslednja vojna njegovega veličanstva«; srednja šola Sv. Cirila in Metoda od Sv. Ivana v Trstu za predstavo Linhartove »Županove Micke«.

RAZSTAVE

Peterlinova dvorana je bila v prejšnji sezoni prizorišče nekaterih prav lepih in pomembnih razstav. Na drugem mestu smo že omenili razstavo Prešernovih del, ki jo je priredila Knjižnica Dušana Černeta. Ob koncu leta 1995 pa so v isti dvorani priredili tudi dokumentarno razstavo »Slovenci v Londonu 1991-94«. 13. marca je v Peterlinovi dvorani odprl razstavo slikarke Mire Ličen-Krmpotić državni sekretar na Ministrstvu za kulturo Republike Slovenije dr. Silvester Gaberšček. Zelo bogata in lepo obiskana je bila tudi razstava »Bridge - Most med Avstralijo in Slovenijo«. Šlo je za slikarsko in dokumentarno razstavo o Slovencih v Avstraliji, ki jo je Slovenska prosveta priredila v sodelovanju z Izseljensko matico v Ljubljani.

VIRGIL ŠČEK

Krožek za družbena vprašanja Virgil Šček je zadnje čase izredno aktiven na publicističnem področju. Vsako leto izda po nekaj knjig z družbenega področja, ki izhajajo v takojmenovani zbirki belih knjig. Poleg tega je krožek lani dobil tudi nov sedež in dvorano, ki so jo poimenovali po primorskem politiku Josipu Vilfanu. Sedež krožka je zdaj v Trstu v ulici Gallina št. 5

RADIJSKI ODER

Radijski oder je široko na Primorskem znan predvsem po svojem sodelovanju na Radiu Trst A. Vendar pa njegova dejavnost se ne odvija samo na radiu. Sodeloval je pri raznih projektih zunanjih prireditelj, lani pa je spet organiziral (spomladi) zelo lepo obiskan in izredno koristen tečaj lepe govorice. Na koncu tečaja so se vsi udeleženci predstavili na skupni prireditvi, na kateri so tečajniki nastopili z recitalom.

PLES IN GIB

Zaradi posebnega zanimanja se je Slovenska prosveta lani odločila za organizacijo tečaja z naslovom »Plesno-gi-

balna soočanja«. Tečaj je bil v Peterlinovi dvorani sredi marca 1996.

ZVEZA CERKVENIH PEVSKIH ZBOROV

Zveza cerkvenih pevskih zborov, ki združuje cerkvene zборе na Tržaškem, je lani priredila tradicionalno revijo zborov v Kulturnem domu v Trstu. Januarja 1996 pa je v stolnici sv. Justa v Trstu priredila božični koncert združenega mešanega zbora pod vodstvom Aleksandre Pertot (orgle Beatrice Zonta, priložnostna božična misel župnik Svetko Gregorič iz Hrenovic). Na 26. mladinski reviji Pesem mladih v Kulturnem domu v Trstu je 24. marca 1996 nastopilo 14 zborov s kar 395 mladimi pevci, ki jih je nagovorila Olga Tavčar. 23. maja so v župnijski cerkvi na Opčinah predstavili Maše za mešani zbor in orgle, ki jih je skomponiral Stane Malič, izdala pa ZCPZ. Skladbe je predstavil prof. Edo Škulj ob sodelovanju cerkvenega pevskega zbora sv. Jernej. ZCPZ je lani priredila sredi avgusta svoj tradicionalni pevski in orgelski tečaj, ki se je tokrat odvijal v Radencih.

DRUGE PRIREDITVE

Kot že navedeno na začetku tega pregleda, ne moremo zabeležiti vseh številnih prireditev, ki jih po Tržaškem prirejajo razna društva, krožki in skupine. Vendar moremo vsaj nekaj teh prireditev povzeti iz dnevnega in drugega tiska. ZCPZ je svoj božični koncert ponovila v župnijski cerkvi v Dorenberku in v cerkvi sv. Lovrenca v Ronkah. Prav tako lahko zabeležimo, da je bila v Finžgarjevem domu na Opčinah Prešernova proslava 3. marca 1996, na kateri je kot slavnostni govornik nastopil dr. Drago Štoka. V Mačkovljah so 24. aprila proslavili 25-letnico otroškega zbora Slovenski šopek. Na slovesnosti je govoril časnikar Saša Martelanc. Slovensko kulturno društvo Cevrovlje-Mavhinje je ob 200-letnici cerkvenega zvonika v Mavhinjah priredilo celodnevno praznovanje in recital v režiji Maje Lapornik, pri katerem so sodelovali igralci, zbor Fantje izpod Grmade in dekliški zbor Devin. Zbor Fantje izpod Grmade pa je praznoval v Slivnem na dvorišču pri Terčonovih ob veliki udeležbi publike svojo tridesetletnico. Šestega julija je končno nastopila v novi štivanski cerkvi pevska skupina »Musica noster amor«.

Cerkveni zbor
z Repentabra
obpredstavitvi
knjige o
Repentabru

Družbeno dogajanje med Slovenci na Videmskem

Novica, s katero začnemo pregled pomembnejših in odmevnejših prireditvev oz. pobud med Slovenci na Videmskem, nas pelje s spominom nazaj v tisto vzdušje strahu, jeze in psiholoških ovir, ki bi moralo biti že zdavnaj zgodovina, vendar očitno ostaja le naša utvara. Novembra 1995 se je veliko pisalo in govorilo o 86-letnem matajurskem župniku Pasqualeju Gujonu. Potem ko je bil septembra deležen častnega priznanja s strani matične Republike Slovenije (predsednik Milan Kučan mu je poklonil srebrni častni znak svobode), je kasneje doživel konkretno »priznanje« s strani italijanskih institucij. Anonimna oseba je namreč informirala orožnike, da skriva omenjeni župnik orožje kar v cerkvi; sledila je preiskava, pri kateri so bili prostori cerkvice resno poškodovani. Po prvem trenutku zbežanosti ni manjkalo reakcij, solidarnosti, verbalnih in pisanih protestov, saj se je šlo za jasno posilstvo na naše dostojanstvo, vendar odgovorni zato niso odgovarjali, saj je sodišče v Benetkah odredilo (skoraj leto kasneje), da je bila preiskava v redu in da orožniki niso kršili zakona.

Kljub temu, da je v beneških dolinah zapihal novi veter, da so padli nekateri desetletni zidovi in da se sožitje, spoštovanje, toleranca vračajo v te kraje, se ob takih dejstvih sprašujemo ali je naše zaupanje upravičeno: Msgr. Gujon pooseblja vztrajnost slovenskega človeka na tem delu zamjestva, v svoji simbolični vlogi neuklonljivega beneškega Čedermaca je bil stalen trn v peti za tamkajšnje oblasti, kot taki torej neizbežna

tarča. Udor, ki ga je doživel novembra, je bil le konkretnejša provokacija, katerih je bil župnik deležen v vsem povojnem času. Če so taki podvigi italijanske oblasti legitimni, si lahko torej pričakujemo, da se bodo v bližnji prihodnosti ponovili? Taki zaskrbljujoči sliki lahko odgovorimo z besedami samega župnika Gujona, ki na take provokacije več ne odgovarja, temveč gleda predvsem naprej, dodajmo z optimizmom: »Danes se končno tudi navaden človek zaveda, da je treba iskati in ohraniti svoje korenine, treba je vzgajati otroka v kulturi domačega kraja. Pred desetletji je tako vztrajalo le nekaj duhovnikov, ki jih vi imenujete Čedermaci, danes je takih fantov veliko več in niso samo duhovniki, to so kulturni delavci, to so mladi. Pomislite, da imamo dva informativna lista, imamo svojo šolo, imamo društva. Seveda, na narodno prihodnost Benečije gledam zelo optimistično!«

Optimizem lahko preveva tudi vse tiste, ki spremljajo družbeno-kulturno dejavnost Slovencev v videmski pokrajini.

V oktobrskih dneh moramo omeniti predvsem dva pomembna dogodka. 2. okt. 1995 so v Čedadu praznovali 40. obletnico, odkar so v Vidmu ustanovili prvi kulturni krožek v Benečiji. Leto po smrti velikega duhovnega vodje je nastal krožek I. Trinko. Od prvih težkih desetletij, ko se je v bistvu nadaljevala »protislovanska« gonja iz časov fašizma, je društvo odigralo bistveno vlogo pri krepitevi slovenske narodne zavesti, kar je pogosto pomenilo osebno tveganje. »Največje zadoščenje za ustanovitelje društva je

danes to, da društvo ni več tako pomembno kot je bilo toliko let, ker danes nismo več sami« so se glasile Predanove besede na omenjenem srečanju.

Konec oktobra sta bili Kanalska dolina in večjezičnost predmet interdisciplinarnega posveta z naslovom *Večjezičnost na evropskih mejah - primer Kanalske doline*, ki sta ga priredila KD Planika ter krajevni SLORI. Organizatorji so na mojstrski način zasnovali program tematskih sklopov, ki so se postopoma razvijali od antropološkega zornega kota do zgodovinske razlage jezikovne realnosti. Posvet je bil odmeven bodisi zaradi uglednih osebnosti, ki so na njem sodelovale, predvsem pa zato, ker so bile prisotne vse etnične komponente, ki oblikujejo večjezično tromejo. Glavna duša pobude, Salvatore Venosi, je priznal, da bi bila pred leti izvedba takega študijskega srečanja skoraj nemogoča. Iz posveta bo v prihodnjih mesecih izšla tudi publikacija.

V istih dneh je na Videmskem steklo zbiranje podpisov za avtonomni sedež RAI-a za Furlanijo. Inciativi tednika »La vita cattolica« so se pridružile vidne osebnosti iz naše dežele in v nekaj mesecih je uspelo pobudnikom zbrati nad 50.000 podpisov. Spomnimo, da spada med zahteve omenjene pobude tudi vidljivost slovenskih programov RAI-a na Videmskem, zato bodo morebitni dosežki Furlanov zanimivi tudi za našo manjšinsko skupnost.

Leto 1996 se je običajno začelo z dvema tradicionalnima srečanjema in sicer *Dnevom emigranta* in *Srečanjem v Kobaridu*. Omenimo predvsem Dan emigranta, ki ga prirejajo v prvih dneh januarja kar 34 let; srečanje se je v vseh teh letih nedvomno spremenilo in obogatilo, nespremenjeno pa je ostalo njeno bistveno sporočilo: *Poudariti ob začetku novega leta slovensko prisotnost na tem predelu naše dežele*. Ob govorih Igorja

Msgr. Pasquale Gujon

Tulla in Danteja Čenčiča (predsednikov in podpredsednikov Planinske družine Benečije), so družbeni delavci pričakovali predvsem nastop predsednika deželne vlade Ceccottija, vendar je slednji precej razočaral, saj je le poudaril smernice svojega političnega programa, v katerem je omenjena tudi zaščita naše manjšinske skupnosti.

Tudi Slovenci na Videmskem so počastili praznik slovenske kulture. V Spetru je bil glavni gost praznika slovenski dialekt beneških dolin. Na prireditvi namreč ni nastopil kakšen priznani slovenski umetnik iz matice ali Primorske, temveč so se predstavili predvsem domači ustvarjalci s svojo bogato specifikjo. Zaradi take posrečene izbire je bilo vzdušje zelo prijetno in domače, obenem je bila publika vidno zadovoljna. Prešernov praznik pa se je 1. marca premaknil v Naborjet, kjer ga je domače društvo Planika priredilo tretjič. Zbralo se je lepo število ljudi, ki so s svojo prisotnostjo utrdili željo po ohranitvi svoje kulturne tradicije in življenju etnične specifičnosti. Ob priložnostnem govoru je bila najpristnejša točka programa Prešernov recital domačih otrok, ki sledijo privatnemu tečaju slovenskega jezika v Žabnicah in Ukvah. Živa beseda, ki prihaja iz ust mladega človeka je

namreč najbolj zgovoren dokaz za vse tiste tudi prizadevne besede, ki prihajajo z govorniških odrov.

Kanalska dolina oz. Trbiž sta bila nadalje prizorišče zaključnega koncerta zborovske revije Primorska poje. Pesem je tako ta večer omilila ali celo odstranila mejo, ki se je zarezala v naš primorski prostor in obremenjuje kar nekaj desetletij naše obmejne odnose.

Ob prisotnosti koprškega škofa Piriha je v zadnjih dneh meseca maja Center za socialne komunikacije na videmski nadškofiji priredil tretje srečanje pod geslom *Furlani in Slovenci v Furlaniji*. Namen posveta je bilo tudi lani vztrajanje na prehojeni poti medsebojnega spoznavanja in sodelovanja med skupnostima, ki oblikujeta videmsko nadškofijo; srečanje je uspelo, kajti na njem sodelovali so domači poznavalci naše realnosti, ki se vsakodnevno ubadajo s konkretnimi problemi te zemlje; složni so si bili namreč v geslu, ki pravi, da »sprejemati pomeni spoznavati in podirati tiste psihološke pregrade, zaradi katerih se čutiš nekaj posebnega in pomembnejšega.«

»Sanja se je uresničila«, tak naslov smo brali na prvih junijskih straneh lista Dom. Veselje beneških ljudi je vezano na dolgo pričakovano novico o tečajih slovenskega jezika na italijanskih srednjih šolah v Čedadu oz. Špetru. Omenjeni šoli sta namreč vložili prošnjo na ministrstvo za šolstvo za sperimentalno slovenščino v šolskih popoldanskih urah. Iter bo trajal kar nekaj časa, tako da na odgovore lahko pričakujemo v šolskem letu 1997/98. Slovenščina bo sicer veljala za tuj jezik in tečaj bodo prirejali trikrat tedensko, vendar pomembna novost lahko predstavlja lep začetek nove poti.

V julijskih dneh so v grmiški občini, v Topolovem, začeli tretjo izvedbo Postaje Topolo-Topolove, ki je bila za mesec dni vabljiva vasica za vse tiste, ki

iščejo vedno novih izzivov v umetnosti, literaturi in raziskovalnem delu.

Beneško specifično smo lahko poslušali tudi na glasbenih srečanjih Folkest. Naša dežela, v katerih se prepletajo in živijo različne narodnosti predstavlja idealno prizorišče za tovrstne koncerte, ki so privabili na naše trge in vasi skupine iz vseh predelov sveta in so bile deležne posebne pozornosti.

Po *Reziji 94* se je Mladinski raziskovalni tabor zopet mudil na Videmskem s taborom Benečija 96. 25 mladih raziskovalcev z Goriškega ter Tržaškega se je s svojimi mentorji naselilo za dva tedna v vas Mašere (na pobočju Matajurja) in s sodelovanjem občinske uprave ter domačinov zbiralo raznorazne podatke in materiale, ki bodo v vsakoletni publikaciji. Lanska izvedba je bila sicer deležna posebne pozornosti oz. preiskave s strani italijanskih oblasti, vendar dogodek ni bistveno motil poteka in dela slovenskih raziskovalcev. Pri omembi pomembnejših dogodkov in osebnosti, ki so bile odmevne na Videmskem, moramo zaključiti z dvema žalostnima novicama, ki pomenita za našo manjšinsko skupnost posebno težko izgubo. V zelo kratkem času sta nas namreč zapustili dve osebnosti, ki sta dejansko poosebljali vztrajnost slovenskega človeka v Benečiji oz. Kanalski dolini: Izidorja Predan-Doriča, ki nas je zapustil na Srečanju Slovencev na Matajurju in to pred svojim pozdravom prisotnim Benečanom, za katere je dejansko žrtvoval vso svojo življenjsko silo in vnemo; Salvatore Venosi, ki je za marsikoga poosebljal Kanalsko dolino. Ti dve osebnosti sta bili predvsem močno vezani na svojo etnično specifično, delovali sta za ohranitev in življenje kulture med mlajšo generacijo ter za sožitje z italijanskimi sožigljani. Izidor Predan in Salvatore Venosi puščata nenadoma in nepričakovano za sabo veliko praznino.

Delovanje SZSO na Tržaškem v letu 1995/1996

Delovanje Slovenske zamejske skavtske organizacije je bilo v minulem delovnem letu dokaj pestro. Skavti in skavtinje so se redno srečevali po starostnih vejah in na sestankih izvedli številne zanimive pobude, tako znotraj organizacije kot tudi izven nje. Tudi tabori, višek delovanja organizacije, so lepo uspeli.

Tem uspehom je nedvomno botroval nov način dela vodstva organizacije: poleg rednega občnega zbora je bil namreč na začetku minulega leta tudi delovni občni zbor za voditelje. V Klanecu pri Kozini so se voditelji zbrali in se pogovorili o potrebah organizacije in njenih članov in si postavili smernice za delovanje v tem letu. Pokazala se je potreba po globlji duhovnosti v organizaciji in vsaka starostna veja je nato pripravila pobude uglasene na to temo. Poleg tega je prišla na dan tudi želja, da bi še trdneje povezali tržaški in goriški del organizacije v resnično enotno organizacijo.

Po občnem zboru in izletu »stega« se je začelo delovno leto za vse skupine. Kot po navadi so skavti množično sodelovali pri zahvalni sveti maši v stolnici sv. Justa, pred mašo pa so se skupaj z načelnikom Teom Kraljem spomnili na brate skavte, ki jih je Bog že poklical k sebi.

V mnogih skupinah je bilo delovanje v tem času uglaseno na spoznavanje in uvajanje novih članov v duhu skavtskega življenja. Posebno v mestu so pri delovanju poudarjali spoznavanje, ker sta se na mestnem področju združili, 4. in 5. tržaška mestna četa, in sta nato skupaj delovali vse leto. 2. četa, ki krije področje od Proseka do Trebč, je pripravila po-

dvig »Pokaži kaj znaš«. Tako so za našega duhovnega vodjo, g. Antona Bedenčiča, pripravili potovalni oltarni prt.

Pred Božičem so se skavti duhovno pripravili na ta velik krščanski praznik. Najmlajši so se srečali v Marijinem domu pri Sv. Ivanu in pripravili »risani film«. Izvidniki in vodnice so imeli duhovne obnove posamezno po četah. V prvi četi so ob tej priliki zaključili svoj prvi podvig: med prenočevanjem na Vrhu je stekel zaključni pogovor na temo prijateljstvo. Skupna tema za celo vejo je bil namreč četrti skavtski zakon »Skavt je prijatelj vsakomur in vsem skavtom brat«.

V 2. četi so se vodilne teme lotili na drugačen način. Podali so se na Božje polje k Skupnosti Družina Opčine in z njimi preživeli dan. Skupaj so bili pri sv. maši in so za invalide in prizadete pripravili nastop s petjem, igrami in škeči ter posledke.

Po božičnih počitnicah so se skavti zopet pognali na delo. Izvidniki in vodnice so se podajali na sprehode po Krasu in pri tem opazovali naravo. Nekateri so se usmerili prav v naravoslovje in so svoja opazovanja dokumentirali s fotografijami in meteorološkimi meritvami. Drugi pa so drugače zaživeli v naravi, vod Srnjakov se je posvetil orientaciji v neznanem in pripravil orientacijsko igro, ki pa žal ni uspela zaradi slabega vremena.

Tudi noviciat roverjev in popotnic je začel v tem času podvig o naravi. Ob vsakem letnem času so hodili v isti gozdič in si ogledovali spremembe. Svoja opazovanja bodo posredovali tudi drugim skavtom in zato pripravljajo brošuro.

Ob pustu so se skavti zbrali ob zvo-kih ansambla »Kraški ovčarji« (ki ga večinoma sestavljajo skavti) na skavtskem pustnem plesu v Nabrežini. V zgodnjem popoldnevu so se najprej igrali in plesali mlajši, volčiči in veverice, zvečer pa so prišli na svoj račun starejši.

Pred Veliko nočjo so se skavti zbrali, da bi se duhovno pripravili na največji krščanski praznik. Volčiči in veverice so spoznavali velikonočno skrivnost med igro v okolici Repna skupaj z g. Bedenčičem. Duhovna obnova srednje veje je potekala po posameznih četah. 1. četa je ob tej priliki prenočevala v skavtskem centru AMIS na Božjem polju in zaključila svoje pogovore na temo spoštovanja, 4. in 5. četa sta se zbrali pri Sv. Ivanu, 2. četa pa je na podlagi Sv. pisma so uprizorili sodno obravnavo. Starejši izvidniki in vodnice so bili porotniki (in so se v tej skupini pogovarjali o smrtni kazni), mlajši pa so se razdelili v Jezusove tožilce in branilce in si pri tej vlogi pomagali z branjem pasijona. Na Veliki petek so se skavti zbrali pod Repentabrom pri vsakoletnem skavtskem križevem potu.

Jurjevanje, najpomembnejši skavtski praznik, je bilo 28. aprila 1996 v Briščah pri Križu. Med sveto mašo je obljubilo zvestobo skavtskim zakonom 30 volčičev in veveric ter 35 izvidnikov in vodnic. Sledilo je skupno kosilo s starši na travniku, popoldne pa je bil program po posameznih vejah. Seveda so ta lep sončen dan zaključili z zanimivim tabornim ognjem.

Počasi se je začelo bližati poletje in z njim počitnice in tabori. Vodi so se začeli pripravljati nanje z osvežitvijo skavtskih spretnosti. V Mačkoljah je vod Levov pripravil film o življenju čete: posneli so nekaj sestankov, svojo okolico in tudi sejo vodstva. V 4. in 5. četi pa so začeli pripravljati novo posodobljeno skavtsko pesmarico.

Tudi noviciat ter roverji in popotnice so nadaljevali s svojim programom, nam-

reč s pogovori o različnih življenjskih temah in s službo. V klanu Raz-Klanu so poleg pogovorov na tematiko narodnosti in slovenstva izvedli zanimiv podvig o znanju in rabi slovenščine v mestnih trgovinah in gostinskih objektih.

Ob priliki zgodovinskega papeževga obiska v Sloveniji so se tudi slovenski skavti in skavtinje udeležili praznovanj. S svetim očetom so se srečali v Postojni skupaj z ostalo slovensko mladino, z verniki koprške škofije in nekaterimi mladimi iz sosednjih držav. Pred papeževim prihodom na letališče pa so Jadranka Cergol, Ivo Kerže, Erika Černic in Ivo Cotič predstavili našo stvarnost svojim sovrstnikom iz Slovenije.

Seveda se skavti kolikor mogoče vključujejo v življenje krajevne skupnosti, kjer skupina deluje. V mnogih župnijah sodelujejo pri praznovanju vaškega zavetnika in tudi ob drugih pomembnih priložnostih, kot je bila nova maša Maksa Suarda v Ricmanjih in pri Sv. Ivanu so sodelovali skavti. V Nabrežini so tudi pripravili Miklavževanje in pred Veliko nočjo tudi skavtski križev pot.

Med delovnim letom so skavti radi prebirali *Jambor*, glasilo SZSO. Že nad petindvajset let redno izhaja. V njem skavti objavljajo članke z uporabnimi informacijami, pa tudi poročila o dejavnostih. Vse to popestrijo simpatične vinjete in kaka smešnica iz skavtskega življenja.

Poleti doživlja skavtsko delovanje višek. Večdnevno bivanje v naravi pod šotori povezuje skavte na taboru v pravo skavtsko družino: skupaj delijo težave, skupaj jedo, pojejo in se zabavajo pri tabornem ognju.

Volčiči in veverice so se letos odpravili na Koroško v Sele pri Borovljah. Deset dni, od 1. do 11. avgusta, so pod vodstvom načelnika Športnega Kormorana - Gorazda Bajca spoznavali kraj, kjer so taborili, in zgodbo o kralju Matjažu, ki spi pod Peco in baje deli poštenim ljudem

Občni zbor skavtske organizacije na sedežu v ul. Risorta v Trstu

zlatnike. Skupaj z njimi je tudi letos taboril salezijanec, diakon Rudi Tisel, ki je skrbel za duhovnost na taboru.

V srednji veji (izvidniki in vodnice) so se po lanskem masovnem taboru (jamboreeju) odločili, da bo vsaka četa taborila sama. Prva četa je taborila v Završnici na Gorenjskem od 21. do 31. julija pod vodstvom Vedre Lisice - Roberte Sulini. Drugi četi je od 18. julija do 1. avgusta v Zabičah pri Ilirski Bistrici načelovala Navihana Antilopa - Matejka Bukavec. Tretja četa je pod vodstvom Glasbenega Kobre - Nika Tula šotorila v Žirovnici pri Žireh od 14. do 24. julija in si geslo tabora izbrali misel: »Kaj so rekli stari skavti...«, ter se pri tem izpopolnjevali v skavtskem znanju, skušali so zajeti skoraj vsa področja, od pionieristike do naravoslovja, od kuhanja do prve pomoči. Četrta in peta četa sta že vse leto delovali enotno in sta tudi šli skupaj na tabor. Šotore sta si postavili 19. julija v Selah pri Borovljah na Koroškem, podrli pa

so jih 1. avgusta, ko so travnik prepustili mlajšim bratom skavtom. (Vodil jih je Močni Netopir - Jordan Pisani.) Na vsakem izmed teh taborov je taborilo približno 30 izvidnikov in vodnic in seveda njihovi voditelji. Med njimi so se vzpostavili neposrednejši in pristnejši odnosi, kot bi se mogli na množičnem taboru, in so tako lahko načeli tudi resnejša vprašanja. Ob dnevu zbranosti so se na vseh taborih pogovarjali o razumevanju in izvajanju desetega skavtskega zakona, ki uči: »Skavt je čist v mislih, besedah in dejanjih« ter pri tem načeli tudi vprašanja alkoholizma, kajenja in mamil.

Tudi starejši novinci in roverji ter popotnice so se odpravili na potovalne taborne. Prvi so se odpravili novinci. Sicer se med letom srečujejo v dveh ločenih skupinah, ena na Krasu druga pa v mestu (ta združuje tudi skavte iz tretjega stega), na tabor pa so se pa odpravili skupno. Hodili so po Julijskih Alpah od 18.

do 26. julija. Klan Raz-Klan se je letos od 30. julija do 8. avgusta odpravil po Karavankah »Po sledih naših prednikov« in s seboj odnesel geslo: »Odloži svojo masko!«

Zadnji se je podal na pot Džengis-klan, ki je od 1. do 6. septembra hodil po južnem delu Triglavskega narodnega parka.

Z vseh taborov so se skavti vrnili žareči, od zunaj in od znotraj. Od zunaj je vse ožgalo sonce, v sebi pa je vsak prinesel kopico lepih spominov, na taborjenje, igre, izlete, bivake, sprehode, nočne straže, nevihte in lenarjenje po šotorih.

Poleg veselih smo letos tudi doživeli žalostne trenutke. Predvsem nas je konec avgusta prizadela smrt tržaškega škofa, msgr. Lovrenca Bellomija. Od njega smo se poslovili na pogrebu v tržaški stolnici z besedami Iva Keržeta. V svoji prošnji je najprej poudaril pomen, ki ga je pokojni škof dajal mladini kot prihodnosti Cerkve, nato pa izrazil prošnjo, naj bi tudi mi imeli tak pogum, kot ga je škof pokazal pri nošenju svojega križa, namreč pri vodenju tako težavne škofije, kot je tržaška.

Zaključek tega skavtskega delovnega leta in pa vezni člen v novo delovno leto je bil Marijanski shod na Opčinah, kjer skavti že tradicionalno radi sodelujejo s petjem, z branjem in z nošenjem Marijine podobe.

Delovno leto 1995/96 je bilo za skavtsko organizacijo na Tržaškem nedvomno pozitivno. V organizacijo smo sprejeli mnogo novih članov, iz organizacije same pa je letos odšlo v svet kar nekaj roverjev in popotnic, ki so z »odhodom« zaključili svojo skavtsko pot v organizaciji. Sedaj se bodo ti zopet vključili v organizacijo kot voditelji ali bodo izven nje drugače posredovali mlajšim znanje in izkušnje, ki so si jih nabrali na svoji skavtski poti.

Naš šport in olimpijske igre v Atlanti

Olimpijske igre '96 v Atlanti so bile nedvomno športni dogodek leta. Svetovno zanimanje se je za par dni preselilo v prestolnico najbolj znane brezalkoholne pijače, kjer so se najboljša imena sedanjega športa pomerila in izbrala najboljše izmed najboljšimi ter jih vklešala z zlatimi črkami v Olimp športa.

Sto let je minilo, odkar je baron De Cubertin dal pobudo za »moderne« olimpijske igre. Od takrat do danes se je v športu že marsikaj spremenilo. Zavladal je, prikrojil svojim zahtevam vsemogočni »business«, ter se spolitiziral. Takšno je namreč mnenje - morda tudi pravilno - pozablja pa se, na žalost, na trud in žrtve tekmovalcev, saj morajo doseči vedno več. Konkurenca se večja, če zaostaneš, te dobesedno zmeljejo. Kako zato ostati na površju? Prej omenjena trud in žrtvovanje tekmovalca se morata zato naslanjati na čimboljše pogoje. Kakšni so ti pogoji in kdo lahko te pogoje nudi?

Najboljša pot in tudi najbolj uveljavljena, vsaj kar se tiče »bolj razvitega sveta«, je magična formula: profesionalizacija - profesionalizem, ki pa je neobhodno povezana z prej omenjenim »businessom«. Amaterski šport, da smo si na jasnem, ostaja še vedno pravilna telesna dejavnost, govorimo pa sedaj o povsem drugi ali pa precej oddaljeni kategoriji oz. funkciji športa. Vrhunski šport postaja namreč le neke vrste sredstvo, s

katerim prilepiti čim več ljudi na televizijski ekran, ki je povezan s satelitsko povezavo. Mnogim tako nudi navidezno olajšanje vsakdanjih problemov, postal je sredstvo, s katerim prilepiš na dres vse mogoče reklame... V bistvu je ta kategorija športa prešla na ničkaj zavidljivo raven objekta. Subjektivnost tekmovalca je predpogoj/ideal, ki se počasi, oz. ne prav tako počasi, iztreblja. Da ne govorimo o pogostem uživanju nedovoljenih poživil, kjer je uspeh važnejši od katerekoli etične norme - važno je le uspeti, požvižgam se na pravila, tudi če opeharim cel svet! Izplača se! - Tak športnik/športnica pa naj bi bil/a zgled vsem, še posebno mlajšim?

Če sem ob priliki 26. izvedbe poletnih olimpijskih iger navedel žalostno plat vrhunskega športa, moram spomniti tudi na drugo stran medalje: uspeh ali dober rezultat je lahko, kar se tiče odmevnosti v svetu, še kako važen. Ni boljše prilike, da se pokažeš pred vsemi, da dokažeš, da obstajaš in da si zmožen doseči toliko ali morda še kaj več od slavnega... Mlada slovenska država je prvič nastopila na poletnih olimpijskih igrah in z dvema srebrnima medaljima gotovo zadovoljila. Za najboljšo »reklamo« državi na sončni strani Alp pa je poskrbel legendarni olimpijec Leon Štukelj. Na otvoritvi iger je kot najstarejši še živeči olimpijski zmagovalec, pri 97. letih, zavidljivo za marsikaterega mlajšega, priskakljal kot navihani najstnik ter tako dvignil na noge osemdeset tisoč gledalcev, ki mu je burno zaploskalo. Reporter ene največjih televizijskih družb pa je izrekel: »To je eden najveličastnejših trenutkov svetovnega olimpizma.«

Ponosni smo lahko tudi na to, da sta se olimpijade udeležila tudi dva zamejca. Poleg vsem nam znane jadralke Arianne Bogatec, ki je tekmovala v italijanski reprezentanci, je v Atlanti bra-

Leon Štukelj, slovenski olimpijonek,
doslej najuspešnejši slovenski športnik

nil barve avstrijskega kolesarskega moštva mladi (22-letni) koroški Slovenec Peter »Paco« Wrolich. Marsikdo je lahko presenečen ob tem, da sta dva zamejca nastopila na olimpijskih igrah. Čeprav ne prihajata iz istega zamejstva, bi morali biti Slovenci zato še toliko bolj pazljivi, da bi vedeli, kaj se važnega dogaja pri sonarodnjakih, ki jih veže podobna usoda!

Igre v Atlanti so se končale; treba bo ponovno poprijeti z delom, saj bo nova sezona ponovno usmerjena navkreber, trnove poti ne bo letos manj kot lani. Iskušenj nam pa ne bi smelo primanjkovati, da bi se čimboljše izognili nevarnim pastem modernega športa. Odvisno bo pač od nas samih, da se ne bomo izgubili v tej pravi džungli, ki ji pravijo profesionalizacija. Tja in edino tja bi morali težiti, seveda k profesionalizaciji organizacije dela, zaslužke bomo lahko le sanjali.

Reci, da si mi brat

Prišla je, ne da bi kdo vedel kdaj in odkod. Oprta na palico, z bisago čez rame, je prišepala tiho, počasi, noge je niso povsem ubogale. Pred njo je drobil korake droben kužek in kazal pot. Privabila jo je pomlad s toplejšimi sapicami, ko je pometla vaška mrzla zakotja in z južnimi vetrovi pregnala nebesno sivino nad kraškim naseljem.

Prišla je stara, betežna ciganka Nela.

Tiho je obstala na trgu pred pošto, odložila culo na parobek divjega kostanja, ki je s smolikavimi popki naznanjal novo pomladno brstje.

»Miško, počakaj!« je velela kužku.

Psiček je razumel njeno željo in obstal. Ljubko jo je pogledal, ko ga je pobožala, pomežiknil z drobnimi očmi, si obliznil gobček in zasmrkal, svežina zraka ga je prijetno pošegečkala. Kazalo je, da je zadovoljen s postankom.

Ciganka se je usedla na zaraščene korenine, se obrnila proti soncu, da je njego-va toplina prijetno objela osušeno telo. Bila jo je močno potrebna, saj je kričava rdečkasta obleka s pisano ruto zavezano na tilniku in z dolgim črnim krilom le s težavo skrivala drget starega telesa njenih preživelih zim. Suhljat bakreni obraz z gubami je vidno pričal o času, ki je šel že davno mimo nje.

»Spet je prišla.«

»Kdo?«

»Stara ciganka Nela,« so govorili po vasi.

Ljudje so jo poznali, saj so jo videvali leto za letom. Pojavila se je vsakič po prestani zimi, peživila poletje med njimi, na jesen pa je s prvim hladom izginila, a kaj več o njej ni vedel nihče.

Še najbolj so bili pozorni ob njenem prihodu otroci, pritegnil jih je psiček. Ogledovali so ga, dražili, mu ponujali dobrote in ga skušali pobožati. A ščene je pokazalo kmalu zobe in zabevskalo, da ga je ciganka takoj potegnila v svoje zavetje.

Kužek je bil zanjo edino bogastvo, z njo je delil neprijazno usodo, jo ubogal in veselo mahal z repom, ko mu je gospodarica podarila oglodano kost. Zadoščal je njen pogled in že se je umiril.

Ciganka je preživela poletne dneve pod kostanjem, prosjačila je, stegovala roko mimoidočim in se z grenkim nasmehom zahvaljevala za podarjene lire. Ko se ji je zdelo, da jih je nabrala dovolj, si je privoščila oddih. Oddrsala je ob palici s svojim kužkom do bližnjega bara in si naročila skodelico kave.

Proti večeru se je umaknila iz vasi, kot je prišla, tiho, neopazno, betežno. Kdor bi ji sledil, bi opazil, da se je pomaknila na obrobje naselja in kdo ve kje predremala noč v zapuščenem zavetju.

Pred leti je Nela napovedovala ljudem tudi srečo iz branja rok, uspeh pri delu in ljubezen, seveda, če je kdo to hotel. Večina pa se ni zmenila za njene usluge, se ironično nasmehnila, odkimala z glavo in šla dalje. Njena nebogljenost navzočnost jih je vzemirjala.

»Uboga Nela, smili se mi. Naj si najprej privošči srečo sebi,« so govorili.

Starka je čutila, da ji ljudje ne zaupajo. Bilo ji je hudo, a kaj ko je življenje včasih tudi kruto.

»Dajte mi vsaj vbogajme, da se opomore!«

Vaščani so razumeli njeno stisko, tu pa tam je kdo vrgel pred kužka kovanec, a sreče pri ciganki ni iskal.

Prosjačenje je Nelo utrujalo, zato ji je opoldanski počitek včasih kar prav prišel. Tedaj se je zleknila ob parobku, zaprla oči, a starost ji ni dala mirnega sna, pote gnila jo je v dremavico.

Tako so potekali dnevi, tedni... Kaj je Nela doživljala v svoji dremavici, je ostala njena skrivnosa. Ciganka ni tožila o svojem življenju, ni govorila o prestanih težavah, saj je vedela, da je ne bi ljudje poslušali, še manj pa razumeli. Zato se je v svoji samoti zaprla sama vase, v snu ji je pred oči največkrat prihajala mladost, njena mlada srečna leta.

»Hej, Jure, zaigraj na violino!«

Mate se je zasmel, da so se mu videli okajeni zobje pod črnimi brki, ko je izrekal to željo. Plosknil je z rokami in se pomaknil na sredo šotorišča. Čakal je na ples.

Ciganska družčina, ki je posedala ob vozovih, kjer so bili izobešeni stari lonci in pisane cunje vseh vrst, je postala pozorna. Obrnila je pogled proti osemnajstletniku ob konju in mu dala razumeti, naj ustreže želji.

»Jure, pusti konje, naj se sami pasejo! Zdaj je čas za ples!«

Bil je lep, topel julijski večer, tam nekje v predmestnem furlanskem naselju, tam je ciganom oblast dodelila košček izgubljene domovine. Pravzaprav je bila to ena sama velika skupnost Romov, tako so jih imenovali drugi. Živel so v klanu, poročeni in neporočeni, cigani in ciganke. Vse njihovo premoženje je bilo skupno, štelo je kakih šest voz, nekaj konj in kopico otrok.

Čez dan so ciganke obredle mesto in bližnje vasi ter s prosjačenjem poskrbele za preživetje njihove družčine, cigani pa so pasli konje in nabirali kurjavo.

Jure je bil poznan ciganski godec, violina mu je pela, kot bi bil rojen z njo. Komaj je čakal večere, da je lahko zaigral svojim ljudem in jih kratkočasil z melodijami.

Mladi godec je privezal konje k drevesom, vzel violino in že se je oglasila ciganska melodija po taborišču. Mate je komaj čakal na to priložnost. Mikala ga je mlada ciganka Nela, da bi zaplesal z njo, tako lepa je bila, vitka, srčkana.

»Nela, daj, da te objamem, ta melodija je za naju!«

Mate je pograbil svoje ljubljeno dekle in že se je mladi par zavrtel v poletni večer ob prasketanju ognja, kjer se je kuhala večerja.

»Mate, moj Mate,« je šepnila mlada plesalka ljubljencu na uho. Poljubila ga je in uživala mladost. V njenih telesih je burno plala kipeča ciganska kri.

Ostala družčina se je ob glasbi čardaša sprostila v veselem razpoloženju in marsikatero srce je ljubosumno utripalo ob pogledu na mladi par. Ciganska kri ni mogla mirovati in že so se sredi taborišča pojavili še drugi plesalci.

»Konja si kupim in voz, potem pa greva skupaj po svetu iskat nove sreče, ti mi boš zvesta družica,« je govoril Mate med plesom svojemu dekletu, ko jo je še močnejše pritisnil na svoje prsi.

Tako je bilo nekoč.

»Kje so sedaj tisti časi?« se je vzdramila stara Nela. Mateja ni več, ostala sem sama brez moža, brez mladosti, brez moči, sirota na stara leta.

»Nihče ni sam na svetu!«

Zdelo se ji je, da je nekdo spregovoril. Na trgu je vladal v jesenski toplini mir, ljudi ni bilo in vendar je Nela slišala glas.

»Kdo si, ki me kličeš?«

»Leta in leta si prosjačila ob meni na tem mestu, pa me nisi videla,« ji je zabrnelo po ušesih.

Obrnila je pogled, zazrla se v kapelico na trgu in zdelo se ji je, da je mož na križu odprl oči in jo gledal, gledal, nepremično gledal. Šele sedaj se je Nela zavedela njegove navzočnosti, njegovega pogleda. Križani jo je prijazno vabil:

»Če si betežna in žalostna, zaupaj vame!«

Ciganka se je zmedla in še bolj onemela, slednjič ji je iz srca prišla beseda:

»Gospod, pomagaj mi, stara sem in potrebna pomoči!«

»Čutim tvojo stisko, zato sem te poklical.«

Neli je začelo hitreje utripati srce, pomaknila se je počasi bliže h kapelici in še psiček je čutil, da se nekaj dogaja. Oprta na palico je pridrsala do ograje, se naslonila nanjo in vzdihnila.

»Gospod, reci, da si mi brat!«

»Še več kot brat sem ti. Sem tvoj tolažnik in oče, nikogar ne zavračam, kdor se obrne name.«

Ciganka se je dokončno vzdramila, začutila je v sebi novo moč, novo upanje. Mož na križu ji je nevidno stegnil svojo roko in nudil oporo. Nela je vdano sklonila glavo in rekal:

»Hvala, Gospod, zdaj čutim da nisem več sama.«

Še tisti dan se je Nela umaknila iz vasi in odšla proti Furlaniji, tako kot je prišla, tiho, počasi, betežno, a njen korak je bil tokrat lažji, krepkejši.

Ljudje v vasi na Krasu pa poslej ciganke Nele niso več videli.

Polovična odrešitev

Črtica

Že je zavrtel prvo številko, da bi poklical Roberta, vendar si je premislil in odložil slušalko.

Zazrl se je skozi okno in ni mogel verjeti, da ga je nekaj ustavilo. Robert je bil njegov prijatelj, njegov največji prijatelj. Oba sta bila majhna poslovneža, kar je v krajih ob meji že znamenje uspeha. Tako rekoč vsa leta sta vodili njuni poti vzporedno, od šole in že prej, pa tudi v poklicu. Robert je bil v nekem smislu del njegovega življenja.

Sedaj ga ni mogel poklicati. Se pravi, da ni več mogoče ničesar popraviti? Da je njuno prijateljstvo enkrat za vselej uničeno, če pa je uničenje prehuda beseda, ni več takšno, da bi mu lahko rekli prijateljstvo. Bolj je podobno znanstvu in znanec je na desetine, kaj desetine, stotine in tisoče. Pravzaprav so vsi ljudje znanci, tudi tisti, ki jih vidiš prvič, ali jih sploh še nisi srečal.

Lansko leto ga je Robert močno razočaral. Ni si upal izreči besede izdajstvo, da ga je torej izdal. Skupaj sta načrtovala dobro kupčijo s preprodajo nepremičnin, dobiček je bil zagotovljen, kot vedno bi si ga delila. Šlo je za večjo zadevo, takšno, ki ti olajša življenje vsaj za pol leta, če ne več. Ko pa se je po dogovoru oglasil pri morebitnem kupcu, je od njega izvedel, da je Robert z njim že sklenil kupčijo in pobral ves izkupiček.

Ni mogel verjeti, mislil je, da je pomota, nesporazum, da se je oglasil pri človeku, ki pozna nekega drugega Roberta. Najprej je še enkrat poklical kupca, ki ga je bil ravno kar obiskal in od katerega je izvedel, da je Robert z njim že podpisal dogovor, šele nato je pričel iskati Roberta. Toda Robert, kot da se mu je izmikal, ni ga mogel dobiti po telefonu, tudi doma ne in ko ga je slednjič obiskal pozno zvečer in ga zmotil pri televiziji, je vse priznal. Priznal je, da je prelomil dogovor in da je napravil kupčijo na svojo roko. Kar ga je najbolj začudilo, prijatelj ni imel najmanjšega namena, da bi vso stvar popravil, priznal krivdo in delil z njim izkupiček pomembne kupčije, za katero sta mecese delala družno in z velikim pričakovanjem.

Opazil je, da se je Robert spremenil, čudno se je posmihal. Kot da se zaveda dejanja, ki ga je storil in s katerim ga je prizadejal, istočasno pa ga je prav to dejstvo veselilo. Točno, Robert je bil v nekem smislu vesel samega sebe, vesel, da se je rešil svoje prejšnje podobe in se je lahko gledal v zrcalu povsem prenovljen, bolje rečeno spremenjen.

Od tisega časa sta se njuni poti hitro odmaknili, kdaj pa kdaj sta se srečala, se pozdravila, spregovorila kakšno vsakdanjo misel, toda delala in načrtovala nista več skupaj. Robert se ni več nikoli oglasil, nikoli ni poklical, nikoli ni pokazal večje želje, da bi se spet približal.

Tako je on, Štefan, ostal sam. Na Roberta je bil zelo navezan in čeprav je imel dosti drugih znancev in napol prijateljev, se je brez Roberta in stika z njim počutil povsem osamljenega in zapuščenega. Zelo hitro je začutil, da ga je dogodek prizadel dosti bolj, kot bi bilo to koristno, da ga je naravnost poškodoval in da se je ves čas tako ali drugače ukvarjal z vso zadevo in z Robertom, obnavljal dogodke v času njunega prijateljstva, kakor tudi tiste po zlomu tega istega prijateljstva. Spremenjeni prijatelj je značaj po dejanju ga je spremljal kot hude sanje, kot moreča podoba, ki mu je vedno, kadar koli se je pojavila, prizadejala pekočo bolečino, kot bi se mučen dogodek zgodil prav v tem trenutku.

Polagoma je bolečina zaradi Robertovega dejanja, predvsem pa zaradi dejstva, da se od tedaj ni več približal, otopela, postala je blažja in slednjič je o njej lahko razmišljal brez neprijetnega doživljanja: Tedaj si je mislil, celo prepričan je bil, da je Robert storil nekaj zares slabega in to v prvi vrsti zase, sicer se ne bi mogel na tak način spremeniti, da so poteze njegovega obraza postale zatemnjene, razpote-gnjene, nasmeh prisiljen in skorajda spačen. Po teh znakih je prepoznal resnico, da je Robert res storil nekaj zelo slabega zase in da so se posledice takoj razvidno in otipljivo pokazale.

Počasi se je vse skupaj še bolj oddaljilo, z Robertom se skorajda nista več videla, srečanje je bilo slučajno in zelo na redko posejano.

Bolj ko se je Robert oddaljeval iz njegovega življenja, bolj je bilo čutiti nenav-adno praznino, ki sicer ni bila boleča, vendar je ni bilo mogoče prezreti. Posebno zato ne, ker je bila ta praznina v njem vedno večja. Nikoli ne bi verjel, ko bi mu prej kdo rekel, da lahko v sebi čutiš praznino kot povsem nekaj stvarnega, tele-snega, da je torej praznina dejstvo ali pojav, ki ga je mogoče v duši otipati kot otipamo lepo drevo ali se dotaknemo mrzle kovinske ograje.

Tako je nekega dne sklenil, da gre k svojemu nekdanjemu prijatelju in mu odpusti vse, kar mu je storil. Odpusti mu, potrdi ga v prepričanju, da je tedaj storil prav, ko je skupno kupčijo speljal sam, odžene iz njega vsakršen sum kriv-de, o izdaji pa sploh ni bilo mogoče nikoli govoriti. Odpuščanje je vsemogočno, v to je zdaj prepričan, kot še nikdar doslej, prepričan drugače kot zgolj po pripovedi drugih, po prepričevanju drugih. V sebi je čutil, da je velikanska razlika med tem, da le poznaš čudežno moč odpuščanja, in tem, da si dejanje odpuščanja pripravljen izvršiti. Razlika med suho mislijo in živim dejanjem je najmanj takšna kot med nočjo in dnevom, lahko je še dosti večja.

In res sta se srečala in Robertu je vse povedal: kako je bil tedaj ob njegovi prekinitvi prijateljstva prizadet in kako mu je nemara najprej res zameril, sedaj pa o tem ni govora. Popolnoma ga razume, življenje pozna nešteto poti in Robert ni v ničemer obvezan, da bi se držal ene same. Zaradi tega mu ne zameri, prav nič mu ne zameri, istočasno je srečen, ker mu je vse to povedal, ker ga je poiskal in se mu zaupal.

Robert je bil ganjen. Medtem je bil še bolj spremenjen, od tistega dne, ko je storil dejanje proti njemu, se je pravzaprav ves čas spreminjal in postajal je vse bolj drugačen od tistega Roberta, ki je bil njegov prijatelj. Robert je zelo cenil njegovo pripoved, njegovo izpoved, med njima je zaživelo vzdušje kot v najlepših časih.

Toda čez nekaj dni ga Robert spet ni maral srečati, oziroma je bil še bolj zaprt vase kot pred srečanjem izpovedi.

Tedaj ni ničesar razumel. Toda prizadetost je trajala malo časa. Opazil je, da je v njem odpuščanje povzročilo velikansko olajšanje, od tistega trenutka je bil kot prerojen, a vendar mu je bilo hudo, ker ni, namreč njegovo odpuščanje, v ničemer obnovilo nekdanjega prijateljstva, ter spet napravilo Roberta srečnega in svetlega, polnega življenja, kot ga je bil vajen v njunih lepih časih. Zdelo se mu je nemogoče, da je odpuščanje obstalo na pol poti, skorajda ni maral vedeti za srečo, ki ga je prineslo samo njemu, samo njemu. Čakal je, da slednjič dopolni svoje delo in bo Robert spet tak, kot je bil nekoč, njuno prijateljstvo pa še lepše, kot ga je kdaj koli poznal in okusil.

Toda Robert se je še bolj oddaljil in to dejstvo je moral sprejeti. In potem je počasi spoznal, da odpuščanje reši tistega, ki odpusti in da mora ta čudež človeku zadostovati. Spoznal je, da vse lepe stvari, kot sta ljubezen, prijateljstvo, nastanejo po čudežu in da jih ni človek ustvaril, čeprav se mu pogostoma tako zdi. Kadar jih hoče ustvariti ali ponovno oživiti, tedaj si lahko domišlja, da ima moč in oblast, ki mu ne pripadata. Čudež te vrste more verjetno nakloniti le tisti, ki je ustvaril vse. In zakaj torej tisti, ki je ustvaril vse, ne obudi iste ljubezni, istega prijateljstva?

Končno je ugotovil, da zato, ker so okrog nas tudi drugi ljudje, da je okrog nas ogromno ljudi in da se mora na vse in nad vsemi razširiti svetloba ljubezni. Tako bo on iskal in našel nove prijatelje in prav tako bo iskal in našel nove prijatelje Robert in vsak, prav vsak bo iskal in našel nove in nove prijatelje.

In če vse to ve, zakaj je želel Roberta še enkrat poklicati, zakaj? Nemara zato, ker je človek in ima občutljivo srce in ima spomin in mu je žal za vse lepe stvari. In ima premalo moči in vere, da bi verjel v ljubezen in prijateljstvo kot nepretrgano širjenje navzven, do vseh ljudi, do vseh krajev tega sveta.

V mislih se je od nekdanjega prijatelja ljubeče poslovil. Začutil je, da mora nemudoma naprej, ker ga novo življenje tam daleč na obzorju že nestrpno pričakuje.

VSEBINA

Koledar

4

IZ VERSKEGA ŽIVLJENJA

Papež Janez Pavel II. v Sloveniji (J. Paljk - D. Devetak)	29
Častitljivi Anton Martin Slomšek (Maksimilijan Jezernik)	35
Svetovni mir in narodne manjšine v cerkvenem nauku (Egidij Vršaj)	37
Druga sinoda goriške Cerkve (Olga Tavčar)	43
Slovenski tržaški novomašnik g. Maks Suard (J.M.)	46
Tržaški škof msgr. Lorenzo Bellomi (Franc Vončina)	47
Spomenik mučencu Izidorju Zavadlavu (F.R.)	49
Marijanišče in salezijanci na Opčinah pri Trstu (Anton Bedenčič)	52

PRIČEVANJA, RAZPRAVE, JUBILEJI

Attemsova pisma Petru Pavlu Glavarju (Lojzka Bratuž)	55
Nekaj dopisov Virgila Ščeka (Branko Marušič)	59
Dve kraljevski ženi v slovenski zgodovini (Jožko Šavli)	69
Oče Romuald Štandreški (Silvester Čuk)	71
750 let prve omembe župnije Miren (Marko Vuk)	73
Razmere v Ricmanjih med 2. svetovno vojno (Angel Kosmač)	79
Goriška Mohorjeva družba v letu 1996 (Odbor GMD)	87
Delovanje celovške Mohorjeve družbe v letu 1995/96 (Anton Koren)	91
Kronika Mohorjeve družbe Celje (Janez Jeromen)	93
Ob stoletnici rojstva Vena Piona (i.f.ž.)	96
Stoletnica društva Šolski dom v Gorici (Slavko Bratina)	98
Ob stoti obletnici obrtne šole na Goriškem (Darinka Kozinc)	99
Simon Gregorčič mlajši, duhovnik in kulturni delavec (Janez Dolenc)	101
Milan Bekar-Bršljanski Stoletnica rojstva (Slavko Bratina)	103
Sprehod ob reki Dragonji (S. Čuk)	104
Msgr. Janez Mohar zopet na obisku v domovini (Jože Kunčič)	107
Ciril Kren: goriški rojak, zborovodja, skladatelj (Zorko Harej)	109
Pogovor z nekdanjim pevovodjem L. Levpuškom (Ada Gabrovec)	111
Svete Višarje - kraj milosti in notranjega miru (Giorgio Giannini)	113
Na Tržaškem se obnavljajo vaške srenje (Marko Legiša)	115
Nekaj zanimivosti o vitovski (Sidonja Radetič)	118
Dve redki ptici pri nas (Anastazija Purič)	121
Ohraniti nasmeh z novimi tehnikami (Tanja Legiša Angerame)	125

IZ DEŽEL FURLANIJE-JULIJSKE KRAJINE, SLOVENIJE, EVROPE

Slovenska pot v Evropo (Andrej Bratuž)	127
Slovenija se je politično stabilizirala? (Janez Povše)	129

Parlamentarne volitve v Italiji 21. aprila 1996 in Slovenci (A. Tul)	132
Razkosanje Primorske pred petdesetimi leti (z.d.)	136

SPOMINSKI ZAPISI

V spomin msgr. Vinka Žaklja (J.K.)	138
Župnik dr. Alojz Vetrih (K. Humar)	139
Sestri Mihelangeli v slovo (K.H.)	141
Zapustili so nas (Martin Jevnikar)	143
Zdomski pisatelj Frank Bükvič (Martin Jevnikar)	152

KULTURNA, GLASBENA DEJAVNOST

Kulturni center Lojze Bratuž (V-Č / J.M.)	155
Fantje izpod Grmade pojejo 30 let (M.T.)	159
Pevski zbori Vesela pomlad (Majda Danev)	161
Slovenski center za glasbeno vzgojo Emil Komel (Tatjana Gregorič)	163
Delovanje Slovencev v Laškem (K. Mučič)	166
Delovanje likovne galerije v Katoliški knjigarni (Saša Quinzi)	167
Prosvetna dejavnost na Goriškem v sezoni 1995/96 (Valentina Humar)	169
Prosvetna dejavnost na Tržaškem v sezoni 1995-1996 (MM)	175
Družbeno dogajanje med Slovenci na Videmskem (Erika Jazbar)	182

SKAVTIZEM IN ŠPORT

Delovanje SZSO na Tržaškem v letu 1995/1996 (Aleš Petaros)	185
Naš šport in olimpijske igre v Atlanti (Gorazd Bajc)	188

PRIPOVEDNA SPISA

Reci, da si mi brat (Ivan Artač)	190
Polovična odrešitev (Janez Povše)	193

PESMI

Svetogorski kraljici (Jože Aleksij Markuža)	42
Za vsakršno ustvarjanje (Vladimir Kos)	48
Izidorju Zavadlavu (Venceslav Sejavec)	51
Najlepši grič na svetu (Vladimir Kos)	86
Podgora (Bršljanski)	103
Ob Rokavi (Alojz Kocjančič)	106
Trije »morda« in en »nekoč« (Vladimir Kos)	120
Ne žaluj (Vinko Žakelj)	138
Sredi poletja (Vladimir Kos)	142

Gorica

v slovenski književnosti

*Knjiga,
ki jo
vsakdo
z veseljem
ozame
v roke*

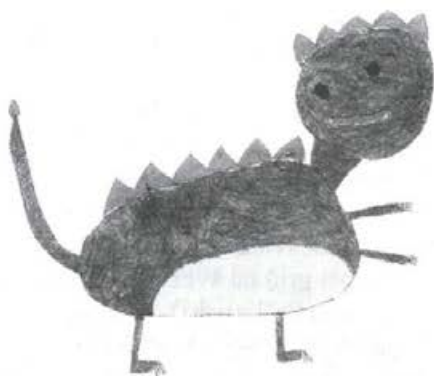

GORIŠKA
MOHORJEVA
DRUŽBA

MINKA, PIKI IN ZMAJ SMETOJED

knjiga za VAŠE OTROKE

Pravljica je sad
ustvarjalne domišljije
skupine otrok iz
otroškega vrtca v
Sovodnjah ob Soči.

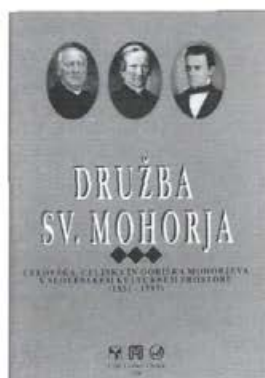

KNJIŽNA ZBIRKA ZA LETO 1997

1. KOLEDAR 1997
2. Milan Lipovec - CESTA, REKA IN LJUDJE
3. Saša Rudolf - XOLOTL
Med resnico in domišljijo
4. David Doktorič - PRIMORSKI DUHOVNIK MED
STARIM IN NOVIM SVETOM

V sodelovanju z Mohorjevima družbama iz Celja in Celovca je izven redne zbirke izšla zgodovina Mohorjeve družbe:

DRUŽBA SV. MOHORJA

GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA, Riva Piazzutta 18 - 34170 Gorica -
Gorizia, Italia - Italy (Europe) - Tel. (0481) 533177 - Fax (0481) 536978

REGISTRIRANO NA SODIŠČU V GORICI DNE 26. AVGUSTA 1968 - ŠTEV. 69
ODGOVORNI UREDNIK MARKO TAVČAR

